Horváth László Kárpáti Sándor

A MUNKÁSOSZTÁLY A KAPITALIZMUSBA MEGY

Válogatott írások 1990-95

Horváth László – Kárpáti Sándor

A MUNKÁSOSZTÁLY A KAPITALIZMUSBA MEGY

Válogatott írások 1990–1995

Budapest, 1996

A könyv megjelenését támogatták:

Lukács György Alapítvány
Alapítvány a társadalmi párbeszédért,
Magyarország jövőjéért
Erdészeti és Faipari Dolgozók Szakszervezete
Euro News Alapítvány
Húsipari Dolgozók Szakszervezete
Gabona- és Malomipari Dolgozók Szakszervezete

© Horváth László, Kárpáti Sándor

ISBN 963 04 6498 5

Kiadja a Politika és Kultúra Alapítvány
Felelős kiadó: Horváth László
Kiadványszervezés: Polder Bt.
A borító Haraszti Alfréd munkája

Borsodi Nyomda Kft.
Felelős vezető: Ducsai György

Erő és önmérséklet

1996 tavaszán, e könyv megjelenése idején, szocialista-liberális kormány vezeti az országot. Olyan esztendő után vagyunk, amikor drámai módon csökkent a munkavállalók reálbére, és jelentős társadalmi rétegek további lecsúszásával lehet számolni. Ebben a feszültségekkel teli helyzetben fogas kérdésként merül fel, hogy a szakszervezetek milyen védelmet tudnak nyújtani a kétkezi munkásoknak, az alkalmazottaknak, a szellemi dolgozóknak, a kisvállalkozóknak, a nyugdíjasoknak. Emiatt is érdemes megállni egy pillanatra és visszatekinteni az előzményekre, a magunk mögött hagyott évekre. Mire jutottunk a rendszerváltás óta?

Még elevenen él bennünk az 1990. évi parlamenti választások, az Antall-kormány megalakulása és tevékenysége, a taxisblokád emléke. Aligha feledhetők az 1991. évi sztrájkfelhívások és a szakszervezet-ellenes törvények megszületése. Jelentősnek mondható esemény volt 1992-ben az addig egymással is szembenálló szakszervezeti szövetségek között megkötött megállapodás. Különösen emlékezetes sokunk számára 1993 tavasza, amikor az MSZOSZ elsöprő győzelmet aratott a tb-önkormányzatok és az üzemi tanácsok választásakor.

A következő év kikeletje újabb nagy sikert hozott, hiszen az MSZOSZ támogatásával a Magyar Szocialista Párt megnyerte az 1994. évi országgyűlési választásokat. 1995 márciusában „fekete vasárnapként" rémlik fel az a nap, amelyen „szociális lórúgásként" érte a társadalmat a Bokros-csomag közzététele. És folytatható a sor a nagy lendülettel induló társadalmi-gazdasági megállapodás kudarcával, az átfogó ár- és bérmegállapodás elhamvadásával, az érdekegyeztetés buktatóival, a munkaügyi szabályozás erőfeszítéseivel.

Ez a tőmondatokba sűrített történelem kínálja a reális számvetést, a jövőben is érvényes tanulságok összegezését.

1. A felületes szemlélőnek úgy tűnik, hogy e rövid perióduson belül is az MSZOSZ-nek 1990-ről 1994-re gyökeresen megváltozott a politikai magatartása. Ugyanis amíg 90-ben távoltartotta magát a politikai küzdelmektől és a semlegességet tekintette üdvözítőnek, addig 94-ben az egyik politikai párt oldalán parlamenti képviselői helyek megszerzését látta célravezetőnek. Kérdés: valóban a szakszervezet álláspontjában történt-e fordulat, vagy a helyzet változott? Ez utóbbi az igaz. Ugyanis amig 1990-ben az volt a történelmi tét, hogy Magyarország a piacgazdaságot választja-e, addig 1994-ben az vált kérdéssé, hogy milyen piacgazdaság alakul ki az ezredfordulón. Ez tette lehetővé és szükségessé a közvetlen szerepvállalást.

2. Felmerül a kérdés: maguk a szakszervezetek többszázezres tagságukkal aktív résztvevői voltak-e a történéseknek, a változásoknak vagy csak passzív szemlélői? A válasz: Magyarországon az emberek többsége akarta a változásokat. A lényeget illetően talán tudták is milyen irányba akarják vinni a dolgokat. Sokan azonban nem ismerték a részleteket, nem is gondolták végig a következményeket, és a politikai erők sem világosították fel őket, nem mondták meg mit akarnak tulajdonképpen.

Így aztán természetes, hogy viszonylag gyorsan bekövetkezett a csalódás, a kiábrándulás, mert jöttek az elbocsátások, csökkent a reálbér, megszűntek a szociális juttatások, felszöktek az árak. Máig nem tisztázódott igazán, hogy ki mit akart, ki mire számított, mit remélt az új viszonyoktól. Ez a tudati- és lelkiállapot lecsapódott a szakszervezeti mozgalomban is, amivel szembe kellett nézni, s ez sokszor kedvezőtlenül befolyásolta az érdekvédelmi szervezetek megítélését, a tagság aktivizálásának a lehetőségét.

3. Nem lennénk őszinték, ha eltagadnánk: a szakszervezeteket ért külső és belső kritikák mellett kérdésessé vált a mozgalom puszta léte, fennmaradása is. Ha a mögöttünk hagyott éveket történelmi párhuzamba állítjuk, akkor nyilvánvaló, hogy itt az eredeti tőkefelhalmozás folyamata zajlott le és zajlik máig. A korábbi történelmi szituációkban a szak-

szervezetek a tőkefelhalmozás következményeként, ellenhatásaként jelentek meg a társadalom színpadán. S itt van a mai helyzet valós ellentmondása: úgy indult be a tőkefelhalmozás, hogy a szakszervezetek már eleve a színen vannak.

A tőkefelhalmozásban érdekelt társadalmi csoportok nem szeretik az érdekvédelmi szervezeteket, tagadják létjogosultságukat, s ha úgy adódik, fellépnek ellenük. A szakszervezet-ellenesség az elmúlt években a valóságos társadalmi folyamatokból eredt, amire az Antall-kormány idejében rárakódott a sokszor megtapasztalt történelmi idegenkedés. A jelenlegi kormányzati körökben pedig egyfajta szakmai elhivatottság táplálja a szembenállást, a lekezelést.

4. A szakszervezetek önszerveződése szorosan kapcsolódik a tagság által megélt konfliktusokhoz. Bizonyos értelemben paradox helyzetnek tekinthető, hogy a rendszerváltás során a szakszervezetek mindent megtettek a békés átmenetért. Fontosnak tartották azt, az érdekérvényesítésben önmérsékletet tanúsítottak. Miközben szervezeti érdekük lett volna a konfliktusok nyílt felvállalása és végigvitele, a konfliktusok megelőzésére fordították energiáikat. Egy-két esettől eltekintve alig nyílott lehetőség, hogy a szolidaritás a munkaharc konkrét szituációiban megmutatkozhassék és megerősödjék. Paradox elvárás volt tehát a tagság többsége részéről az, hogy a békés átmenet idején harcos szakszervezet legyünk.

Ez a könyv, cikkgyűjtemény, amely felidézi az elmúlt időszak nagy eseményeit, a küzdelmek folyamatait és kiemelkedő pillanatát, egyénileg is arra készteti a szereplőket, az olvasókat, hogy egy kicsit újra átéljék a történteket. Így vagyok ezzel magam is, az MSZOSZ volt elnökeként. Emlékeimnek egyaránt részei a sikerek, a kivívott eredmények, és azok a pillanatok, események, amelyek a kudarc, az elkeseredés érzéseit hívják elő bennem.

Az előbbiekhez tartozik mindenekelőtt a tb-választás emlékezetes győzelme, annak megélése, hogy a szétverésre, tönkretételre ítélt MSZOSZ, egy egészen fantasztikus kampány eredményeként kimagaslóan nyerte a megmérettetés versenyét. Ez volt élményeim csúcsa. Elkeseredésem mélypontja pedig talán 1991 vége volt, amikor a sztrájkfelhívás

eldöntésekor kiderült: számos szakszervezeti vezető erősebb a szavakban, mint a tettekben, a munkaharccal járó igazi felelősség vállalásában.

Csalódásaim azonban nem a szakszervezetekhez kötődtek elsősorban. Ezeket főként az utóbbi két év történései váltották ki. Az, hogy folyamatosan nem úgy történtek a dolgok, ahogy azt az ember politikai logikája alapján várta volna. Egy 54 százalékos többséggel rendelkező kormányzó párt eltér eredeti programjától, a vállalt baloldali értékek képviseletétől, és eltávolodik a szakszervezetektől. Ez egy baloldali párt és a szakszervezetek viszonyában válságot jelent. Ezt a folyamatot emberileg én is nehezen viselem el.

Úgy érzem, hogy A munkásosztály a kapitalizmusba megy címet viselő kötet jó időben jelenik meg és hiányt pótol. Hiszen ebből a nézőpontból még nem mutatták be ezeket az éveket. Most azok szemével látjuk a rendszerváltás folyamatait, akik azt elszenvedték, akikre hivatkozva meghozták a megszorító intézkedéseket. Ez a nézőpont, ez a hang a bérből és fizetésből élőké, az ipari és mezőgazdasági dolgozóké, a kisembereké, a nyugdíjasoké, a munkanélkülieké.

Ezeknek a véleményeknek a megfogalmazása, a szélesebb nyilvánosság elé bocsátása fontos és pozitív dolog, támogatom a megjelentetését és közkinccsé tételét. Úgy ítélem meg, a válogatás viszonylag hiteles képet ad ezekről az évekről, s ezzel hozzájárulhat, hogy a politika csúcsain lévők is nagyobb alázattal viszonyuljanak az ország problémáihoz, és helyes következtetésekre jussanak.

Ez az érdekes és találó címet viselő könyv a felejtés ellen is jó orvosság lehet.

Budapest, 1996. március 30.

Dr. Nagy Sándor
országgyűlési képviselő

I. MÍTOSZ ÉS CSALÓDÁS

1990. március —1991. augusztus

Az ország 1990 tavaszán az első szabad parlamenti választásra készül, zajlik a kampány, mikor 86 önálló szakszervezet — elhatárolódva a múlt hibáitól — létrehozza a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetségét. A Magyar Demokrata Fórum minden előrejelzést felülmúlóan győz a választásokon. Antall József vezetésével, a Független Kisgazdapárt és a Kereszténydemokrata Néppárt részvételével májusban megalakul az új kormány. Értelmiségi vitáktól hangos a közélet. Októberben taxisblokád töri meg az új hatalom lendületét. Csalódnak, akik a rendszerváltozástól a szociális gondjaik megoldását várták. Mások a tulajdonszerzésben vagy a kárpótlásban bíznak. Az Antall-kormány 1991 elejére egyre inkább zavarba kerül. Mind többször emelik fel szavukat a szakszervezetek. Az országos sztrájkot megállapodásokkal sikerül elkerülni, de a hatalom nem felejt: júliusban szakszevezet-ellenes törvényeket szavaznak meg a parlamentben.

KORSZAKVÁLTÁS AZ ÉRDEKVÉDELEMBEN

Március első napjaiban időjárási frontokkal párosuló szélviharok söpörtek végig az országon. Ezek az orkánok rímeltek a társadalmunkban ismétlődő politikai viharokra. Mintha elővetítették volna a magyar szakszervezetek legmagasabb fórumán várható „frontokat". A küldöttek nem is titkolták ebbéli félelmüket, hogy szétszakadhat a mozgalom. A szélesebb közvéleményben is felfokozott érdeklődés nyilvánult meg a háromnapos esemény iránt, hiszen sorsdöntő kongresszusról volt szó.

A Budapesti Kongresszusi Központban ilyen előzmények után kezdődött 1990. március 2-án a magyar szakszervezetek XXVI. és a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetségének alakuló kongresszusa. Nagy Sándor a vita-

indítójában rendhagyónak nevezte a kongresszust, mert azért ült össze, hogy kimondja a SZOT és az általa fémjelzett szakszervezeti szerveződés megszűnését, lezárjon egy korszakot. Ezzel megnyitja az utat egy új alapokon, új tartalommal létrejövő szakszervezeti szövetség megalakulása előtt. A szakszervezeteken belül az erőteljes átalakulás 1988 őszén indult meg, és jelenleg is folyik. A mostani kongresszusnak valódi fordulatot kell eredményeznie, mivel a jelenlegi helyzet rendkívüli kihívás a szakszervezeti mozgalomnak. Ma milliók osztályrésze a létminimum körüli jövedelem, ezrek vesztették el munkahelyüket és több tízezer embert fenyeget közvetlenül ez a veszély.

A szakszervezetek és a kormány között éles konfliktusok, nézeteltérések feszülnek — hangsúlyozta Nagy Sándor. A kormányzat a legutóbbi időszakban alig mutatott megértést a munkavállalók, a nyugdíjasok nagy tömegét sújtó gondok és az azok orvoslására megfogalmazott szakszervezeti javaslatok iránt. Számottevő gazdasági és politikai erők nem érdekeltek az erős szakszervezeti szövetség létrejöttében. Ezek az erők a bérből és fizetésből élők számára hátrányos, lehetőleg ellenőrizhetetlen liberális gazdasági politikát kívánnak folytatni. Jól tudják, hogy ha erős szakszervezetekkel kell számolniuk, akkor jelentős kormányzati hatalom birtokában sem cselekedhetnek kényük-kedvük szerint. Ezért a munkavállalóknak össze kell fogniuk és el kell kerülniük, hogy egymással szembeállítsák s egymás ellen kijátsszák. Ez azt is jelenti, hogy újra fel kell éleszteni a szolidaritás eszméjét, amely minden szakszervezeti szerveződés alapja.

Ami az új, erős szakszervezeti szövetséget illeti, annak demokratikusnak és nyitottnak kell lennie. Egyetlen és fő funkciója: a munkavállalók érdekeinek képviselete. Ezért függetlennek kell lennie a politikai, hatalmi, állami és munkáltatói szervezetektől. Programja szerint antiinflációs politikát követel. Olyan tulajdonreformot támogat, amely nem a dolgozók feje fölött zajlik, hanem ellenkezőleg, feltételezi a munkavállalók ellenőrzését és a tulajdonlásban való részvételét is. Ki kell alakítani a klasszikus bérmegállapodások feltételeit s elengedhetetlen az aktív foglalkoztatáspolitikai intézményrendszer kiépítése.

Olyan szövetséget akarunk — fejezte be vitaindítóját Nagy Sándor —, amely arra törekszik, hogy minden ember megőrizhesse méltóságát, mindenki munkája, tehetsége révén, de csakis annak révén boldogulhasson.

A SZOT főtitkárának beszámolója után megkezdődött a vita, amely aktív volt, kritikus és indulatoktól sem mentes. A küldöttek sokoldalú megközelítésben tolmácsolták a tagság véleményét s ebben a szakszervezeti munka szinte valamennyi területe szóba került.

A kongresszus nyilatkozatot fogadott el, amelyben elítéli az elmúlt négy évtized egyes szakszervezeti vezetőit, akik a hatalmi struktúrába beépülve elidegenítették a tagságtól a szakszervezeteket. Ezért a szakszervezeti mozgalom történetében is zsákutcának bizonyult az eltelt negyven év. A küldöttek kinyilvánították, hogy végleg szakítanak a múlttal. Elhatárolták magukat a SZOT korábbi gyakorlatától, stílusától, munkamódszerétől.

Határozat született a SZOT vagyonáról is. Az állásfoglalás kimondja, hogy a szakszervezeti vagyon a tagságé. A SZOT eddig elkülönítetten kezelt ingatlan vagyonát visszaadják valamennyi működő és a kongresszus időpontjában bejegyzett szakszervezetnek. Ezzel befejeződött a magyar szakszervezetek XXVI. kongresszusa. Véget ért a mozgalomnak az a korszaka, amelyet a Szakszervezetek Országos Tanácsa képviselt.

A második napon a 86 tagszervezet már a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége néven kezdte meg első, alakuló kongresszusi ülését. A nyitó témakör a vagyon kezelése, működtetése volt. Seprényi Sándor gazdasági szakértő, a napirend előadója „tőkésekként" üdvözölte a küldötteket, és javaslatot tett vagyonkezelő részvénytársaság létrehozására.

A Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége alapokmány-tervezetéhez Rományi Béla, a Televíziós Dolgozók Szakszervezetének titkára, az alapokmány-előkészítő bizottság elnöke fűzött szóbeli kiegészítést. A kongresszus harmadik, utolsó napján került sor a programtervezet vitájára, amelynek előadója Sándor László, a program-előkészítő bizottság vezetője volt.

A döntés értelmében az írásos programtervezet nemcsak a módosításokkal, a javaslatokkal egészült ki, hanem az elfogadott program szerves része lett az I. Szakszervezeti Ifjúsági Kongresszus indítványa, a női választmány előkészítő bizottságának felhívása és a szakszervezetek első országos konferenciájának a levele.

A kongresszus még számos jelentős dokumentumot fogadott el. Ezek a következők: A szakszervezetek nyilatkozata a munkavállalók politikai megítéléséről; Nyilatkozat a nemzedékek együttműködéséről; Állásfoglalás a nemzetközi orientációról; Állásfoglalás a szakszervezeti üdülésről és az üdülővagyonról; Állásfoglalás az érdekvédelem rövid távú feladataira.

A kongresszus utolsó napirendi pontjaként megválasztották a vezető tisztségviselőket. A Magyar Szakszervezetek Országos Szövetségének elnöke Nagy Sándor, elnökhelyettesei Szegő Andrea és Sándor László lettek. A Gazdasági Ellenőrző Bizottság elnökének Sas Gyulát választották.

Nagy Sándor rövid záróbeszéde után következett a Szakszervezetek Országos Szövetsége alapító okiratának aláírási procedúrája. A dokumentumot aláírásukkal látták el 74 szakszervezet, illetve szakszervezeti szövetség képviselői, 14 tagsági felhatalmazással még nem bíró szakszervezet pedig parafálta az alapító okiratot azzal, hogy a közeljövőben nyilatkoznak a csatlakozásról.

(A Medosz Lapja, 1990. március)

KÖZPÁLYÁN

Értelmiséginek lenni Magyarországon sohasem jelentett létbiztonságot, ma pedig egyáltalán nem rózsás a helyzet. Sokan mégis úgy látják, hogy a rendszerváltás fő haszonélvezői a diplomások. Ők töltik meg a parlamenti padsorokat, vezetik a pártokat, nyilatkoznak a vállalati átszervezésekről és ülnek az új hivatalokban. Valóban könnyen kialakulhat egy ilyen kép a közvéleményben. Különösen akkor, ha a többi társadalmi réteg kiszorul a nyilvánosságból.

Aggasztó jelenségek ütik fel a fejüket. Növekszik az értelmiségellenesség, újra megjelent a hazai közélet visszajáró

kísértete. És ami ezzel együtt jár: fogyatkozik a szakértelem iránti bizalom. A helyzet paradoxona, hogy csökkenő társadalmi presztízse miatt az értelmiség mindenekelőtt önmagát okolhatja. Túlságosan kimerítik belső harcai, amelyeket a hatalmi pozíciók megszerzéséért és újrafelosztásáért folytat. Mióta leomlottak a hatalom és az értelmiség közötti válaszfalak, a nagy kérdés az, hogy a különböző értelmiségi csoportok közül melyek jutnak be a hatalomba és melyek rekednek kívül. A tét nagy, a harc heves. A társadalom nagyobbik fele nem igazán érti, hogy miről van szó, alulnézetből kevésbé érdekes, hogy kik vannak a piramis csúcsán. A jelek szerint az alul lévők nem becsülik többre az új elitet, mint a régit. Hiába a sok diploma, a tudományos rang, az ékes szó, ha az életkörülmények drasztikusan romlanak. Nem csoda hát, ha lábra kapnak olyan vélemények, amelyek a magyar értelmiség csődjének tulajdonítják a gazdasági hanyatlást, a rendszerváltás kifulladását, az illúziók szertefoszlását.

Miközben az elitek évtizedes háborúskodásaikat folytatják, az értelmiség derékhada pozícióinak megtartásáért küzd. Az esélyek egyenlőtlenek. Legrosszabb helyzetben vannak a közpénzből élők. Csökkenő költségvetés, politikai természetű bizalmatlanság, elnehezülő szolgálat és a pályamódosítás nehézsége terheli a közpályákon dolgozó diplomásokat. Kedvezőbb valamivel a gazdálkodó szervezetekben lévők helyzete. Talán jobban fenyegeti őket az állástalanság réme, de sokkal több az esélyük magas jövedelemre. Ezen a területen érzékelhető a legjobban a szellemi munka egyidejű föl- és leértékelődése, a szellemi munkát végzők közötti erőteljes differenciálódás. Legjobb helyzetben azonban azok az értelmiségiek vannak, akik — korai elődeik nyomán — közvetlenül magánszemélyeknek értékesítik tudásukat, akik praxisuk gyakorlásához nem szorulnak feltétlenül az állami monopolszervezetekre. Szerencsésnek mondhatja magát, aki a privát szférában képes megélhetését biztosítani.

Talán egyoldalú szemléletet tükröz, hogy a jövedelmi források felől közelítünk az értelmiségi csoportok problémáihoz. Ez az ábrázolás azonban megmutat valamit azokból a változásokból, amelyek a mélyben zajlanak. Változóban van az értelmiség önmagáról alkotott képe is. A diplomások első-

sorban szakemberek akarnak lenni és vállalkozók, s kevésbé terhelik magukat valamiféle kelet-európai küldetéstudattal. A megszokottnál több konfliktus, feszültség azokon a pályákon keletkezik, ahol a szakmaiság elmosódik, vállalkozásra sincs mód és kompenzálásként — nem belső igényből fakadóan — szolgálattá növekszik a feladat. Ahol sokat hivatkoznak a munka szolgálat jellegére, ott nagyon kell vigyázni arra, hogy az érdekek ne szenvedjenek sérelmet. Könnyű ugyanis gazdaságilag visszaélni a szellemi munkát végző, közvetlenül profitot nem termelők helyzetével.

Meglehet: az értelmiség egyes csoportjai erős pozíciókat szereztek a politikai hatalomban. Észre kell venni ugyanakkor, hogy a politika szerepe csökkenni fog. Az értelmiség túlnyomó részének a gazdasági, a kulturális és más pályákon kell a létbiztonságát megtalálnia. A szükséges pályamódosításokhoz a diplomásoknak ugyanúgy segítséget kell kapniok, mint más foglalkozási csoportoknak. A hatalomváltásról és az elitek cseréjéről szóló vitáknak csak egy következménye lehet: a szellemi tőke megőrzése és célszerű átcsoportosítása. Ne feledjük persze, hogy értelmiséginek lenni sosem jelentett létbiztonságot Magyarországon. A szellemi „nagytakarítás" porrongyászlói lobognak a szélben.

(KözHírnök, 1990. június)

NEM KELL MAGYAR DE GAULLE!

A rendszerváltás mai nyitott, képlékeny állapotában még sokféleképpen alakulhat az ország jövője. Érthető ezért mind a bizonytalanságból fakadó aggodalom, mind a segítőkészség. Ezt érzem Járai Judit cikkéből is, bár írása címével ellentétben nem gondolom, hogy nekünk magyar De Gaulle kell(ene). Nincs rá szükség, de nincs is olyan politikusunk, akinek az ő lábnyomai ne lennének túl nagyok.

A tábornok-elnök tevékenységének érdemei és személyiségének értékei nem vitathatók, főként nem francia nézőpontból. Igazi, nagy formátumú burzsoá politikus volt, osztályának következetes, karizmatikus képviselője. Nem volt ugyan a szerénység mintaképe — emlékszünk rá —, ám ez aligha kérdőjelezi meg nagyságát. Minden gondolatának

és tettének középpontjában Franciaország érdekeinek szolgálata állt. Járai Judit 1958 Franciaországához hasonlítja a mai magyarországi helyzetet, s mint írja, a torzsalkodó pártharcok, a tétovázó parlament, a labilis demokrácia körülményei közepette jól jönne egy határozott vezér, aki össze tudná fogni a nemzetet. Kellene tehát egy magyar De Gaulle — ajánlja a szerző.

Nem kell nekünk magyar De Gaulle — mondom erre én, s nem hiszem, hogy egyedül maradok véleményemmel. Nekünk most nem magyar De Gaulle kell. Nem csak azért, mert a Tábornokkal egyenértékű államférfit nem lehet csak úgy megrendelni. Az ilyen kaliberű politikusok vagy kitermelődnek, vagy nem.

De van más szempont is. Ha a választások előtt nem kellett a visszarendező erős balos kéz, akkor most nem kell az erős kezű jobboldali vezér sem. Különben sincs esélye egy tekintélyuralmat megvalósító diktátornak. Szerencsére nincs is a láthatáron — a törpe szájhősöket leszámítva — potenciális jelölt.

A perdöntő azonban az, hogy nem is kell ilyen vezér a népnek. Nekünk most nem annyira magyar De Gaulle-ra van szükségünk, sokkal inkább igazi demokráciára, megbékélésre, megnyugvásra. Nálunk most nem diktátorra vágynak az emberek, hanem létbiztonságra, az infláció megfékezésére, a megélhetési gondok enyhítésére, a kulturális érdekek védelmére, az erkölcsi züllés megállítására, a közbiztonság javítására, jövőbe vetett hitre. Ehhez persze intézmények kellenek. És felkészült vezetők. Nem egy magyar De Gaulle, hanem sok, tehetséges, rátermett, tisztakezű tisztségviselő. És vannak is ilyenek, akik a nemzeti érdekek érvényesítésével együtt azt is tudják, hogy rajtunk kívül még más országok és népek is léteznek a világon. Meg is lehetne találni őket, csak felül kellene emelkedni a leszűkítő pártérdekeken.

Járai Judit nehezményezi, hogy vannak ellendrukkerek is, akik a szélsőjobboldaliság, az antiszemitizmus, a románellenesség vádjával rossz hírünket keltik a világban, akik elhagyják az országot és a nyugati államokban vállalnak munkát, akik elmenekülnek a minisztériumokból.

Ami a külföldi rémhírterjesztést illeti, az ellen, úgy gondolom, az a leghatékonyabb védekezés, ha nincs hozzá apropó, ha nincs mit eltúlozni. „Menekülő agyak" meg mindig voltak. Ez mindenkinek szuverén joga, s a legtöbb esetben érthetőek és indokoltak is. Ugyancsak természetesnek tekinthetjük a minisztériumokból való menekülést is, főként, ha nem jó szemmel néztek az ott maradókra, vagy ők érzik úgy, hogy nem tudják kellő meggyőződéssel szolgálni az új hatalmat.

Nincs miért meglepődni az ellendrukkerségen. Sohasem volt olyan rendszer, amelynek ne lettek volna ellendrukkerei, ellenfelei. A mostani nemzeti-keresztény kormánykoalíciónak is van és lesz. Ez nyilvánvalóan kellemetlen, ám együtt jár a hatalomgyakorlással. Nemcsak azokról van szó, akik ezt a kurzust nem érzik magukénak, hanem azokról is, akik már csalódtak, mondván, nem erre gondoltak, nem ilyenre számítottak. És mi lesz még később, amikor jönnek majd a további áldozattal járó, megszorító intézkedések? Számolni kell a realitásokkal. A választások idején volt egy eufórikus hit abban, hogy mindenki a nyertesek között lesz majd. Változóban van azonban a közhangulat. Erősödni látszik a keserű felismerés abban, hogy — a várakozásokkal szemben — a vesztesek lesznek többségben.

(Magyar Hírlap, 1990. június)

A JEGYPÉNZTÁROS

Bali II. János jegypénztáros és szakszervezeti bizalmi a balatonlellei vasútállomáson. A jegykiadás szüneteiben és egyéb foglalatossága közben itt beszélgetünk munkahelyén, a szűk, zsúfolt helyiségben.

Az ereje teljében levő 34 éves fiatalember nyolc éve vasutas. Dolgozott váltókezelőként, szolgálattevőként, volt gyalogbakter és térközőr, most személypénztáros. A forgalmat szereti a legjobban. Még csak mustrálgatjuk egymást az ismerkedés elején, amikor az utazási kultúra kerül szóba. Megkérem, beszéljen erről kicsit többet.

— Nincs türelmük az embereknek — kezdi kesernyésen. Mondhatnám úgy is, hogy „egy falu egy ajtó", vagyis hát

mindenki ugyanazon az ajtón akar le- és felszállni. Télen nem csukják be az ajtókat, ugyanakkor panaszkodnak a fűtésre. Piszkos a vonat, az állomás — mondják, de nem a vasutas piszkít. Ilyen a MÁV" — halljuk, szidják a vasutat, s közben elhagyják a holmijaikat az emberek, kiütik az ablakot, eldobálják a szemetet.

Sajnos, nem ismerik a menetrendet az utasok, nem tudják olvasni. Volt idő, amikor szabadidőnkben szerveztünk menetrend-ismertető kis tanfolyamokat, de ez a hasznos foglalkozás abbamaradt.

Nincs rangja a vasutasnak — folytatja bánatos hangon Bali II. János. Lejáratják a vasutat, már nem lehetünk igazán büszkék arra, hogy vasutasok vagyunk. Nem egyértelműek a rendeletek. Hogyan történhet meg az — kérdi tágra nyílt szemekkel —, hogy a díjszabásban beállott változásokat előbb tudja meg az utas, mint az, aki ezzel foglalkozik? Miért lehetséges, hogy a jegyek árváltozásait a jegypénztáros ismeri meg legkésőbb?

— Mint bizalmi, milyennek ítéli meg a munkakörülményeket? — érdeklődöm.

— Szűk a helyiség, amelyben dolgozunk. Meleg van, a kis ventilátor nem sokat segít. Nincs meleg vizes kézmosási lehetőség. A málházó is civil ruhában dolgozik. Jó lenne, ha a váltókezelőkkel együtt ő is kapna egyenruhát.

— És a bérek?

— Alacsonyak, nyomottak a bérek. Az én fizetésem például 6780 forint, plusz műszakpótlék. Három gyermekem van, az asszony nem dolgozik. Nekem valamennyi szakvizsgám megvan. Az a takarítónő pedig, aki írni, olvasni sem tud, 5700 forintot kap.

Balatonlelle — Siófok és Fonyód után — a harmadik legnagyobb személyforgalmú állomás a Balaton-parton. Olyan fizetésre lenne szükség — hangsúlyozza a bizalmi —, hogy a vasutas ne kényszerüljön pluszmunkára, különkeresetre. Az lenne a kívánatos, ha a szolgálattevő nem betonozásból indulna dolgozni, hanem kipihenten érkezne a munkahelyére. A fáradt, kialvatlan embert könnyebben éri baleset. Sajnos, sok ilyen példát említhetnék.

— Egészségügyi ellátás, üdülés? — faggatózom.

— Az egészségügyi ellátás jónak mondható, az üdülés is biztosított a szakszervezet által. Nyáron nem lehet üdülni, de ősztől tavaszig igen.

— Munkaidő, létszám?

— Felül kellene vizsgálni a létszámot. Akkora létszámra van szükség, hogy túlóra nélkül el tudjuk végezni a munkánkat. Mi úgy látjuk, hogy a végrehajtó szolgálatban kell megnövelni a létszámot, fent pedig — az igazgatóságokon, a vezérigazgatóságon — csökkenteni. Még mindig túlszabályozott, merev a vasút, nem elég rugalmas. Ezen is változtatni kellene.

— Mekkora erőt jelent a szakszervezet?

— Nincs egységes szakszervezet. A politikai csatározások megosztják a tagságot, ez a legfőbb veszély. Nálunk 12 emberből nyolcan szakszervezeti tagok. Négyen most léptek ki, mert úgy érezték, nem megfelelő az érdekképviseletük.

— Mi ad erőt a bizalminak ahhoz, hogy a mai körülmények között vállalja a közösség érdekeinek a szolgálatát?

— A hit. Annak a reménye, hogy jobb lesz. Ez tartja bennem a lelket. Bár fogyóban a megértés, a türelem. Ezt azért mondom, mert a miniszteri memorandumban is türelmet kérnek tőlünk. Ezt mi megértjük. Türelmet, de meddig? Én szeretem a vasutat és aki egy-másfél évig kibírja, az általában itt is ragad. A türelemmel azonban nem szabad visszaélni.
(Magyar Vasutas, 1990. augusztus)

ELÉGEDETLENSÉGBŐL ENGEDETLENSÉG

Az eltérő vélemények mellett — ahogyan ötvenhatban, úgy a taxissztrájkról is — kialakultak az összecsengő nézetek. (Csak a leegyszerűsítő, egyszavas minősítésektől kellett volna és kellene most is óvni magunkat.) A taxisok és a fuvarozók blokádjáról kialakult összehangzó véleményekről sokat olvashattunk az elmúlt hetekben. Hogyan lehetne ezeket összefoglalni? Mit mutatnak a közvélemény-kutatások eredményei?

Megmutatták például azt, hogy az emberek 78 százaléka a taxisok oldalán állt, és csak 7 százaléka a kormányén. A tizenöt százalékuk egyikén sem. Igaz, ahogy teltek az órák, a

napok, a lakosság támogatásának mértéke is változott, a rokonszenv—ellenszenv aránya is módosult. E társadalmi méretű polgári engedetlenségi mozgalom kezdetén a lakosság túlnyomó többsége helyeselte a taxisok tiltakozó megmozdulását, az országos méretű blokád megszervezésével azonban csökkent az egyetértők száma.

A háromnapos válság nagy iskolája volt mindannyiunknak: a kormánynak, a pártoknak, az érdekképviseleti szervezeteknek, a tömegtájékoztatási eszközöknek, a lakosságnak. Az úttorlaszos hétvége próbája volt a demokráciának. Megmutatta a lakosság tűrőképességének határát. Megmérte az intézményeket és a politikai élet szereplőit. Cáfolta azt a hitet, hogy az áremelés nem válthat ki tiltakozó megmozdulásokat. Jelezte a kormánynak, hogy nem mozoghat tetszőleges szabadsággal, játéktere korlátozottabb a feltételezettnél. Ne akkor kérje a kormány a lakosság türelmét, az érdekképviseletek és az ellenzék megértését, amikor már „gáz van", hanem még az előkészítés szakaszában, az intézkedés előtt. Különösen, ha olyan drasztikus áremelésről van szó, mint amilyen a 65 százalékos benzináremelés volt.

Miért nem talált módot a kormány arra, hogy megfelelően felkészítse a lakosságot a sokkoló áremelésre, és előzetesen tárgyaljon az érdekképviseletekkel? Azért, mert nem tartotta fontosnak. Mert túlságosan bízott önmagában és lebecsülte az érdekképviseleti szervezeteket.

Ez a magatartás fejeződött ki az Érdekegyeztető Tanács ülésén is, ahol a kormány tagjai meglehetősen fölényesen viselkedtek. A nyilvánosság előtt azonban lelepleződött deklaratív tárgyalási stílusuk, felkészületlenségük, makacsságuk. A másik oldal képviselői pedig kivívták a közvélemény rokonszenvét. Ha kelletlenül is, de a kormány tagjainak tudomásul kellett venniük, hogy az országos érdekegyeztetés nemcsak nélkülük, hanem ellenükre is működik, s az általuk lebecsült politikai szereplők — a lakosság támogatásától kísérve — együttesen erősebbek voltak, mint a kormány.

Kemény leckéje volt ez a — tekintélyt vesztett — kormánynak. Reméljük, tanult belőle. Legalábbis erre engednek következtetni Antall Józsefnek a válságot követő napokban elmondott beszédei, amelyeknek önkritikus(abb) hangvéte-

lében több új elemet fedezhettünk fel. A kormányfő stílusváltást ígért a többi párttal és a társadalmi, érdekképviseleti szervezetekkel való kapcsolatokban, tárgyalásokban.

Belátása volt ez annak, hogy az ország nehezen viselne el még egy ilyen kormányzati válságot, mert az a kormány bukásánál is súlyosabb következménnyel járna mindannyiunkra nézve. Ezért egy életképes, jól működő partneri viszony kialakítására van szükség a kormány és a társadalmi, politikai élet más szereplői között. Arra van igény, hogy létrejöjjön egy válságkezelő intézményrendszer, amelynek az Érdekegyeztető Tanács is része.

A háromnapos válságban jelet adott magáról a hallgatag többség. Jól vizsgázott a lakosság, mert felelősségérzetről tett tanúbizonyságot és higgadtan viselte a blokád megpróbáltatásait. A benzinháborúban azonban sok fontos felismeréssel gazdagodtunk. Akik életükben először éltek át ilyet, megtapasztalhatták, hogy mit jelent a közlekedés megbénulása, egy egész országra kiterjedő konfrontáció.

Megbizonyosodhattunk afelől, hogy gazdasági értelemben valóban a szakadék szélén áll az ország. Megbizonyosodhattunk arról is, hogy mit jelent az, ha uralkodni tudunk az indulatainkon és civilizált keretek között próbáljuk megoldani a krízishelyzetet. Megcsillant a társadalmi szolidaritás ereje is. Mindannyiunk szemében megnövekedett a konfliktuskezelés fontossága, és felértékelődött az érdekegyeztetés, a szakszervezetek szerepe.

A benzincsata összehozta a nézeteltérésektől szabdalt, a kölcsönös bizalmatlanságtól szenvedő szakszervezeti tömörüléseket. Elemi erejű megjelenését láthattuk a párbeszéd értékének, az egységes fellépés erejének. Világosan láthatta mindenki, hogy mivel jár a dolgozói érdekképviselet hiánya, és mekkora erőt jelentenek a szakszervezetek. Ha egységesek, ha a munkavállalók érdekérvényesítésére koncentrálnak, és profi módon teszik ezt.

Az október végi krízis velünk maradt tanulságai segíthetnek abban, hogy az elégedetlenség ne váljék olyan engedetlenséggé, amely katasztrófába sodorja az országot.

(A Medosz Lapja, 1990. november)

VIRÁGKOSÁR A SZÍNPADON

Ültünk az Erkel Színház nézőterén, néztük-hallgattuk Mascagni egyfelvonásos melodrámáját, a Parasztbecsületet és mint annyiszor az elmúlt években, élveztük az operazene szépségét. Ennek az október végi vasárnap délelőttnek ünnepi fényt kölcsönzött az a tény is, hogy 30. évfordulójához érkezett a vasutas operabérletezés. Nem csoda hát, hogy a szünetben sok szó esett a korábbi előadásokról, felelevenedtek a Don Carlos, a Bohémélet képei, Rossini, Donizetti akkordjai, Melis György, Pitti Katalin és mások alakításai, szopránjai és tenorjai, a híres áriák, az ötletes jelmezek, a hangulatos díszletek, a színvonalas rendezések.

Csillogó tekintettel emlékeztek szolnoki és dombóvári vasutasok, fiatalok és idősebbek; azok, akik rendszeres színházba járásaik során operabarátokká, zenerajongókká váltak. És jóleső érzéssel nyugtázták mindezt az operaház és a vasutas-szakszervezet jelenlevő képviselői, szervezői. A kölcsönös együttműködésnek, a közös örömnek ez a látványos érzése fejeződött ki abban a színpompás virágkosárban, amelyet — a hálás közönség köszönete jelképeként — a Bajazzók előadása után helyeztek a színpadra. Ez manifesztálódott abban az ütemes tapsban, amely Ütő Endre operaházi igazgató és Papp Pál szakszervezeti elnök kézfogását kísérte a virágkosár mellett álló művészek karéjában.

Hogy is kezdődött mindez? Melyek is a művészeti nevelés, a művész—közönség találkozók forrásvidékei? A szépség iránti vágy, a műélvezet iránti igény benne él az emberekben, kérdés, sikerül-e felébreszteni és ízléssé formálni, művészetszeretetté nemesíteni, kultúrává emelni.

Nos, a gyökerek az ötvenes évekre nyúlnak vissza. Azokra az időkre, amikor a nagy vasúti csomópontokon működő fúvószenekarok szórakoztató műsoraiban — a térzenék alkalmával — gyakran szerepeltek népszerű operazenei részletek is. Később pedig a vasutas művelődési intézményekben amatőr szimfonikus zenekarok tolmácsolták Erkel, Kodály, Csajkovszkij zenéjét. A sikeres zenei esték és hangversenyek megérlelték, hogy 1960-ban tervszerű zenei ismeretterjesztés bontakozzék ki az operaház segítségével. Megindult egy

módszereiben új, az eddigieknél hatásosabb művészeti szervező- és propagandamunka, amely később más művészeti ágakra is kiterjedt.

Ezekre az előzményekre építve kezdődött el 29 évvel ezelőtt a vasutas operabérletezés. Ez azt jelentette, hogy minden év ugyanazon hónapjának ugyanazon vasárnap délelőttjén az ország minden részéből összesereglett vasutas bérlettulajdonosok töltötték meg az Erkel Színház nézőterét és hallgatták Puccini zenéjét, élvezték Verdi operáit.

A közönségszervezők jó munkájának eredményeként a népszerűvé vált operabérleti igényeket tíz év óta már nem tudják kielégíteni. A telt házak mellett sikerült kialakítani mintegy 1700 fős vasutas törzsközönséget, amely biztos pontja volt e fényes, vidám vasárnap délelőttöknek. Köszönet a lelkes művészetpropagandistáknak, személyesen is Horváth Ferencnek, aki — immár a vasutas-szakszervezet nyugdíjas munkatársaként — a kezdettől fogva motorja ennek a munkának.

A legutóbbi, jubileumi előadást követő ünnepi légkörben benne volt a folytatás követelése is. Mintha érezte volna a közönség — a vastaps is erre utalt —, hogy válságos, zaklatott napjainkban különösen szükség van a zene örömére, a művészet feszültségoldó erejére. Szükségünk van az érzelemdúsító művészetre ahhoz, hogy segítségével megőrizhessük emberi kapcsolatainkat, jobban megértsük összekuszált világunkat, s egyáltalán: emberek maradhassunk. Ezért viszont a művészet, a művészeti kultúra fejlesztésére irányuló erőfeszítések is megérdemelnek minden további támogatást. A szakszervezettől is.

(Magyar Vasutas, 1990. november)

OTTHON AZ OTTHONNÉLKÜLIEKNEK?

Hajléktalanokról szóló műsorok a rádióban, televízióban, elszomorító képek az újságok lapjain. Kik ők? Honnan jönnek? Hányan vannak? Mi lesz velük? Erről beszélgettünk Győri Péter szociológussal, az MTA Szociológiai Kutatóintézetének tudományos munkatársával, a menhelyalapítvány kuratóriumának elnökével.

— Kezdjük talán azzal, van-e megoldás?

— A hajléktalanság csak részben lakástalanság, de több és más is annál. Szerteágazó problémakör. Ma két elképzelés dívik a megoldással kapcsolatban. Az egyik a lakáshelyzettel magyarázza a hajléktalanságot, és a helyzet javításával kívánják megoldani a problémákat, a másik a terápiás kezelésre teszi a hangsúlyt.

Azt tapasztaljuk, hogy a közvélemény meglehetősen megosztott a hajléktalanok megítélésében. Vannak, akik sajnálják őket, mások meg ellenérzésüknek, haragjuknak adnak hangot. Ezek a vélemények egy emberben is együtt kavarognak.

A hajléktalanság — minthogy abnormális helyzetről van szó — a normális emberben megütközést kelt. A tengődő, csavargó hajléktalanokat másféle hátrányos társadalmi csoportok is meglehetős intoleranciával kezelik. A vakok, a mozgássérültek, a kisnyugdíjasok közül sokan azt kérdezik: miért beszélünk ilyen sokat az otthonnélküliekről?

— Mi ennek a magyarázata? Mi irritálja az embereket? Miből fakad az ellenszenv?

— A tehetetlenségből. Nemcsak abnormális a hajléktalanság, de az ember érzi, hogy tehetetlen a jelenséggel szemben. Részben emberiességből valamilyen segítség után kiált, de megoldást nem talál. Segíteni akar, de nem tudja, hogyan. Ezért az intézményektől — a rendőrségtől, az önkormányzattól, a kormányzattól — várja, hogy teremtsen lakást, ennivalót, ruhát a hajléktalanoknak. Ahol rosszul működnek a közintézmények, ott még tehetetlenebbeknek érzik magukat az emberek, mert nem kapnak válaszokat a kérdésekre, nem látnak megoldást. És nemcsak az állampolgárok érzik a tehetetlenséget, hanem a hajléktalanok is. Ők is segítségért kiáltanak. Ők is a közintézményektől várják a sorsuk jobbra fordulását.

— A jelek szerint a hajléktalanok „újratermelődnek". Honnan, mikor, hogyan?

— Sajnos, egyes intézmények folyamatosan „termelik" az utcára az embereket. Ilyenek például az állami nevelőintézetek, a börtönök, olykor a munkásszállók, a kórházak. De a szétesett családok, a rossz lakásviszonyok is ide sorolhatók.

Az albérleti díjak emelkedésével sűrűsödtek a hatósági kilakoltatások is.

— Vegyük sorra ezeket az intézményeket!

— Hozzávetőlegesen húszezer fiatal él nevelőintézetekben. Évente néhány százan úgy kerülnek ki az intézetekből, hogy nincs családjuk, nincs hajlékuk. Közülük kerülnek ki a kábítószeresek, a deviáns, csövező csapatok.

— És a börtönök?

— Ha kiszabadul a volt elítélt, nehéz a visszailleszkedése. Többen vannak kint az utcán a kisebb kaliberű bűnözők közül is. Volt két amnesztia a közelmúltban. Több ezren szabadultak ki. Az elmúlt évben megszűnt a javító-nevelő munkára ítélés. Ugyancsak eltörölték a közveszélyes munkakerülés bűntettét.

— Így igaz, ám veszélyesebbé vált az utca.

— Ez ma élénk viták tárgya, a bűnözés terjedése, a közbiztonság riasztó romlása miatt. Az állampolgárok kritikusan ítélik meg a helyzetet. Úgy vélik, a rendőrség túlságosan elnéző, liberális. Jelenleg még nincsenek megfelelő válaszok az eltérő igények ötvözésére, nincsenek olyan intézmények, amelyek feloldanák a dilemmákat.

— Mi újság a munkásszállók körül?

— Megszüntetik őket, nem gazdaságos a fenntartásuk. Két év óta folyamatosan áznak be, illetve turistaszállókká alakulnak. Sok ember kerül innen is az utcára. A munkásszállón lakók többnyire a fővárosban dolgoznak, családjukhoz már nem tudnak visszamenni, mert ott nincs munka, Budapesten meg nincs lakás, az albérletet képtelenek fizetni. Hajlék nélkül maradva különféle zugokban, pincékben, sufnikban húzzák meg magukat, vagy önkényes lakásfoglalókká válnak. S amikor kilakoltatják őket, ismét az utcán találják magukat.

— Miért kerülnek még az emberek az utcára?

— Háromszázezer alkoholbeteg van Magyarországon. Gyakori, hogy kirakják őket a családból, csavargók lesznek, nem jutnak munkához, így utánpótlást jelentenek a hajléktalanoknak. Növekszik a kábítószeres, a szipuzó fiatalok száma. Elhagyják családjukat, elveszítik emberi kapcsolataikat, bandába verődve, gyakran bűnöző csoportokat alkotnak,

hogy pénzhez jussanak. Sokan betegség miatt nem jutnak keresethez, kiszorulnak az albérletből is.

— Mit lehet és kell tenni? Kinek mi a hatásköre?

— A fővárosi önkormányzat felelős azért, hogy a tízezer hajléktalannal történjék valami, jóllehet nem vállalhatja fel a menekült problémát. A külföldiek gondjainak megoldása, a kormányzat menekültügyi intézményeinek a feladata. A belügyminiszter tájékoztatója szerint mintegy százezer olyan, illegálisan hazánkban tartózkodó külföldi állampolgár van, akik nem rendelkeznek érvényes úti okmányokkal, illetve akiknek tartózkodási engedélye lejárt. Ilyen szempontból biztató volt az a rendőrségi akció, amelynek keretében — a törvényesség, a humánum és a genfi konvenció elveinek figyelembevételével — több száz külföldi személyt állítottak elő és utasítottak ki az országból. Arra van szükség, hogy — konszenzus alapján — meglegyen a kormány menekültügyi stratégiája, amely kifejezi a humánum és a természetes önvédelem összhangját.

— Fogas kérdésről van szó, mert minden hajléktalant lehetetlen lakáshoz juttatni.

— A hajléktalanság sokáig velünk élő probléma lesz még. Az egészet valóban nem tudjuk megoldani. Egy részüknek azonban lehet szállást biztosítani. Részleges segítséget tehát lehet nyújtani.

— Miben, hogyan?

— Ingyenkonyhák megnyitásával. Nappali melegedők létesítésével, ahol főként télen egy csésze teát is lehet inni. Tisztálkodási, ruhaváltási lehetőségek biztosításával, megállapodva valamelyik közfürdővel, hetenként egyszeri igénybevétellel. Ingyenes orvosi ellátással is lehet foglalkozni.

Sok hajléktalan azért nem tud bemenni a kórházba, a rendelőbe, mert nincs papírja és megfelelő ruházata. Tervezik olyan helyek megnyitását, ahol beutalóhoz, gyógyszerekhez lehet jutni. És nem utolsósorban munkalehetőségekre van szükség, hogy pénzhez juthassanak a hajléktalanok. Mindezek nem álmok, ötletek csupán, megvalósításuk kialakulóban van.

(Létkép, 199. november)

IMPRESSZIÓK DÉL-FRANCIAORSZÁGBAN

Grenoble világszerte ismert város, különösen az 1968-as téli olimpia óta. Meglehetősen híres a művelődési központja is. Jean-Claude Champesme úr, a közönség-kapcsolatokért felelős igazgató élvezettel, elegáns fordulatokkal tarkítva meséli el a ház történetét. A Magyar Népművelők Egyesületének delegációja — amely a Peuple et Culture (Nép és kultúra) egyesület vendégeként ismerkedik a helyi kulturális élettel — figyelmesen hallgatja a negyedszázadnyi francia művelődéstörténet érdekes epizódjait. Szó esik Malraux koncepciójáról, Jean Vilar színházi törekvéseiről és persze a 68-as olimpiáról, amikor „volt pénz a kultúrára is". Megtudjuk, hogy ami itt történt, az modell egész Franciaország számára.

A művelődési központot úgy építették meg, hogy földrajzilag a város közepén áll, az eredeti elgondolás szerint az értelmiség és a munkásság lakta körzetek találkozási pontján. Kezdetben a szocio-kulturális munka volt a tevékenység fő iránya. Később, amikor J. Vilar egyik tanítványa, a helyi születésű Georg Lavandant került a ház élére, éles konfliktus alakult ki, amelyben az alkotó művészek győztek és „minden népművelőt elbocsátottak". Így alakult ki az intézmény mai profilja: a színház, a zene és a tánc. A központnak három színházterme is van: három-, öt- és ezerkétszáz fő befogadására alkalmasak.

A városban Lavandant hatására 57 színházi csoport alakult, részben profik s többségüknek önálló játékhelye van. Az igazgató úr úgy látja, hogy a városi kulturális élet finanszírozása eddig jól működött, de a központ nagyon sokba kerül, elszívja a támogatást. (Egy színházjegy átlagára 200 frank, amit 40-75 frankért adnak el. A támogatás fele az államtól, a másik fele a várostól és a megyétől származik.)

A támogatás elapadásától fél a Peuple et Culture helyi szervezetének titkára is. Az egyesület munkájában a 60-as évek közepén következett be nagy fellendülés, amikor a szocialisták szerezték meg a többséget a helyi önkormányzatban. Egyébként baloldali beállítottságú a városban működő kulturális egyesületek túlnyomó többsége. Vendéglátónk

kérdésünkre őszintén elmondja, hogy korábban — Mitterand elnöksége előtt — jobb volt, ha valaki párttag volt, most a szakembernek előnyösebb, ha független. Egyébiránt amikor a Peuple et Culture a II. világháborút követően megalakult és felvállalta az értelmiség és a munkások kulturális kapcsolatainak fejlesztését, nem kötelezte el magát egyik párt mellett sem.

A támogatás megvonása azt jelentené, hogy a tizenkét szakemberből tíz főt el kellene bocsátani. A várható súlyos következményeket mi is érzékeljük, amikor beülünk az egyik tanfolyami foglalkozásra, ahol vidéki fiatalokat készítenek fel arra, hogy falujukban vállalkozók lehessenek. Késő este részt veszünk egy szakbizottság ülésén, ahol egyéni kulturális kezdeményezések támogatásáról döntenek; a szerencsések hosszabb tanfolyamon kapnak egyénre szabott segítséget terveik megvalósításához. Mindez a tevékenység elsorvadna.

Annecy város történelmi múltja vetekedik Grenobleval, de lakóinak száma ma csak egyharmada annak, alig több félszázezernél. Felső-Savoya központjában is működik a Peuple et Culture helyi csoportja, ha kicsit szolidabb keretek között is. A meglátogatott külvárosi ifjúsági klubban számos alternatív kulturális törekvéssel találkozunk. Ennek a másságra való fogékonyságnak tulajdonítható talán az irántunk megnyilvánuló érdeklődés is. A „keleti láz" állami támogatást is élvez. Az egyesületi életet szervező fiatal kolléganő, Annie Aguettaz ifjúsági csoportot hozna Magyarországra. Fiatalokkal szeretnének találkozni és körülnézni nálunk — szabad szemmel, nyitott szívvel.

A csupa üveg városi művelődési központban nagy a nyüzsgés. Tágas előtér, pompás télikert, kávéházi hangulat. Az 1972-ben épített ház mintha csak új volna: modern, szép és célszerű. Az igazgató azonban nem titkolja, hogy a közösségi művelődés minden területén visszaesést tapasztalnak. Okát egyelőre nem lelik. Érdekesnek tartom feljegyezni, hogy a látogatók többsége középosztálybeli. Szervezetileg egyesületi formában működik, s habár vállalkozói tevékenységet is folytatnak, a költségvetésnek csak a harmadát fedezik a bevételeik, a többi különféle támogatásból származik. Tevékenységüket a „kulturális közszolgálat" jellemzi. Széles

kínálatot kell nyújtani, mert Annecy nem egyetemi város — mondják. Na és a vidék miatt is, hiszen a látogatók harmada környékbeli. Van is ebből vita a városi önkormányzat támogatásának odaítélésekor. A városi adófizetők úgy érzik, hogy ők finanszírozzák a vidékiek művelődését. Sikerül találkozni az egyik községi társulás népművelőjével, aki itthonról ismerős gondokról beszél. Nagy különbség viszont, hogy Franciaországban az állam segítsége sokkal kézzelfoghatóbb.

A hátrányos helyzetű vidéki körzetek komplex gazdasági, igazgatási és kulturális fejlesztési programját annyira érdekesnek tartjuk, hogy elkérjük a teljes dokumentációt. (Visszagondolok arra, hogy az ősszel egy tanácskozáson szakemberek tucatja mennyire tehetetlenül vette sorba a Cserehát településeinek problémáit).

Máskor talán protokolláris kötelezettség volna a látogatás a városházán. Az 1990. év telén azonban telve vagyunk kíváncsisággal. Főleg pénzről beszélgetünk a főhivatású népművelési felügyelővel. Büszkén említi, hogy a városi önkormányzat a költségvetésének 18 százalékát fordítja kulturális célokra. A magas arány azért fontos, mert a megye és az állam is oda ad, ahol helybeni erőfeszítést lát. Az állami támogatás témakörei jelzik az állam kultúra-felfogását. (Mégis volna kultúrpolitika?!)

A vendéglátónk íróasztalán bepillanthatunk a kulturális egyesületek dossziéjába. Támogatást kérhetnek működésre, felszerelésre és tervekre, de státuszra nem. A hallottakat megerősíti Annie Aguettaz, aki elkísért bennünket a városházára. A felügyelő kolléga mindenben készséges és őszinte. Elmondja, hogy a maga hivatalnok szintjén keveset lehet „intézni". Viszont nem nagyon titkolja: a városka viszonylag jó kulturális ellátása abból is ered, hogy a polgármester úrnak jó kapcsolatai vannak az illetékes miniszterrel még az iskolai évekből. Magasabb szinten többet számít, hogy ki melyik elit iskolába járt, mint az, hogy melyik pártba lépett — kapjuk a magyarázatot.

Hazai tapasztalatainkból kiindulva egy kicsit ugratni próbáljuk a nagyon megnyerő, fiatal kollégát: a helyi választások közeledtével nem inog-e a szék alatta? Válasza magabiztos: hivatali beosztását nem választáson nyerte, hanem

pályázaton. Ha majd az ideje letelik, újra pályázik, talán egy másik városban, elég nagy Franciaország. Egyébként közgazdász doktor, a szükséges vezetőképző tanfolyamokat is elvégezte és megfelelt a pályaalkalmassági teszteken.

A belváros masszív történelem. Marad egy kis idő töprengésre a vonat indulásáig. Irány: Párizs! Este nógrádi népművelők szervezésében magyar képzőművészek kiállítása nyílik a Magyar Intézetben. Jókora távolság, de hála a szuperexpressznek, nyitáskor éppen ott vagyunk.
(TIM, 1990. december)

VITA NINCS!?

A közvéleménynek senki sem magyarázta meg, miért volt annyira sürgős az új parlamentnek a társadalmi vita intézményének eltörlése. Ma már csak találgatni lehet, hogy ezzel a törvényhozást kívánták-e felgyorsítani, netán a pártok szerepét, a képviseleti demokrácia, a parlament dominanciáját akarták jobban hangsúlyozni. Esetleg a politikai küzdelmekbe, választási kampányokba belefáradt állampolgárokat igyekeztek kímélni?

Mindez talán magyarázat lehetett volna a nyár elején, de amit már akkor is tudni véltünk, ma már bizonyosság: a törvényhozás üteme messze elmarad a kívánatostól, a pártok nem szereztek döntő befolyást a társadalomban, az állampolgárok pedig két választás között sem kívánják megfosztani magukat a közügyekbe való beleszólás lehetőségétől.

1. Az elmúlt hónapok egynémely tapasztalata a szervezett társadalmi viták hiányával hozható összefüggésbe. Szembetűnő, hogy a törvények előkészítésében háttérbe szorultak a szakmai szempontok képviselői. A civil társadalom szervezetei nem képesek érdemi párbeszédet folytatni a törvényhozókkal és a döntések előkészítőivel. Előzetes véleménycsere hiányában az érdekvédelem többnyire utólagos reagálásokra szerveződik.

Beszűkült a törvény-előkészítés nyilvánossága. Egyre világosabban látható, hogy a társadalmi viták megszüntetésével a demokratikus intézményrendszer épületéből nagyon fontos építőelem esett ki: az állampolgári kezdeményezés és

a népszavazás közötti térből hiányzik a megütköző vélemények kontrollmechanizmus.

2. A nyár eleji fölszisszenésekből mára káromlások lettek és követelések. De van-e esélye és értelme a társadalmi viták lemetszett folyókanyarjait visszaiktatni a törvényelőkészítés folyamatába? Fokozatosan kiépül az új rendszer. Nincs neve még és névadója. Karakterét eltakarja mítosza. Frissen teremtett hitregék szólnak születéséről és megváltó erejéről. Az állampolgárnak az a benyomása támad, mintha a történelmi események értelmezése, a jelképek és szimbólumok használata körül folyó harc volna a politika értelme.

A mitológia szabályai szerint egyes ügyek felnagyítódnak és a köznapok világából átemelődnek valamilyen természetfölötti létbe, és közben — ugyancsak jól érzékelhető módon — önjelöltek tülekednek a „legendás hős" szerepébe. Miközben a maga öntörvénye szerint valóban működni kezd az új rendszer, egyre kevesebbet törődik megteremtőivel. A hangsúly ugyanis ma már nem a rendszerváltás mikéntjén, hanem a kiépülő új rendszer működésén van. A politikai struktúra hiányzó elemei, mozgási energiái nem pótolhatók teremtésmítoszokkal.

Úgy tűnik, hogy a politikai hatalomváltás ütemét nem tudja követni az intézményrendszer átalakulása, a jogrendszer változása. Az élet minden területén új normák szükségeltetnek. Borul a régi, szinte már teljesen alkalmazhatatlan jogrendszer. A jogállam kiépítése viszont nem bírja a „forradalmi tempót". A pártok többé-kevésbé jól mozgósították a polgárokat a választásokra, ám ma kétséges, hogy mi a szerepük. A választások óta nem képesek szervezett kereteket nyújtani a politizáló polgárok széles köreinek. Valóságos programalternatívákat sem dolgoztak ki. Nincsenek életrevaló társadalmi kezdeményezéseik. A politikai küzdelmeket nem a társadalmi érdektagoltság törésvonalai mentén vívják, hanem gyakran politikai álvitákban és személyi harcokban igazolják létüket.

3. Az önkormányzati választások kinyilvánított célja egy új helyi hatalom kiépítése volt. Az önkormányzat lényegét tekintve a térben együtt élő állampolgárok közössége. Magyarországon azonban még él az a szemlélet, amely nem az

állampolgárok együttesét, hanem a képviselő-testületet tekinti az önkormányzatnak. A megválasztott testületek valójában nem a választóktól, hanem a központi hatalomtól függnek, a források központi elosztása ugyanis folytatódik.

Az érdekvédelmi, érdekképviseleti szervezetek jelenlegi válságának alapvető oka az, hogy a szándékok kinyilatkozása ellenére még mindig nem dőlt el: kapnak-e érdemi szerepet az új társadalomban, tartóoszlopok lesznek-e, vagy csak oromzati díszek. Természetesen az is kérdés, hogy az érdekképviseleti szervek mindegyike akar-e valós szerepet, vagy inkább a hatalom lojális partnereként kíván éldegélni, a hatalom által reá ruházott, jól kimért szerepkörben.

A nyilvános politizálás a korábbinál összehasonlíthatatlanul jelentősebb tényezővé avatja a közvéleményt. A politikai küzdelmekben egymással szembenállók legtöbbször nem közvetlenül támadják egymás pozícióit, hanem a közvélemény manipulálásával próbálnak fölénybe kerülni. Esetenként a közvélemény döntő szerephez juthat a politikai pártokkal és a jogintézményekkel szemben is. Nem egy kezdeményezés akadt fenn már a közvélemény hálóján, így a Justitia-terv, a hitoktatás első koncepciója vagy a '47-es állapotokat alapul vevő földprogram. Mind a politikai akarat, mind a jogi normák képzésénél és érvényesítésénél számolni kell a közvélemény erejével. S hogy ez mennyire nem új gondolat, nem új politikai követelmény, azt jól bizonyítja: hazánkban már több mint fél évszázaddal ezelőtt (1930-ban, az Interparlamentáris Unió fórumán) megfogalmazódott: a parlament és a közvélemény között a kapcsolatot szorosabbra kell fűzni, mindenekelőtt a törvényjavaslatok szakszerűbb előkészítésével.

4. Ma súlyos zavarok vannak az állam és a társadalom viszonyában. Ez nehezíti a törvényhozás munkáját is, mert nem adottak azok a feltételek, amelyek a legitimitás megcsappant tartalékait feltölthetnék. A polgárok kezdeményezéseire, közvetlen állásfoglalásaira építő eszközrendszer mellőzését a politikai demokrácia megsínyli. A vélemények, szándékok és kifogások kinyilvánítását nem pótolhatják a hatalmi fogadkozások, öltsék magukra akár a mítoszok legszebb ruháit. Mítoszok és fenyegetések helyett a társadalmi

szinten folyó párbeszéd, a jogállam viszonyaihoz méretezett törvényeket érlelő vita, a gondolatok nyilvános megmérettetése lehet az egyik energiaforrása az új rendszernek.

Az elmúlt hónapokban a demokratikus intézményrendszer alapjaiban kiépült, a fejlődés most következő második szakaszában meg kell erősödniük a képviseleti testületeknek, meg kell szilárdulnia a pártrendszernek, helyére kell kerülnie az érdekképviseletnek és a sajtónak. Ebben a szakaszban hatékonyan szolgálhatja a demokrácia fejlődését a társadalmi vita intézménye. Nem dől össze a világ, ha kimondjuk: a parlament nyár eleji döntése újragondolásra szorul.

A nemzeti felemelkedés elengedhetetlen feltétele a társadalmi béke. A béketeremtő konszenzuskeresés azonban nem lehet eredményes, ha az csak a parlamenti pártok és néhány legitimációs válsággal is küzdő érdekképviseleti szervezet elitjére terjed ki. Szóba kell állni a társadalom egészével — s ami legalább olyan nehéz —, meg kell őrizni a beszélő viszonyt. A hétköznapok, a viták nyelvén.

(Népszabadság, 1990. december 10.)

TULAJDON ÉS MÍTOSZ

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1945. szeptember 11-én tárgyalta a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földmíves nép földhöz juttatásáról szóló kormányrendeletet. A koalíciós pártok szónokai egymást túllicitálva osztozkodtak a tavasszal hetek alatt lebonyolított földosztás dicsőségében.

Meglehetős zavart és értetlenséget keltett a polgári demokraták szónoka, aki kijelentette, hogy a kisajátításra ítélt ezerholdas birtokosok között is vannak becsületes magyar családok. Furcsállotta, hogy a törvénytervezet különbséget tesz a fizikai munkát végzők és a szakemberek között, hogy politikai érdemek alapján magasabb földhatár is megszabható, de gazdasági ésszerűségből nem; hogy az igényjogosultaknál figyelembe vesznek szociális szempontokat, de a megváltást szenvedőknél nem.

Elmondta az aggodalmát, hogy a szövetkezeti termelés majd kiszántja a határkarókat, eltűnik a föld tulajdonjellege. Hangoztatta, hogy a 12-15 holdas kisgazdaságok csak a na-

gyobb, 100-150 holdas középbirtokok közé ékelődve lehetnek életképesek. A javaslat törvényerőre emelkedett.

A T. Ház tudatában volt, hogy egyhangú határozatával az ezeréves birtokrendszer omlott össze Magyarországon, s többen hinni szerették volna, hogy újabb ezer évet alapoztak meg.

1. Magyarországon a múltat nemcsak megélni nehéz, értelmezni is komoly kockázatot jelent. Kötődésünk a múlthoz — korántsem csak a nosztalgia okán — erősebb, mint a jelen tisztázásának vágya. Minél nagyobb kihívásokat tartogat a jövő, annál jobban belebonyolódunk a múltba. Ha pedig valami nem egészen kedvünkre való a megélt történelemből, jöhetnek a mítoszok.

Eközben egyre inkább ráébredünk, hogy a politikai intézmények változása fontos, de nem meghatározó jelentőségű fordulata a mögöttünk hagyott évnek. A közéleti kulisszák mögött szerveződik egy új tulajdonosi osztály, amelynek még jó sokáig a politikai hatalom lesz az inkubátora. A dolgok valamiképpen máshogy történnek, mint arra számítani lehetett. Mindenekelőtt egy új középosztály kiemelkedését jósolták a szakértők, ehelyett a társadalom két szélső pólusa kezd kitüremkedni: a máris meglehetősen gazdagoké és a már nagyon szegényeké. Piskótaszindróma ez: középen vékonyodik a társadalom. A középen állók pedig hirtelen megijednek: ha nem tesznek meg mindent a felfelé kapaszkodásért, akkor lecsúszhatnak.

Az érdekvédelemre (inkább érdekfelmutatásra) hivatott szervezeteknek a korábbi időkben széles, tablókon is szívesen ábrázolt skálája alakult ki Magyarországon. A „hajtószíj" szerepéből többnyire kinőtték magukat, a pártállam politikai és jogfelfogása, valamint feladat- és hatáskörük szerint részt vettek a jogszabályok, állami intézkedések, helyi normák alkotásában. Így — papíron legalábbis — közhatalmat gyakoroltak. A jog konzerváló hatása pedig nem egy esetben máig fenntartotta különleges, védett helyzetüket. Még él az ifjúsági törvény, amely a KISZ szellemiségében fogant, érvényes a Munka Törvénykönyve a szakszervezeti jogokkal, és a jogalkotási törvény is, amely jelentős jogokat biztosít az állami normaalkotásban az érdekképviseleti szerveknek.

A civil társadalom lehetőségeit felismerő állampolgárok kezdeményezései alapján sorra alkotmányellenesnek találtatnak a „klasszikus" társadalmi és tömegszervezetek különleges jogosítványai. Az eddigi rutin elolvadt, az új helyzetben ezek a szervezetek az érdek- és jogvédelmet igénylőkkel csak alkalmilag találkoznak. Rendszerünk belső zavarai azonban nem csak az érdekvédelem hiányából fakadnak. A sorsdöntő kérdés ma nem e szervezetek működőképessége, léte, s nem is a legitimáló állami kegy, vagyis hogy elismeri-e a hatalom ezeket a szervezeteket valós érdekek képviselőiként. A mai Magyarországon az igazi tét a kormányozhatóság, a nemzet államalkotó képességének megőrzése.

Ha a felismerés nem is, a „beismerés" nehéz: azzal, hogy a pártállamból kiiktattuk a pártot, megrendült maga az állam is. A történelmi sémákban gondolkodók azt hitték, hogy csak politikai vákuum jött létre a kormányváltás napjaiban, s nem mernek szembenézni azzal a mind jobban érzékelhető ténynyel, hogy a rendszerváltás magát az államot is megrendíti. Az állampolgári akaratot elemi formában kinyilvánító eddigi akciókat — és azokat, amelyek a szociális feszültségek miatt még bizton várhatók — az új állam, az új politikai berendezkedés elleni fellépésnek is tekinthetjük, de ezek végső soron a megrendült államot taszítják a teljes ellehetetlenülés felé.

A feladat — de hát Magyarországon ez mikor nem volt így — történelmi méretű. S itt a jelzőnek kettős értelme van. Nem csak a feladat nagyságát méri. Arra is utal, hogy nemcsak a jelen, hanem a múlt is leckét ad.

2. Az egyik döntő kérdés ma az, hogyan lehet a tulajdon kérdését megoldani. Jóvátenni a proletárdiktatúra államának jogba (is alig) burkolt intézkedéseit olyan viszonyok között, amikor az új rendszer jogállamként deklarálja magát, és vállalja, hogy európai mintákat, normákat követ.

Hogyan orvosolható az állam nevében évtizedekkel ezelőtt elkövetett jogtalanság — ma? De kérdés az is, meddig terjed az új rendszer felelőssége a korábbi rendszer nemegyszer állami eszközökkel megvalósított bűneiért. Az 1989. október 23-a előtt az állam által elkövetett jogtalanságokat a Magyar Köztársaság nem az őt terhelő felelősség alapján, hanem a történelmi igazságtétel jegyében, politikai megfon-

tolásokból és anyagi lehetőségei figyelembevételével rendezheti. Civilizált államok joggyakorlatában elképzelhetetlen akkora jogtalanság, mint ami a közép-kelet-európai országokban történt. A fejlett, modern nyugati jogrendszerek szabályozása szerint kártérítés döntően csak az állam gazdasági, kereskedelmi tevékenységével okozott károk esetében állapítható meg, míg az állam közhatalmi tevékenységével okozott károk rendkívül szűk körben téríthetők meg. Visszaható hatályú kárrendezési gyakorlat pedig csak a különösen gazdag országokban alakult ki.

Mivel a tulajdon helyzetének rendezése Magyarországon egyszerre politikai, gazdasági, jogi, erkölcsi kérdés, így a megoldást is sokfelől, sokféle irányban kereshetjük. Nehezíti a helyzetet az utóbbi hetek politikai tehetetlensége. A többség eddig csak azt nézte, mit követel vissza a másik. Ma már mindenki azt keresi, mit kaphatna ő maga vissza. Kiérlelt, a társadalomban elfogadott megoldás hiányában az a politika rokonszenves, amely teret (újabban karót) ad az elemi vágyaknak.

Annak a politikai erőnek, amely a tulajdonszerzés kérdésében meg akarja kerülni a széles társadalmi alapon létrehozható konszenzust, azzal kell majd számolnia, hogy az új tulajdonviszonyokat nem tudja a politikai demokrácia talaján létrehozni és működtetni. Az ilyen rendszer — a magyar történelemben erre is bőven van példa — akaratlanul a politikai diktatúra valamely formájába torkollik.

A tulajdon kérdésében a konszenzusteremtésnek fontos tényezői (lehetnének) az érdekképviseleti szervezetek, az önkormányzatok. Ez azonban nem elegendő. A tulajdoni helyzet rendezésében nehéz lesz a népszavazást megkerülni. Ebben az egyéni sorsokat és a közjót alapvetően érintő kérdésben leginkább a népszavazás teremthet egységet, legitimálhatja a választott megoldást.

3. A megoldásra vonatkozóan leginkább történelmi érvek hangzanak el, ezek azonban önmagukban nem elegendőek, sőt félrevezetnek. Aligha kétséges ugyanis , hogy nem lehet határnapként megállapítani egy évszámot vagy egy történelmi eseményt. Hiszen így olyan dátum is elfogadható,

amelynek alapján nagy múltú magyar arisztokrata családok megyényi területeket kérhetnének vissza.

A gazdasági mozgatók már több előnnyel kecsegtetnek. Kár, hogy nem e szempontok szerint bontakozik a megoldás. Elengedhetetlen lenne ugyanis annak vizsgálata, hogy a szóban forgó tulajdont ki tudja hatékonyabban működtetni, ki ígér a vele való munkálkodásból több hasznot. A követelések mögött jól érzékelhető makacsság, indulati fűtöttség mellett senki sem kérdezi: vajon mi támasztja alá a rentábilis üzleti működés ígéretét? Piacismeret, üzleti tapasztalat, az eddigi vállalkozásokban megszerzett tőke? Mert ezek híján mi a garancia arra, hogy a meg— (vissza—) szerzett tulajdon működni is fog?

Magyarország újra küldetést vállalt. Európáról álmodozva a gazdaság, a politika, a jog és az erkölcs döntő kérdésében foglal állást: elfogadja-e az önkényt, vagy kipróbálja, hogyan lehet a tulajdonviszonyokat társadalmi egyezséggel kialakítani.

A '45-ös földreform nemzetgyűlési előadója, Donáth Ferenc, három évtizeddel később írt könyvében utal rá, hogy a földbirtokosok kártalanítása csak ígéret maradt, a politikai viszonyok változásával 1948-ban ez lekerült a napirendről. A történelem kerekének fordulatával a kisajátítás új és újabb formái öltöttek testet, egyre újabb személyek és csoportok lettek kárvallottak. Egyszer majd azt is elemezni kellene, hogy kik élvezték a politikai erővel szerzett gazdasági előnyöket. S nem mellékes az sem, hogy kik élvezik ma és holnap.
(Népszabadság, 1991. február 16.)

AZ ÚJ HATALOM VÁLSÁGA

Válságba került az új hatalom. Néhány hónap alatt annyira eredménytelennek bizonyult az 1990. évi választások után kormányra került koalíció, hogy tőle már hívei sem reménylhetik a közállapotok jobbítását. A miniszterelnök ugyan tagadja a válságot, de ez a tagadás felér egy beismeréssel, miután a közvélemény jól emlékezik még a korábbi rendszer végnapjaira: az akkori főember sem ismerte el a hatalom megingását.

Gyorsabban következett be a hatalom válsága, mint sokan várták. A rivális politikai erők nem gondolták egy pillanatig sem, hogy a szavazócédulákkal kimért erőviszonyok a ciklus végéig fennmaradnak, de arra nem számítottak, hogy a kormány anélkül sodródik a szakadék szélére, hogy a gazdasági rendszerváltás népszerűtlen intézkedéseit végrehajtotta volna.

A válság félelmeket kelt. A hatalmon lévők félnek attól, hogy a zavart és gyengeséget kihasználva parlamenten kívüli erők, az utca veszi át a kezdeményezést. Az ellenzék a parlamenti demokrácia bukásától tart, mert a parlamenti matematika jelenlegi állása szerint nem lát módot a hatalom alkotmányos átvételére. A társadalom meg attól fél, hogy a politika jobbra tolódik, és a válság leküzdésére vállalkozó hatalmi elit diktatúrához vezető útra téved. Paradox következmény, hogy az ellentétes előjelű félelmek kioltják egymást, mert ma még a többség számára legkevésbé kívánatos az egyre gyakrabban felvetődő politikai igény, követelés: az új parlamenti választások kiírása.

1. Milyen célokat követ az új hatalom? Magyarországon a köznép tulajdonképpen évszázadok óta négy területen vár célszerű tevékenységet a közhatalom gyakorlóitól: a nemzeti célokban, az európai (keresztény) értékek közvetítésében, a közintézmények demokratikus működésében és gazdasági-szociális téren. Az új hatalom tisztában volt azzal, hogy az elődei súlyos mulasztásokat követtek el az előbb említett kérdésekben. Vitathatatlanul gyorsan kihasználta a nemzeti érzelmek felkeltésében és a keresztény, vallási törekvések támogatásában kínálkozó lehetőségeket. Sőt, már a „túladagolás" jelei kezdenek mutatkozni a közhangulatban. Adottak voltak a demokrácia új intézményei, a kitágult nyilvánosság és a sajtó. Kezdetben nem is voltak e téren konfliktusok, mígnem vezető politikai erők a társadalmi vita eltörlését kezdeményezték, asszisztáltak a népszavazás intézményének lejáratásához, és háborút kezdtek a sajtó ellen.

Mindennek nem lettek volna végzetes következményei, viszont igen komoly tévedésnek számít, hogy a hatalom új birtokosai nem vonták le a megfelelő következtetéseket a közelmúlt tapasztalataiból. Hamar elfelejtették, hogy a korábbi

rendszer bukását döntően gazdasági ígéreteik tarthatatlansága okozta: a lakosság az életkörülmények rohamos romlása miatt fordult el tőle. Ha létrejött a szavazófülkében egy új alku hatalom és nép között, akkor az mindenekelőtt a gazdasági jólétre köttetett. Úgy látszik, a mai Magyarországon a gazdasági romlás nem ellensúlyozható sem az európai eszmék, sem pedig a demokratikus intézmények latba vetésével. A gazdaságban eredménytelen kormány ideje meg van számlálva, mennie kell. Ennyire már polgáriasult az ország.

2. Kinek a nevében kormányoznak? A kormányzat nem vádolható azzal, hogy a társadalom minden rétegének kedvezni akarna. Megszerveződésekor éppen azt az alternatívát hárította el, hogy egy szélesebb koalíció jegyében össznemzeti politikát alakítson ki. „Váltógazdálkodásra" rendezkedett be: ma nekem, holnap neked. Mégis nagyon nehéz lenne megmondani, hogy melyek ma a politikailag és gazdaságilag privilegizált társadalmi rétegek.

Könnyebb arra válaszolni, hogy mely rétegek kerülnek hátrányos helyzetbe. Az intézkedések jelzik, hogy a hatalom nem kedveli a mezőgazdasági nagyüzemeket, de a nagyipart sem, a vállalkozók többsége sem számíthat támogatásra (ami jön a hitelen, elmegy az adón), ellenfélnek tartja az értelmiség több csoportját és a hivatalnoki kar jelentős részét is. Másfelől nem számíthat a kormány azok támogatására, akik a munkanélküliséggel szemben leginkább védtelenek, a munkásokéra, a pályakezdő fiatalokéra és nőkére, de az inflációtól szenvedő nyugdíjasokéra sem.

A háttérben fölsejlenek a nyugati kereskedelemben érintett iparágak, a pénzvilág, az átmeneti helyzet haszonélvezői, a privatizációban közvetlen érdekelt tőkések és menedzserek, az újjászerveződő erőszakszervezetek testületei, egyes privilegizált társadalmi szervezetek, a teret nyerő egyházak. A hatalom belső köreiben is érzik, hogy szélesíteni kellene ezt a bázist, ezért is erőltetik a parlamentben a kárpótlást, a címek és rangok osztogatását.

3. Fogas kérdés, hogy kié a hatalom. A dolog bonyolultságát jelzi, hogy az utóbbi időben vita bontakozott ki az úgynevezett „elit" átalakulásáról. Nem állnak egzakt felmérések rendelkezésre, de megfigyelések alapján úgy véljük, hogy az

új politikai elitet a magasan kvalifikált értelmiség gazdaságilag privilegizált köreiből származók túlsúlya jellemzi: sikeres vállalkozóké, magasan honorált jogászoké és íróké, elismert közgazdászoké. Vannak persze más körből érkezettek is: a „mezei" értelmiségiek, akiket az előbbi csoport iránti lojalitás, bizalom emelt hivatalba. Végül vannak pártállami káderek, akik, mint a szakterületük specialistái vagy mint a hatalom üzemszervezői, átmenetileg nélkülözhetetlenek.

Még ki sem alakult teljességgel az „új osztály" különállása, máris tapasztalhatók a bezáródás jelei: bekerülni még lehet, bent maradni már muszáj. Így szaporodnak a „tárcanélküliek", a nélkülözhetetlen káderek. Nem lehet csodálkozni, hogy az értelmiség körében a régi megosztottságot újak váltják fel: kik kerültek be az új hatalomba és kik rekedtek kívül. Különösen nehéz helyzetbe kerülnek azok a szakmai csoportok, amelyekre kollektív bélyeget sütnek, így a „vörös menedzserek", „zöld bárók" stb.

A hatalomba frissen kerültek megörökölték elődeik politikai kultúráját és eszköztárát. Megnyilatkozásaikban gyakran intoleránsak, nem riadnak vissza burkolt fenyegetésektől és megfélemlítésektől. Az érintkezési formák eldurvulása is jelzi: okkal lehet tartani attól, hogy a politikai cselekvésekben elterjed az önkény, az engedelmesség kikényszerítése.

Ha jellemezni akarjuk a hatalmon lévő elit reprezentatív személyiségeinek magatartását, akkor azt mondhatjuk, hogy saját pártjukhoz inkább ideológiai, mint pragmatista vezetőként viszonyulnak; követőiknek inkább karizmatikus vezetői, mint képviselői kívánnak lenni; politikai ellenfeleikkel szemben inkább fanatikusok, mint kompromisszumkeresők; valóságlátásukat pedig inkább dogmatizmus jellemzi, mint a nyitottság.

Külön elemzést kívánna, hogy a hatalom gyakorlóira nagy pszichikai teher hárul, és láthatóan nehezen viselik el, hogy győzelmük erkölcsi értéke megkopott, kevés a sikerélményük, és rendszeresen védekezésre szorulnak.

4. A hatalmi mechanizmus akadozva működik. A pártállami politikusok háttérbe szorításával nagy űrök keletkeztek, különösen a gazdaságpolitikában és a külügyekben. A politikai döntéshozatalban kettős feladatot kellene megoldani: jó

döntéseket hozni a rendszerváltás stratégiai kérdéseit illetően, és menedzselni az akut társadalmi-gazdasági problémákat. Mivel ezeknek a követelményeknek a kormányzók nem tudnak egyidejűleg megfelelni, ezért bírálóik szerint elsikkasztják a rendszerváltást.

Fölmerül a kérdés, hogy az új elit talán túl gyorsan, elhamarkodottan ragadta meg a hatalmat. Még nem fejeződött be a régi rendszer felbomlása, amikor a választásokkal „megejtett" történelem koraszülöttet hozott a világra. A „koraszülött" hatalomnak túl nagy a feje: a hazai közigazgatás, állami bürokrácia sohasem duzzadt ilyen gyorsan, mint manapság. Ugyanakkor az alulfejlett „érzékszervek" miatt nincs füle meghallani a szociális panaszokat; érzéketlen a kultúra, a tudomány és a sport katasztrofális helyzete iránt.

Valódi hatalmi válsággal állunk szembe vagy csak a politikai riválisok nagyítják fel a gondokat? Politikailag releváns ténynek kell tekinteni, hogy a kormánykoalíció az önkormányzati választásokon elveszítette a fővárost, és gyenge pozíciókkal kellett beérnie vidéken is; a taxisblokád idején az állampolgárok tömegméretekben tagadták meg az engedelmességet; a hatalom társadalmi bázisa a kormány minden valótlan megnyilatkozásával — mint Balzac szamárbőre — tovább zsugorodik; a végrehajtó hatalom képviselőinek népszerűsége csökken a közvéleményben.

Az empirikusan is megragadható tényeken túl levonható a következtetés: a kimódolt parlamenti szereposztás rugalmatlanságával gátolja a hatalmi tényezők újracsoportosítását. Tévesnek látszanak azok a korábbi politikai számítások, amelyeket a keleti változásokra és a nyugati gazdasági segítségre alapoztak. A múlt totális tagadásával már nem nyerhetők új energiák. A rendszerváltás mítoszát föloldja a mélyülő szegénység.

Stratégiai tévedésekből, taktikai hibákból és politikai vereségekből állt elő ez a helyzet, amelyre a válság kifejezés ráillik. Válságba került az új hatalom, de nem gondoljuk, hogy maga a parlamenti demokrácia került válságba. A politikában még vannak tartalékok — ha közben a társadalom és a gazdaság tartalékai nem fogynak el.

(Népszabadság, 1991. március 30.)

A MINISZTERELNÖKI PORTRÉHOZ

Tisztelem Lengyel László felkészültségét. A Magyar Hírlapban megjelent Antall József-portréja finom szövésű jellemzés, egyik barátom szellemi csemegeként ajánlotta figyelmembe. De nem mindenben osztom a szerző értékelését.

Antall József nem egyszerű kormányváltás alkalmával lett miniszterelnök, hanem hatalom és rendszerváltás folyamatában. Ez megnövelte felelősségét. Ahhoz képest, hogy az ismeretlenség homályából lépett elő, gyorsan beilleszkedett az államhatalom első emberének szerepkörébe. Talán már túlságosan is. Jól látja Lengyel László Antall egyik alapelvét: „csak magadra és legszűkebb, kipróbált környezetedre számíthatsz." Szembetűnően szűk ez a kör és túlságosan is ragaszkodik kiválasztottjaihoz. Érthető, hogy minden vezető a hozzá hű embereket veszi maga mellé, de nem csak az fontos, nekem ki a jó, az sem mellékes, ki a jó az országnak. Az is természetes, hogy bizonyítási lehetőséget kapjanak a kiválasztottak, ám ha könnyűnek találtattnak és sorozatban alulteljesítenek, el kell(ene) köszönni tőlük.

Találó a megfigyelés: „Antall anti-mozgalmár." Látszik, nem kedveli a mozgalmi életet, a kormányzás híve. Helyes. De szívesen látnánk a korszerű mozgalmi munka több elemét, módszerét, az alulról szerveződő, öntevékeny mozgalmak, a szakszervezetek iránti nagyobb affinitást, a véleményük igénylését, tevékenységük erőteljesebb támogatását. Ha már annyit emlegetjük a demokráciát, a civil társadalmat. De az induláshoz viszonyítva jobbra tolódik a kormány, túlhaladott eszméket, konzervatív tendenciákat erőltet, úgy beszél, mintha az elmúlt negyven évben itt semmilyen érték nem született volna.

Közben nincs igazi program, elfogadható stratégia, hiányzik a távlatosság, nem tudni, valójában merre haladunk. Ehhez képest túl nagy az önbizalom, helyenként a gőg, nem ritka a kioktató hang. Akár a külpolitikai baklövéseket nézzük, akár a kezdeti várakozásokban való csalódottságot vagy a kiábrándultságot, nagyobb mértéktartásra, szerénységre lenne szükség. Ha rohamosan szegényedünk, legalább a hang legyen közvetlenebb, megértőbb, rokonszenvesebb.

Nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy Antall Józsefnek és kormánya tagjainak az október végi, háromnapos taxisblokád volt a legemlékezetesebb politikai élménye. Akkor egy kicsit más Antall József szólt hozzánk. Pizsamás interjújában megrendült volt, együttérző, emberi. Az akkori megnyilatkozás józan belátást sugallt, és a változás ígéretét keltette mind a személyes magatartásban, mind az MDF tevékenységében.

Vitatkozom azzal is, hogy Antall Józsefnek nem volt és jelenleg sincs miniszterelnöki ellenfele, nincs a láthatáron miniszterelnök-képes egyéniség. Csak jól körül kell(ene) nézni és bátran választani. Nem hiszek a pótolhatatlan emberekben. Azt sem gondolom, hogy a kormány csak Antall József vezetésével működhet. Őt sem ismertük, s lám, most sokan nélkülözhetetlennek tartják. Vezetővé ugyanis csak vezető beosztásban, a hatalom gyakorlása közben válhat a politikus. *(Magyar Hírlap, 1991. május 28.)*

MUNKÁSÉRDEK-E A PIACGAZDASÁG?

„A munkásokról beszéljen, arról, hogy mi lesz velünk, a munkahelyekkel, a gyárakkal" — követelte az egyik felszólaló, aki a decemberi vasasakadémián Pető Iván előadása után kért szót. Akik jelen voltak e fórumon, emlékezhetnek rá, mennyi keserűség, csalódott indulat feszült abban a vasasszakszervezeti tisztségviselőben, aki a fent idézett témára sarkallta az SZDSZ ügyvivőjét (azóta parlamenti frakcióvezetőjét).

És arra is emlékezünk, mit válaszolt az egykori levéltáros akkor a munkásérdekek szószólójának. Lesznek munkások, akik megtalálják a helyüket és boldogulnak, és lesznek munkások, akik nem találják meg a helyüket és nem fognak boldogulni. Mint a többi ember Magyarországon. Munkás? Ez egy foglalkozási ág — folytatta Pető Iván —, nem tudok vele mit kezdeni. Mi lesz a gyárakkal? Lesznek gyárak, amelyek bezárnak, lesznek olyanok, amelyek megerősödnek és lesznek olyanok, amelyeket eladnak.

Azóta fél év telt el. Az elmúlt hónapok eseményei azt bizonyítják: igaza lett a szabad demokraták vezetőjének.

A munkások helyzete nem javult, hanem romlott. Állandósult a gyorsuló infláció, fokozódtak a megélhetés gondjai. A privatizáció hatására nemcsak a munkanélküliség lett nagyobb, de a vállalatok átalakulása, magánkézbe adása is jórészt az ott dolgozók feje fölött zajlik — a szakszervezetek tiltakozása ellenére.

Hogy is van ez? Melyek az igazi munkásérdekek manapság, és kik képviselik azokat? Munkásérdek-e a piacgazdaság, amely a rendszerváltás centruma? Ha hosszabb távon próbáljuk megválaszolni a kérdést, akkor nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a piacgazdaság megteremtése munkásérdek, amennyiben a jövő munkásjólétének a forrása. Még akkor is munkásérdek a piacgazdaság kialakítása, ha — a fejlett nyugati országok tapasztalataiból tudjuk és már a saját bőrünkön is érezzük, hogy — ez gyötrelmes nehézségekkel, konfliktusokkal és áldozatokkal jár. Munkásérdek a piacgazdaság. Ha szociális piacgazdaságról van szó! Ha a folyamat gazdasági demokráciával párosul. Ha e folyamatban megalapozott szociálpolitika érvényesül, amely csökkenti a bérből és fizetésből élők terheit, enyhíti a kedvezőtlen tendenciák hatásait. Ha a piacgazdaságban erős szakszervezetek működnek és hatékony érdekvédelem valósul meg. Ha van beleszólási lehetőség. Ha az emberek érzik, hogy érdemes áldozatokat hozni.

És mi a helyzet jelenleg? Fenyeget a munkanélküliség réme, amely szétzilálja az emberi személyiséget, a munkásöntudatot. Csökken a reálbér, egyre több család szegényedik el. Azt mondják, mindez elkerülhetetlen, ez a piacgazdaság kialakulásával jár. De ilyen mértékben és ütemben? Nyugat-Európában ez a folyamat hosszú évtizedekig, sőt évszázadokig tartott, ráadásul egy szerves fejlődés eredményeként a feudalizmusból a kapitalizmusba tartva. Nálunk meg az államszocializmusból megyünk a piacgazdaságba, néhány év alatt, huszárrohammal.

De nemcsak erről van szó. Hanem arról, milyen a negatív jelenségek elleni küzdelem? Gyenge. Erőtlen. Mert a munkások is elvesztették a jövőbe vetett hitüket. Miként az egész társadalom. Ha lenne jövőtudatunk, talán a nehézségek, a létbizonytalanság is elviselhetőbb lenne. Miért van ez így?

Hol a hiba? Nem ilyen rendszerváltást akartunk? Igen, úgy tűnik, falsot kaptak az egy évvel ezelőtti remények, szétporladtak az ígéretek. Nincs már szó a polgári értékek és a demokratikus szocializmus ötvözetéről. Szó van viszont az egyértelmű tőkés piacgazdaságról, amely elől eltűnt a szociális jelző is.

És lebénult a politikai paletta baloldala is, szétforgácsoltak a baloldali erők. A szakszervezetek is atomizálódnak, mérgező viták fogyasszák energiáikat, hiányoznak az érdekérvényesítés megfelelő eszközei és lehetőségei. Viszont ezzel csaknem egyidőben megnőtt egyes pártok érdeklődése a szakszervezetek, a munkásérdek képviselete iránt. Érdekes fejlemény ez, mert eddig a pártok nemigen törték magukat e téren. Úgy látszik, kell a tömegbázis, szükség lesz a szavazatokra a következő választásokon.

A szakszervezetek nem zárkózhatnak el a pártokkal való korrekt munkakapcsolatok elől. Különösen vonatkozik ez a baloldali pártokra. Ám az MDF, az SZDSZ és a KDNP is rákapcsolt arra, hogy növelje befolyását a szervezett dolgozók körében. Olyannyira, hogy a szakszervezetek belügyeibe való beavatkozástól, a parlament igénybevételétől és az MSZOSZ elleni nyílt támadástól sem riadnak vissza. Ha sikerülne szétverni a szakszervezeteket és a maguk képére formálni azokat, akkor ez nagyon súlyos következménnyel járna: nem lenne igazi munkás-érdekképviselet.

Ezt nem szabadna megengedni. Ehhez kell az összefogás, az igazi munkásszolidaritás. Ebből rügyezhet ki és valósulhat meg olyan munkás-érdekképviselet, amelyre olyan szükség lesz a piacgazdaságban, mint az eladónak a vevőre.
(Vasas, 1991. június)

NEM FELEJTÜNK, KÉPVISELŐ URAK!

A szakszervezeti vagyon kérdése már több mint egy esztendeje napirenden van. Igaz, hogy a vagyonvita megosztotta a szakszervezeteket, de a vagyon rendezését nem lehetett megkerülni. Az MSZOSZ kezdettől fogva belátta a vagyonmegosztás szükségességét, s több alkalommal terjesztett elő különböző variációjú javaslatokat. Egyes alkalmakkor már

úgy tűnt, sikerül a megegyezés, az utolsó pillanatban azonban mindig meghiúsult a konszenzus.

Nem véletlen, hogy az SZDSZ hatása alatt álló Liga és az MDF által pártolt Munkástanácsok nem írták alá a megállapodást. Részben azért, mert nem elégítette ki őket az ajánlott vagyonrész, de legfőképpen azért, mert nem is akartak megegyezni. Ha ugyanis létrejön a megállapodás, akkor a vagyon ürügyén nem lehet tovább bírálni, támadni az MSZOSZ-t. Márpedig az volt (és maradt) a fő cél: meggyengíteni, szétzilálni az MSZOSZ-t és tagszervezeteit, hogy megerősödhessen a Liga, és átvehesse a vezető szerepet a szakszervezeti mozgalomban.

Ebben a törekvésében a Liga maga mögött tudhatta az SZDSZ-t, a Munkástanácsok pedig az MDF-et. Az új hatalmi elit ugyanis úgy ítéli meg, hogy a politikai rendszerváltás csak a szakszervezeti mozgalomban nem ment végbe, hiszen megmaradt a SZOT utódszerve, az MSZOSZ, amely nemcsak túlélte a rendszerváltást, hanem ez a szövetség jelenleg is a legnagyobb létszámú és legbefolyásosabb szakszervezet, amely június 13-ra még figyelmeztető sztrájkot is szervezett.

Mindez idegesítette a kormánykoalíciót és — az MSZP-t kivéve — a parlamenti pártokat is. Az MSZOSZ szálka lett a jobboldal szemében. A most hatalmon lévőknek és a jövőben kormányzásra aspiráló pártoknak nem olyan szakszervezetekre van szükségük, amelyek a piacgazdaság feszültségei közepette sztrájkokat szerveznek, hanem olyanokra, melyek lojálisak, engedelmesek, tükrözik a hatalmon lévők szellemiségét. Az MSZOSZ nem ilyen. A Ligában és a Munkástanácsokban azonban „lehet fantázia", hiszen a június 13-i sztrájkfelhíváskor már „bizonyítottak".

E cél valóra váltásának eszköze a vagyonmegosztás és a szakszervezeti tagság megújításának kikényszerítése. Ezt már tavaly kezdeményezte a Kőszeg- és Matyi-féle indítvány, s most, július első hetében ezért terjesztette be törvénytervezetét Palkovics Imre MDF-es, Matyi László SZDSZ-es és Rockenbauer Zoltán FIDESZ-es képviselő.

A szakszervezeti vagyonnal és a szakszervezeti tagdíjfizetéssel kapcsolatos törvényt sürgősséggel tűzte napirendre az Országgyűlés, rekordgyorsasággal tárgyalták meg és — az

MSZP kivételével — messzemenő egyetértéssel fogadták el a képviselők.

Miért volt ez a nagy sietség? Hogy megakadályozzák az MSZOSZ „vagyonátmentését", meggyorsítsák a szövetséghez tartozó tagszervezetek széthullását. Pedig lettek volna a képviselő uraknak sürgősebb teendőik is, akadtak volna fontosabb témái is a parlamentnek. Például azoknak a kérdéseknek a megtárgyalása, amelyekre a kormány ígéretet tett a június 13-i figyelmeztető sztrájk lefújásakor.

Nem tekinthetjük teljesen véletlennek a szakszervezeti törvények napirendre tűzésének időpontját sem. Miként az egész akció ideológiai töltésű volt, az időzítés is magán viselte a politikai szempontokat, minthogy a nyár közepére esett. Éppen akkor kell megújítani a szakszervezeti tagságot, amikor az iskolák, a kulturális intézmények zárva vannak, sokan üdülnek, az üzemek kényszerszabadságra küldik a dolgozóikat.

A napirend előterjesztőit az sem fékezte le, hogy a törvénytervezetek beavatkozást jelentenek a szakszervezetek belügyeibe, alkotmányellenesek, sértik a hazai törvényeket, ellenkeznek a nemzetközi megállapodásokkal. A képviselőket még az sem nagyon zavarta, hogy teljesen rossz a törvénytervezetek alapállása, tele vannak jogi képtelenségekkel, szakmailag megalapozatlanok és politikailag kifogásolhatók. Könnyen elképzelhetjük, mennyi tapasztalatuk és milyen ismereteik lehetnek a képviselőknek a szakszervezetek működéséről, belső életéről, mit tudnak a szakszervezeti munka sajátosságairól.

Ők azonban — a szocialisták távollétében megtartott szavazáson — 211 igen, 2 nem és 4 tartózkodás mellett nagy többséggel megszavazták „A szakszervezeti vagyon védelméről, a munkavállalók szervezkedési és szervezeteik működési esélyegyenlőségéről" szóló törvényt. Göncz Árpád pedig néhány nap múlva aláírta a dokumentumot, s így az kihirdethetővé vált.

Mit jelent ez tulajdonképpen? Két törvényről van szó. Az egyik kötelezővé teszi — a hatályba lépés napjától számított 30 napon belül — minden szakszervezeti tagnak, aki a jövőben is az akar lenni, nyilatkoznia kell: tagdíját átutalhatja-e

vállalata a szakszervezetéhez. A munkáltatók pedig, ha akarják, vállalják ezt, ha nem — nem. Ezzel gyakorlatilag az érintett munkavállalóknak a korábbi nyilatkozatait semmisnek nyilvánították.

A másik törvény szerint a szakszervezeti vagyonról, illetve a szakszervezetek kezelésében lévő állami tulajdonú vagyonról számvetést kell készíteni. Létre kell hozni egy négytagú igazgatótanácsot. Neve: VIKSZ. E testület négy szakszervezet képviselőiből állna, és a felosztásra váró szakszervezeti vagyont igazgatná addig, ameddig sor kerül a szakszervezeti választásokra.

A július 12-i parlamenti döntés élénk visszhangot váltott ki és megosztotta a közvéleményt. Visszatetszést keltett az országgyűlés döntőbírói szerepvállalása. A vagyonmegosztási bíráskodás a munkavállalók és érdekvédelmi szervezeteik lebecsülését jelenti, hiszen a parlamenti beavatkozás a szervezett dolgozók megkérdezése nélkül történt.

Érthető, hogy sokan tragikusnak, diszkriminatívnak, méltánytalannak tartják a parlamenti döntést. Elfogadhatatlannak tekintik, mert végrehajthatatlan. Sújtja a munkavállalókat, rontja az érdekvédelem feltételeit. Precedenst teremt arra, hogy ha most beavatkozhatott az országgyűlés a szakszervezetek belügyeibe, akkor azt megteszi máskor is. Amikor csak akarja. Hiszen a kényelmes többség mindent megszavaz. Ez azonban sérti a demokráciát.

A parlamenti döntés nemcsak visszavágás a június 13-i sztrájkfelhívásért, de akadályozza az erős szakszervezetek létrejöttét, éppen akkor, amikor a legnagyobb szükség lenne rájuk. Nem véletlen, hogy az MSZP és az MSZOSZ után több szakszervezeti szövetség is bejelentette, az Alkotmánybírósághoz fordul.

Természetesen nem mindenki nyilatkozott elítélően a parlamenti döntésekről. Vannak, akik önkritikusabban ítélkeznek, mondván, a kialakult helyzethez maga az MSZOSZ magatartása is hozzájárult. És akadnak olyanok is, akik örvendezve reagálnak a határozatokra, mert — véleményük szerint — így igazságos a dolog, tiszta helyzet teremtődik, és létrejön az esélyegyenlőség is.

Megkaptuk a parlamenti leckét, a feladatokat meg kell oldani. Ne üljünk ölbe tett kézzel, ne várjunk csodákra, ne hagyjuk magunkat térdre kényszeríteni és szétverni! A konfliktus — amelyhez hozzá kell szoknunk — teremtőerő is lehet egyben. Magunkon csak magunk segíthetünk. Szedjük most össze magunkat és lássunk (szakszervezeti) munkához!

Ezek a törvények rosszak, de meghozottak. Ezt a tényt nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Gondolkodó, konstruktív hozzáállásunkban a szakszervezeti tagság érdekei a meghatározók. Különbséget kell tenni a két törvény között. Minthogy a törvényalkotóknak az volt a céljuk, hogy anyagilag megrendítsék az MSZOSZ tagszervezeteit és presztízsüket csökkentsék, itt az a legfontosabb, hogy megőrizzük a szakszervezeti vagyont. A tagság megújításában, a tagdíjfizetés önkéntességében pedig gyorsan kell lépni. El kell jutni minden egyes szakszervezeti taghoz. Minthogy a szakszervezetek tagsági támogatottsága lesz a döntő, ez a legfontosabb. Az, hogy minél többen aláírásukkal újítsák meg tagságukat.

Tudnunk kell, hogy alkotmányellenesnek nyilvánították a bizalmiak egyetértési jogát is. Nem mindegy, kik lesznek a tisztségviselők. Másfajta szakszervezeti munkára lesz szükség. Elkeseredünk azonban nem szabad, mert gúzsba kötve nem lehet táncolni.

Gondoljunk arra, hogy minden rosszban van jó is. A bennünket sújtó, rossz törvényekkel együtt az is világossá vált, hogy ki hol áll, melyik párt, szakszervezet és országgyűlési képviselő mit akar, milyen szakszervezetet szeretne. Megszabadultunk maradék illúzióinktól is. Pontosabban látjuk, mit várhatunk ettől a kormánytól és ettől a parlamenttől.

Miben bízhatunk? Saját belső erőforrásainkban, ismereteinkben és nyolc évtizedes tapasztalatainkban. Vállalnunk kell a bátrabb politizálást, a harcosabb érdekérvényesítést. És persze ne felejtsük: emlékezzünk majd, és emlékeztessük a képviselő urakat, jönnek még új választások . . .

(Postai és Hírközlési Dolgozók Lapja, 1991. augusztus)

II. A SZAKSZERVEZET VISSZAVÁG

1991. augusztus —1993. május

1991 forró nyarán a szakszervezetek kényszerűen a tagsági viszony megújítására fordítják minden erejüket. A munkavállalói érdekvédelem talpon marad, decemberben az MSZOSZ kezdeményezésére több iparágban munkabeszüntetésekre kerül sor. 1992 márciusában nagyszabású demonstrációt tartanak az egészségügyi dolgozók. Közben kemény ütközetekkel zajlik a médiaháború. Parlamenti „átülések" és privatizációs botrányok foglalkoztatják a közvéleményt. A „guruló dollárok" ürügyén támadást indít a hatalom az erősödő baloldal ellen. Belső ellentétek feszítik a kormányzó pártokat, szélsőséges politikai megnyilatkozások keltenek félelmet a lakosság körében. Az állampolgárok passzivitása miatt kudarcba fullad több helyi időközi képviselő-választás. A kormány nem hagy fel a szakszervezetek „megmérettetésének" kieszelt tervével, annak ellenére sem, hogy a vagyonmegosztásról időközben a felek között megállapodás születik. 1993 májusára kitűzik a társadalombiztosítási önkormányzati választásokat. Az infláció tartósan magas, a munkanélküliség rekordokat döntöget, az érdekegyeztetés zavarokkal küszködik: a szavazók ítélete nem lehet kétséges. Magas részvételi arány mellett fölényesen győz az MSZOSZ. A szakszervezet visszavág, s ez félreérthetetlen „üzenet" az 1994. évi parlamenti választásokra.

HOGYAN ÉLNEK A TEXTILMUNKÁSOK?

Berényi Árpádné, a Rico Kötszerművek pólyaszűrőzője, betanított munkás:

— Ez az első munkahelyem, 23 éve dolgozom itt. Három gyermekem van, két fiú és egy lány. Tizenhét éves fiam műszerésztanuló, de már megmondták neki, hogy nem lesz munkája, munkanélküli-segéllyel fog kezdeni. Sajnos, a férjem is

munkanélküli. Egy kisszövetkezetnél dolgozott, 12-13 ezer forintot keresett, de ez év tavaszán csődbe ment a szövetkezet, így munka nélkül maradt. Nem kap munkanélküli-segélyt sem, igaz, nem is kért, mert büszke, rátarti. Azt mondja, könyöradományt nem fogad el, megalázó. Amíg el tud helyezkedni, addig alkalmi munkákat vállal, kőműves mellett.

Az én bérem havi 8-9 ezer forint bruttóban, plusz 8750 forint családi pótlék a gyermekek után. Hogyan tudom beosztani a pénzt? A rezsi — lakbér, villany-, víz-, csatornadíj — 5-6 ezer forint, az étkezés 8-10 ezer, plusz a gyermekek napközi- és menzadíja. Meg kell venni a bérleteket, a biztosítás 400 forint, és törlesztünk az OTP-nek is havonta 2800 forint személyi kölcsönt. Ruházkodásra annyit költünk, amennyi marad, mindig a legszükségesebbet. Meg kell(ene) venni az állami lakást, mert eladják a fejünk fölül. Békásmegyeren lakunk 2 szobás lakásban. 1 millió 300 ezerre van értékelve, a kezdő összeg 40 ezer, utána 1350 forintot kell törleszteni havonta, 35 évig. Ehhez jön majd még a közös költség.

Könyveket nem tudunk venni, mert drágák, örülünk, ha a gyermekeknek a tankönyvet meg tudjuk vásárolni. Moziban két éve voltam, mesefilmet néztünk a kislányommal. Színházban tíz éve jártam, de már nem emlékszem, mit láttam. Egyetlen szórakozásunk a televízió, főként a külföldi adások.

Az utóbbi 5-6 évben egyre nehezebben élünk. Feléltünk már minden tartalékot. Nem lehetünk betegek, mert pénzt kell keresni. Miközben a munkások egyre szegényebbek lesznek, egy réteg mind gazdagabbá válik.

Petrán László, a Rico Kötszerművek tmk-lakatosa:

— 44 éves vagyok, 16 éve dolgozom a vállalatnál. Tízezer-hétszáz a nettó keresetem havonta. Feleségem betanított munkás volt, most szoborfestő, 15 ezerért. Egy 15 éves fiunk és egy 13 éves lányunk van. Pilisvörösváron élünk, együtt a szüleimmel. Apám, anyám nyugdíjasok, kevéske nyugdíjukból még ők segítenek minket. Családi házban lakunk, most építettünk hozzá két szobát. Ehhez építési kölcsönt vettünk fel, jelentős mértékben segített a vállalat.

Nyolcezer-ötszáz forint havi OTP-kölcsönt törlesztünk. Ennek lejárta után még 3 évig marad havi 4 ezer forint visszafizetés. A rezsi körülbelül 4 ezer. Kertünk nincs, a boltból étkezünk. A ruházkodásnál elsősorban a gyermekekre gondolunk, ők is a legszükségesebbeket kapják. Leszoktam a dohányzásról és lemondtam a horgászásról is — pedig nagyon szerettem —, mert ezek is sokba kerülnek.

Egy műszakban dolgozom. Ha hazamegyek, felveszem az otthoni munkaruhámat és dolgozom tovább. És ez így megy mindennap. Amíg ennyi kölcsönünk van, sokat kell dolgozni, bár érzem már az állandó fáradtságot. De nem lehetek beteg, mert pénzt kell szerezni. Ezért fusizok, megyek el kőművesek mellé, vállalok alkalmi munkát. Másra nincs is időm, legfeljebb néha egy kis tévénézés. Így is elfogy a pénzünk, ilyenkor a gyárból veszek fel előleget. Az igazsághoz tartozik, hogy január elsejétől minden dolgozó átlag 28 százalékos béremelésben részesült.

(Textilmunkás, 1991. szeptember)

ANAKRONIZMUS

A Németországból érkezett szakszervezeti vezető élénk figyelemmel hallgatja magyar kollégái tájékoztatóját az élelmezésipari szakmákban működő szakszervezetek munkájáról. A tájékoztató, ahogy egymást becsülő partnerek között illendő, őszintén feltárja a közelmúltban kialakított szövetségi struktúra előnyeit és az egyre nyilvánvalóbban kiütköző buktatóit is. Szó esik a döntési és egyeztetési mechanizmus nehézkességéről, az erők szétforgácsolásáról és a tárgyalási pozíciók gyengüléséről. Mikor a vendég veszi át a szót, arra kéri a házigazdákat, engedjék meg, hogy ő is őszinte lehessen, ne sértődjenek meg a véleményén. Amit hallott a magyar élelmezésipari szakszervezetek struktúrájáról, hogy a nem egészen kétszázezer tag 15, sőt valamivel több szakszervezetet alkot, az számára anakronizmus (=idejétmúlt, korszerűtlen). Német alapossággal meg is indokolja miért. Véleménye szerint — mintha csak pontosan ismerné a kormány agrárkoncepcióját — a privatizáció és a fejlesztések következtében számottevően csökkenni fog a magyar élelmezésiparban

foglalkoztatottak létszáma, és közben a munkavállalói érdekvédelem átalakulása miatt is (ti. üzemi tanácsok lesznek) csökkenhet a szakszervezetek szervezettsége. Akkor pedig a mainál kisebb tagság hogyan tud finanszírozni 15 szakszervezetet? A piaci viszonyok között valóban erős szakszervezetekre van szükség, aminek bizony az anyagi feltételeit is meg kell teremteni. Mert az önállóságnak csak a hatékonyság és eredményesség határain belül van értelme.

A német vendég udvariasan mosolyogva még egyszer elnézést kért az őszinte szóért. Anakronizmus — mormolta maga elé és jelezte, hogy a további ellenérveit elhallgatja.
(Élelmezési Dolgozó, 1991. szeptember)

JELEN ÉS JÖVŐ IDŐBEN

Megjelent egy kép, amelyet sok olvasó találónak érzett. A satuba fogott, szép arcú női fejjel a fotósnak sikerült kifejezni a maga eszközeivel egy helyzetet, amelyhez hasonlót élnek meg ma a szakszervezetek. Erős politikai nyomás, sajtókampány, személyre szóló támadások, fenyegetés; szinte kimeríthetetlen a hatalom és segédcsapatainak eszköztára. Nyilatkozatok, jegyzőkönyvek, levert lakatok; ütésváltások övön alul is, ha a közönség egy kicsit nem figyel oda. Való igaz persze, hogy a szócsépléstől még senkinek sem tört be az orra. Ki tudja viszont pontosan, hogy meddig tartanak a szócsaták és mi következik azután? A félelem rossz tanácsadó, de felróható-e egyes szakszervezeti vezetőknek, ha félni kezdenek?

A sztrájkfelhívás napjaiban igen jól vigyázták a Gorkij fasor környékét. Nem kellett félni . . . betörőktől. Apróhirdetést lehetett volna feladni: „Biztonságosan őrzött szakszervezeti székház értékek elhelyezésére vállalkozik." Ha tudták volna a civil urak...!? Vagy tudták? Ezt sem fogjuk már megfejteni.

Vagy például mit éreztek az szb-titkár kollégák a figyelmeztető sztrájk kitűzött időpontja előtti napon, amikor arról értesültek, hogy Sárossy államtitkár úr telefaxon ad utasítást a sztrájkra készülők összeszámlálására, az adatok összegyűjtésére. Voltak szerencsére törvénytisztelő vállalati vezetők, akik tudták, hogy nem szabad minden kérésnek álcázott uta-

sítást teljesíteni. De a vezetők feje fölött ott lóg a tárca Damoklesz kardja: a vizsgáztatásnak nevezett kiszorítós játék...

Nehéz az élete a széparcúnak, akit satuba szorítanak. Ezért nem volna fair, ha elmarasztalóan szólnánk azokról, akik szorongatott helyzetükben engednek a nyomásnak. Manapság nem könnyű a *kiállni, kimondani, kitartani* igéket jelen és jövő időben használni. Az ember egyszer csak azt veszi észre, hogy múlt időbe fordult elhatározása: kiálltam, kimondtam, kitartottam...

A tények makacs dolgok. Bizonyára el lehet hallgatni, de eltagadni nem lehet, hogy a májusi sztrájkfelhívás idején nem minden üzemi szb-titkártól jött válasz a kétszer is föltett kérdésre. Hallgatás mögé rejtőztek néhányan, aztán voltak, akik válaszoltak, valahogy úgy, mint az egykori egyházfi: ha mások is, én nem ellenzem... Újabb próbatétel volt a szakszervezetekre rákényszerített, durva beavatkozásnak minősülő vagyonbejelentési kötelezettségnek eleget tenni vagy megtagadni azt. A közösen hozott döntés után megint voltak, akik egy idő után múlt időben kezdték ragozni az említett igéket. Csak remélni lehet, hogy a küzdelmet vállalóknak, a szorongatott helyzetben is bátraknak, a félelmet legyűrni tudóknak lesz elég türelmük a hátsó sorokba húzódók, a mindig kompromisszumot kereső és néha bizony megfutamodó társak iránt.

Hinni szeretnénk, hogy a politikai erők által küzdelemre kényszerített, satuba szorított szakszervezeti mozgalomban a szövetség és a szolidaritás ereje megőrzi túlsúlyát a megosztottság és a széthúzás fölött.

(Élelmezési Dolgozó, 1991. október)

MUNKÁS? DOLGOZÓ? MUNKAVÁLLALÓ?

Munkásosztály... Munkásság... Munkás... Kétkezi dolgozók... Mit értettünk ezeken az államszocializmusban, és hogyan tekintünk rájuk ma? Mennyi vitának voltunk s vagyunk tanúi az utóbbi időben! Hallunk, olvasunk olyan véleményeket, amelyek kétségbe vonják e fogalmak létjogosultságát, tagadják a munkásság létezését. Az elmúlt két évben csaknem kiveszett a szótárból — de legalábbis zárójelbe került —

az a szó, hogy munkás. Mindez nem egészen indokolatlan. Érthetők e reflexiók, ha a korábbi korszak túlzásaira gondolunk. Arra, hogy hányszor éltek vissza e fogalmakkal, milyen fedezetük volt a gyakori hivatkozásoknak.

A „munkásság" szó használata például gyűjtőmedencéjévé lett a különböző foglalkozási csoportoknak, jóllehet közöttük nagyon lényeges gazdasági, szociális és kulturális egyenlőtlenségek feszültek. A „dolgozók" fogalma pedig leszűkült a fizikai munkásokra, s kiszorultak belőle a szellemi és adminisztratív dolgozók, az alkalmazottak.

Kétségtelen, a rendszerváltás hatására lekerült napirendről a munkásosztály vezető szerepe, elveszítette időszerűségét és terét az a „munkásság, mely osztályharcban vasba öltözött", megszűnt — mai kifejezéssel szólva — a munkások pozitív diszkriminációja. Azt is látjuk viszont, hogy — ellenkező előjellel — megismétlődnek a túllicitálások. A fürdővízzel együtt megy a gyerek is. A politikai lomtalanításnak áldozatul esnek használható értékek is. Miként a munkás, a munkásság fogalma, de a baloldaliság kategóriája is.

Addig is, amíg a társadalomtudományok kutatói rendet raknak a fogalmi zűrzavarban, abban bízhatunk, hogy amikor megszelídülnek az indulatok, lecsillapodik a tudati szélvihar, helyükre kerülnek majd a dolgok, s ritkábbak lesznek az egyoldalú, sommás ítéletek, elfogadhatatlanná válik a valós értékek provinciális színvonalú kitessékelése az európai gondolkodásból. Akkor majd — a munkásság létezésének elismerésén túl — az is elfogadottá válik, hogy egy fontos társadalmi csoportról van szó, amelynek szakmunkás, segéd- és betanított munkás tagjait közös vonások és sajátos érdekek fűznek össze, akik hallatni akarják hangjukat, bele akarnak szólni saját sorsuk és az ország életének alakulásába. Ezért az ésszerűség azt sugallja, hogy a polgárdicsérő hangsúlyok mellett ne hallgassunk a munkásérdemekről sem úgy, ahogy azt manapság tesszük.

Amennyire megkopott azonban a munkás szó szalonképessége, olyan mértékben divatba jött a munkavállaló fogalma. Széles körű használata természetes, mert rokon a bérből és fizetésből élők fogalmával, s ebbe éppúgy beleértjük a bolti eladót, mint az orvost, a kutatót vagy a mozdonyvezetőt. A

munkavállalók fő jellemzője, hogy kiszolgáltatottak a munkaadóiknak. A bérből és fizetésből élőket, a nyugdíjasokat sújtja leginkább az infláció, az életkörülmények drasztikus rosszabbodása.

Az utóbbi hetekben több fővárosi nagyüzemben folytatott beszélgetéseim, nézelődéseim során azt tapasztaltam, hogy az emberek gondolatvilágának középpontjában a megélhetési gondok állnak. A létbizonytalanság, a kiszolgáltatottság, a munkanélküliség a fő veszély. A legfontosabb most az, hogy legyen munkánk — hallottam többször is. Félnek a munkavállalók az elbocsátásoktól, ezért mindenki igyekszik a munkahelyén, még ha a jelenlegi keresetükből rosszabbul is élnek, mint korábban.

Kezdetben a segéd- és betanított munkásokat, a fegyelmezetlenül, rosszul dolgozókat küldték el. Ma már a képzettebb szakmunkások és a diplomások is sorra kerülnek, különösen a válságágazatokban, ahol nincs megrendelés, tartósan veszteséges a vállalat. Sokan keserű csalódással, lelki tusákkal élik meg, hogy kiváló dolgozóként is utcára kerülhetnek. Tegnap még törzsgárdatagság és hűségjutalom, mára meg leépülés, vergődés, munkanélküli-segély. Senki sem lehet biztos a munkahelyén, mert annak megtartása nem annyira a képzettség és a munkaerkölcs függvénye, hanem a véletlené és a szerencséé. Ezért félnek az emberek, nem bírálnak, inkább hallgatnak és lojálisak azokhoz, akiktől a kenyerük függ. Takaréklángon pislákol a civil kurázsi.

Sajnálatos, hogy halványul a szolidaritás érzése, erősödik a közöny a másik ember problémája iránt. Mindenki külön, maga akar alkut kötni a saját érdekében. Tetézi a bajt a megújulási készség, a változtatni tudás képességének gyengesége. A „teljes foglalkoztatás" megszokott, kényelmes biztonsága után nehéz szembenézni a fejbe kólintó tényekkel: a munkahely-változtatás kényszerével és bizonytalanságával, főleg személyes válságprogram nélkül, a vállalkozás feltételeinek hiányában.

Tévedés azonban azt gondolni, hogy a bérből és fizetésből élő dolgozók fejfájásai csak szociális természetűek. Alapvető érdekük, hogy megóvják az eddigi életszínvonalukat, csökkentsék leszakadásuk ütemét, elkerüljék a szegénységet.

De többre és másra is vágynak. Igazi demokráciára például. Méltányos privatizációra. Arra, hogy — szavazataik alapján — a parlamentbe jutott képviselők a munkavállalókat érintő, húsba vágó kérdésekkel foglalkozzanak, és ne másodrangú témakörök szócsépléséből, politikai iszapbirkózásból, a hatalmi harc módszertanából tartsanak kedvet apasztó bemutatókat. Intézményes feltételeket és törvényes eszközöket igényelnek ahhoz, hogy érvényesíthessék jogaikat.

A félelem, a kilátástalanság és a bizalmatlanság görcsei csak így s ezáltal oldhatók. Emberi dolog, hogy a munkavállalók sem szeretnének a modernizáció vesztesei lenni. Illúziók nélküli, fájdalmas és konfliktusokkal terhes időszakra célszerű tehát felkészülni. Annál is inkább, mert a fejlett nyugati országok példái tanúsítják: a lakosságnak csak kisebb része lesz vállalkozó, menedzser és tőkés, az emberek túlnyomó többsége bérből és fizetésből, illetve nyugdíjból él majd. Ezért is van/lesz szükség erős szakszervezetekre, hatékony érdekképviseletre.

Francesco Cossiga, olasz köztársasági elnök mondotta budapesti látogatása alkalmával a Ganz-Ansaldo gyárban: „Nem sztrájkra akarom buzdítani önöket, de erős szakszervezetek, a munkásmozgalom évszázados eredményeinek figyelembevétele nélkül nincs modern piacgazdaság."

(Érted, 1991. november)

ANGOLOSAN

Idős angol úr, kissé fölényes, hűvös tekintet, csokornyakkendő és az elmaradhatatlan szivar. Azt mondja magabiztosan és oktatólag az újságírónak: „Figyelmeztető jelenségnek tartom, hogy régi kommunista szakszervezeti vezetők még most is befolyásuk alatt tartanak hárommillió szakszervezeti tagot, s igen csekély lehetőséget engednek más érdekvédelmi szervezeteknek vagy egyesületeknek. Amikor Margaret Thatcher miniszterelnökként munkához látott, az első dolga az volt, hogy megrendszabályozza a szakszervezeteket, nehogy azok megbénítsák az ipart. Én úgy tudom, hogy itt a szakszervezetek azt csinálnak, amit akarnak és nem mindig cselekszenek helyesen."

Nagyon figyelemre méltó mondatok. Valódi üzenetük talán csak akkor fogható fel, ha az Angol-Magyar Társaságban — saját megítélése szerint — meghatározó szerepet játszó úr válaszát elolvassuk arra az újságírói kérdésre is, hogy milyen a kapcsolata a magyar politikai élet szereplőivel. „Sem a kormánykoalíció, sem az ellenzék személyiségeivel nincs számottevő kapcsolatom" — mondja a derék angol.

Uram, biztosíthatom, hogy Önnek hamarosan kiterjedt kapcsolatai lesznek. Meg fog lepődni: egyszerre lel barátokra a kormánykoalícióban és az ellenzék soraiban. Parlamenten bévül és kívül annyian fogják szorongatni a kezét, hogy nem lesz ideje a szivarjára rágyújtani. Ezzel a szöveggel kicsi hazánkban csak nyerő lehet az ember. Kitűnően választotta meg a mondókáját. Keresve sem találhatott volna jobb szöveget, mint a szakszervezetek ócsárlását: ebben nálunk sok derék honatya egyetért. Az is óriási, hogy rendszabályokat sürget. Nehogy azok a fránya szakszervezetek megbénítsák az ipart. (Végre megtudtuk, hogy mitől béna honi iparunk.)

Uram, akkor csengenek legszebben az Ön szavai, amikor anyázza a szakszervezeti vezetőket. (Tudja, így nevezik nálunk azt az útszéli kommunistázást, amivel hivatásos hordószónokok híveket próbálnak maguknak szerezni.)

Mondhatta volna szebben ...! Ön valamikor mégiscsak majdnem a Munkáspárt vezére lett. A hivatkozott Margaret Thatchert pedig nem a nagyotmondásaiért kedvelték nálunk. Tanuljon tőle! Inkább tőle, mint a hazai konzervatívoktól. Az angol-magyar kapcsolatok ápolásáért egyébként akkor is tiszteljük, ha nem szereti a szakszervezeteket. Véleményét érdeklődéssel olvastuk a (méretében) legnagyobb hazai napilap november első szombati számában.

(Élelmezési Dolgozó, 1991. november)

TAKTIKA

A hatalomváltás diszkrét bája időről időre megragadja a nagyérdemű közönséget. Politikai csömörben szenvedők is képesek felvillanyozódni, ha a közéleti ringben valódi küzdelem folyik. Ha jó a technika, a taktika és a kondíció. A közönség mintha beleunt volna az egyenlőtlen felek közötti nagy

pofonokba, a gyors kiütéssel aratott győzelmekbe. Úgy látszik, hogy a magasabb súlycsoportokban fő az óvatosság.

A győztesek csapata kemény és fáradhatatlan. A vállalati menedzserek a kormány (erős) kezéből szemezgetnek, a kultúra kiütve, az agráriusok szarva letörve, a külügyéreknek útilapu, a bankvezérek kamatostul kapják vissza a pimaszkodást. Ha kicsire nem nézünk, két meccs nem dőlt még el: a sajtó macerás, na és a szakszervezetek vacakolnak. Nem is érti az ember. A fizetés csak romlik, de több millió munkavállaló (=melós, dolgozó, szaki) tagdíjra költi a drága pénzt. Hát igen, a kisembernek is kell valami luxus...

Ott volt a hiba, hogy a parlament még tavaly nyáron nem oszlatta fel ezeket az érdekvédelmi micsodákat. Kellett volna akkor egy jó kis választás — még a taxisblokád előtt —, és a tagság bemasírozott volna a vadonatúj szakszervezetekbe, a régi káderek meg fennakadtak volna a rosta likán. Ehelyett itt maradtak ezek a nagysándorok és főhet a feje a kissgyuláknak, schamschuláknak.

Most már nincs mese, taktikázni kell. A júniusi sztrájkfelhívás egy kicsit ijesztő volt, de félni nem muszáj. Tárgyalni lehet, ígérni is szabad, attól még nem lesz ideges a Világbank. Csak ezek a külföldi tőkések ne szoktak volna hozzá annyira a szakszervezetekhez. Az ő bajuk, de sztrájkot ők sem akarhatnak. Maradjanak csak a dolgok a régi mederben, ma egy kis sztrájk, holnap meg az utca... akkor inkább egyezkedés.

Nem kiegyezés, mert nem deákferencek ülnek asztalhoz, csak egy kis paktum. Paktumban abszolút nyerők vagyunk. A stratégia az persze marad, mert nemcsak maradni, hanem a ringben kell maradni a következő választások után is. A taktika meg attól függ, hogy a sok érdekvédő beszédnek mi lesz az alja. S milyen ára lesz majd a télikert virágainak: szegfűnek, rózsának, tulipánnak.....

(Élelmezési Dolgozó, 1991. december)

HA MÉG EGYSZER...

Feltehetőleg az óév statisztikájának érdekes adata lesz a „sztrájknapok" száma. Már ha nyugati mintára készül ilyen számvetés. Az események „számossága" 1991-ben minden

bizonnyal átlépte a statisztikailag érzékelhető küszöböt. December 17-én, az országos figyelmeztető sztrájk napján legalábbis. Mi történt valójában ezen a napon? Eddig egyik oldalon sem kapkodták el a választ. Az év végi nyilatkozatdömpingben a hatalom emberei igyekeztek nagy ívben megkerülni ezt a kérdést. Régi tapasztalat szerint, amiről ilyen vigyázva hallgatnak felelős politikusok, annak súlya van. Hallani azt is, hogy csendes győzelmet ültek kormánykörökben. A magát óriásnak mondó MSZOSZ egy törpe kosztümjében lépett színre a kérdéses napon, amiből az következne, hogy nincs ebben az országban reális alternatív erő, nincs ellensúly, balra csak zsákutcák nyílnak.

Csöndesebb volt a kelleténél a szakszervezeti tábor is. Az év végi finisre nem maradt elég erő. Vagy a megosztottság intette csendre a szólni kívánókat? A figyelmeztető sztrájk élharcosai kötelezőnek érezhették a szerénységet. Végül is meglehetősen átrendezte a mozgalom belső viszonyait, hogy ki mit tudott, akart és mert felvállalni ezen a napon. Kényszerűen voltak csendesebbek a máskor hangosak. Többen ki is fáradhattak a sok magyarázatban: hogy miért nem lehet megcsinálni; miért rossz az időpont; miért nincs sztrájkhangulat. Bölcsek maradtak az örök hallgatagok, akik sztrájkról nem is beszéltek, csak munkásgyűlés miatt tartott munkabeszüntetésről. (Nem muszáj, ha nem lehet a dolgokat nevén nevezni, régi történet ez.) A legjobb kompromisszumot azok találták meg, akik a Kossuth-nóta híres soraival szólva úgy gondolták: ha mégegyszer... Ha mégegyszer Nagy Sándor azt üzeni, mindnyájunknak... Legyen az ő igazságuk szerint.
(Élelmezési Dolgozó, 1992. január)

BETEGEK

„Antall doktor, Surján doktor
Mondjatok le magatoktól!"

(Transzparens az egészségügyi dolgozók 1992. március 7-i tüntetésén)

Rájár a rúd a doktorokra. Mondják, hogy a fifikás betörők azokat a lakásokat tisztelik meg látogatásukkal, ahol a névtáblán doktor szócska olvasható. Hallani, hogy az érintett

lakók közül többen kicseréltetik névtáblájukat, így próbálják félrevezetni a nem kívánt látogatókat. De mit gondoljon az ember a tüntetőkről? Már korábban a taxisoknak is egy doktorral gyűlt meg a bajuk. Most meg az egészségügyisek nem egyszerűen névtáblacserére, hanem költözésre szólították föl a doktor urakat. Ha ez így megy tovább, a kormány névsorát nézve, mit csináljon a sok doktor? Különösen akkor, ha belegondolunk, hogy számos szakma érdekvédelmi szervezete fejezte ki együttérzését, sorsközösségét a demonstráló egészségügyisekkel. Surján doktort ez a körülmény — mint mondta — egy kicsit elgondolkodtatta. A tüntetés utáni sajtótájékoztatón kérdésünkre annak a véleményének is hangot adott, hogy ha a szakszervezetek politizálnak (a transzparensre írt követeléseikkel), rosszul teszik. „Ritkán jön egy jobb utólag" — jelentette ki talányosan. Nem igazán tudom megfejteni, mire célozhatott a miniszter úr. Kétségtelen viszont, hogy hálátlanok az emberek, különösen a szakmabeli kollégák. Képesek megkérdezni, ugyancsak transzparensen: *Miniszter úr akar-e a betegünk lenni? Mi az Ön betegei vagyunk!*

Szóval ilyen jól eldiskurálgattak az utcára vonult egészségügyisek a volt kollégájukkal. S hogy mindezt elmondhassák, kétszer annyian jöttek össze tüntetni, mint ahány résztvevőt a szervezők vártak. Ez a tény pedig több mint figyelemre méltó. Mert mi is történt március 7-én? Nyilvánvalóvá vált, hogy a munkavállalók, ha saját érdekeikről van szó, nem is annyira passzívak, mint sokan hinnék. A szakszervezetek pedig, minden ártó szándék ellenére, képesek egymást támogatni.

A munkavállalók, ha megélhetésük veszélybe kerül, hamar kimondják véleményüket a doktor urakról. Ezek után különösen nehéz megérteni, hogy miért erőltetik a szakszervezeti választásokat azok, akik egy kampányban sok dicsérő szóra nem számíthatnak. Ki itt a beteg?

(Élemezési Dolgozó, 1992. március)

*

MARX VAGY AZ IKEA?

Budapest utcáin, forgalmasabb csomópontjain több helyütt látni a világhírű svéd lakberendezési cég, az IKEA óriás plakátját. Újságok hirdetési oldalain is találkozhatunk vele. Kétségtelenül kitűnik a mindent elárasztó plakátrengetegből, reklámdömpingből. Legalábbis a figyelő szemet vonzza, a gondolkodó agyat mozgatja.

A látványos hirdetés bal oldalán helyezkedik el Marx piros borítású kétkötetes műve, a Tőke, jobb oldalán pedig az IKEA nyitott lakberendezési katalógusa, amelynek lapjai szobabelsőt, asztalt, fotelt, ágyat, lámpát, széket, szőnyeget és virágot, zöld növényt mutatnak. Felettük a nagybetűs kérdés: „Melyik teszi szebbé az életedet?"

A cég reklámfőnöke elégedett lehet az ötlettel és a kivitelezéssel, mert bizonyíthatóan érdeklődést keltett a plakát. Olvashattunk róla már méltató és elítélő vitacikkeket, elemző publicisztikát. Mi több, a járókelők egyike-másika tevőlegesen is szavazott: ráírta magánvéleményét a hirdetésre. A Soroksári úton azt láttam, hogy az IKEA felé mutatott az odafirkált nyíl, a Róbert Károly körúton pedig a Marx kötetek mellé firkantották hogy: ez! Így, felkiáltójellel.

Az Élet és Irodalom cikkírója lelkendezve üdvözli a plakátot, már a kérdés megfogalmazását is nagyszerűnek tartja. Kitűnőnek érzi a kompozíciót, amely balról jobbra vezeti a tekintetet. „Ez a mi plakátunk... ez egy europlakát " — írja, mert csúnya és szép, rossz és jó között választhatunk. Nagykorúvá tesz, a valóságot tükrözi, itt az idők szava jelenik meg, hiszen „A tőke két, fegyelmezetten egymásra helyezett, vadonatúj, láthatóan kézbe soha nem vett kötete maga az aszkétikus apparatcsikszellem rideg konzervativizmusa — ellenben a könnyedén, majdhogynem lezserül odavetett, csupaszín bútorkatalógus örökzöldek és tágas helyiségek képeiből áll." Tetszik a szerzőnek az is, hogy „ezen a hirdetésen nyomdaipari terméket állítanak nyomdaipari termék mellé, így a dologba senki nem köthet bele".

A Népszava vezető publicistája viszont már a tegeződve feltett, bizalmaskodó kérdést is elítéli „kocsmai hangvétele miatt." Helyteleníti, hogy a cég nem a termékeit, hanem egy-

szerűen az árukatalógusuk néhány lapjának fotóját tette ki a kérdés alá. Azt is kifogásolja, amiben a hirdetés olvasójának választania kell(ene). „A skandináv stílusú bútorokkal szemben ugyanis Marx A tőke című munkájának kötetei állnak." A szerző azonban nem az IKEÁ-t hibáztatja mindezért, mert mint írja „a reklámfőnök nem tesz mást, mint igazodik ahhoz a közhangulathoz, amit az új politikai elit alakított ki a választások ideje alatt és az elmúlt két esztendőben".

Természetesen mindenkinek — újságíróknak, reklámszakembereknek, mezei állampolgároknak egyaránt — szíve joga, hogyan vélekednek egy utcai poszterről. Miként az is szuverén joga minden járókelőnek és újságolvasónak, hogy eldöntse, melyiket válassza — ha egyáltalán választani akar —: Marx köteteit vagy az IKEA lakberendezési tárgyait?

Azok, akiket mini közvélemény-kutatásom során megkérdeztem az utcán ott a nagyméretű poszter előtt, különbözőképpen reagáltak. Volt, aki ezt, volt, aki azt választotta. Egy asszony röviden csak ennyit mondott: egyiket sem. A közeli cukrászdában, ahova betértem egy csésze kávéra, feltettem a kérdést a felszolgáló lánynak is. Nem tudom — felelte tétován, majd hozzátette: — Marxot nem olvastam, IKEA-bútorokat meg úgy sem tudok venni, mert még lakásom sincs, és belátható ideig nem is lesz. Örülök, ha a munkám megmarad. Az én életemet az tenné széppé, ha nem válnék munkanélkülivé, és tisztességesen megfizetnének.

E sorok írója azokkal ért egyet, akik ezt a plakátot — minden újszerűsége, ötletessége, merészsége ellenére — legalábbis vitathatónak ítélik. Nem mindegy, mi között kell választanuk. Mert igaz, hogy nyomdaipari termék A tőke és az IKEA kiadványa is, de micsoda különbség van Marx művének gondolati tartalma, szellemi értéke, hatása és egy lakberendezési katalógus között. (Persze attól függ, hogy honnan nézzük? Kinek a papné, kinek a lánya.)

Ne akarjuk mindenáron összemérni az almát a szegfűvel, ne hasonlítsuk össze a Picasso-képet a bugyival. Más minőség. Az ökölvívásban is az azonos súlycsoportúak mérkőznek. Feltűnő egyébként, hogy a semlegességükről híres svédek bútoraik reklámjába tömény ideológiát visznek. Legyen minden a maga helyén. Megtapasztaltuk, hogyha kommunista

műszakban készült egy járda, attól még lehetett hepehupás, éppen ezért nem hiszünk az antikommunista ágyakban és az antimarxista virágtartókban sem.

Ha már mindenképpen szavazni kell(ene), akkor a magam részéről a vagy-vagy helyett is-ist mondanék. Mind a kettőre voksolok. Mert határozott meggyőződésem, hogy Marx művének szellemi tartalma, ereje és az ízléses, formatervezett svéd lakberendezési tárgyak együtt teszik széppé az életünket, Karl Marxnak és Ingvar Kampradnak (az IKEA alapítójának) ugyanis ugyanaz volt a szándéka, az álma: „kellemesebbé tenni az emberek hétköznapjait." A baj csak az, hogy mind a kettő nehezen elérhető. Az IKEA-bútorok áraik okán, Marx eszméi pedig... — de hát ez hosszabb és bonyolultabb téma. Új cikket, új könyvet igényel(ne). Mondjuk, egy IKEA-bútorokkal berendezett dolgozószobában megírva.
(Vasas, 1992. április)

SZÖVETSÉGBEN A SZAKSZERVEZETEKKEL

Horn Gyula beszélgetése újságírókkal

Úgy látjuk, az MSZP frakciója nem elég erőteljesen képviseli a munkavállalók érdekeit a parlamentben — jegyezte meg az egyik lap munkatársa azon a konzultáción, amelyet a Szakszervezeti Lapok Szakosztálya szervezett a MUOSZ székházában Horn Gyulával, az MSZP elnökével.

Horn Gyula cáfolta ezt a megállapítást. Elmondta, hogy frakciójuk javaslatainak 90 százaléka a bérből és fizetésből élő emberek, a nyugdíjasok életkörülményeivel kapcsolatos. Az más kérdés, hogy ezeket az indítványokat rendre leszavazzák, vagy a koalíciós pártok először elutasítják, majd kisebb módosítások után a saját nevükben újra előterjesztik. Sajnos, az ellenzék korlátozott mértékben tudja érvényesíteni akaratát. Nem mi hozzuk a törvényeket — mondotta.

Az MSZP elnöke őszintén bevallotta, hogy korábban nem érdeklődött a szakszervezetek iránt, nem is tartotta nagyra őket, igaz, munkaterülete is távol állt tőlük. Az utóbbi időben azonban Kósáné Kovács Magda és Paszternák László jól kamatoztatják a frakcióban szakszervezeti ismereteiket és tapasztalataikat, s ő maga is több figyelmet fordít szak-

szervezet-politikai kérdésekre, mert ezek jelentősége megnőtt. Az MSZP szövetségesként tekint a szakszervezetekre, s ezt a párt szegedi kongresszusa is megerősítette.

A fejlődő együttműködés eredményei már konkrétan megmutatkoztak a békéscsabai és a kisbéri képviselő-választásokon, ahol baloldali szövetség jött létre. Ismétlem — hangsúlyozta Horn Gyula —, baloldali szövetségről van szó és nem pártok szövetségéről. Nem gondolkodtunk pártok szövetségében, mert az MSZP-n kívül nem látunk európai értelemben vett, modern baloldali pártot. Nem tartjuk ilyennek sem a Munkáspártot, sem pedig a Petrasovits-féle szociáldemokrata pártot; a Király Zoltán nevével fémjelzett szociáldemokrata pártról még korai beszélni. Az MSZP igazi szövetségesei jelenleg a szakszervezetek, a Nyugdíjasok Pártja és a Baloldali Ifjúsági Társulás.

Néhány újságíró kérdésében és észrevételében azonban megfogalmazódtak kételyek, aggodalmak és félelmek is a szocialisták és a szakszervezetek szorosabb együttműködésével kapcsolatban. Ezekre reagálva a pártelnök annak a véleményének adott hangot, hogy a szakszervezetek közül még nem mindegyik jutott túl a pártsemlegességen. Vannak olyan szakszervezetek, amelyek még nem tudják, pontosan merre menjenek, mit csináljanak ebben a zűrzavaros helyzetben. Bizonytalanságuk, félelmeik tartózkodóvá teszi aktivistáikat, tagjaikat is.

Példaként említette, hogy a szakszervezetek megegyeznek ugyan a kormánnyal vagy az illetékes minisztériumokkal, de azok nem teljesítik a megállapodásokban foglaltakat. Mi történik ekkor? Rendszerint semmi. De jól van ez így? A kormány örül(het) az ilyen helyzetnek. Úgy tűnik tehát, a szakszervezetek magatartásán is változtatni szükséges. Nem elég csak azt hangoztatni — amit a szakszervezeti tisztségviselők egy része állandóan ismételget —, hogy legyünk markánsabbak. Jó, legyünk markánsabbak az érdekvédelemben, de harcosabbak is.

Milyen az MSZP viszonya a többi parlamenti párthoz, hogyan ítélik meg saját esélyeiket a szocialisták 1994-re?— hangzottak az újságírók további kérdései. A válaszokat a következőkben lehet összefoglalni. Az ellenzéki pártok között

van ösztönös, együttes hang, közös fellépés — főleg a bizottságokban —, de az alkalomszerű, esetleges kapcsolatokon túl nincs rendszeres konzultáció. Tudatosabb ellenzéki együttműködésre, tervszerűbb fellépésekre lenne szükség.

Gyakorlatilag megszűnt a párbeszéd az ellenzék és a koalíció között, és ez nagy probléma. Én sok MDF-es és kisgazda képviselővel vagyok köszönő viszonyban — mondotta Horn —, ám ez nem elegendő. Annál is inkább, mert a koalíciós képviselők egy része nagyon elégedett önmagával, meg vannak győződve arról, hogy mindent jól csinálnak. Ugyanakkor látható, hogy nem igazán érzékelik, mi van az országban. Nem „lefutott" az MDF belső helyzete, a jelenlegi erőviszonyok kérdése. Reméljük, lesz változás az MDF-ben: talán jobban az érdemi problémák felé fordulnak, nagyobb figyelembe részesítik a gazdasági feladatokat.

Ami az 1994-es kilátásokat illeti, még sok minden történhet addig. Vannak kezdeményezések a parlamenti választások előre hozására, de ez nem kötelezi az országgyűlést semmire. Az 1990-es választásokon valami ellen, nem valamiért szavaztak az emberek. Két év múlva másképpen lesz. A Magyar Szocialista Párt semmivel sem esélytelenebb, mint a többi párt.

(Magyar Vasutas, 1992. június)

INTIMBETÉT

Schamschula György munkaügyi államtitkárnak sokat köszönhet a hazai szakszervezeti mozgalom. Senki annyit nem tett a munkavállalói érdekvédelem egységbe tömörítéséért, mint e derék férfiú. Magam is tanúja lehettem tavaly júniusában a nagy sztrájk-cihelődés időszakában, amikor a legnagyobb szakszervezeti tömörülés vezető testületét az államtitkár úr megnyilatkozása egyetlen délelőtt tömör sorokba rendezte. A szakági vezetők szemtől szembe, személyesen győződhettek meg arról, hogy Schamschulával nem lehet tárgyalni és nem is érdemes üzletet kötni.

Alkalmatlan ember a maga posztján, állapították meg többen az ominózus eset után. Netán azt is gondolhatták: az államtitkár úrnak mennie kell! Különösen azok után, hogy a

kormány és az MSZOSZ mégiscsak megegyezésre jutott, a figyelmeztető sztrájk elmaradt. Az államtitkár úr persze maradt a helyén.

Az esetből okulva azt kellett hinnünk, nem azért tartják, hogy megállapodásokat kössön. Egy kis példálózással: Kulin Ferencet sem azért tartják, hogy szeresse a rádió és a televízió elnökét. Szép dolog is volna, ha ezek az udvari emberek szeretnék azokat, akiket a miniszterelnök úr sem szeret. Kutyaugatás helyett macskadorombolással lenne tele a közélet. Ki mondaná meg akkor a televízió elnökének, hogy a képernyőn túl sok az intimbetét.

Schamschula úr ismét megoldotta a lehetetlent: egységbe ugrasztotta a szakszervezeti konföderációkat. A tervbe vett szakszervezeti választásokról és a vagyon szétosztogatásáról mondottak eloszlattak minden illúziót: ez a kormány nem akar valódi szakszervezeteket. Legfeljebb olyan érdekvédelmet visel el, „amelyik a nehéz napokon könnyebbé, fesztelenebbé" teszi a kormány mozgását. A jó szakszervezet a kormány intimbetétje — az államtitkár felfogása szerint.

Most már csak azt nem értem, hogy Kulin urat miért zavarja a sok intimbetét-reklám. Hiszen a nézők seregéből ezek a képsorok csak kormánypárti szimpátiát válthatnak ki. Legfeljebb a tulipános csomagolás hiányolható.

Volna persze más megoldás is.

Schamschula államtitkár úr javasolhatná, hogy a szakszervezeti vagyonból a kormány biztosítsa az ország teljes intimbetét-szükségletét. Igy feleslegessé válna az inkriminált áru tv-reklámja, ami rögtön helyrebillentené Kulin úr lelkiállapotát. Aki azután alkalmasnak ítélné Hankiss Elemért a tv elnökének. A rádió elnökét pedig dicséretben részesítené a parlament kulturális bizottsága. Ez persze a miniszterelnök urat felmentési javaslata visszavonására indítaná. Minekutána okafogyottá válna a Göncz Árpád elleni koalíciós nyilatkozat. Kis hazánkban élne és virágozna a demokrácia.

Ezért kell Schamschulának a helyén maradnia.

(Népszava, 1992. június 15.)

*

TŐKE(H)ARC

Másról sem beszélnek fontoskodó szónokok és komoly státusférfiak, mint a külföldi tőkéről, amelyet be kell csalogatni, mert fejlődésünk csak így garantálható. Úgy hozzánk nőttek már ezek a szólamok, hogy alig jut eszünkbe megkérdezni: a tőkét a tőkések hozzák be, ugye? Mert akkor hol vannak a tőkések? Mert ha itt vannak már a tőkések, lenni kell bérmunkásoknak is. Ez a világ rendje.

Egyelőre azonban a közéletünk szemérmes. A tőkésnek, legyen bár hazai vagy külföldi, szinte nincs arca. A munkás szót kiejteni pedig felér egy káromlással.

A szakszervezeti vezetők lassan hozzáedződnek a privatizáció után kialakult új helyzethez: a tőkés tulajdonossal kell tárgyalni. Érdekesek az első tapasztalatok: túlzott tisztelet, bizonytalan szerepvállalás, lojalitás és ismerethiány lengi be néha ezeket a találkozásokat. A kezdeti bizonytalanságot gyakorta a tárgyaló partnerek oldják föl azzal, hogy nagyon is komolyan veszik a munkavállalók képviseletében föllépő szakszervezeti képviselőket. Jól jön persze az az információ is, amelyet számos aktivista az utóbbi két-három évben az „eredeti" környezetben szerzett, illetve az ide látogató nyugati kollégák révén megkapott. Miniszterek, képviselők és a politika más szereplői szívesen dicsekednek (és mentegetőznek) azzal, hogy tanulják a demokráciát. Ki figyelt oda a közelmúltban, hogy a munka világában a szakszervezeti vezetők ugyancsak gyors tempóban, éles helyzetekben új játékszabályokat tanultak a demokrácia nevű iskolában.

Külső szemlélők alig gondolnák, hogy a hazai vállalati vezéreken edződött szakszervezetisek többnyire jó tapasztalatokat szereztek a külföldi tőkésekkel, illetve megbízottaikkal létrejött első találkozásaikból. Az egyik kolléga még tavaly a sztrájkfelhívás idején mesélte, hogy német tulajdonosuk magától értetődőnek tartotta csatlakozásukat a sztrájkfelhíváshoz és mi sem állt távolabb tőle, mint egy esetleges retorzió gondolata. Hallottuk azóta más helyről, hogy a vállalat új gazdája a szakszervezettel próbált szövetkezni, mikor rájött, hogy a menedzserek néha bizony tévútra viszik. Legutóbb pedig egy sikeres megállapodás után fogalmazta

meg egy szb-titkár, hogy ezek a (nyugati) tőkések tudnak kompromisszumot kötni, mert a saját érdekük mellett érvényesnek ismerik el a munkavállalók érdekeit is.

Egyelőre ennyit lehet tudni, egyelőre a tőkés arcát alig ismerjük, pedig jön a tőke és egyre csak csalogatjuk...

(Élelmezési Dolgozó, 1992. szeptember)

VIRÁGSZIROM ÉS GYERTYALÁNG

Azon a szeptember végi estén sok ezren gyülekeztünk az Erzsébet híd tövében, a költő szobránál, akinek a verssoraira lehetetlen volt nem gondolni: „Még nyílnak a völgyben a kerti virágok..."

A mi kezünkben is ott díszlett az egy szál virág és zsebeinkben, táskáinkban a gyertyaszálak. Azért jöttünk a Petőfi-szoborhoz, hogy meghallgassuk a magyar szellemi élet mértékadó alakjait, hogy azután végigsétálva a Belváros utcáin, a Parlament előtt találkozzunk ismét. Tettük ezt azért ezen a langymeleg kora őszi estén, hogy válaszoljunk a megelőző szombat esti tüntetésre, s jelenlétünkkel szavazzunk a félelem és gyűlölet nélküli demokráciára.

Azért érkeztünk a Petőfi és a Kossuth-szobor köré, mert nem kívánjuk megvárni, amíg egyes írói véleményeket iskolában tanítanak, amíg képviselők szerkesztik a rádió műsorát, amíg pár száz randalírozót kineveznek népnek. Azok zarándokoltak ide, akik nem akarják, hogy a kicsi Magyarországból még kisebb legyen, hogy még több legyen a munkanélküli, a szegény ember, a kilakoltatott, hogy származása, hitvallása, politikai meggyőződése miatt megbélyegezzék, üldözzék, hazájából elűzzék. Hallatni akartuk hangunkat, segíteni akartunk azok megállításában, akik újra végromlásba akarják dönteni hazánkat.

Beszélt hozzánk ott a téren az író, a szociológus, a mérnök, a színidirektor, a lelkész, a Magyarországi Roma Parlament képviselője, a filmrendező. Hallgattuk a humorista író konferanszié it, élveztük a jó zene- és énekszámokat. Nem ráztuk az öklünket, nem határolódtunk el, nem követeltünk, nem sértegettünk, nem fenyegetőztünk. Nem voltak táblák — egy kivételével —, nem kiabáltunk jelszavakat, nem skan-

dáltak kórusok. Volt viszont derű, jókedv, türelem, érdeklődő nyugalom és sok fiatal. Tapsviharok helyett magasra emelt virágokkal integettünk, ha valami különösen nekünk tetszőt hallottunk a szónokoktól. És égettük a gyertyákat. Ezrével, tízezrével.

Az emberrengetegben nem volt egy hangos szó, de éreztük, sok ember csöndjének súlya van. Nem volt ez a csendes, békés demonstráció sem jobb- sem baloldali, nem volt ellenzéki sem, mert a demokrácia mindenkié. Ezért volt ott minden foglalkozási ág, minden nemzedék és sokféle politikai tömörülés, szervezet képviselője. A demokrácia védelmét szimbolizáló virág és gyertyaláng lett a résztvevők közös nevezője, a tolerancia, az emberi méltóság kifejezője.

Hosszan idézhetném az elhangzott okos, megszívlelendő gondolatokat, de ezeket már olvashattuk a korábbi publikációkban. Úgyszintén hallottunk-olvastunk sokféle értékelést a Demokratikus Charta által szervezett emlékezetes, nemzetközi visszhangot kiváltó demonstrációról. Ezek megismétlése helyett álljon itt csak egy résztvevő véleménye arról, milyen is volt ez a különleges politikai élményt nyújtó szeptember végi este.

Nem pártvezetőt idézek, nem országgyűlési képviselőt, nem is politológust, hanem egy ismert énekes-zenészt, előadóművészt: — „Az első szó, ami eszembe jut, hogy megható volt. A második, hogy szép volt. Úgy érzem, eljutottam ahhoz a ponthoz, amikor a gyermekem iránti felelősségérzetem kötelezett arra, hogy véleményt nyilvánítsak, hitet tegyek a félelem nélküli, erőszakmentes, a másságot elfogadó, humánus életforma mellett. Ez az egyetlen járható út."
(Textilmunkás, 1992. október)

SAKK

A hatalom lépett a szakszervezeti választások nevű sakktáblán: Kiss Gyula munkaügyi miniszter nem ment el— „egyéb elfoglaltságaira való tekintettel" — a hat nagy szakszervezeti szövetség által kezdeményezett találkozóra. Hát, itt tartunk! Itt tart a munkavállalói érdekvédelem a nagy nekirugaszkodás után.

Idézzük fel dióhéjban a közvetlen előzményeket, az őszi nyitólépéseket! Még nem múlt el a nyári kánikula, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a kormány egy olyan szakszervezeti választási rendszert akar az érdekvédelem nyakára tenni, amely ha másként nem, anyagilag biztosan tönkretenné. Ez a „szakszervezetbarát" kormányzati magatartás az innenső oldalon minden érdekeltet megfontolásra késztetett és létrejöhetett szeptember 10-én a szakszervezetek közötti megállapodás. Naiv és demokrata észjárással azt lehetett gondolni, hogy a kormány egy törvényjavaslattal a parlamentbe siet és a dolgok a jogállam normáinak megfelelően gyorsan rendeződnek. A hat konföderáció ugyanis a kormánynak sakkot adott. Kiderült, hogy ha a kormány rosszul játszik, könnyen időzavarba is kerül. A szakértők ugyanis kiszámolták, hogyha a középjáték elhúzódik, az érdekvédelem egész működése szempontjából annyira fontos üzemitanácsi és társadalombiztosítási választásokra legfeljebb csak 1993 tavaszán kerülhet sor.

Szeptember 10-e óta egy hónap eltelt, és Kiss Gyula nem ér rá. Ki érti ezt a kormányt? Mi lehet a magyarázat? Aki csak a szereplőket nézi, lemondóan legyint: ez a Kiss Gyula sem jobb a Schamschulánál, különben is ugyanaz a Mester mozgatja őket. A rációt keresők pedig azt firtatják, hogy miért jó az a hatalmon lévőknek, hogy az 1994. évi parlamenti választások előtti évben a szakszervezetek lebonyolítsanak egy olyan kampányt, amelyben akarva sem tudnak sok jót mondani a munkavállalóknak a kormányról.

Akárhogy is van, egy biztos, a szakszervezetekkel ma meg lehet tenni, hogy a munkaügyi miniszter nem megy el tárgyalni. Nem tárgyal! Üzenget, majd biztosan újabb levelet is ír, talán nyilatkozik a sajtónak. Megteheti: politikai számításból ennyire telik, a szervezett erő nyelvén pedig nem szólította meg senki. Szétforgácsolt érdekvédelem, üres sztrájkalap, fogyó tagság, kifulladó kezdeményezések, gyengeség jellemzi sajnos a legtöbb szakszervezetet, ami ezen a táblán ide vezet. Ebben a játszmában pedig a döntetlen is jó lenne, megegyezés a bábok további tologatása nélkül. De ha nagyon nyerni kell, ki fog itt mattot adni?

(Élelmezési Dolgozó, 1992. október)

MINDEN JOBB, AMI KÜLFÖLDI?

— Mit szól ehhez? — mutat a 66 forintos francia tejre a szomszédasszony, akivel az ABC-ben találkoztam bevásárlás közben. Hirtelen nem tudtam mit válaszolni, de Zsófi néni nem is hagyott, mert egyfolytában azért dohogott a pult előtt, hogy hova tűntek az üzletekből az olcsóbb magyar áruk. Végszava így hangzott: tavaly még annyi volt a tej, hogy kiöntötték, idén meg vegyük a drága franciát!

— Nem csak a tejjel vagyunk így — világosított fel a feleségem, akit otthon a Zsófi néni megjegyzéséből kivilágló jelenség felől faggattam. Hasonló a helyzet a margarinnal, a fémdobozos üdítőkkel, a sörökkel, a krémekkel, a dezodorokkal, a tisztító- és mosószerekkel, az édességekkel.

Egyre több a külföldi élelmiszer, kozmetikum, ruhanemű és cipő a hazai üzletekben. Hirtelen elszaporodtak a Julius Meinl élelmiszerüzletek, a McDonald's büfék és a pizza-éttermek, a Kleider Bauer ruhaüzletek, a Salamander cipőboltok. Örvendetes, hogy nagyobb lett az áruválaszték. Most már nem kell külföldre utaznunk, Bécsbe rohangálnunk azért, hogy jó minőségű és modern termékeket vásároljunk. Megvehetjük itthon is. Ha van pénzünk. De hát éppen ez a bökkenő.

A csábító árubőség örömébe azért vegyül üröm, mert a sok külföldi termék beözönlésével nemcsak a választék bővült, hanem az árak is lényegesen magasabbak lettek. Eltűntek az üzletekből az olcsóbb magyar termékek. Még azok is, amelyek minőségükben sem gyengébbek és rosszabbak a külhoniaknál. Mert nem az a baj, hogy megjelentek az elegáns McDonald's büfék és a hangulatos olasz éttermek, hanem az, hogy megszűntek az olcsóbb önkiszolgáló éttermek és vendéglők, amelyek meglehetősen sivárok voltak ugyan, de mégiscsak étkezési lehetőséget biztosítottak a kiskeresetű, szegényebb embereknek.

Az import ilyen liberalizálásával veszélyek is járnak. Például az, hogy iparunk nagy része kiszorul(hat) a hazai piacról. Márpedig egyetlen cég és vállalat sem lehet versenyképes a nemzetközi porondon, ha nincs stabil belföldi piaci háttere. Az ok és az okozat összefüggésében munkahelyek, üzletágak,

iparágak szűnhetnek meg, ami tovább növeli az amúgy is magas munkanélküliséget.

Mint már annyiszor, ezúttal is átestünk a ló túlsó oldalára: a hazai iparvédelem megteremtése nélkül liberalizálták a piacot, s szabadították el az élelmiszerimportot, szemben például a németekkel és másokkal, akik először belföldi piacukat erősítették meg. A jelenlegi torzulások kialakulásában a meggondolatlan, ellenőrizhetetlen privatizációk is közrejátszottak.

De rólunk, fogyasztókról, vásárlókról is szól a nóta. Mi is ludasok vagyunk abban, hogy belénk rögződött és sikké vált: ami külföldi, nyugati, az csak jobb lehet a magyar terméknél. Őszintén ki kell mondanunk: nincs bennünk elég önbecsülés ezen a téren sem. Megtanulhatnánk a nyugati országoktól azt is, hogyan kell védeni a hazai munka termékeit.

Most nekünk is ezt kell tennünk. Ezért üdvözölhetjük a „Védjegyet a magyar iparért" elnevezésű alapítvány létrehozását. Kezdeményezői félmillió forintot ajánlottak fel a hazai ipar pártolására, a nemzeti piac és a munkahelyek védelmére, a magyar áruk piacképességét segítő marketingeszközök alkalmazására és reklámok indítására.

Nem előzmény nélküli vállalkozásról van szó, hiszen volt már egy legendás védegylet: a reformkor szülötte, Kossuth Lajos szellemi gyermeke, amelynek zászlajára azt írták, hogy „Támogasd a magyar ipart!" Akkor az volt a kérdés, hogy legyen-e magyar ipar, most viszont választ előtt állunk: fennmaradjon-e?

Természetes dolog, hogy a magyar ipar, a magyar mezőgazdaság fennmaradását, mi több felvirágzását akarjuk, hiszen ez nemzeti ügy, mindannyiunk érdeke. De akkor valamennyiünknek tenni is kell érte. Nem elzárkózással, nem minőségi engedményekkel, hanem a magyar áruk versenyképességének fokozásával, hatásos reklámmal, és nem utolsósorban a hazai termékek, cikkek vásárlásával, intézményes támogatásával.

A legtöbbet természetesen a kormány tehet a külföldi árudömping ésszerű korlátozásával, az új termékeket bevezető innovatív vállalatok ösztönzésével. Jelentős szerepük van a kereskedőknek is. Sok múlik például a boltvezetőkön,

hogy üzleteikben mindig legyenek olcsóbb magyar áruk is. Ezzel nagyon fontos igénynek tesznek eleget: segítenek a kisnyugdíjasoknak, a nagycsaládosoknak, a létminimum körül élő embereknek. És ez nem csekélység. Természetesen iparunknak is tennie kell önmagáért: jó minőségű termékeket kell gyártania.

Így vagyunk mindannyian illetékesek és felelősök a magyar termékek védelmében. S ezáltal még új munkahelyek teremtésében is segíthetünk.

(Kiáltás, 1992. november)

EGY ÉRDEKVÉDŐ A T. HÁZBAN

Paszternák László, a Vasas elnöke

Az 1990. évi országgyűlési választásokon az MSZP budapesti listáján — a szakszervezeti vezetők közül egyedül — mandátumot nyert, s a munkavállalók képviselője lett Paszternák László, a Vasas Szakszervezeti Szövetség elnöke, akitől elöljáróban arra kértünk választ, hogy mi az értelme és haszna, ha egy szakszervezeti vezető ott ül a parlamenti padsorokban?

— Megvallom őszintén, nagyon érdekes ez a kérdés, ha arra gondolok, hogy milyen elképzelésekkel lettem is én képviselő. Túl a választási ciklus felén, azt kell mondanom, hogy csalódtam. Ma úgy látom, annak idején, a választási kampányban túlzottak voltak azok az ígéretek, hogy Magyarországon parlamenti demokrácia jön létre és becsületesen szolgáló politikai erők munkálkodnak a köz javára. Másfelől pedig a képviselői mandátumhoz jutott képviselők átérzik azt a felelősséget, amely a rendszerváltás követelményeiből adódik, különös tekintettel a súlyos gazdasági és szociális helyzetre. Azt hittem, velem együtt mindenki úgy gondolja, hogy a parlamentnek nincs más teendője, mint hogy a törvényhozás eszközeivel a lehető legjobban elősegítse a rendszerváltást, a gazdasági és szociális helyzet javítását, hogy az emberek értékteremtő munkája értelmet nyerjen. Ehelyett a megbélyegzés, a kiszorítósdi, az akarnokság, az úrhatnámság lett jellemző a parlamenti munkára, ami nagymértékben háttérbe szorítja az érdemi törvényalkotást.

— Képviselőnek lenni befolyást, információkat és kapcsolatokat is jelent.

— Túlteszem magam a csalódás okozta érzéseken. Már 1990-ben is tudtuk, hogy súlyos terhek nehezednek a munkavállalói érdekvédelemre. Ezért úgy gondoltam, hogy érdemes képviselői feladatot vállalni, mert amíg a parlamenten kívüli érdekegyeztetés formái nem alakulnak ki, vagy csak gyenge hatásfokkal működnek, addig nagy szükség van arra, hogy szakszervezeti tisztségviselők a parlamentbe bekerüljenek. Ha már itt vagyok, képviselőként beleszólhatok a megszülető törvényekbe, tájékozódhatok arról, hogy mi van az országban és az információkat fel tudom használni az érdekvédelem javára. Ugyanakkor minden tapasztalatot, információt ide tudok hozni, amit a Vasas és a szakszervezeti mozgalom felszínre hoz. Fontosnak tartom azt is, hogy az MSZP frakció, amelyben helyet foglalok, támaszkodik és hallgat arra, amit a mögöttem állóktól idehozok.

— Mintegy félszáz törvényt tárgyal jelenleg is a Ház, melyekkel foglalkozik elsősorban?

— A gazdasági és szociális törvényjavaslatok érdekelnek és foglalkoztatnak mindenekelőtt. Most például napirenden van a szociális törvény, valamint az 1993. évi költségvetés a kapcsolódó adótörvényekkel, amelyeknek az előkészítő munkájában aktív munkát végzek. Három olyan törvény volt az elmúlt időben, amelyet meghatározóan fontosnak ítéltem, s ennek megfelelően vettem részt az előkészítésben. Ilyen volt a szakszervezeti törvény, a foglalkoztatási törvény és az új Munka Törvénykönyve, ezek keretet adhatnak a munka világában jelentkező konfliktusok feloldásához.

— Említette az 1993. évi költségvetési és adótörvényeket. Mi vár jövőre a munkavállalókra?

— Ha röviden kellene válaszolnom, azt mondanám: a helyzet lesújtó és elkeserítő. Lesújtó azért, mert ha ezeket a javaslatokat úgy fogadja el a parlament, ahogy azt a kormány nevében a pénzügyminiszter benyújtotta, akkor szerintem a társadalom nem tudja elviselni a reá háruló terheket, ami könnyen vezethet társadalmi-politikai robbanáshoz. Ezért óriási felelősséget érzek magamon, de a képviselőtársaimon is, hogy milyen módon viszonyulunk a beterjesztett törvény-

tervezetekhez. Az eddigi vita alapján úgy vélem, hogy van egy másfajta szemlélet is, mint amit a kormány javaslata tükröz. A hozzászólók egy része komolyan aggódik a munkanélküliség növekedése és a súlyos adóterhek miatt. Utólag sem lehet azonban elfogadni, hogy ezt a 93-as csomagot parlamenten kívüli érdekegyeztetés nélkül terjesztette elő a kormány. Hogy nem egyeztették előzetesen a szakszervezetekkel.

— Mennyire hallatszik be a társadalom hangja az ülésterembe, ismerik-e a felszólalók a most zajló szakszervezeti fórumokon megfogalmazott véleményeket?

— Alig látok erőfeszítést a kormány részéről, hogy szót váltson a társadalommal a terhek elosztásáról. Tévhit, súlyos tévedés, hogy meg lehet kerülni a társadalmat. Mi, szakszervezetek nem tudunk és nem is akarunk kitérni a nyomás elől, azok elől, akik megfogalmazzák, hogy így nem mehet tovább. Álljt kell parancsolni azoknak, akik ennyire próbára teszik a társadalom tűrőképességét. Elérkezettnek látom az időt arra, hogy az érdekvédelem — mivel nem tudja intézményes keretek között érvényesíteni a munkavállalók érdekeit a törvényelőkészítésben — a rendelkezésre álló minden lehetséges eszközzel kikényszerítse véleményének meghallgatását és törekvéseinek elfogadtatását. Én azon vagyok, hogy itt a Házban se lehessen szó nélkül elmenni a szakszervezetek követelései mellett.

— Mennyire tud szót érteni a képviselőtársaival?

— Ahogy már említettem, a ciklus elején jellemző volt a megbélyegző, kirekesztő magatartás. Képviselőtársaim közül mind többen látják be, hogy ez a felfogás nem vezet sehova, idegen a politikai kultúránktól és rossz mintát ad a társadalomnak. Az ellentétek, előítéletek oldódásával mind jobban érzem magam, egyre több képviselőtársammal tudok szót érteni. Nem vagyok egyedül.

— Hogyan tovább a következő választásokig és azon túl?

— Úgy érzem most 1992 végén, amikor a következő választás előszele már érződik, a szakszervezeti mozgalomnak el kell döntenie, hogy milyen politikai áramlatok, pártok mögé sorakozva kíván menetelni majd a választási harcban. Ki kell alakítania az érdekvédelem álláspontját a formálódó pártprogramokról, a vezető politikai személyiségekről, még

akkor is, ha némelyek politikai semlegességet hirdetnek. Csak példának említem, hogy Németország legnagyobb szakszervezete az IG Metall egyértelműen elkötelezte magát a szociáldemokraták mellett, az Egyesült Államok legnagyobb vasasszakszervezetei felsorakoztak az elnökválasztáson Clinton támogatására, a kanadai szakszervezetek az újdemokraták mellé állnak, az angol vasasok pedig a Munkáspártot támogatják, s ezt ott mindenki normális magatartásnak értékeli. Kívánatosnak tartom, hogy 1994-ben minél több szakszervezeti vezető jusson be a parlamentbe, mert szükség lesz rájuk a következő évek törvényalkotásában.
(Élelmezési Dolgozó, 1992. november)

VÍZIÓ

A parlamenti kulturális bizottság legutóbbi nyilvános meghallgatásán, ahol a kinevezendő és felmentendő tv és rádió elnökök léptek színre, furcsa vízióim támadtak. Azon gondolkodtam, hogy mit tennének a derék bizottsági urak, ha egy jótündér hirtelen megegyezést teremtene ezen a — hogy is hívják — média-fronton. Nagy lenne bizonyára a csalódás, a megütközés. Többen már annyira beleélték magukat ebbe a szerepbe, talán el sem hinnék a békét. Nyilatkozgatnak jobbra-balra, fontos találkozókra hivatkoznak és gyakran keletkezik az a látszat, hogy nagy titkok tudói. Mit csinálnának ezek az emberek a választási ciklus hátralévő időszakában? És miről írnának az újságok, és mi foglalkoztatná az embereket? Talán csak nem az Érdekegyeztető Tanácsra figyelne az ország... Nahát, ezen a képtelen ötleten meditáltam, amíg Sára Sándor a filmekről beszélt vallatóinak és lesipuskás újságírók néhány mondatot próbáltak kicsikarni a dohányéhségtől a folyosóra menekült bizottsági tagoktól.

Lelki szemeim előtt felrémlett, hogy az Érdekegyeztető Tanácsban ott ülnek a kormány kulcsemberei és erős alkut folytatnak a munkaadók és a munkavállalók képviselőivel. Éppen felolvassák a miniszterelnök levelét, aki tárgyalásra hívja a szakszervezetek vezetőit. Kupa Mihály az adóterhek igazságos elosztásáról vitatkozik Nagy Sándorral. Közben a többi szakszervezeti vezető a kormány munkahelyteremtő

intézkedéseit elemzi. Tolonganak az újságírók, a nyitott ajtókon keresztül a szavak kiszöknek a tárgyalóteremből és elindulnak egyenesen az üzemcsarnokok irányába. Valahol egy munkapadról leesik egy kalapács, a gazdája nem hajol le érte, nincs rá szüksége...

Máig sem értem, hogyan kalandozhattam lélekben ilyen távol a valóságtól. Tüntetésre, sztrájkra készülődik sok ezer munkavállaló. Így akarván nyomatékot adni követeléseinek. Mielőtt az 1993. évi költségvetés, az adóprés ránehezedik. Csalódások, erőpróbák után keveredne az érvek és kavarognak az indulatok. Jó volna a gyárkapukon belül maradni és fegyelmezett erőként utcára menni, ha nincs más választás. Kevés a tapasztalat a munkaharchoz és gyengék a sztrájkalapok. Könnyen félrecsúszhat a szándék. Egy kicsit megint késésben vagyunk. Vajon, ha csak tizedannyi figyelmet fordított volna az új demokrácia a dolgozó emberek szavára, mint a médiára, a hatalom előkelő játékaira, akkor most bizakodóbban várhatnánk a dolgok kimenetelét.
(Élelmezési Dolgozó, 1992. november)

ALKU ÉS EGYEZSÉG

Igaza lett Nagy Sándornak, az MSZOSZ elnökének, amikor az Érdekegyeztető Tanács november 20-21-i ülésén megszületett egyezséget jelentős belpolitikai eseménynek minősítette. E megállapítás helyességét az első értékelésekből akkor is érezni lehetett, amit az azóta eltelt hetek történései csak megerősítettek.

A két nap és fél éjszaka folytatott alkudozás eredményével mindenki jól járt. Hosszú idő után először sikerült lényegesen elmozdulni a legrászorultabbak javára a juttatásokkal, az adókedvezményekkel. Ez az összeg egy átlagos magyar családban havi kétezer forint pluszt jelent majd a jövő évben, alacsonyabb jövedelműeknél akár háromezer forinttal javíthatja a háztartási kasszát.

Nem emelik 1993-94-ben a nők nyugdíjkorhatárát, a minimálbér 9 ezer forintra nő és legkevesebb 14 százalékkal emelik a nyugdíjakat. Esély teremtődött egy olyan aktív foglalkoztatáspolitika kialakítására, amely megakadályozhatja

a munkanélküliek számának további gyors növekedését. Vagyis: kevésbé romlik a munkavállalók, a nyugdíjasok életszínvonala, a korábbi számításoknál valamivel kisebb terhet kell viselniük.

A szakszervezetek és a kormány tárgyalása megmutatta, hogy a formális működés helyett lehet érdemi érdekegyeztetést folytatni, van lehetőség a normális együttműködésre, a szociális partnerség érvényesülésére. A hat szakszervezeti konföderáció szeptember 10-i megállapodásából kiindulva a kormány visszavonja parlamenti törvénytervezetét.

Nem meglepő tehát, hogy a közvélemény viszonylag kedvezően fogadta a kemény vitákban és okos kompromisszumokban kiküzdött ÉT-megállapodást, amely úgy hatott, mint cserepes földnek az eső. A pártok is — ha eltérő hangsúllyal, de — támogatták. Főként az első napokban. Később azonban megjelentek — az ellenzék soraiból is — a fanyalgók, mondván, nincs pénzforrás a megállapodások végrehajtására. Egyes szakszervezeti vezetők kevesellték az elért eredményeket, a parlamenti képviselők közül pedig többen sokallták a pénzügyminiszter „engedményeit". Szabó Iván ipari miniszter például azt mondta, hogy „az ÉT elpolitizálta a kemény gazdasági racionalitásokat". Úgy vélte, hogy a társadalmi béke kedvéért most engedett a kormány, de ennek meglesz a böjtje.

Mi tagadás, mindenki találhatna bíráló pontokat a megállapodásban. Jó lett volna például az is, ha egyes élelmiszerek nulla kulcsosok maradnak, mert ez a fogyasztáson keresztül kedvezően hatna a foglalkoztatásra is. Kétségtelen, a kormány „engedékenysége" 34 milliárd forint további bevételkiesést okoz az egyébként is hiányos költségvetésben.

Ez igaz. De mekkorára rúgna egy általános sztrájk társadalmi számlája, ha nem jön létre a megegyezés? Mibe kerülne az, ha a szociális feszültségek okozta politikai gerjedelmek fölborítanák a társadalmi békét? Mert így is lehet kalkulálni. És arra is lehet gondolni, hogy egyes koalíciós, de ellenzéki képviselőknek is talán még szokatlan, hogy a szakszervezetek a munkavállalók valódi érdekvédőiként viselkednek, s szerepvállalásukkal formálják a társadalom közérzetét.

(Élelmezési Dolgozó, 1992. december)

MESEHÁZ

Szakszervezeti vezetők körében figyeltem meg, hogy szinte mindenkinek van egy története a privatizációról. Azt már csak okvetetlenkedésből teszem hozzá, hogy ezek a sztorik milliós tételek emlegetésével végződnek. Vagy ha az elbeszélésnek nincs is igazi „csattanója", tanulsága akad bőven.

A legjobb történeteket addig mesélik, amíg egy képviselő fülébe nem jut, akkor aztán az Országház mesedélutánján is műsorra tűzik. Ilyen jópofa sztori volt példának okáért a Növényolajipari Vállalat, majd pedig a Békéscsabai Konzervgyár esete. Ezeket a történeteket — elutasítva a miniszterek interpellációra adott magyarázatát, amelyben le akarták lőni a poént — a bizottságokban azóta is tovább mesélik egymásnak a képviselők. (Ezt vizsgálatnak is nevezik.)

Nem olyan régen gondolt egyet, egy igen furfangosat a T. Ház mezőgazdasági bizottsága. Nem úgy van az, böktek a napirendre, hogy az igazán jó történetek szájról szájra járva, csak későn jutnak a honatyai fülekbe, elibe kell menni a dolgoknak. Mielőtt új lap nyílna a malmok privatizálásának történetében — így okoskodtak —, egyezzenek meg a történet főhősei, hogy miről szóljon majd a mese. Felkérték legott a Földművelésügyi Minisztérium államtitkárát és az ÁVÜ igazgatóját, hogy tájékoztassák a kíváncsi honatyákat és elhívták az alkalomra a vállalatok igazgatóit is.

A bizottság színe előtt az ÁVÜ igazgatója szólt előbb. Elmondta, hogy a szövegkönyv (FM-koncepció) alapján színpadra állították az új történetet, a szerepek ki vannak osztva, a szereplők ismerik a szöveget.

Komótosan, a sorát kivárva, ekkor megszólalt Raskó államtitkár úr és a jelenlévőket szépen megnyugtatta, hogy az igazi történetet éppen frissiben vetették papírra, nem is magyarul, a derék külhoni tanácsadók angolul írták. A bizottság tagjait kímélendő, ezután előadta magyar szóval, hogy miről is szól a mese. Az Ő meséje. Majd angolosan távozott.

Okosakat lehetett kérdezni aztán. Sőt, a meghívott vállalati mesemondók is megszólalhattak, takarékosan bánva a szóval. A sokat beszélőket — csupán kollegalitásból — Zsíros Géza bizottsági elnök úr kukoricára térdepeltette. A nagy

tülekedésben senki sem vette észre, hogy a királyra két öltözet ruhát akarnak föladni. Igaz, a zsebek méretéről sem beszélt senki.

Szerencsére megszólalt a legkisebbik molnárlegény ...

(Élelmezési Dolgozó, 1992. december)

NULLA

Minden jel szerint megy a földművelésügyi miniszter, új ember kerül a szaktárca élére. A magas szintű tárgyalások még tartanak, lehet, hogy a miniszter úr mégis marad, csak a Miki egerek neszeznek. Február második szerdáján azonban, amikor ezeket a sorokat papírra vetem, épeszű ember nincs a városban, aki két fillért is adna rá, hogy a derék férfiú túléli a kormány bejelentett átalakítását. Bukására számít a közvélemény, de a koalícióból is annyian kívánják azt, hogy ennyi embernek a miniszterelnök úr egyszerűen nem okozhat csalódást, bár minden önjelöltből ő sem csinálhat minisztert. (Vagy ki tudja — esetleg tárca nélkül.) Tehát több mint valószínű: G.E. úrnak mennie kell. Lesznek majd, akik búcsúzóul mindenfélét felemlegetnek: a tejbőséget és a tejhiányt, a húsakciót és a kenyérgabona eltűnését, a növényolaj- és a dohányipar privatizációját, a külföldi élelmiszerek tömeges behozatalát, a mezei lopások országos divatját, az állatállomány vészes csökkenését, úgy egészében pedig az agrárgazdaság szétzilálását. Előre megmondom, hogy nem lesz igazuk a kritikusoknak, akik minden baj okát G. Elemér munkálkodásában jelölik meg. A politika csődjét nem szép dolog egy ember nyakába varrni, még ha nyilvánvalóan nagy szükség is van időnként arra, hogy valaki elvigye a balhét. Különben is, a földművelésügyi tárca tulajdonosán annyira látszott, hogy igyekszik, és a vak is láthatta, hogy jó ember: Kanadától Kazahsztánig minden követ megmozgatott a sikerért, a parlamentben pedig annyi igyekezettel olvasta fel válaszait az interpelláló képviselőknek, hogy azon csak ámulni lehetett Békéscsabától Sopronig. Érthetetlen, hogy néha még a kormánypártiak is leszavazták. No és volt néhány feledhetetlen nyilatkozata a sajtónak, és az a mérleg a sajttal, csak ne ítéljünk elhamarkodottan. És még nem is írtam le azt a szót,

amely bizonyos négylábúak keresztezésére utal. Hiába, a miniszter úrnak imázsa volt...

Az ÉDOSZ-ban is majd emlegetik egy darabig, hogy ki ült 91-92-ben a bársonyszékben. Teljesítményét remélhetően meg sem kísérlik fölülmúlni utódai: hivatali ideje alatt nem volt érkezése tárgyalni a munkavállalók érdekeiről a szövetség vezetőivel. Megsértődött, még az első találkozás elmaradása után. Történt, hogy 1991 tavaszán a szakszervezeti vezetők testületileg várták az akkor újdonsült minisztert, aki maga helyett egyik beosztottját küldte az utolsó pillanatban. A csalódott szakszervezetiek nehezteltek, az ÉDOSZ főtitkára azt mondta az újságíróknak, hogy Gergátz Elemér politikumból rosszul („nullára") vizsgázott. Utána egy vidéki lap az eset kapcsán megírta, hogy a miniszter úr egy nulla. Pedig akkor ki gondolt még arra, hogy mérleget vonjon a szaktárca vezetőjének közel kétéves működéséről...
(Éleelmezési Dolgozó, 1993. február)

FELADVÁNY

A Philip Morris kezében a cseh dohányipar, jelenti a NAPI Gazdaság (márc. 5.) a Reuter alapján. Mit ad isten, nem hiszek a szememnek, azt írja az újság, hogy 312 millió dollárért újabb részvénypakettet vásárolt az óriáscég, s ezzel 73,6 százalékra emelte tulajdonhányadát a Tabak Kutná Hora vállalatban.

Hogy mi ebben a hír? Hát az semmi esetre sem, hogy a Philip Morris „veszegeti" a dohánygyárakat Közép-Kelet-Európában. Ezt már észrevettük Egerben is. Csak éppen azt nem tudjuk, hogy nálunk mennyit fizettek. Magyarországon ugyanis a vételár titok. Éppen azért nem lehet nyilvánosságra hozni — mint megtudtuk az ÁVÜ nyilatkozataiból —, mert ezek a multinacionális cégek a térségben máshol is üzleteket kötnek, s rontaná az esélyeiket, ha ismertté válna, hogy nálunk mennyit fizettek. Ugye, mennyire logikus: már majdnem bevettem a mi végtelen tapintatos üzleti filozófiánkat, mikor elolvastam a fenti hírt. Most aztán derülök kiváló közgazdász kollégámon, aki a kiszivárgott információk alapján — mert igazi titkok Magyarországon nincsenek — számítá-

sokat végzett és arra a következtetésre jutott, hogy az egri gyár vételára 4,5 hónap alatt térült meg a PM-nek. Most aztán újra kezdheti a számításait, s vele tarthat, aki meg akarja oldani a magyar privatizáció alábbi nagy feladványát is.

Mennyiért adta el azt a korábban jól menő magyar vállalatot a Vagyonügynökség, amely sikeres évek után hirtelen veszteséget kezdett termelni és a bankok éppen akkor állították le a hiteleket, amikor a szaktárca államtitkára nyilatkozatban cáfolta a termékeit a piacról kiszorító külföldi áruk behozatalát, a privatizálásért felelős tisztviselő pedig az esélyes külföldi pályázó országában nyert el egy jól fizető állást, amiről persze csak a parlament folyosóján beszélt az ügyben interpelláló kormánypárti képviselő, de a vállalat alkalmazottai csak az adásvétel másnapján rádióból értesültek az új tulajdonosról, aki a vételár befizetését ígérte, mielőtt a szakszervezet a követeléseit benyújtaná és a kormányzat az új tulajdonpolitikai koncepciójának megfelelően dupla áron visszavásárolná az eladott termelő kapacitásokat, miután a meggazdagodástól rettegő tőkés misét mondatna a magyar menedzserek lelki üdvéért és köbgyököt vonna a vagyonértékelés során megállapított árból. Na, mennyi az annyi?

A legjobb megfejtők mérsékelhetik a felháborodásukat.

U.i.: Mielőtt a kezemből kiadtam volna ezt a kis szösszenetet, azt olvasom a NAPI Gazdaság március 8-i számában: „Sokakban ébred gyanú azzal kapcsolatban is, ahogy a Philip Morris megszerezte a cseh dohánypiacot, túlságosan is alacsony áron." Erről talán inkább egy bizonyos Svejk urat kéne megkérdezni...

(Élelmezési Dolgozó, 1993. március)

GYEREKEK, MIT CSINÁLJUNK?

Beszélgetés Szöllősi Istvánnéval, a Pedagógusok Szakszervezetének főtitkárával

— Hogyan kell csinálni jó szakszervezetet?

— Nem tudom, mert nem volt kitől megtanulni. Tartok tőle, mások sem tudják. Ezt igazolja, hogy túlságosan sokan jönnek ide más országokból tanácsokat adni. Egyre nyilván-

valóbb számomra, hogy akik igazából tudják, azokat meg ritkán kérdezik.

— És kik azok, akik tudják?

— A tagság. Őket kell megkérdezni, ha valamiben bizonytalanok vagyunk. Gyerekek, mit tegyünk? A válaszok mindig szerfölött egyszerűek. Például: a közalkalmazotti törvényben nem jött be a fizetési osztályba sorolás. Nyilvánvalóvá vált, hogy törvénymódosítást kell kezdeményeznünk, amelynek az említett példa egyik sarkalatos pontja. Ezt a törvénymódosítást azután nemcsak a különböző érdekegyeztető fórumokon, hanem a Parlament folyosóin is végig kell lobbizni. A pártokkal való folyamatos tárgyalások is ezt a célt szolgálják.

— Hogyan történik a párbeszéd a tagsággal?

— Egyszerűen. A 20 ezer példányban, kéthetente megjelenő lapunkba egy-egy kérdőívet — ún. véleménykérő lapot — szoktunk befűzni, s ezen kérünk válaszokat, tippeket, ajánlatokat. A költségvetési tárgyalások idején például naprakész, pontos ismereteim voltak arról, hogy melyik megyében, településen, melyik iskolából hány pedagógus kész akár munkabeszüntetésre is, ha a tárgyalások eredménytelenek lennének. Mi tehát tényleg nem blöfföltünk a sztrájkkal, mi valóban ismerjük a tagság véleményét. Ez a módszer pontos, megbízható, az adatok számítógépre vihetők, és az idők végeztéig megőrizhetők.

— Vannak-e más módszerek?

— Igen, ez maga lehetne a tökély, ha Magyarország Franciaország lenne és volna megfelelő infrastruktúrája. Gyorsan tudnánk egymással kommunikálni, ha a faxok telepítéséhez mindenütt lennének fővonalak. Amikor a telefaxhálózat kiépítését először javasoltam, s ennek pénzügyi forrásaként a végeláthatatlan testületi ülések költségeit jelöltem meg, bizony többen értetlenül néztek rám. Az idő azonban igazolta, hogy a napi jogi tanácsadásban például felbecsülhetetlen értékű az 56 telefax, amely pillanatnyilag a Pedagógusok Szakszervezetében működik. Ennek egy részét az alapszervezetek vásárolták, akik így abszolút lépéselőnybe kerültek a többiekkel szemben. Igaz ugyan, hogy nekik a gépek miatt nőnapkor kevesebb jut celofános virágra. Ha majd egyszer eljutunk

odáig, hogy a kormánnyal folytatott többfordulós tárgyalások közben minden gépesített alapszervezetünket meg tudjuk kérdezni, gyerekek, itt most megállhatunk-e, vagy menjünk tovább a követelésekben, és erre 24 óra alatt meglesz a konkrét válasz, akkor mondhatjuk majd, hogy a tárgyalásokon pontosan tudjuk artikulálni a tagság érdekeit.

— Van még valami a tarsolyukban?

— Van. Ez sem olcsó mulatság, miként a gép sem és az újság sem. Ezek pedig abszolút üzembiztos, jó minőségű autók. Mert megtörtént már az is, hogy egy hét alatt 2300 kilométert mentem, és ez nem választási kampány volt, hanem a mindennapos, sziszifuszi szakszervezeti munka része.

— Mindezt egyedül végzik?

— A dolog nyitja a valós, természetes szövetségesek tudatos keresése. Ezek a munkavállalók köréből a költségvetésiek, akik éppen annyira kiszolgáltatottak az állami és az önkormányzati költségvetésnek, mint mi: az orvosok, a közművelők, a művészek, a kutatók. Ez a SZEF, a Szakszervezetek Együttműködési Fóruma.

Az oktatáspolitikával összefüggő érdekvédelmi munkában segítőink a szülők. Hihetetlen, de egyre gyakoribb, hogy szakszervezetünk aktivistái településszintű szülői értekezleteket szerveznek a szülőkre váró egyre nagyobb terhekről. A szülők segítenek nekünk, hiszen nem egy helyen éppen a tőlük kapott információk alapján keresték fel a parlamenti képviselőket, az önkormányzatok testületi tagjait. Ezek a szülők a munkahelyeiken más szakszervezetekhez, más konföderációkhoz tartoznak, ám ez sem minket, sem őket nem zavarja.

— Mit mond végül, mi a szakszervezeti munka lényege?

— Ez az út iszonyatosan nehéz, rögös út. Idő- és energiaigényes. És csak sokára fog eredményt hozni. Meggyőződésem, hogy a szakszervezet mint olyan, nem ismerethalmaz, amelyet tanfolyamokon rázúdítunk a résztvevőkre. Hanem katarzis, amit küzdelmekkel teli vívódásokkal, kudarcokkal együtt él meg az ember. De igazán csak így válik bensőnkké, s lesz sajátunk. Ha ezt a tagság nem (így) éli meg, akkor soha nem lesz övé a szakszervezet.

(Typographia, 1993. március)

VÁLASSZ, HOGY DÖNTHESS!

A hazai élelmiszeriparban meghatározó befolyással rendelkeznek az ÉDOSZ Szövetségbe tömörült szakági szakszervezetek. A szakmai közvélemény és a mozgalmat ismerő emberek előtt az sem titok, hogy ez az erő a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége sorait gyarapítja. Először talán az 1991-es sztrájkfelhívások idején vált világossá, hogy a munkahelyeken milyen nagy összefogást képes teremteni ez a szervezeti összekapcsolódás. Most ismét ideje van, hogy a tagság tanújelét adja erejének, és aktív szerepet vállaljon érdekei védelmében. Az élelmiszeripari szakszervezetek célja nem lehet kevesebb az üzemitanács-választásokon, mint a győzelem. És az MSZOSZ sem akarhat kevesebbet, mint a tb-választások megnyerését. Ez a tagság érdeke. Aki mást mond, az tájékozatlan, vagy mások érdekében beszél. A szavazófülke magányában gondoljunk majd erre. A kampányról kértünk tájékoztatót megyei titkároktól.

Hevesben új kapcsolatok szerveződnek. Szabó Béla megyei titkár szerint ez a kampány sok tapasztalatot és felkészülést jelent a jövő évi parlamenti választásokra.

— Április közepétől az üt-választásokról a társadalombiztosítási választásokra tevődött át a kampány. Most, a szervezés időszakában a választások „járulékos" haszna, hogy sok új kapcsolat alakul ki, erősödik a tagság kötődése a szervezethez, növekszik a vezetők, a tisztségviselők ismertsége és az sem mellékes, hogy nagyon sokan vállalják a szakszervezet nyilvános képviseletét, amikor a kampányban közreműködnek. Helyenként előfordult, hogy a jelölőlistára nehéz volt egy „ütőképes csapatot" összehozni. De majd az üzemi tanácsok működése során kiderülhet, hogy a „tartaléknak" gondolt kollégák is méltóak voltak a bizalomra.

A választások előkészítése érthető módon felértékelte a területi szakszervezeti szerveket. Az újonnan létrejött kapcsolódási pontok különösen értékesek lehetnek a munkaharc egy adott szituációjában. „Nem csak formálisan leszünk szolidárisak egymáshoz" — mondja Szabó Béla. Egyben arra is utal, hogy ezek a területi szerveződések aktualizálódhatnak majd az országgyűlési választásokon.

Nagyobb cégeknél azt tervezték, hogy a munkahelyen szavazókörzetet hoznak létre, erre készültek a Mátra Cukor Rt. és a Thur Húsipari Rt. szakszervezeti vezetői, de a sok bürokratikus kötöttség miatt erről lemondtak.

Hevesben nagy gondot fordítanak arra a kampány szervezői, hogy elérjék a falvakat, ebben a bejáró tisztségviselők, valamint a sütő, a húsos és a tejes szállítók vannak a segítségükre, akik vállalják a propagandaanyagok szétosztását. Mozgósítják a nyugdíjasokat és nem feledkeznek meg a fiatalokról sem.

Szabolcsban sokat segít a helyi sajtó. Marik Sándorné megyei titkár tapasztalatai szerint a munkanélküliekkel nehéz szót érteni, mert közülük sokan úgy érzik, hogy a szakszervezet nem tudta megvédeni őket, s ezért kerültek utcára.

— Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a munkavállalók körében tapasztalható hangulat nem igazán kedvez a választásoknak. A vállalatok egy része privatizálás előtt áll, egy részére felszámolás vár. A tb-választásoknál az élelmiszeripari alapszervezetekre azért hárulnak nagy feladatok, mert sok településen vannak telephelyeik, ahol a tisztségviselőink külön megbízatást kapnak a kampányban. De felajánlották a segítségüket a Nyíregyházi Élelmiszeripari Szakmunkásképző Intézet diákjai is, akik a kampányanyagokat hordják szét. Számítunk a nyugdíjasainkra is, a hosszú szolgálat során szerzett tapasztalataikra és a kapcsolataikra.

Szabolcsban maximálisan élnek a helyi sajtó által kínált lehetőségekkel; az előkészítés időszakában az országos sajtónál több figyelmet fordított a választásokra és több segítséget adott a szervezőknek. Mindenképpen jó eredményre, győzelemre számítanak a megyében.

— A tb-választások várható részvételét illetően az a benyomásom — vállalkozik előzetes véleménynyilvánításra Marikné —, ha munkavállalói jogon lenne a szavazás, biztos összejönne a 25 százalék, de mivel állampolgári jogon szavazunk, olyan embereknek kell szakszervezeti listákra voksolni, akiknek életükben soha semmi kapcsolata nem volt ezekkel a szervezetekkel, nehéz a résztvevők számát előre megbecsülni.

Győrtől Sopronig segítőkész a menedzsment. Túri József megyei titkár úgy véli, hogy a gazdasági vezetők egyre jobban átérzik az üzemi tanácsok létrehozásának és eredményes működésének a jelentőségét.

— A különféle felkészítők hatására beindult a választási „gépezet." Lényegében mindenhol megalakultak a választási bizottságok, folynak a jelölések az üzemi tanácsokba, a gazdasági vezetők is egyre inkább számolnak azzal, hogy egy új intézmény születik. A jelölés során elég gyakran szembesülünk azzal a problémával, hogy nem is annyira egyszerű elvállalni egy tisztséget, amely azzal jár, hogy időnként az ütközéseket is vállalni kell a társak, a kollektíva érdekében. Megállapítható, hogy a választás előkészítését akadályozta az a huzavona, amelyet a törvény előkészítése és a határidő kitűzése körül tapasztaltunk.

Győr-Sopron-Moson megyében azt remélik, hogy az üzemitanács-választások zökkenőmentesen lezajlanak és bíznak abban, hogy a szakszervezeteink jelöltjei biztos „befutók" lesznek. A megye legnagyobb élelmiszeripari egységénél, a Ringa Húsipari Vállalatnál, a cégvezetés nagyfokú támogatásával szavazókört alakítanak ki a tb-választások lebonyolítására. Máshol egy kicsit megijedtek a sok szervezéssel járó feladattól.

A megyei szövetség folyamatosan egyezteti a tennivalókat. A kampányban nagy feladat hárul a tisztségviselőkre, hiszen igen széles körbe kell eljuttatni újszerű információkat. Személyes agitációt kell folytatni az adott vállalati szakszervezet mellett, illetve az országos szövetség, az MSZOSZ „mezében."

Túri kolléga fontosnak tartotta elmondani, hogy a nyugati tulajdonosokkal privatizált cégeknél, mint a Győri Keksz Kft., a Soproni Sörgyár Rt., a Petőházi Cukor Rt., a vállalati menedzsment segítő együttműködésével jól haladnak a választási előkészületek.

(Élelmezési Dolgozó, 1993. április)

*

EGY IRÁNYBA KELL HÚZNI A SZEKERET

Örökmozgó ember voltam — eleveníti fel Forgó István azokat az éveket, amikor 24 évvel ezelőtt a Hajdúsági Gabona Rt. villanyszerelője, majd hamarosan az szb-tagja lett. Annak is már 14 éve, hogy szb-titkárnak választották. A családról szólva előbb elmondja — nem titkolt büszkeséggel —, hogy van egy ötéves lányunokája, s aztán megtudom, hogy nagylánya a konzervgyárból, fia a Gabonától kikerülve lett munkanélküli. A hazai élelmiszeripar rövid története egy családregényben — gondolom magamban, miközben a vállalat helyzetéről kérdezem a még csak 48. évét taposó szakszervezeti vezetőt.

— A Hajdúsági Gabona Rt. az elmúlt másfél évtized fejlesztéseinek köszönhetően korszerűen felszerelt, megfelelő szociális létesítményekkel ellátott, szakképzett vezetőkkel és munkaerővel rendelkező vállalat. Tavaly alakultunk át részvénytársasággá, jelenlegi létszámunk 910 fő. Tavaly 27 500 forint volt az átlagbér, amihez havonta kétezer forint ebédpénz juttatás járul. Létszámunk mindössze kétszáz fővel csökkent. Két éve nem veszünk fel munkaerőt a távozók helyére, lehetőséget biztosítunk korengedményes nyugdíjra, a kevés számú létszámfeletti dolgozónak más munkalehetőséget kínálunk fel. Akik eddig az elbocsátást választották, megkapták a végkielégítésen kívül a vagyonjegy ellenértékét is. Többen így kezdtek vállalkozásba.

— Ezek szerint Önöknél nem a munkahely elvesztésétől való félelem határozza meg a dolgozók hangulatát.

— Erős visszhangot váltanak ki és a közhangulatot is befolyásolják a szaktárca és a Vagyonügynökség vezetőinek a gabonaipart érintő nyilatkozatai. Hiszen a részvények tíz százaléka a dolgozók kezében van. Szándéknyilatkozatot tettünk az ÁVÜ-nél, hogy a vállalati kollektíva — hatszáz aláírást gyűjtöttünk össze az MRP program keretében — 51 százalék erejéig kivásárolja a vállalatot. Reménykedünk, hogy megkapjuk a hozzájárulást.

— Hogyan készülnek az üzemitanács-választásra?

— Az üzemi tanácsban a dolgozók többsége csak egy újabb szervezetet lát. Ennek az intézménynek múltja nincs,

talán csak jövője. A filozófusok kifejezésével élve, mintha egy sötét szobában kergetnénk egy fekete macskát. Nálunk a jogosítványokat nem adták le az üzemegységeknek. Emiatt csak egyszintű, központi üzemi tanácsot hozunk létre. De mivel nyolc településen húsznál több telephelyünk van, el kell térnünk a törvényben megadott létszámtól, 19 fő kell az üt-ben a megfelelő képviselethez. Túltekintve az aggályokon, az szb fontosnak tartja, hogy a szakszervezeti tisztségviselőket bejuttassa az üt-be.

Egy kérdésemre válaszolva Forgó István elmondta azt is, hogy ha a tagság bizalmából szerepet kap az üt-ben, akkor tudja, hogy „merre kell húzni a szekeret".

(Gabona- és Malomipari Dolgozók Lapja, 1993. április)

FÜGGETLENSÉGET

— ajánl az önkormányzatoknak Kopátsy Sándor

Kopátsy Sándor közgazdász, a Pénzügykutató Rt. tanácsadója is felszólalt az MSZOSZ kampánynyitó nagygyűlésén, de oly röviden, hogy amire észbe kaptam, már be is fejezte mondanivalóját. Megegyeztünk azért, hogy a gyűlés után folytatjuk a beszélgetést arról, milyen a kapcsolata a szakszervezettel, hogyan tekint a tb-önkormányzatok megválasztására. Erre a találkozóra rózsadombi lakásán került sor, ahol a szellemi, alkotó ember kényelmes otthonában, nyugalmas körülmények között folytathattuk az interjúvá kerekedett párbeszédet.

— A szakszervezetekkel, a munkás-érdekvédelemmel én 1956 novemberében, decemberében kerültem szorosabb kapcsolatba, és most — kezdte a professzor. — 1956 után nekem csak a munkástanácsokban lehetett bizodalmam. Később, a teljes foglalkoztatás mellett a szakszervezeteknek nem lehetett fontos harci feladatuk.

Ha a munkaerő kereslete nagyobb, mint a kínálat, akkor a bérek úgyis a lehetőségek határáig emelkednek. Ez a munkaadó érdeke is. Ha egy országban 3-5 százalékos a munkanélküliség, akkor egészséges a gazdaság, és szükség van erős szakszervezetekre is. Ha azonban 10 százalék fölé emelkedik

a munkanélküliség, akkor már nincs fontosabb feladat, mint a szakszervezetek erejének növelése. Tehát a helyzet indokolja, hogy itt vagyok.

— Van-e még más oka is ennek?

— Igen, van. Az, hogy közgazdász vagyok. Ezért is fogadtam örömmel a képviselő-jelölést, mert én voltam az első a szocialista országokban, aki meghirdette (1970-ben a Pénzügyi Szemlében megjelent írásomban), hogy a modern társadalom legjobb nagyüzemi tulajdonosa a nyugdíjpénztár. Mára már az Egyesült Államokban például a nyugdíjpénztáraknak még egyszer annyi nagyvállalati tulajdonuk van, mint a tőkéseknek. Én ilyen privatizációt szerettem volna. A tb önkormányzati választást, amely elkésett ugyan, de ebbe az irányba mutató fontos lépésnek tartom.

— Sok szó esik az önkormányzat—demokrácia—szakszervezet összefüggéseiről a választási kampányban. Hogyan látja ezt a kérdést?

— A demokrácia legnagyobb veszélyét abban látom, ha a kormányzat gazdasági hatalma nagyobb, mint a munkaadóké és a munkavállalóké. Minden kormányzat rövid távra politizál, rövid távra szóló érdekeit tartja szem előtt. Ez a természetes viselkedési formája minden kormányzatnak. Ezzel szemben a munkaadók, mint tőkések, hosszú távra optimalizálnak, hacsak nem „átmeneti karriertőkések".

A munkavállalóknak viszont még náluk is nagyobb távlatban kell gondolkodniuk, ha azt akarják, hogy legyen elég munkaalkalom, tisztességes nyugdíjra számíthassanak és megfelelő szociális ellátásra. Ezzel azt is kimondtam, hogy erős munkavállalói érdekképviselet nélkül nincs egy társadalomnak távlatos gazdaságpolitikája.

Ebben az önkormányzatok szerepe az, hogy függetlenek a mindenkori hatalomváltozásoktól. Ha nem lesznek azok, akkor én sem maradok.

A szakszervezeteknek nagyobb lesz a felelősségük a tagság iránt. Örvendetes egyébként, hogy az utóbbi időben a szakszervezetek nem egymásban látják az ellenséget, a konkurenst, rádöbbentek a közös érdekből fakadó összefogás szükségességére. Ez biztató lehet a jövőre nézve.

— Mi a véleménye arról, hogy az MSZOSZ a gazdasági-szociális problémák közül a munkanélküliséget és a szegénységet állítja propagandájának középpontjába?

— A munkanélküliség most a legfontosabb kérdés. Számomra egyértelmű, hogy a következő parlamenti választást azok fogják megnyerni, akik fő céljaiknak a munkanélküliség csökkentését, a dolgozók biztonságérzetének megteremtését tekintik. Abnormális ugyanis, hogy egy becsületesen dolgozó munkásnak félnie kell attól, hogy elveszti munkahelyét és nem talál helyette másikat. Ez tarthatatlan társadalmi állapot. A szegénység ellen nem lehet jótékonykodással harcolni. Kell a kreatív tevékenység is, és sok minden más, ami enyhít a szegények gondjain, de mindez nem elegendő. Munkahelyeket kell teremteni, s ehhez gazdasági növekedésre van szükség, amihez viszont elengedhetetlen a megfelelő gazdaságpolitika.

(Typográphia, 1993. május)

ÜZENŐ

1+1=3. Ha hiszik, ha nem, ez a képlet legalább annyira igaz, mint ahogy 2x2 néha 5. A társadalombiztosítási választások másnapján nekem legalábbis ez a matematikai formula jutott eszembe a politikusi nyilatkozatok és a sajtóelemzések olvasása közben. Addig ugye világos, hogy 1+1 szavazatunkkal, mivel tisztes számban járultunk az urnákhoz, a kinyilvánított akaratunknak megfelelően létrejön egy egészségbiztosítási és egy nyugdíjbiztosítási önkormányzat. Ez eddig az iskolai matézis nyelvén 1+1=2.

Van itt azonban még valami, ami változást okoz ebben az egyenletben. Ez a valami, a +1 nem más, mondják sokfelől, mint az „üzenet". Állítólag — a kommentátorok szerint — a szavazatainkkal üzentünk is. Lehet, hogy így történt, bár nekem nem volt szándékom az uraságok dolgába ártani magam. Becsületszóra mondom, úri effektussal természetszerűleg, hogy én már azt is elfelejtettem, hogy a kezdetekben kinek is volt annyira fontos ez a választás. S arra sem emlékszem, hogy kik erőltették az Országházban a 25 százalékos részvételi arányt. Nem is szólva arról a bölcs rendelkezésről, hogy a

két szavazólapon külön sorsolás alapján kellett föltüntetni az indulók sorszámát; már csak a könnyebb eligazodás érdekében, ugye. Teljesen elfelejtettem azokat a bölcs elemzéseket is, amelyek minden kertelés nélkül kimondták, hogy a választás úgysem oldja meg a társadalombiztosítás nehéz gondjait. Hogy a kampánypénzekről ne is szóljak, futotta egyébként a tagdíjakból. (Micsoda lelemény: tagság nélküli szervezetben tagdíjhoz jutni.)

Ennyi emlékezet-kihagyás után igazán kellemes volt a fülemnek hallani, hogy a választás sikere közös, győzött a demokrácia, éljen az érdekvédelem. Én azonban nem hagyom magamat ilyen dicséretekkel elaltatni, keresem az üzenetet. Csak nem dobtunk ki hiába ennyi pénzt, gondolom újra egy laza fordulattal. Valami haszna csak lesz ennek a nekibuzdulásnak. Valakik, valahol csak számoltak előre és valamire csak számítottak.

Ha 1+ 1 mindig kettő volna, nem lenne érdemes összeadni a dolgokat. Vagy talán egyesek nagyon elszámították magukat? Ha így van, tessék az üzenőbe beírni: politikai számításból elégtelen. Figyelmeztetőül még kéretik odabiggyeszteni: az eddigi osztályzatok alapján *bukásra* áll.
(Élelmezési Dolgozó, 1993. május)

III. ELŐZÉS BALRÓL

1993. június — 1994. május

1993 májusa után a munkahelyeken megerősödnek a szakszervezetek pozíciói. Megalakulnak az üzemi tanácsok. Közben előrehalad a privatizáció, felgyorsul a gazdaság szerkezeti átalakulása. A megváltozott munkaügyi kapcsolatok viszonyai között a szakszervezetek kemény béralkura kényszerülnek, gyakoriak a helyi konfliktusok. Az év közepétől a pártok már az elkövetkezendő választásokra figyelnek. A munkavállalói érdekvédelem a maga útját járja: tüntetnek a köztisztviselők, sztrájkolnak a repülőgépszerelők, a beígért végkielégítésüket követelik a békési molnárok. A növekvő megélhetési gondok enyhítésére krumpli-, hagyma-, és almaakciókat szerveznek az üzemi tisztségviselők. A társadalombiztosítási önkormányzatok működése révén bővül az érdekvédelem eszköztára. Revideálja korábbi álláspontját az MSZOSZ : 1994-ben nem kíván távol maradni a parlamenti választásoktól. A szakszervezetekben folyik az erőgyűjtés, az öntisztulás, a sorok rendezése. Az elhunyt Antall József helyett év végén Boross Péter kerül a kormányfői posztra. 1994 januárjában bejelentik, hogy az MSZOSZ elnöke az MSZP listáján indul a parlamenti választásokon, a két politikai erő között megállapodás jön létre. A választási kampány közepén a kormány elindítja a kedvezményes részvényvásárlási programot, de mindez késő, a baloldal előzését már nem lehet megakadályozni 1994 tavaszán.

HERVADÓ TULIPÁN

A sport világából ismert, hogy a vereséget szenvedett csapat vezetői hányféle mentséget képesek felhozni a sikertelenségre. Rossz volt a pálya, idegen a környezet, esett az eső, tévedett a bíró, sok volt a sérült játékos és így tovább.

Ez a hasonlat jutott eszembe, amikor e cikk megírása előtt végiggondoltam azt, hogy az ellendrukkerek — arra szá-

mítva, hogy nem lesz érvényes a tb-választás — miféle kifogásokat találnak ki, hogyan magyarázkodnak és fanyalognak, csökkentendő a várakozáson felüli eredmény hatását.

A tények közismertek, a következmények is érzékelhetők. 39 százalékos a részvétel, és az MSZOSZ elsöprő győzelmet aratott. Annyi szavazatot kapott egymaga, mint a többi hat szakszervezeti szövetség együttvéve.

Ez határkő a magyar demokrácia fejlődésében. A szakszervezetek megszerezték a hiányolt legitimitást. A nagyarányú részvétel nyilvánvalóvá tette, hogy a társadalom igényli az érdekvédelmet és legfontosabb intézményének a szakszervezeteket tekinti. Ezek után nem lehet úgy beszélni a munkaharc szervezeteiről, az érdekvédőkről, mint május 21-e előtt.

A partiképessé vált, megizmosodott szakszervezetek választási eredményeikre alapozhatják érdekképviseleti tevékenységüket, kamatoztathatják megerősödött pozíciójukat az alkufolyamatokban, az érdekegyeztetés kötélhúzásaiban. Nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a jelenlegi válságos gazdasági helyzetben aligha lehet megállapodni a nemzetközi pénzintézetekkel, aligha kezdhető meg az államháztartás konszolidációja, aligha fogadtatható el a parlamenttel a jövő évi költségvetés a szakszervezetekkel történő megegyezés nélkül.

Természetesen nem mindenki így értékeli a tb-választások eredményeit. Az érdektelenek, az ellenérdekeltek másként látják a dolgokat. Ez a másként látás azonban nem május 21-e után kezdődött, hanem jóval korábban. A nagy fúró már három évvel ezelőtt beindult, s azóta is dolgozik.

Emlékezzünk csak az MSZOSZ 1990. márciusi alakuló kongresszusának fogadtatására! („Csak átmázolták a pártállami szakszervezetek homlokzatát.") Emlékezzünk az MSZOSZ és vezetői elleni sorozatos támadásokra, az 1991-es szakszervezet-ellenes törvényekre, a figyelmeztető sztrájkok leszerelésére!

„A szakszervezeteket a múlt év őszén kezdte a hatalom komolyan venni — nyilatkozta Lengyel László politológus, amikor az Érdekegyeztető Tanácsban szakmailag komoly csomagot tudott letenni az asztalra a kormánycsommaggal szemben. Egymást követték a határozott szakszervezeti sike-

rek: a kormányzat kénytelen volt leülni a vasutasokkal, a bányászokkal, a villamosenergia-iparíakkal. Bebizonyosodott, hogy a társadalomban erős az igény a védelemre. Ugyanakkor az emberek már sem a kormánytól, sem a pártoktól nem várják, hogy megvédjék őket, ez az elvárás a szakszervezetekre tevődött át." (Népszava, május 26.)

Hiába egyezett meg azonban a hat szakszervezeti szövetség tavaly szeptemberben a vagyonmegosztásban, ment a sok huzavona a szakszervezeti választások körül, amíg végre döntött a parlament a tb-önkormányzatok és az üzemi, közalkalmazotti tanácsok választásának ügyében. Gondosan ügyelve arra, hogy rövid legyen a felkészülési idő, kellően bonyolult legyen a szavazás rendje, és pénteki napra essen a megmérettetés, a 20 százalékról 25-re emelték a küszöbhatárt.

Mindezek ellenére 39 százalékos lett a részvételi arány, s döntő fölénnyel nyert az MSZOSZ. Hiába ágált a FIDESZ a tb-önkormányzatok ellen, kilátásba helyezve, hogy ha hatalomra kerülnek, akkor feloszlatják őket, hiába jelentett be érdektelenséget Torgyán, hiába hirdetett és szervezett bojkottot Bátonyi, hiába igyekezett összekuszálni a választóikat a Hét műsora, hiába firkálták össze és ragasztották le az MSZOSZ választási plakátjait.

Mit mondhatnak ilyenkor az ellendrukkerek? Nem azt emelik ki, hogy a választásra jogosultak 39 százaléka elment szavazni, hanem arra figyelmeztetnek, hogy 61 százalékuk otthon maradt. Ez nem az egyes szakszervezetek sikere — mondják —, hanem az egész magyar szakszervezeti mozgalomé. Elhallgatják az MSZOSZ győzelmét, dicsérik viszont a Munkástanácsok és a többi új szervezet jó szereplését. Tagadják, hogy a tb-választások eredményei a baloldal térnyerését, előretörését jelentené, s nem hiszik, hogy ennek jelzésértéke lenne a jövő évi parlamenti választásokra vonatkozóan. Minthogy a szakszervezetek nem pártok, és az MSZP-nek messze nincs olyan előnye a többi parlamenti párttal szemben, mint az MSZOSZ-nek a többi szakszervezettel összevetve.

De nem csak szavakban folyik a tb-választások eredményeinek tompítása, hatásának kisebbítése, konkrét tettek és

intézkedések is körvonalazódnak annak érdekében, nehogy a szakszervezetek túlságosan megerősödjenek. Ezt a célt szolgálja a tb-önkormányzatok létrehozásának lassítása az MDF és a FIDESZ közreműködésével, valamint a társadalombiztosítás vagyonhoz juttatásának manipulálása.

Itt tartunk most. Közben kirobbant a legnagyobb kormányzó párt belső válsága. Megrendült az úri gőg. Hervadni látszik a tulipán.

(Magyar Vasutas, 1993. június 18.)

EGY ARC A POSTA VILÁGÁBÓL

„Az éltet, ha segíthetek az embereknek"

Ezt El-Shagirné Pataki Magdolna, a Budapesti Postaigazgatóság 62-es számú hivatalának szb-titkára mondta, amikor a központi üzemi tanács megalakulása után beszélgetni kezdtünk.

— Elég sok kritikát kaptunk az utóbbi időben, ezért kissé meglepett az a bizalom, amely a PDSZ iránt megnyilvánult — mondta El-Shagirné.— Ugyanakkor a felvételi szolgálatban dolgozók tudják, hogy gondjaik megoldásában csak a PDSZ segíthet, hiszen ezek a problémák — a nagy leterhelés, az alacsony bérek — nem egyszerűen réteggondok.

— Hogyan fogadták a dolgozók az üzemi tanácsot?

— Várakozással tekintenek rá, de van értetlenség is, sok még a tisztázatlan kérdés. Találkoztunk olyan megjegyzésekkel, hogy „minek az üzemi tanács"? — „Ránk erőszakolták" — mondják. „Ott van a szakszervezet, az harcol értünk. Még segélyt is adott a szervezeten kívülieknek." Van olyan vélemény is, hogy nehezebb helyzetbe kerültünk, mert a másik szakszervezettel, a POKÉSZ-szal — amely kizárólag az egyesített kézbesítőket tömöríti —, nem tudunk együtt dolgozni.

— Ezek szerint van még tisztáznivaló a szakszervezet és az üzemi tanács jogosultságaiban, kapcsolatában, együttműködésében.

— Az az igazság, hogy mi magunk sem tudjuk igazán, mi is az üzemi tanács. Menet közben kell megtanulnunk. Mi vagyunk az úttörők. Az azonban egyre világosabb, hogy kollektív szerződést a szakszervezet köt, az üzemi tanács pedig —

hogy egy friss példát mondjak — véleményezi a posta átalakulásának a tervét. A szakszervezet a szakszervezeti tagoké, az üzemi tanácsot minden dolgozó választotta. Bele fogunk jönni, s hiszek benne, hogy a két szervezet jól együttműködik majd.

— Mérhető-e a két választás kedvező hatása?

— Ha azt mondom, hogy a tb-választás és az üt-választás eredményeként körülbelül harmincan beléptek a szakszervezetbe — köztük olyanok is, akik korábban kiléptek —, akkor azt hiszem, ezzel mindent megmondtam. Egyébként most nagy a várakozás az emberekben.

— Miben? Mi foglalkoztatja most leginkább a munkavállalókat?

— Várakozás az iránt van, hogy megvédjük a munkahelyeket. Tartanak a kft.-k létesítésétől, a részvénytársasággá alakulástól, a szakszervezeti átrendeződéstől. Mindenki latolgatja, hogyan érinti a változás. Legyünk mellettük — ezt várják tőlünk a dolgozók. Ezért azt mondanám, kulcskérdés a bizonytalanság. A legfőbb probléma: a létbiztonság, a megélhetés. A szólásszabadság kevés; anyagi feltételek is kellenek ahhoz, hogy tisztességesen megéljünk. Miből lesz például lakásuk a fiataloknak? Igaz, ilyen is elhangzik: „Inkább legyen áremelés, mint háború."

— Milyen a kapcsolata a hivatal vezetőivel, hogyan értik meg egymást?

— Bármilyen témában, bármikor mehetek szakszervezeti problémákkal, mindig készséggel fogadnak. Ha nem is élesen, de gyakran vitatkozunk és a végén mindig megegyezünk.

— Három éve szb-titkár. Hogyan vonná meg ennek az időszaknak a mérlegét?

— Volt jó is, rossz is. Az összdolgozók létszáma 900 fő, ebből 600 szakszervezeti tag s 385 nyugdíjas. Az emberek többsége bejáró, s ez a körülmény sok mindent meghatároz. Három évvel ezelőtt szinte véletlenül lettem szb-titkár. Nem számítottam rá, mégis megválasztottak. Elvállaltam, mert embercentrikus vagyok, szeretek segíteni az embereken. Ez éltet. A legszebb érzés, ha tudok valamiben valakinek segíteni. Ha például lehet segélyt adni, a nyugdíjas elmehet kirándulni. Ha valamit adhatunk.

— És mit tudnak adni?

— A nőnap nálunk mindenki ünnepe, a fiúké is. Mikulás a gyermekeknek természetes. Karácsonykor pedig minden szakszervezeti tag kap egy doboz szaloncukrot. Akik karácsonykor, szilveszterkor dolgoznak, külön is kapnak egy kis csomagot. Egy évben egyszer elmegyünk kirándulni. Legutóbb Szekszárdon jártunk, megnéztük a gemenci erdőt. Működik a jogsegélyszolgálat két jogász közreműködésével. A legtöbbet persze, amit adhatunk a folyamatos, hatékony érdekvédelem.

— Mit kapnak Önök, mit adnak a szervezett dolgozók?

— Mi jó szót kapunk, s néha köszönő leveleket egy-egy kirándulásért, segélyért. Vannak olyanok is, akik csak követelnek. Miért nem kaptam ezt vagy azt, amikor én szakszervezeti tag vagyok? — reklamálják.

— De vissza is lehetne kérdezni a követelőzőtől: mit adsz Te a szakszervezetnek, hiszen a szakszervezet mi vagyunk, együtt, közösen. S a szakszervezet olyan erős, amilyenné mi tesszük.

— Ez a felfogás még nem jellemző. Talán tíz év múlva. Talán...

(Postai és Hírközlési Dolgozók Lapja, 1993. július)

HŰSÉG ÉS VÁLTOZÁS

Interjú Schalkhammer Antallal, a Bányaipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége elnökével

— A rendszerváltás során mindenkinek újra kellett gondolnia a dolgokat. Mi a véleménye erről?

— A rendszerváltásban — amelyet a szűk politikai elit politikai akaratérvényesítésének, győzelmének tartok — minden politikus új helyzet elé került. Az akkori eufórikus szabadság-hangulat — a demokrácia, a függetlenség jelszavai mögött — 1993-ra elmúlt. Világossá vált, hogy a tervgazdaságból a piacgazdaságba való átmenet nem könnyű sem a kormánynak, sem a társadalom egyes rétegeinek.

— Ez az időszak a szakszervezeteknek és tisztségviselőiknek is feladta a leckét.

— Szembe kellett néznünk a problémával: a szakszervezetek meg tudnak-e felelni a kihívásoknak, át tudják-e rendezni működésüket úgy, hogy megfeleljenek az alkotmányos demokráciának, személyileg és politikailag is legitimálni tudják magukat a társadalomban. Hozzáteszem: egy szakszervezeti vezetőt kizárólag saját tagsága legitimálhat és nem a különböző pártok vezetői, a kormányzati hatalom.

Emlékezetes: folyamatosan voltak próbálkozások, hogy az egységes bányásszakszervezet szétforgácsolódjék apró szakmacsoportokra. A BDSZ úgy reagált ezekre a kísérletekre, hogy 1989-ben és 1990 júliusában megváltoztatta alapszabályát, amelynek lényege: a korábbi három funkció — a klasszikus érdekvédelem, az úgynevezett lenini transzmisszió és a párt politikájának szolgálata — helyett egy fő feladata maradt, a munkavállalók, a nyugdíjasok érdekeinek védelme és képviselete.

— Mit jelent ez konkrétan, a mindennapok valóságában?

— A kibontakozó piacgazdaságban másképpen kell közelíteni a kérdésekhez. A többpártrendszerben, a piacgazdaság körülményei között nem lehet szó egy párt szolgálatáról. Szigorú szabály: világnézettől, ideológiától mentes, független, szabad, demokratikus szakszervezetek működhetnek. Ezeknek az elveknek megfelelő szakszervezet-politikát és szervezeti életet kell kialakítanunk.

Örülök, hogy a BDSZ megőrizte iparági egységszervezetét és nem pluralizálódott iparágon belül, mert mind nyilvánvalób, hogy a munkavállalói érdekeket egy középjobboldali, konzervatív kormányzattal szemben a legtöbb esetben csak érdekérvényesítéssel lehet megvalósítani. Az érdekkényszer megteremtéséhez pedig jól felkészült, határozott, egységes munkavállalói tömeg szükséges.

— Az érdekérvényesítés nézeteltéréssel, ütközéssel jár. Gyakran bírálják a szakszervezetet, vezetőit, így Önt is. Hogyan éli meg a személye elleni támadásokat?

— Természetes dolog, hogy a BDSZ fellépései a munkaharcban nem okoznak örömet a kormányzatnak. Ezért sok támadás éri a személyemet is a hatalom részéről. Megpróbálják a bányászszakszervezetet szétbontani, a vezetőjét pedig lejáratni. Ez mind a mai napig nem sikerült, jóllehet a sajtó-

háborútól a Monopoly Csoport piszkálódásain át az illetékes államtitkár-helyettes támadásáig mindent elkövettek. Az időben megvalósult érdekérvényesítés azonban igazolja: a tagság tudatában van annak, hogy az érdekérvényesítés ereje az egységben és a szolidaritásban rejlik.

Napi próbálkozásokat, tömegkommunikációs kampányokat tapasztalunk annak érdekében, hogy — az iparágnak nem megfelelő kormányzati intézkedéssel — drasztikusan leépítsék a hazai bányaipart, megbontsák az egységes munkásszakszervezetet.

Olyan szerkezet-átalakítást akarnak, amely megszünteti a szénipart, vagy tulajdonosilag és szervezetileg a villamosenergia-ipar alá rendeli. Ennek az elgondolásnak a része az uránipar megszüntetése is. Ezeket a politikai fondorlatokat felismertük és teszünk is ellenük. Ezért nem lepnek meg a szervezetünk és a személyem elleni támadások.

— A normális életfelfogás a változások sodrában is feltételezi a folytonosságot. Hogyan egyeztethető össze a hűség és a változás?

— A rendszerváltást megelőző évtizedek nem törölhetők ki néhány év alatt az emberek emlékezetéből. A társadalmi tudat alakítása hosszú távlatra szóló, nehéz vállalkozás, amelyben semmilyen diktatórikus lépés és politikai erőszak nem helyettesítheti az időfolyamatot. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy az emberek egy másik típusú társadalmi rendszerben élték le az életüket, s miközben lépést akarnak tartani a változásokkal, úgy szeretnének belenézni reggelente a tükörbe, hogy onnan a saját arcképük köszönjön vissza.

A különböző társadalmi-gazdasági formációknak az emberek jólétét, helyzetük javítását kell szolgálniuk. Ennek megfelelően a munkavállalói érdeket felvállaló politikus számára olyan demokratikus felépítmény felel meg, amelyben foglalkoztatási stabilitás, magas fokú szociális gondoskodás jelenik meg a politikában.

Tudomásul kell vennünk, hogy e célok érdekében a piacgazdaság, a magasabb fokú működőképessége alapján szilárdabb gazdasági alapokat és bővebb pénzügyi forrásokat tud teremteni az emberek szociális szükségleteinek. Ezért hely-

telen lenne a piacgazdaságot elutálni, kibontakozását akadályozni. Ám csak olyan piacgazdasági feltételeket lehet támogatni, amelyek nem a századforduló eredeti tőkefelhalmozó kapitalizmusához hasonlítanak, hanem a fejlett nyugat-európai szociális piacgazdasági modellhez.

A nemzetgazdaság hatékony működésével megtermelhető magasabb nemzeti jövedelemnek és tiszta jövedelemnek garanciákat kell adnia az állam szociális ellátására, természetesen nem a régi típusú szociális ellátó rendszerek alapján, hanem a korszerű megoldások szerint.

Az a politikai vezető, aki ragaszkodik az ember szociális ellátásának megóvásához, az emberi méltósághoz, nem tagadhatja az előző rendszer kedvező elemeinek megőrzését és keresi a többpártrendszerű, plurális demokráciában a gazdaság előnyeit, az nyugodtan nézhet a tükörbe. Az a szűk réteg, amelyik köpönyeget váltott és eldobta a visszapillantó tükrét, nehezen fog elszámolni saját magával a politikai átrendeződés befejeztével.

(Bányamunkás, 1993. július-augusztus)

VERÉS

Történt, hogy a multinacionális világcég, miután az egyik hazai dohánygyárat szőröstül-bőröstül lenyelte és egy kicsit meg is emésztette, a helyi szakszervezetnél a kollektív szerződés módosítását kezdeményezte. Birtokon belül érezve magát, egy kicsinykét megsokallta, hogy alkalmazottai és az ő szakszervezetük minduntalan a szerződésre hivatkozik. Hogy a dolgokat megfelelő mederbe terelje és követendő mintát is adjon, a cég személyzeti főnöke tanulmányozásra átnyújtotta az egyik távol-keleti országban működő hasonló profilú vállalatnál alkalmazott szerződést. Ebben az egzotikus országban ugyanis már korábban megtelepedett a történetben szereplő cég, s ért el már bizonyos eredményeket a „bennszülöttek" foglalkoztatásában. Okkal feltételezte hát, hogy a jó példa segíti a derék magyarokat.

A szakszervezeti tisztségviselők nem voltak restek a mintának szánt dokumentum alapos tanulmányozásában. Különösen elgondolkodtak a távol-keleti sorstársakkal kötött

megállapodásnak azon a pontján, amely rögzítette: *a munkaadó nem fenyíti meg a munkavállalókat.* Ekkora felvilágosultságon persze illik meghatódni, amit a dohányipari érdekvédők nem is mulasztottak el. Meghatódva új gazdájuk szándékától és törekvéseitől, gyorsan megüzenték a multi személyzeti főemberének, hogy még tanulmányozni kell a megkapott anyagot. Addig is, amíg jobb mintát nem kapnak, megmaradnának a régi kollektív szerződés mellett.

A Kedves Olvasó a történetet hallva bizonyára Illyés Gyula Puszták népére gondol, az egykori cselédek megfenyítésére és a kisinasok hajdani pofozására, régen volt verések keserű emlékére. Nem kell azonban ennyire a messzi múltba kalandozni. A b.-i új malomtulajdonos nem is olyan régen alaposan helybenhagyta a már nem ifjú molnármestert. A verést elszenvedő idős kolléga most a bíróságtól várja, hogy orvosolja sérelmét. Egyébként a tulaj az ügyet vizsgáló szakszervezeti vezetőt megnyugtatta: ez csak baráti verés volt, nem igazi munkásverés. Anno 1993.

(Élelmezési Dolgozó, 1993. szeptember)

BÉKÉSI MOLNÁROK PESTEN

Hosszú utazásra szánták rá magukat a békési molnárok: augusztus 11-én feljöttek Pestre, a Pozsonyi útra, hogy a Vagyonügynökség székháza előtt nyilvánosan is követeljék a törvény betűje és a munkaadójuk adott szava szerint is őket megillető járandóságot, a felmondás utáni végkielégítést. A kétszáz malomipari munkás, az otthon maradottak képviseletében is emelt szót, azért a fizetségért, amellyel megváltani ígérték nekik a munkában töltött évekkel szerzett és a felmondással elenyészett jogosultságot.

A pesti demonstráció előzményét nehéz röviden összefoglalni. A lényeg a következő: a Békés megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat (GMV) nagyobb hányadát, a tulajdonos szerepét betöltő ÁVÜ hozzájárulásával megvette az Agrimpex Rt., s ebből a szerzeményből megalakította az Agrimill Rt.-t. (A megmaradt kisebb részben tovább tevékenykedik a GMV.) Az adásvétel bonyolítása idején (egy májusi munkásgyűlésen) a GMV vezérigazgatója bejelentette,

hogy felmond az érintett dolgozóknak és végkielégítést fizet. Még azon a napon a vevő cég vezetője pedig a dolgozók tudomására hozta, hogy új munkaszerződéssel kész felvenni, s alkalmazni az „elbocsátott" dolgozókat. Tulajdonképpen mindenki elégedett volt az így kialakult helyzettel. A GMV úgy vélte, hogy az egységei eladásából származó bevételeiből tisztességgel kifizeti annyi éven át hűséges dolgozóit; az új tulajdonos úgy vélhette, hogy munkaügyi terhek nélkül veheti birtokba új tulajdonát; a munkavállalók pedig a megígért végkielégítéssel kompenzálni vélték a váltás bizonytalanságát és szerzett jogaik elvesztését.

A történet ezután úgy folytatódott, hogy a munkavállalók átvették a felmondó levelüket, egy másik mozdulattal pedig aláírták az új munkaszerződésüket, belépésüket az új céghez. Ki-ki végezte a munkáját tovább, most már mint az Agrimill Rt. dolgozója. Váratlan fordulatot az hozott a dolgok menetébe, hogy a régi munkaadó, Dr. Zsíros Géza, a GMV vezérigazgatója egy nyílt levélben bejelentette: nem fizet. Ezzel kirobbant az a jogvita és kialakult az a bizalmi válság, amely végül Budapestre, a Pozsonyi útra hozta a békési molnárokat.

Amikor augusztus 11-én, délután két óra után a békési molnárok csendben, fegyelmezett sorokban, tiltakozó táblákkal, újságírók és pesti polgárok érdeklődésétől kísérve az Állami Vagyonügynökség elé vonultak, fogadásukra a székház falain belül már megtették az előkészületeket. Az ÁVÜ Igazgató Tanácsa aznapi ülésén úgy döntött, hogy biztosítani kell a munkaviszony folyamatosságát és garanciát vállalt a munkahelyüket ténylegesen elveszítő dolgozók végkielégítésének a kifizetésére. Csepi Lajos ügyvezető igazgató ezt az ajánlatot ismertette a békésiek tárgyaló delegációjával és arról igyekezett meggyőzni partnereit, hogy ennél többre nincs esélyük. Ugyanakkor hangoztatta, hogy „rá kell mutatni" a felelősre, megvizsgálják Dr. Zsíros Géza felelősségét, ha az érintett visszatér nyári szabadságáról. Valószínű, az ÁVÜ vezetői nagyon előnyösnek ítélhették az ajánlatukat, mert a békésiekkel folytatott tárgyalást a heti sajtótájékoztató keretébe illesztették be, így aztán a békési molnárok a sajtó képviselői előtt mondhatták el véleményüket az egész ügyről.

Felvetették, hogy az ÁVÜ-nek szerintük már korábban felelősségre kellett volna vonni Zsíros Gézát, egyébként is — mondták — visszatetsző, amikor egy törvényhozó alkalmazza rosszul a törvényt. Elmondták azt is az ÁVÜ vezetőjének, hogyha nem így „tálalják" ezt a dolgot, akkor a dolgozók nagy része nem ment volna át az Agrimillhez.

A tárgyalásnak volt egy mondata, amelyet a jelenlévő újságírók nagy derültséggel jutalmaztak. Csepi Lajos azt hangsúlyozta, hogy az ÁVÜ garanciát vállal. A békési delegáció egyik tagja közbekérdezett: Meddig lesz ÁVÜ? — Csepi rendületlenül azzal folytatta, hogy az ÁVÜ mögött az állam áll, ami garanciát jelent. Ekkor a közbekérdező visszavágott: — Nézze Csepi úr, nekünk eddig az állam Zsíros Géza volt...

De kemény fából faragták az ÁVÜ igazgatóját is, mert amikor úgy látta, hogy tárgyalópartnereit a négy fal között nem tudja meggyőzni, azt kérte Menczer Tibortól, a delegáció szóvivőjétől, hogy közvetlenül szólhasson a demonstráció résztvevőihez. A szópárbaj az utcán folytatódott. Csepi Lajost egészen addig türelemmel hallgatták a békési kollégák, amíg azt nem említette, hogy tegyék csak el a felmondó leveleiket. Ekkor zúgolódás és nem tetszés hangjai töltötték be a Pozsonyi utat, de a párbeszéd normális mederben maradt, többen is válaszoltak a jelenlévők közül az igazgatónak.

Külső megfigyelők ezekből a véleményekből már ott az utcán levonhatták a következtetést, hogy az ÁVÜ ajánlata kevés lehet az egyezséghez, a konfliktus megoldásához. Elégedetlenek voltak a békésiek, bár eleve nem számítottak a követeléseik azonnali teljesítésére. De nem voltak teljesen csalódottak, amikor a Pozsonyi útról elvonultak, s még hazaindulás előtt gyors számvetést készítettek.

Eredménynek könyvelhették el és a minimális céljuk teljesülésének, hogy a munkaviszonyukat folyamatosnak ismerik el. De az is világossá vált, hogy a zsebükben lévő felmondó levélre végkielégítést csak bírói úton nyerhetnek. Ez az út pedig hosszabbnak ígérkezik, mint a Budapest-Békéscsaba közötti távolság.

(Élelmezési Dolgozó, 1993. szeptember)

SZOLGÁLTATÓ SZA[illegible]ERVEZET

Nagy szervezőmunkában találtuk Som Lászlóné szb-titkárt Győrben, a Ringa Húsipari Vállalatnál. Eljött az őszi spájzolás időszaka, s vele a szakszervezeti „szolgáltatások" szokásos hulláma. Érkezésünkkor éppen cukorra gyűjtötték az igénylőket. Jön majd aztán — mondta Marika — a krumpli, a hagyma, az alma szezonja. Vagonszámra szerzik be ezeket a termékeket, s osztják szét az igénylők között. Listázás, rendelés, futkosás, veszekedés, van gond vele elég. Ki menynyit igényelt, s kapott-e, nem marad szó nélkül, foglalkoztatja a dolgozókat.

A Ringánál igen széles a skálája ezeknek az energiákat lekötő és az igazi érdekvédelmet néha háttérbe is szorító szakszervezeti szolgáltatásoknak. Az szb működteti a Ringa Sport Klubot, tekepályával, uszodabérlet-szervezéssel, tömegsport szakosztályokkal. Ugyancsak működtetik a balatongyöröki üdülőt, ahol társadalmi munkában takarítanak, mosnak, takarékoskodnak a költségekkel, hogy a tagság az egyébként naponta 1500 forintos szobákat 50 forint/fő vehesse igénybe. Hitelt nyújtanak a rá- és megszorulóknak.

Felsorolni is sok, hogy mennyi szervezőmunkával jár mindez, s mennyi időt igényel. Természetes, hogy aki felirat egy-két zsák cukrot vagy krumplit, közben a panaszát, véleményét is elmondja. Sajnos ezek a „szolgáltatások" néha feszültségeket is kiváltanak, mert nem lehet mindig minden igénynek eleget tenni. De előfordul, hogy a tagtársak egymás között sem találják méltányosnak az igényeket, a rámenősebbek szinte kikövetelnek minden támogatást, a szerényebbek pedig időnként lemaradnak a segítségről. Egészében persze mindenki hálás a szakszervezetnek, de egymás közt esetenként viták támadnak.

A sok napi tennivaló elsorolása után Som Lászlónét arról a bértárgyalási kezdeményezésről kérdezem, amelyet a közelmúltban indítottak el. Megtudom, hogy a Ringánál az első félévben 16,9 százalékos átlagbéremelést hajtottak végre. A tervezettnél nagyobb infláció, a forgalmi adó emelése és általában a munkavállalók megélhetési költségeinek növekedése arra késztette az szb-t, hogy béremelést kezdeményezzen a

vállalat vezetésénél. Az igazgató nem hárította el a kezdeményezést, de a szakszervezet által megjelölt mértéket soknak tartotta. Az első tárgyaláson fény derült a bérezés néhány belső ellentmondásaira is, az egyes egységek között meglévő indokolatlan különbségekre. Bizottságokat alakítottak a helyzet felmérésére és a követelések egyeztetésére, továbbá kijelölték az újabb tárgyalási forduló időpontját. Minderről a szakszervezet gyűléseken „visszajelzést" adott a tagságnak, ahol megfogalmazódott: ha a tárgyalások nem vezetnek eredményre, megfontolják a sztrájkot. Ez természetesen nagyon keményen érintené a július 1-jétől részvénytársasággá alakított és privatizáció előtt álló céget, amivel a vállalat vezetése — amely maga is érdekeltnek mutatkozik a privatizálásban — teljesen tisztában van. Az év elején számított 209 ezer forintos éves átlagbér azonban önmagáért beszél, ha év közben valamelyest növekedett is, nagyon alacsony. Egyes szakmai csoportok — két műszakban — havi nettó 10-15 ezer forintot visznek haza, a szállítók 230 órára sem kapnak többet 16-17 ezernél. Nem is vitás, hogy megoldást kell találni — mondja Somné —, s ebben a kérdésben a soproni, a kapuvári és a győri kollégák is teljesen egyetértenek. Most, az üzemitanács-választások után nagyobb az összefogás. Ugyanis a választás — a Ringánál is — sokkal jobban megmozgatta a vállalaton belüli viszonyokat, erősítette meg a „szálakat", mint azt kívülről látni lehet.
(Húsos, 1993. 3. szám, október)

A PHILIP MORRIS FEJLESZT

A nagy hírű világcég egri vállalatának életéről, a tulajdonváltásról Garamszegi Gábor úr, a Dohánygyár Kft. vállalati kapcsolatok igazgatója tájékoztatta az újságírót. Ezt követően sikerült szót váltani Bódi Lászlónéval, a vállalat szb-titkárával is. Jelen sorok írója, miközben hallgatta a dohányosokat, nem csak az információkat szívta magába, ott és akkor talán egy kicsit sajnálta is, hogy már nem hódol a dohányzás szenvedélyének.

— Sikeres privatizációról van szó — hangsúlyozta bevezetésül Garamszegi úr, rágyújtva egy szál cigarettára hozzá-

tette —, az egri dohánygyár korábban is jó cég volt. Jelenleg 20 millió dolláros befektetést valósítanak meg: korszerűsítik az előkészítő technológiát, az energiarendszert, számítógépes programot dolgoznak ki, amely rákapcsolódik a Philip Morris rendszerére és új gépeket állítanak üzembe. Javították a cigarettáik minőségét, s egyes — itt most nem reklámozott — új termékeikkel sikeresek a piacon.

A privatizáció célja az volt — tudjuk meg —, hogy friss tőke kerüljön a vállalathoz, javuljon piaci pozíciója a kemény versenyben, hiszen az ország szempontjából sem közömbös, hogy itthon és külföldön is eladható füstölnivalót gyártson az ipar. Bizonyos potenciális előnyt jelent, hogy Magyarországon hamar megtörtént a privatizáció, elegendő ha csak arra gondolunk, hogy a piac kitágult, a Tátrától az Uralig és azon túl is számos dohánygyárat eladtak, illetve megvételre kínálnak.

Érthetően örülnek Egerben — feltehetően a többi dohánygyárban is — a jövedéki törvénynek, amely visszafogja a feketepiaci mozgásokat. A dohányreklám körüli vitákról az a véleményük, hogy reklám nélkül nehéz fejleszteni az ipart. Hogy a fogyasztóval kommunikálni lehessen és a piaci szereplők között a verseny megvalósulhasson, bizony kell a reklám. Félreértés — állítja Garamszegi úr —, hogy a reklám növeli a fogyasztást; vizsgálatok bizonyítják, hogy csak a fogyasztás szerkezetét lehet befolyásolni a reklám eszközeivel.

A privatizáció közvetlenül érintette a munkavállalókat. Az első évben, az inflációt is beszámítva, mintegy másfélszeresére emelkedtek a bérek. Az új tulajdonos a névérték kétszeresén visszavásárolta a vagyonjegyeket. A korábbi 1040 fős létszám 760 főre csökkent, a távozók kedvező feltételekkel (korkedvezményes nyugdíj, 15-20 hónapi végkielégítés) mondhattak búcsút a gyárnak.

Garamszegi úr személyesen kalauzol bennünket végig — nem kis büszkeséggel — a szociális-kulturális létesítményeiken. Óvoda, jól felszerelt orvosi rendelő, élelmiszerbolt, üzemi étkezde, előadóterem és egy nagyon nívós öltöző („az utolsó csapig külföldről behozott") szolgálja a gyár dolgozóit és a termelés érdekeit. Üzleti megfontolások és nagyvonalúság elegyedik mindebben. Csakúgy, mint a városnak nyújtott

sokféle támogatásban, a jeles kulturális események szponzorálásában.

Bódi Lászlóné szb-titkár úgy véli, hogy a Philip Morris vigyáz a presztízsére. Érvényben van a kollektív szerződés, azzal a külön megállapodással kiegészítve, amelyet a munkavállalók érdekeinek a védelmére kötöttek. A fejlesztések biztatóan hatnak az emberekre — állapítja meg Bódiné —, igazolva látják a privatizáláskor elhangzott ígéreteket. Mindenkinek tanulni kell, ami leterhelést jelent, de reményt is, hogy számítanak rá. Másfelől elgondolkodnak a dolgozók azon is, hogy a modern gépek beállításával netán feleslegessé válnak. A szakszervezet is most kezdi igazán megtapasztalni az egymásrautaltságot, a vállalaton, illetve az egész iparágon belül. Úgy érzik Egerben, hogy a szolidaritásnak egyre szélesebb körben kellene megnyilvánulni. Mondják ezt annak tudatában is, hogy a városban egy kicsit irigylik őket az elért eredményeikért, de — állítja Bódiné — néhány dolgot biztosan másként csinálnának, ha most állnának privatizáció előtt. De ez már csak füstölgés...

(Élelmezési Dolgozó, 1993. október)

BÁNYÁSZKÖNNYEK

Vettem már részt bányásztemetésen, de bányatemetésen még nem. Most, néhány napja láthattam a bánya halálát, átélhettem a bányatemetést is, amikor a vasasi aknaüzemben felszínre hozták az utolsó csillét is. Fekete lobogóval letakarva, rajta a felirat: 1782—1993. Vége!

Bezárták a 211 éves múltra visszatekintő mecseki bányát. Igaz, másfél évvel ezelőtt megszületett már a döntés a termelés beszüntetéséről, lelkileg felkészülhettek az érintettek a bányabezárásra, de mennyivel más azt ott a helyszínen tudomásul venni, hogy nincs tovább. Azoknak, akik ezt tanulták, ez volt a szakmájuk, az életük, a kenyerük. Akiknek az apja is itt dolgozott, akik itt laknak a Mecsek hegyoldalában meghúzódó településeken.

Álltunk ott a búcsú helyszínén, néztük az utolsó csillét, és hallgattuk a gyászindulót játszó fúvószenekart. Ezek a dallamok bizony nem a Jó szerencsét! kedves-büszke bányász--

köszöntést idézték, hanem a szerencsétlenség szomorúságáról szóltak. Megindultan álltunk a több száz bányász karéjában, akik közül a búcsúbeszédek hallatán többen könnyeztek. A keményebbek, a dühösebbek, a kilátástalanságot érző elkeseredettek pedig fütyültek, bekiabáltak, míg a felszámolóbiztos, a bányászszakszervezet elnöke és a helyi szakszervezet képviselője beszédét mondta.

Sokan nem is jöttek el a búcsúztatót követő fogadásra, ahol a terített asztalok körül, egy-egy pohár bor mellett, az oldódással együtt, ha lehet, még jobban felszikráztak az indulatok. Körbevették Schalkhammer Antalt és szemrehányó megjegyzéseikkel, bírálataikkal bombázták a bányászszakszervezet elnökét, aki megpróbált válaszolni a mérges kérdésekre: mi lesz most velünk, hol találunk munkát, miért nem akadályoztátok meg a bánya bezárását?

Aki nem vett részt a heves, fenyegető szócsatában, az is eltűnődhetett — az események közvetlen hatása alatt — azon, hogy mi most az igazi baloldali álláspont, melyik a helyes szakszervezeti magatartás, mit jelent ilyen szituációban a valódi érdekvédelem. Tudjuk: kiállni a dolgozók érdekeinek védelméért, ha kell, az érdekérvényesítés keményebb eszközeivel is. Szervezzünk sztrájkot? Döntsük meg a kormányt (ahogy ajánlották néhányan)?

Nem ilyen egyszerűek a dolgok. A parlament által elfogadott energiapolitikai koncepciónak része a szénbányászat visszafejlesztése, minthogy folyamatosan csökken a szén iránti igény, s a bányák drágán termelnek. A szakszervezet lassíthatja a visszafejlesztést a munkahelyek megőrzése érdekében, harcolhat azért, hogy az erőművek több szenet vegyenek át, de nem tartóztathatja fel a bányaipar — bizonyos határig történő — leépítését. Küzdhet azért, hogy a munkáltatónak minél drágább legyen a bányabezárás (küzd is), elérheti, hogy legyen végkielégítés (el is éri), de az érdekvédők nem lehetnek szószólói a veszteséges termelés tartós fenntartásának, a modernizáció megakadályozásának. És ez nem megy konfliktusok, áldozatok nélkül. Azért kiállni viszont, hogy az emberek megélhetése biztosított legyen, az emberi méltóságot ne sérthessék meg — ez elemi feladata és kötelessége az érdekvédőknek.

Vasasbányán — mint szerte az ország annyi munkahelyén — ismét leckét kaptunk a piac kegyetlen törvényeiből. Abból, hogy a piacgazdaságnak nevezett kapitalizmus hatékony lehet ugyan, de igazságos nem. Az igazi feladvány mindannyiunknak: úgy biztosítani a gazdasági hatékonyságot, hogy az igazságtalanság minél kisebb, még elviselhető legyen.

(Két Hét Politika, 1993. október)

ZÁHONYI ÉLETKÉPEK

Amikor Pöhacker Attila kalauzolásával kiindulunk a záhonyi pályaudvar sínpárjai melletti épületből, Komoró felé vesszük az irányt. Az autóban folytatott kedélyes társalgásunk hirtelen elakad, amikor kiszállunk a helyszínen. Nyomasztó látvány tárul elénk.

A vénasszonyok nyarának kellemes napsütésében délelőtti csönd fogad. Mozdulatlan kocsisorok állnak a síneken, s a koromfekete olajtartály vagonok tőszomszédságában, a vágányok mellett, egy csapat vasutas birkózik azzal, hogy a nagy mennyiségű, szétáradt olajat kiszivattyúzza a földből, s valamennyire megtisztítsa a környező terepet. A pakura mennyisége, a szennyezett föld nagysága lehangoló és elgondolkodtató. Hiába: mindennek ára van, a nagyarányú olajszállítmányoknak is.

Eperjeske rendező-pályaudvaron Bogacsevics János felügyeleti pályamester, szb-titkár fogad.

— Ötven emberért felelek, mind az ötven tagja a Vasutasok Szakszervezetének — kezdi a tájékoztatást.

— Hogyan élnek itt, milyen gondjaik vannak?

— Az emberek munkakedvét leginkább a bizonytalanság befolyásolja. Erős a stabilitás iránti igény. Fárasztóak az állandó változások. Mi lesz velünk, hogyan alakulnak a dolgok? — ezek a főkérdések. Nincs pénz a beruházásokra, pedig nagyon időszerű a vágányok javítása, az egész rendező-pályaudvar felújítása.

Hogy a bizonytalanság a legfőbb probléma, azt Petró János csoportvezető lakatos, főbizalmi is megerősíti a vontatási főnökségen. — Záhony a volt Szovjetunióból élt, most meg

másképpen van. Talán a jelenlegi létszám megmarad, hiszen tovább már nemigen lehet csökkenteni. Már most is kevesen vagyunk. Ez alá már aligha mehetünk. Sajnos, a fiataloknak nincs elhelyezkedési lehetőségük. Veszélyben van az utánpótlás. Ilyen módon a vasút a saját jövőjét veszélyezteti.

— Elégedettek a bérekkel?

— Nem vagyunk elégedettek. Nincs arányban a végzett munkával. A fiatalabbak 14 ezer körül keresnek, az idősebbek 20-21 ezret nettóban. Nekem három gyermekem van. A 21 ezer nettó mellé kapok 11 300 forint családi pótlékot. Kevés. Pedig itt voltam ipari tanuló, és azóta is itt dolgozom.

A gépesített rakodási főnökségen Furda István szb-titkár tizenhat éves kora óta vasutas Záhonyban. Az 53 éves tisztségviselő korábban munkavédelmis volt, 1976 óta függetlenített munkatárs, majd 1990 óta szakszervezeti titkár, amikor is a tagság hívta vissza ebbe a funkcióba.

— Emelkedett-e a szakszervezet tekintélye a tb-választások és az üzemi tanácsok választása óta? — kérdezem a tapasztalt tisztségviselőt, aki itt minden lépcsőt ismer.

— Igen, emelkedett az ázsiónk, kívülről nem tudtak szétverni bennünket. Két választás legitimált minket. A legnagyobb alapszervezet a miénk. Az 1716 dolgozóból 1671 fő szakszervezeti tag. Ez 97 százalékos arány!

— Tehát minden rendben?

— Azt nem mondanám. Csökkentek a szakszervezeti jogosultságok. Ezt számon kérik tőlünk a szervezett dolgozók. Jogosan. Űr keletkezett a tevékenységünkben.

— De jöttek az üzemi tanácsok.

— Az oszd meg és uralkodj jegyében. Hiszen az üzemi tanácsok nem érdekvédelmi testületek. Az üt a vezetés része, döntéseket csak a kollektív szerződés alapján hozhat. A munkáltató ugyanakkor dönthet az üt véleményének figyelembevétele nélkül is. Az üt még sok tekintetben bizonytalan, az útkeresés állapotában van. A fejlődés kulcsa a szakszervezet és az üzemi tanács érdemi együttműködése.

— Mit emelne ki az érdekvédelmi munkából?

— 1993. június 11-től 1992. január 1-jéig visszamenőleg 14 bérszámfejtő dolgozónak a bértarifáját — a Legfelsőbb Bíróság ítélete alapján — a 8-ból a 11-be, illetve a 7-ből a

10-es fizetési osztályba kell sorolni. Ez is a szakszervezeti munka eredménye. Legnagyobb gondunk a létbizonytalanság. Ez az oka annak is, hogy az emberek nem mernek nyíltan beszélni. Féltik a munkahelyüket.

— Sohasem volt könnyű a szakszervezeti tisztségviselő dolga, de mostanában különösen nehéz.

— Valóban. Egy alapszervi titkárnak egyszerre kell lenni jogásznak és adóügyi szakembernek, közgazdásznak és munkaügyisnek. Ismernie kell az embereket személyes gondjaikkal, családi problémájukkal együtt. Így lehet csak konkrét érdekvédelmet végezni. Minden egyes csavarra szükség van. Így van ez a szakmai munkában és így van az érdekvédelemben is.

Egy érdekünk van: az összvasutasság közös érdeke. Az a tapasztalat, hogy az elbocsátások után a maradó munkavállalóknak nem lesz több a bére, de nagyobb lesz a koldusok száma. Én ezt a kenyeret úgy ettem, hogy a gyerekem a diploma megszerzése után 9 hónapig munkanélküli lett — együtt a diplomás feleségével — és nem tudott a végzettségének megfelelően elhelyezkedni. A másik fiam is munkanélkülivé vált. Ezért (is) tudom megérteni az embereket.

— Van-e valamilyen üzenete — az alapszervezetén túl — a szakszervezeti szövetségeknek, a nagypolitikának?

— A vasútnál működő szakszervezeteknek nem egymás ellen kellene harcolniuk, hanem egymással összefogva, szolidárisan. Nemcsak a szakági érdekeket kell képviselni, hanem — mindenféle beosztástól függetlenül — az egységes vasutas érdekeket szükséges szem előtt tartani. Más szakszervezeti szövetségekről azt mondanám: ahol nincsenek igazi gondolatok, valódi tettek, ott csak szavak maradnak, márpedig szavakból, ígéretekből csak ideig-óráig lehet sikereket elérni. A nagypolitika? Nem értek egyet az olyan szemlélettel, amely nem 10 millió állampolgár érdekeinek megfelelően hoz törvényeket, hanem a pártpolitikai érdekeket helyezi előre.

— Mivel egészítené ki a fentieket, miben összegezné közös tájékozódásunk tapasztalatait? Ezt már Pöhacker Attilától, a záhonyi területi titkárok tanácsa titkárától kérdezem.

— Záhonyt és körzetének speciális tevékenységét a vasutasok döntő többsége még mindig nem ismeri elég alaposan.

Ezért fontos, hogy minél többen tájékozódjanak az itteni helyzetről, dolgozóink életkörülményeiről.

— Hogyan rangsorolná az érdekvédelmi teendőket?

— Alapvetően meghatározó a földrajzi helyzetünk, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében vagyunk. Ebből következik a legfontosabb feladatunk: a munkanélküliek problémáinak gondozása. Az, hogy a jól képzett vasutas szakembereknek biztos megélhetést, hosszabb távon biztos jövőt nyújtsunk. Mindemellett a 22-es csapdáját éljük át.

— Mit jelent ez?

— Azt, hogy a jelenlegi szállítási teljesítményekhez képest bizonyos munkakörökben — és nem kifejezetten fizikai munkakörökben — jelentkezik létszámfölösleg, amelyet kezelni kell. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a vasutasság megbecsülése — bérben — alatta marad más, a társadalom szempontjából fontos tevékenységek javadalmazásának.

A rendszerváltás utáni 1-2 évben az emberek bíztak az ígéretekben. Úgy érezték, hogy önmaguk is, minden külső segítség nélkül, a szolidaritás mellőzésével meg tudják oldani gondjaikat. Később rádöbbentek arra, hogy önmagukban a munkáltatókkal szemben mérhetetlenül kiszolgáltatottak.

— Több felől halljuk, hogy a színvonalasabb szakszervezeti munka érdekében több kérdést újra kell gondolni.

— Egyetértek. Új kihívásoknak kell megfelelniük a szakszervezeteknek és tisztségviselőiknek. Az új alapszabálynak olyannak kell lennie, amely szem előtt tartja a legfőbb érdekeket, teret ad a kezdeményezésnek, a tagsági akaratnak, átöleli a vasút struktúráját. Fontosnak tartom a kongresszus előtt, hogy minden arra alkalmas tisztségviselő újra bizalmat kapjon és a bizalomra méltatlanok leköszönjenek.

(Magyar Vasutas, 1993. október)

TALPRA ÉPÍTŐK!

Napi tapasztalat, hogy mind a magánéletben, mind pedig a közéletben váltogatják egymást a felszálló és leszálló ágak, sem a sport, sem a művészet világa — a sikerek mellett — nem mentes a kudarcoktól. Vereséget szenvedhetnek kimagasló személyiségek, csődbe juthatnak üzemek és intézmények,

padlóra kerülhetnek szervezetek is. Mint például az Építők Szakszervezete, az egy évvel ezelőtt kirobbant pénzügyi botrány során.

A szegény embert az ág is húzza. Nem elegendőek az utóbbi években fokozódó megélhetési gondok, az építőipar leépülése, szétforgácsolódása, akkor még ránk szakadnak a felelőtlen gazdálkodás, a pénzügyi visszaélések gazdasági terhei, erkölcsi, politikai, emberi következményei is. Szervezet legyen a talpán, amelyik ebbe nem roppan bele.

Az Építő-, Fa- és Építőanyag-ipari Dolgozók Szakszervezetének Szövetsége kibírta ezt a gerincroppantó szakítópróbát. A megrendítő ütés azonban — mint az ökölvívóban — benne van még mindazokban, akik vállalták, hogy — szembenézve a tényekkel, feldolgozva a tanulságokat — hűségesek maradnak nagy múltú szervezetükhöz, és visszaállítják a becsületét. És nekik van igazuk. Nincs más megoldás, nincs kire és mire várni. Csak magunk segíthetünk magunkon, hiszen a szakszervezet a miénk — még ha ez nem is tudatosul mindenkiben. Eddig is olyan volt a szervezett dolgozók mozgalma, amilyenné tettük, s ezután is olyan lesz, amilyenné formáljuk. Mi közösen, valamennyien.

Most olyan időket élünk, amikor nem állhatunk félre, nem mehetünk a széttagolódás, a szétesés irányába. Ha valamikor, akkor napjainkban, a munkanélküliség növekedésének, az egzisztenciális kiszolgáltatottság, a vadkapitalizmus embert faló törvényeinek burjánzása idején semmi mással nem helyettesíthető szükség van az összefogásra, a szervezett erőt megtestesítő szakszervezeti szövetségre.

Ebben a felelősségteljes, kemény vállalkozásban kíván közreműködni az újraéledő, megújult külsejű, gazdagabb tartalmú Építők Lapja is. Abban, hogy ösztönözzön, szervezzen, mozgósítson, felmutassa az érdekvédelmi munka tényeit, példáit, fogódzókat nyújtson a tisztségviselők mindennapi munkájához, az érdekvédők nehéz küzdelmeihez.

Szakszervezeti szövetségünk orgánumának erőfeszítései csak akkor kecsegtethetnek sikerrel, ha a munkavállalók, a szakszervezeti tagok, az aktivisták magukénak érzik, írnak bele, népszerűsítik, terjesztik, fenntartják és éltetik.

(Építők Lapja, 1993. november)

SAJÓKÁM

Sajókám, legyen Ön is tulajdonos!

Szól a rádióból nap-nap után. Nem tudom, ki hogy van vele, én csak erre a felszólításra vártam. Ahogy elhangzik ez a csodálatos reklám, valami különös érzés kerít hatalmába. Könnybe lábadó szemeim előtt piros-fehér-zöld szalag úszik el, a két végén fecskefarokra vágva, rajta a felirat: Állami Vagyonügynökség. Valahonnan mélyről már hallom is a választ, s erőt gyűjtve, lassan, a meggyőzésnek engedve, de önérzetesen kimondom: én tulajdonos leszek. Elismétlem százszor, ha kell. Minél többször elmotyogom, annál erősebben hiszem, hogy így lesz és csak rajtam múlik a dolog. Talált.

Milyen nagy szerencséje rendszerváltoztatgatós társadalmunknak, hogy erre is futja. Rádió és televízió, újság és autóbusz, ahány poszter és gengszter, úgynevezett „reklámhordozó" csak létezik, küldi (felénk) az ÁVÜ üzeneteit. Ennyi kéretésnek nem lehet ellenállni. Nem is tudom, honnan van bennünk ez a fene nagy önmegtartóztatás, hogy naponta nem küldünk el legalább egy pályázatot valamelyik meghirdetett gyár, ingatlan megvételére. Ez az átkozott szerénység, amit az elmúlt (40, 70, 500, 1100 — tessék ízlés szerint behelyettesíteni) évben belénk neveltek, ez a mi bajunk. Itt a nagyszerű alkalom, a történelmi pillanat, s megint elmegyünk mellette. Ahelyett, hogy most, mi, maroknyi magyarok, mindvalahányan gyárat, házat, szántót, erdőt, alvégi kocsmát és felvégi frekvenciát vennénk, csak ülünk és hiába olvassuk az újságban, hogy szabadok vagyunk (ti. a költő szavaival), nem megyünk semmire. Morgolódunk, mint a gyulakesziek, akik a kis takarmánykeverő üzemükben tényleg tulajdonosok akartak lenni. Várakozgatunk, mint a növényolajgyáriak, akik még mindig csak az ígéretet szorongatják a nekik járó dolgozói részvény helyett.

Sajókám, itt valami nem stimmel. Ez a sok reklám, ez a sok szó, ez a sok porhintés — mire megy itt a játék? Talán tényleg azt akarják elhitetni velünk, csak rajtunk múlik, hogy tulajdonosok leszünk-e? Talán valakiknek nagyon fontos, hogy majdan, nemsokára, amikor már kicsiny hazánkban minden vagy majdnem minden, amit (40, 70, 500, 1100) év

alatt generációk felhalmoztak, a kiválasztottak kezébe jut, elmondhassák: csak rajtatok múlott. Hát ennyi. Ennyit megér az a sok bárgyú reklám, ostoba, hazug üzenet, amely permetként hull alá.

Uraim, ne röhögtessenek, kiesik a kenyér a számból.

(Élelmezési Dolgozó, 1993. november)

ŐSZI UTAZÁS DÁNIÁBAN

Novemberben már nem igazán kellemes az időjárás a vikingek földjén. Bármikor eshet az eső vagy a hó, hideg szelek nyargalnak végig a sík vidéken és a városi utcákon, elkel a sapka, a kesztyű, a sál. Valahogy mégis szerencsénk volt, amikor a hónap elején Dániában jártunk, mert nem hiányzott az otthon felejtett esernyő és nélkülözni lehetett a csomagolás nehéz pillanataiban feleslegesnek ítélt télikabátot is.

Ha az időjárás kegyes is volt, azért érezni lehetett, hogy a kontinens belsejéből terjedő hidegebb áramlatok, fagyos szelek cibálják a dán gazdaságot is, bár a jóléti állam egyelőre dacol az új kihívásokkal. Érdemes körülnézni manapság is ebben a kiegyensúlyozott, tiszta, barátságos országban. Dániát sok mindenért lehet szeretni és irigyelni, többek között ilyen csodálni való a demokrácia működése a világ legrégibb monarchiájában, a szakszervezetek erős befolyása, és a nem éppen kedvező éghajlati adottságokkal rendelkező ország élelmiszer-gazdasága. Különösképpen a húsipara.

*

Ismeretes, hogy Dániában nincs politikai váltógazdálkodás, centrum jellegű koalíciók kormányoznak. A dán társadalom hosszú távra kötött kompromisszumokra épül, a kompromisszumkészség fontos érték a közéletben is. „Az embernek addig van egy álláspontja, amíg el nem foglal egy másikat" — idézték házigazdáink egy híres dán politikus kedvenc mondását. A szakszervezeti mozgalom jelentős támogatást nyújt a szociáldemokrata pártnak, de már Dániát is elérte az a nemzetközi hullám, amely a pártkapcsolatok lazítására törekszik. Fordulatra azonban egyelőre nem kell számítani a dán munkásmozgalom „szentháromságának" nevezett erők — a szakszervezetek, a szövetkezeti mozgalom

és a szociáldemokrata párt — viszonyában. A hallottakat persze nem érdemes szoros párhuzamba állítani a hazai történésekkel. Azt azonban érdemes megjegyezni, hogy a dán mezőgazdaságot a szövetkezeti mozgalom alapozta meg, amely a népfőiskolai mozgalomból nőtt ki. Először a tejiparban alakultak szövetkezetek, majd közvetlenül utána vágóhidakat hoztak létre ebben a formában.

*

Szövetkezeti vágóhíd, 5260 termelő tulajdonában van a Steff Houlberg. A híres cég egyértelműen a világszínvonalat képviseli: a 2,6 milliós évi kapacitás, az 1,1 milliárd DM éves forgalom, az Automatikus Azonosító Rendszer alkalmazásával garantált minőség, az igényes higiéniai feltételek mind önmagukért beszélnek. Még laikusnak is élmény a végtelennek tűnő szállítószalagok, a modern gépek látványa, az ügyes célszerszámok működése, a fémek csillogása. Szakembernek megannyi információ, munkafilozófia, üzleti gondolat és az önbecsülés próbája. A magyar csoport tagjai nem tudták, nem is akarták kivonni magukat a látottak-hallottak hatása alól. Pedig volt a dolgoknak előzménye: előző napon „kicsiben" a húsipari szakiskolában már képet lehetett nyerni a dán húsipar korszerűségéről, a feldolgozás hatékonyságáról. A nagyüzemi méreteknek, a csak így biztosítható termelékenységnek és minőségnek, a termékek gazdag áradásának kétségtelenül megvan a maga varázsa. Bizonyára nem önmagában a termelés folyamata, hanem az emberi teljesítmény, az okos szervezés és az alkotó fantázia az, amire rácsodálkozik a látogató ebben az üzemben.

*

Az úgynevezett Automatikus Azonosító Rendszer (a géppark 90 millió dollárba kerül) méri a félsertések hústartalmát, besorolja az áru minőségét, s mindezt számítógépekbe kódolja. A rendszer biztosítja a feltételeit annak, hogy a gazdák a leadott disznók után értékarányos árat kapjanak, a szállítók, a vevők pedig mindig azonos minőséget. A technikát persze gazdasági racionalitás, tisztességes üzleti magatartás és a haszon elérésére való közös törekvés támasztja alá.

A gyárban 225 ezer korona a dolgozók éves átlagbére (ez cca. 4650 DM/hó) — személyenként 170-260 ezer korona

között szóródnak a jövedelmek; a kiugró fizetések elérik a 300 ezret. Természetesen bruttó keresetről van szó, s ez a jövedelem Dániában jó pénznek számít. Hozzáteszi — amit az üzemben mindenki láthatott —, hogy nagy a munkaintenzitás, egy bizonyos életkor után a legjobbak is más munkahelyet keresnek.

*

Szinte suhan az autóbusz a sima aszfalton. Az autóbusz rokonszenves pilótája is egy sertéstenyésztési szakkönyvvel jött az útra. A „zöld hullám" kiadványa. Megtudjuk belőle, hogy nagyon sanyarú a dán disznók sorsa, mert szűk ketrecben élnek, kidekázott tápadagot esznek, és egy vágóhídon jön el a végítélet pillanata. Ezzel szemben a vidéki házat vásárló gazda — csinál kedvet a disznótartáshoz a könyv — változatos életet biztosíthat a disznajának; valóságos házibarátokra lel, ha rászánja magát és vásárol néhány malacot, és mégis csak szebb egy házi disznótor, ha eljön a vég. Ez is egy szín a palettán.

A családi gazdaságokban persze nem szórakozásból nevelik Dániában sem az állatokat. Erről egy farmon győződött meg a társaság: Heircholm gazda 350 hektár földön gazdálkodik, pontosabban Michel, a gazda veje és két munkatársa műveli a földet és hízlal évente 3500 disznót. Jól gépesített farm, sokrétű felkészültség és kemény munka tükröződik az eredményekben. Egy kicsit ijesztőek a hallott számok: a 40 ezer gazdaságból az ezredforduló után csak a negyede marad; a 25 hektár alatti gazdaságokat már csak másodállásban, hobbigazdaságként tartják fenn.

*

Sok a leállás, a sztrájk a dán húsiparban, amelynek okát a nagy munkaintenzitásban jelöli meg Sören Nielsen úr, a Vágóhidak Munkáltatói Szövetségének rokonszenves igazgatója. Hetente átlagosan 2-3 munkabeszüntetés is előfordul, ottjártunkkor is éppen egy egyeztető tárgyalásra készültek. Míg 10-15 évvel ezelőtt a bérek körüli viták, később az éves szabadság és a munkaidő hossza, jelenleg a rugalmas munkaidő a konfliktusok leggyakoribb forrása. Hiába, a magas technikai felszereltség növeli a költségeket, ki kell használni a berendezéseket. Májusban az ország húsiparára kiterjedő

sztrájk robbant ki és tartott három hétig. Nielsen úr szerint az akciót ambiciózus vidéki szakszervezeti vezetők találták ki. De hangsúlyozza, hogy ez csak a magánvéleménye.

*

A szakszervezeti tag Dániában több tagdíjat fizet, de erősebb érdekvédelmet és több szolgáltatást tudhat a magáénak. A heti (!) 161 korona átlagos tagdíjból kb. 10 korona marad az alapszervezetnél, ezen felül persze szedhetnek be pénzt. Mintegy 6 korona a sztrájkalapba kerül; az alap nem titkos, mindenkor három heti munkabeszüntetésre elegendő koronának kell lenni a pénztárban. Oktatásra és képzésre elköltenek közel 10 koronát, balesetbiztosításra 13-at, a szövetség fenntartására pedig 34-et. Jelentős összeg megy el a munkanélküli pénztár feltöltésére. Mint megtudtuk: a munkanélküli segély a fizetés 85 százalékát teszi ki, amit 7 évig — rendkívüli esetben 9 évig — folyósítanak. A segély 80 százalékát az állam, a többit a szakszervezet fizeti. Aki nem szervezett dolgozó, csak önkormányzati segélyt kaphat. (Ha még azt is tudjuk, hogy a szakszervezeten kívüli dolgozót nem fogadják nagy örömmel a kollégák a munkahelyen, érthető a magas szervezettség.) Egyébként 11 százalék jelenleg Dániában a munkanélküliségi ráta.

*

Nagy esemény volt a húsipar életében 1993 májusában a már említett háromhetes sztrájk. 19 ezer dán vágóhídi munkás azért tette le a szerszámot, mert a munkáltatók 4 napos munkahetet, (vagyis 9 1/4 órás munkanapot) akartak bevezetni. A dán húsipar történetének leghosszabb sztrájkja végül a munkavállalók teljes győzelmével végződött, maradt az ötnapos munkahét. Kitartottak a sztrájkolók, mert összefogtak és számíthattak a közvélemény szilárd támogatására is. Kijelentettük — mondta a kemény küzdelemre emlékezve Jochumsen kolléga —, hogy a vágóhídi munkások egészségét többre tartjuk, mint a disznókét.

(Húsos, 1993. 4. szám, november)

*

ERŐGYŰJTÉS

Nagy a készülődés a szakszervezetek házatáján. Elhatározások érlelődnek, útkereső viták folynak és döntéseket sürgetnek a tisztségviselők. Elmúlt az az idő — legalábbis egyelőre —, amikor a puszta létezésért folytatott küzdelemre kellett összpontosítani. Sőt. A népszavazással felérő választási sikerekkel, az üzemi tanácsok és a társadalombiztosítási pozíciók elfoglalásával komoly hatalmi tényezővé váltak a szakszervezetek. 1993-ban sikerült — a választásokat kierőszakoló kormányzat jóvoltából — szavazócédulákkal elérni azt, amit 1991-ben az országos sztrájkkezdeményezésekkel nem sikerült. A munkavállalói érdekvédelem, közelebbről az MSZOSZ lobogója alatt szervezkedő erők társadalmi támogatást és legitimitást nyertek. Ezzel pedig országos és ágazati szinten is alkupozícióba jutottak. A kérdés már csak az, hogy a kormányzattal és a szaktárcákkal, még inkább a munkaadói szervezetekkel van-e miről alkut kötni, s az alkuhoz elegendőek-e a meglévő kvalitások, a szakértelem és a helyzetről helyzetre bizonyítandó támogatottság.

Látszatra majdnem minden stimmel, mégis gyenge hatásfokkal működik mostanság a munkavállalói érdekvédelem. Az egymást érő egyeztetések, tanácskozások zajából kihallatszik, hogy más tempóra lépnek az országos központok és más ritmusban menetelnek az alapszervezetek. Ez az eltérés feltehetően abból fakad, hogy a munkaadók és munkavállalók között az alkuk javarészt a munkahelyeken köttetnek. A privatizáció által teremtett új helyzet, valamint a segélyezésre és szolgáltatásokra épülő, hosszú időre visszatekintő mozgalmi gyakorlat, megtetézve az „alulról építkezünk" új keletű szlogenjével, kivételes helyzetbe hozta a munkahelyi szakszervezeti vezetőket. Megízlelték a hatalom és a felelősség édes-keserű ízét, miközben nagy buzgalommal felkutatták a helyi megállapodásokban rejlő lehetőségeket. Törekvéseiket számos helyen siker koronázta, megnőtt a személyes befolyásuk; néhányan országos ismertségre is szert tettek.

Most mégis eljött a változás ideje. Kiderült ugyanis, hogy a privatizálásnál eredményesen lehetett küzdeni a mi-

niszteri biztosokkal és állami hivatalnokokkal szemben a végkielégítésért, de az új tulajdonosokkal szemben már kisebb az esély, amikor a munkahelyek megtartásáról és a bérek emeléséről van szó. Az is látszik, hogy a tagdíjat vissza lehet forgatni segélyként, de a segélyt nem igénylők inkább az eredményes bérharcban érdekeltek.

Tényleg eljött a változás, a központosítás ideje!?

Alulnézetből ez nem mindig látszik így. Alapszervezeti vezetők nehezen hiszik el, hogy ha lentről több pénzt adnak, akkor fönt eredményesebbek lesznek. Tapasztalható, hogy sokan gyanúval kezelik az egységesítő törekvéseket, miközben senki sem tagadja az egység szükségességét. Csakhogy — mondják —, milyen egység készülődik ott, ahol platformok mögé bújva mindenki más politikai párt felé kacsingat. Mi lesz ebből — kérdik aggodalommal —, ha a parlamentbe jutva, az egy tömörüléshez tartozó szakszervezeti vezetők a kormánypárti és az ellenzéki padsorokból néznek egymással farkasszemet? Legfeljebb egymásra kacsintanak a frakciófegyelem mögül, de a kezükkel más-más gombot nyomnak meg a szavazógépen.

Merre halad a karaván? Egység vagy laza koordináció, országos demonstrációk vagy helyi gerillaküzdelmek, hatalmi befolyás vagy civil kurázsi, nyilvános kényszerítések vagy színfalak mögötti megegyezések, merre mozduljon a munkavállalói érdekvédelem? Akik a választ keresik, egyet biztosan tudnak, a vitákat nem a szakszervezeti irodákban, a folyosókon kell lefolytatni, hanem a legfelsőbb döntéshozó fórumokon. A bányászok és a vasasok kongresszusa is azt bizonyítja, hogy többen többre megyünk. Eljött az erőgyűjtés ideje.
(Élelmezési Dolgozó, 1993. december)

MUNKÁSSÁG NÉLKÜL NINCS MODERNIZÁCIÓ

A parlamentben szinte nem lehet kiejteni a munkás szót, ezt nem hajlandók elfogadni a képviselők — mondta Filló Pál, az MSZP munkástagozatának országos értekezletén. Nem kételkedünk kijelentésén, hiszen mindannyian tapasztaljuk, hogy — a kormánykoalíció politikájának következményeként — alig hallani a munkásságról. Háttérbe szorult,

mintha nem is létezne. Nincs mit csodálkozni ezen, minthogy azon sem, hogy a polgárság kialakítása és megerősítése került előtérbe. Minden róla szól, minden az érdekében történik. Pedig kétkezi munkások is vannak, élnek és dolgoznak, mind a leépülő állami vállalatoknál, mind az átalakult társaságokban és a magánszektorokban.

Ez a munkásság azonban már nem az a munkásság. Sem létszámában, sem összetételében, sem élethelyzetében, sem a gondolkodásában. A munkásság a rendszerváltás legnagyobb kárvallottja, fő vesztese — állapította meg Horn Gyula.

Mi jellemezte a Kádár-rendszer és a munkásság viszonyát? Erre Földes György történész próbált válaszolni. Véleménye szerint a munkásságnak sajátos helyzete volt az elmúlt évtizedekben, amely 1979-ig folyamatosan javult. Erről a tényről akkor sem szabad megfeledkezni, ha nem sírjuk vissza azokat az időket. A nyolcvanas években azonban — az eladósodással — nagy árat fizettünk a korábbi viszonylagos jólétért. Miért támogatta a munkásság a rendszerváltozást? Erről is beszélni kell, hiszen a munkások közül sokan szavaztak az MDF-re és az SZDSZ-re. Miért? Mert voltak illúzióik. A munkások a létező szocializmus válsága ellen szavaztak, a változásra voksoltak, de csalódtak — állapította meg Földes György. Azért támogatták a változásokat a munkások, mert csökkentek a juttatások, meg voltak fosztva az önálló érdekérvényesítés lehetőségeitől, szűk volt a szakszervezetek mozgástere.

Az államszocializmus összeomlott, de a szocializmushoz kötődés él. Túlélték a rendszerváltást a megújult, átalakult szakszervezetek, pedig az új hatalom farkasként vetette magát rájuk. Az tb-választásokon és az üzemitanács-választásokon a munkások is megmutatták, hogy mit gondolnak és akarnak, kikben bíznak. Ez is jele annak, hogy a halványuló munkásöntudat, a munkásszolidaritás kezd éledezni, megjelenni. Melyek azok az alapproblémák, amelyekre most a munkásság védelmében koncentrálni kell? Első helyen a munkanélküliség csökkentése áll. A második a létbiztonság megteremtése, a demokratikus szabadságjogok kiterjesztése a gazdasági és szociális területre. A harmadik a hazai ipar és a belső piac védelme.

Nem lehet támogatni olyan társadalmi berendezkedést, amely csak a politikában biztosít szabadságjogokat, de a gazdasági és szociális élet területén tilt minden beleszólást és ellenőrzést. Csak a jövedelmekkel, a fogyasztással és vagyongyarapodással arányos közteherviselés fogadható el igazságosnak.

A jelenlegi konzervatív gazdaságpolitika, amely az emberpusztító, tömeges munkanélküliséget elkerülhetetlennek tartja, az számunkra elfogadhatatlan — mondta Filló Pál országgyűlési képviselő. Ezért a gazdaságpolitika sarokpontja a foglalkoztatáspolitika, a választási program legfontosabb eleme a munkanélküliség elleni harc.

Mit jelent ez konkrétan? Megszigorítani, megdrágítani a létszámcsökkentést. A közmunkavégzés új alapokra helyezését. Új munkahelyek teremtését. A feketegazdaság visszavitelét a legális gazdaságba. A termelőkapacitások védelmét. Regionális válságkezelést. Kedvezményes hiteleket. A munkanélküli-juttatások átalakítását. Az egykori keleti piacok visszaszerzését. A felnőttoktatás új rendszerének kialakítását. A részmunkaidős foglalkoztatás kiterjesztését. A fiatalok első munkahelyének garantálását. Nem engedni a nők nyugdíjkorhatárának felemelését. S nem utolsósorban a gazdasági növekedés megindítását.

A privatizáció tapasztalatairól szólva Krausz Tamás történész elmondta: lehet, hogy a privatizáció hatékony, de közel egymillió ember elveszti munkáját. Ez emberellenes, népellenes. Amíg a privatizáció nem bizonyítja, hogy a gazdaság hatékonyabbá válik általa, s a munkásságnak jobb lesz, addig a munkások nem fogadják el. A privatizáció lényege ugyanis az, hogy eladják az állami tulajdont. Akik megveszik, azok gazdagodnak, a munkás meg rosszul jár. A privatizáció célja: vagyonhoz juttatni az új elitet, létrehozni az új uralkodó osztályt. A privatizáció eszköz ahhoz, hogy a magyar gazdaságot beépítsék a világgazdaságba.

A munkavállalóknak is van lehetőségük dolgozói tulajdonra, de ez nem old meg semmit — hangsúlyozta Krausz Tamás. De nem opponálhatjuk az MRP-t. A kívánatos magatartás mégis az, hogy minél nagyobb rész kerüljön dolgozói tulajdonba. Emlékeztetni kell ugyanakkor rá, hogy a népi

privatizáció egész Kelet-Európában csődöt mondott. (Az egész világhelyzet olyan, mintha omlettből akarnánk tojást csinálni.) Sajnos, a szakszervezetek sem tudtak érdemben beavatkozni a privatizációba. Nem értek közel hozzá, nem dolgoztak ki technikákat, nem tudtak beleszólni. Minden eddigi jogszerűtlen privatizációt felül lehet vizsgálni. Ennek azonban feltétele a jelenlegi koalíciós kormány elmozdítása.

— A munkások soha senkitől nem kaptak ingyen semmit — emlékeztetett Horn Gyula. — A munkásoknak nincs vagyonuk, nincsenek összeköttetéseik, nincsenek közel a tűzhöz. Csak harc árán, az érdekérvényesítés útján érhetnek el eredményeket. Ehhez kell a szakmai szervezkedés és olyan párt(ok), amelyek felvállalják érdekeik képviseletét. Jelenleg is az a helyzet: a gazdagok gazdagodnak, a szegények meg szegényednek. (Ismétlődnek a múlt századi jelenségek.) Megint a munkavállalók, a munkások viselik az átalakulás fő terheit. Tulajdonképpen az emberek türelme tartja fenn ezt az országot. A többség változást akar, de nem robbanásszerű változást. Nagyon fontos, hogy közvetlen kapcsolatot tartsunk az emberekkel, a munkásokkal. Nélkülük nincs modernizáció. Az érzelmi kötődésen túl ki kell mondani: egy baloldali pártnak a munkások érdekeit kell képviselnie. Ez nem mond ellent annak, hogy az alkalmazottakkal, az értelmiségiekkel is törődni kell.

Horn Gyula szerint ma senki sem tudja egyedül megmondani, hogy mi a válság megoldásának legjobb útja, eszköze. Okos szavakra, megfontolt cselekvésre van szükség. A jövő kormányának ki kell egyeznie a szakszervezetekkel. Alapvető érdekünk, hogy 1994-ben fordulat következzék be. Reális alapon. A szociális partnerség intézményes kiépítésével. Úgy, ahogy ez már Nyugaton évtizedek óta működik.
(Typográphia, 1993. december)

AZ ELNÖK MINT CENZOR

Papp Pál, a Vasutasok Szakszervezetének elnöke nem engedte megjelentetni a Magyar Vasutas című lapban azt a tudósítást, amely a Nyugati pályaudvar szakszervezeti alapszervezetének 1994. december 7-én megtartott küldött-

értekezletéről szólt. Annak ellenére tette ezt az elnök, hogy a jelenlévők jól előkészített, aktív és eredményes számvetésének voltak tanúi és részesei.

A pályaudvar különböző munkaterületeit képviselő 74 küldött meghallgatta Varga Gyuláné szb-titkár szóbeli beszámolóját az elmúlt négy év munkájáról, véleményezték a Vasutasok Szakszervezetének programtervezetét és alapszabály-módosítását, és megválasztották az új tisztségviselőket, valamint a márciusban sorra kerülő kongresszus küldötteit.

A sokoldalú eszmecserében a felszólalók „átvilágították" az érdekvédelem, az érdekképviselet szinte valamennyi témakörét. Nagy hangsúlyt kaptak a létszámleépítés következményei, a növekvő munkanélküliség, a megélhetési gondok és a bérek, a munkafeltételek, a szociális körülmények drasztikus romlása. Szó esett a sztrájkok tanulságáról, a kollektív szerződések tapasztalatairól, az üzemi tanácsok létrejöttéről, a jogsegélyről s az érdekvédelem megannyi apró problémájáról, a szakszervezet belső életének nehézségeiről, a tisztségviselők felelősségéről.

Másokkal együtt a tudósító — e sorok írója — is élvezte az érdekharc krónikáját, az életközeli nyílt vitát, a demokratikus légkör megnyilvánulását, azt a módot, ahogyan a szakszervezeti munka minden szépsége és gyötrelme, a vasutas érdekvédők küzdelme és töprengése kifejezésre jutott. Például abban a dilemmában, hogy nagyobb hangsúlyt és több pénzt kapjon az igazi érdekvédelem, de azért a segélyekre, a Mikulás-csomagra, a szaloncukorra is jusson, meg a kirándulásokra, a klubdélutánokra is maradjon idő és energia.

Természetesnek hatott tehát, hogy Győri István, a Vasutasok Szakszervezetének alelnöke korrektnek és hitelesnek nevezte a beszámolót, s benyomásait így összegezte: kevesebb gondunk lenne, ha minden alapszervezet úgy működne, mint a Nyugati pályaudvaré. Az is magától értetődőnek látszott, hogy Simon Dezső, a Budapesti Területi Tagozati Intézőbizottság ügyvezető elnöke megköszönte az alapszervezet tisztségviselőinek és személyesen Varga Gyuláné szb-titkárnak a munkáját.

Ha ez így volt — márpedig tanú rá a több mint 80 résztvevő —, akkor Papp Pál miért akadályozta meg a küldött-

értekezletről szóló cikk közlését? Azért, mert a tudósítás kéziratában olvasta a neki címzett bírálatokat is a különalkujáért, amelyet a novemberi vasutassztrájk alkalmával a miniszterrel kötött.

Alig volt ugyanis olyan felszólaló, aki alulnézetből szemlélve ne kifogásolta volna, hogy a szakszervezet elnöke egyéni akciójával megsértette a szolidaritás elvét, megosztotta a tagságot, a dolgozókat, s ezzel negatív hatást váltott ki. Nem elégítette ki a küldötteket a külön-megállapodás magyarázata sem. Emlékeztették az elnököt azon ígéretére, hogy írásban tájékoztatja majd az alapszervezeteket a megállapodás körülményeiről, ám a levelek késnek, akár a vonatok. Elmarasztalták a választmányt is, amely mindezek után még bizalmat szavazott a magányos lovagnak. Kérték az elnököt, látogasson el a Nyugati pályaudvar alapszervezetébe és személyesen tájékoztassa a munkavállalókat a történtekről. Amennyiben mindez nem valósul meg — hangzott a javaslat —, úgy a választmányhoz, illetve a kongresszushoz kell fordulni a vezetésben történő változtatások érdekében.

Nem is annyira a külön-megállapodás tartalmával volt a baj — hallottuk —, hanem a módszerrel. Elismerték a küldöttek, hogy végül is eredményes érdekérvényesítésről lehet beszélni, hiszen a megállapodás négy és félmilliárdot hozott a konyhára. Ugyanakkor a különalku módszerét, a partner szakszervezetek kirekesztését még nem emésztették meg, ennek a hangulati hullámai csak lassan csillapodnak.

Papp Pál viszont szeretné feledtetni a negatív visszhangot, és csak a szépre szeretne emlékezni. Irritálják az apró telitalálatok, úgy érzi, a tudósítás még „tovább hergeli az embereket". Ezért nincs szükség a Magyar Vasutasban ilyen cikkre, vagy ha mégis erős lesz a nyomás, akkor lényegesen megrövidítve és átdolgozva — késleltetni kell a megjelenését.

Furcsállhatjuk és sajnálhatjuk az ilyen reflexeket, hiszen a fentiekhez hasonlók, sőt, ezeknél keményebb vélemények is megjelentek a sajtóban, elhangzottak a különböző fórumokon. Vagy talán csak nem azért szálka az elnök szemében a Nyugati alapszervezete és annak szb-titkára, mert ellene szavazott azon a választmányi ülésen, ahol az volt a tét, hogy marad-e Papp Pál, vagy leváltják? A testületi ülésen,

mint ismeretes, többséget kapott az elnök. Igaz, olyanok is bizalmat szavaztak neki, akik máskor, a háta mögött keményen kritizálják és rendszeresen elmarasztalják. A kisebbségben maradottak pedig úgy látszik — miként az lenni szokott — számolhatnak a nyílt szavazáson kifejezésre juttatott ellenvélemény következményeivel.

Nem egyedi esetekről, nem elszigetelt jelenségekről van szó. Akik közelebbről ismerik Papp Pál munkásságát, magatartását, stílusát, azok tudják, hogy az elnök kedveli az olyan sajátosan egyéni akciókat, mint a különalku és a kézi vezérlésű sajtóirányítás. Ezek nem ritkák és nem véletlenek, hanem a jéghegy csúcsai. Ezek részei az elnök személyiségének, gondolkodásának, vezetői tevékenységének.

A szerkesztőségben már megszokták a kollégák, hogy az elnök feltúrja a leadásra kész újságot, és az utolsó pillanatban is kivesz abból anyagot és betesz olyat, amilyet ő fontosnak tart. Amilyen magabiztos saját véleményében, olyan könnyedén és lazán kezeli mások észrevételeit, az alulról érkező jelzéseket. Demokrácia, tolerancia, a sajtószabadság tisztelete a retorikában, önközpontúság, cenzúra a valóságban.

Papp Pált demokratikusan választották a Vasutasok Szakszervezete elnökének a rendszerváltás után. A régi szakszervezetből érkezett diplomás, idegen nyelvet beszélő, fiatal munkatárs új arcot és friss reményeket jelentett a vezető tisztségviselők körében. Az azóta eltelt idő azonban — mértékadó értékelések szerint — azt bizonyítja, hogy demokratikusan is lehet rosszul választani.

Lehet valaki ígéret, ám a vezetői alkalmasságot a gyakorlatban kell bizonyítani. Illő szerénységgel, alázattal, önmérséklettel. S erre bizony Papp Pálnak nagy szüksége lenne, különösen most, a márciusi kongresszusi megméretés előtt. Nemkülönben azért is, mert indulni kíván a parlamenti képviselő-választásokon.

Ez az írás érte haragszik, neki akar segíteni. Annak tudatosításával, hogy nem a szakszervezeti tagság van az elnökért, hanem fordítva. Úgy kíván használni e cikk, hogy figyelmeztet: a nyilvánosság erejével.

(Mozdonyvezetők Lapja, 1994. január)

KULCSKÉRDÉS: A „CSAPAT"

A Zalahús Rt. privatizálása — bár érdekes módon az ÁVÜ (eddig) nem reklámozta — olyan sikertörténet, amelyből a munkavállalók is hasznot húztak. Habár voltak, akik nem éltek a lehetőséggel, vagy nem tudtak élni, míg mások éppenséggel a kapottnál többet reméltek. A zalaiak talán büszkék is lehetnek arra, amit közösen, ésszel és sok munkával, együtt elértek. Mindennél többet mond ugyanis, hogy a Zalahús Rt. részvényeinek 86 százaléka ma dolgozói tulajdonban van. Farkas Imre elnök-vezérigazgató nyilatkozott a megtett útról:

— Mielőtt belevágtunk a privatizációba, tisztáztuk azt, hogy közösen mit akarunk. Személyesen beszéltem a dolgozókkal, minden egyes részlegben külön. Elmondtam, hogy a privatizáció természetes folyamata a változásoknak, nekünk el kell dönteni, mit akarunk: külföldi tulajdonost, belföldit, vagy magunk vesszük kezünkbe a sorsunkat? Felvállaljuk-e a felelősséget, vállaljuk-e a hitelt? Alaposan tisztáztuk egymás között, hogy a dolog csak közösen megy, úgy nem, ha csak a vezetők akarják. Ez a párbeszéd a dolgozókkal azután többször megismétlődött.

Miért hangsúlyozom ezt így utólag? Mert ma is azt mondom bárkinek, aki az itteni MRP-t, illetve az egész privatizációt sikeresnek ítéli, hogy legfontosabb a „csapat". Fontos, hogy a teljes foglalkoztatott állomány — az 1100 fő — összhangban legyen és együtt akarja azt, amit akar.

— Milyen helyzetben volt az Önök vállalata, amikor belevágtak a privatizálásba?

— Nem voltunk rossz helyzetben, sőt, azt mondhatom, hogy az átlagosnál jobb helyzetben voltunk. Először is, nem voltunk eladósodva. Másodszor: jó volt a piaci pozíciónk. Harmadszor: jó volt a cég eredményessége, pénzügyi stabilitása. Ezenkívül jó a technikai színvonalunk, nem voltunk és vagyunk „lerongyolódva". Egy európai szinten lévő vállalatról van szó. Úgy értem: volt mit félteni és volt miért erőfeszítéseket tenni.

— Ezek szerint jó cégnél könnyű MRP-t csinálni, de lehet-e, szabad-e ott, ahol rosszabbak a feltételek?

— Szerintem az MRP-t pontosan így meg lehet csinálni a kevésbé jó helyzetben lévő vállalatoknál is. Csak éppen tudni kell a terheket megosztani, hogy mindenki érezze a felelősséget is a vállalása teljesítésére.

— A „csapat" megszervezése kinek a feladata? Mit tehet például a szakszervezet?

— A szakszervezetet nem hagytuk ki ebből a munkából. A megvalósítás utolsó szakaszában szinte naponta kellett az emberekkel kommunikálni, ezt nem tudtuk volna jól megoldani az érdekvédelmi tisztségviselők, a termelő munkásokkal közvetlen kapesolatot tartó munkahelyi vezetők nélkül. Ennek a „kapocsnak" tökéletesnek kellett lenni. Hangsúlyoznom kell, a céljaink eléréséhez bizalom kellett, hogy hinni tudjunk egymásnak. Nekem csodálatos érzés volt, amikor elmondtam az elképzelést, s az emberek azt mondták, hogy főnök, mi még nem csalódtunk, biztosan most is nagyon jót akarsz, csináljuk!

— Ezek szerint egy vezetői megmérettetésről is szó volt?

— Igen, egyértelműen.

— A dolgozók helyzetét mennyiben változtatta meg a tulajdonlás? Miként esik latba a bér-, illetve az osztalékérdekeltség?

— Még ennél is fontosabb a biztos jövő és a munkahely. Ha nincs az MRP, akkor ide belépett volna egy idegen tulajdonos, s ezáltal megteremtődött volna egyfajta bizonytalanság. Ha az MRP egyes munkavállalóknak nem is biztosít garanciát a munkahely megtartására, a „csapat" számára a biztos jövőt, a munkát jelenti.

A bérérdekeltség mindenképpen megvan. Nálunk istermészetesen mindenki arra törekszik, hogy ismerjék el a munkája ellenértékét. A Zalahúsnál szerencsére hosszú évek alatt kialakulhatott egy valódi bérérdekeltség. Megfelelően emelkedhettek a bérek. Tavaly 24 százalékos bérfejlesztés mellett 10 százalék osztalékot is adtunk. Ma persze mindent jól meg kell gondolni, mert a béreket magunknak kell kitermelni. Ha mi nem leszünk mértéktartóak, akár a bérben, akár az osztalékban, akkor magunknak okozunk nehézségeket.

(Húsos, 1994. 1. szám, február)

PARTNEREK A PÁSTON

A kívülálló újságíró nemcsak érdeklődéssel, de kifejezetten élvezettel figyelte annak az érdekütközésnek a nyilvános bemutatóját, amely a közalkalmazottak bérkövetelését nyomatékosító aláírásgyűjtés után zajlott le a titkárok tanácsának ülésén. Tudatosan írok bemutatót, mert a munkavállalók képviselőinek és a munkaadónak a szópárbaja — tanulságai okán — akár modellértékűnek is tekinthető.

Bárdos Judittal az élen a szakszervezeti tisztségviselők azt bizonyították, hogy miért harcoltak a közalkalmazottak béremeléséért és miért kényszerültek a nyomásgyakorlás olyan eszközéhez, mint az aláírásgyűjtés. Pintér Sándor országos rendőrfőkapitány pedig azt indokolta, hogy miért nem kerülhetett erre sor, és miért nehezményezte az aláírásgyűjtést, miért találta azt helytelen módszernek.

Ezek bizony különböző nézőpontok, eltérő álláspontok. Aki ezután azt hiszi, hogy a tisztázó párbeszédet indulatos kitörések kísérték, netán veszekedéssé torzult az álláspontok kifejtése, az téved. A higgadt, érvelő, kulturált meggyőzés mindkét részről nélkülözte a demagógiát, a sértegetést, a megfellebbezhetetlen kinyilatkoztatást. Ez így helyes, ezért példa értékű.

Azon ugyanis nincs semmi csodálkoznivaló, hogy vannak (és lesznek) konfliktusok, érdekütközések, nézeteltérések. Az sem meglepő, hogy más nézőpontból közelít, más módszereket használ a szakszervezet, mint a munkaadó. A szakszervezetnek az a dolga, hogy a szociális klíma felől közelítve érdekeket védjen, harcoljon a munkavállalók élet- és munkakörülményeinek javításáért. Egészen addig és úgy, hogy a munkaharc jegyében a nyomásgyakorlás keményebb eszközeit is igénybe vegye. Ennek eldöntése az érdekvédők felelőssége.

Nem feladata a szakszervezetnek a béremeléshez szükséges pénz előteremtése. Ez a munkaadó hatásköre és kötelessége. Természetesen, ha a szakszervezetnek van erre vonatkozó javaslata, meg tudja jelölni a forrást, az csak jó, de nem következik az érdekképviseleti funkcióból. A lényeg az, hogy mind a munkavállalók, mind a munkaadók képviselői

végezzék a maguk dolgát úgy, hogy folyamatos kapcsolatot tartsanak, érdemi együttműködésben dolgozzanak a szakmai feladatok teljesítéséért és a munkakörülmények javításáért, a jobb közérzetért. Ha ezenközben konfliktusok és nézetkülönbségek keletkeznek, akkor azokat a demokrácia játékszabályai szerint rendezzék. Úgy, ahogy ez a Belügyi Dolgozók Szakszervezetének fórumán történt.
(T-Ma, 1994. március)

VÁLTOZÓ IDŐK PETŐHÁZÁN

Módos János elfoglalt ember. A Petőházi Cukorgyárban szociálpolitikai előadó, emellett szb-titkár. Mivel az 560 főt foglalkoztató üzemben hatvanszázalékos a szervezettség, az üzemitanácsi választásokon a szakszervezet a papírformának megfelelően megszerezte a mandátumok többségét, így 1993 júniusában megválasztották az üt elnökének is. Tudnivaló továbbá, hogy Módos kolléga az 1990. évi önkormányzati választások óta a település polgármestere is. Március első napjainak egyikén, késő délután a községháza szépen berendezett szobájában fogad bennünket.

Az idei szezon Petőházán is nehéz volt — tudom meg. Hiába termett meg a földeken a szükséges mennyiségű répa, a korán leesett hó, a fagy majdnem áthúzta a számításokat. Rendkívül megnehezült a betakarítás, de nagy erőfeszítésekkel sikerült megmenteni majdnem az egész termést. Így is rászorultak arra, hogy sűrűlevet hozzanak be Ausztriából. Csak így tudták ellátni és tartani a korábbi piacaikat.

A privatizáció során jó választás volt az Agrana Internacional — állítja Módos kolléga. Az osztrákok két lépcsőben megvásárolták a cég részvényeinek többségét (53 százalékát), az ÁVÜ birtokában van 14 százalék és az önkormányzatnak is van három százaléka.

A szakszervezet azt szeretné, ha a részvények négy-öt százaléka, mintegy 115 millió forint értékben kedvezményes formában, 10 százalékos árfolyamon a dolgozóknak jutna. A termelőknek is van még lehetőségük, hogy részvényhez jussanak, bár az tapasztalható, hogy a kárpótlási jegyeket inkább földre váltják be.

A szakszervezet az új tulajdonost korrektnek tartja, a korábbi viszonylag magas szociális juttatásokból egyelőre nem kellett visszavenni. Jelenleg dolgoznak az új kollektív szerződésen, a tárgyalások visszatérő témái a különféle juttatások. Jónak tartják a munkaruha-ellátást, a törzsgárda elismerését az eddiginél magasabb szintre akarják emelni. Érdekes párhuzamokat kínál az érdekvédelemben az a körülmény, hogy az Agranának három cukorgyára van Ausztriában, a petőháziak felvették velük a kapcsolatokat.

Az idén a reálbérek szinten tartását céloztuk meg — közli Módos János, amikor a bérekről kérdezem. Áprilisban lesz a részvénytársaság közgyűlése, a szakszervezet húszszázalékos bérfejlesztést javasol. 1993-ban egyébként 400 ezer Ft/fő volt a cégnél az átlagkereset, a környéken ez a legjobb pénznek számított. Pillanatnyilag közvetlen elbocsátás nem fenyeget Petőházán, miközben belső szervezeti átalakítások történnek, ami kihat a foglalkoztatás formájára. Visszatekintve az elmúlt évekre a tendencia elég világos: csoportos elbocsátás nélküli folyamatos létszámcsökkenés megy végbe a cégnél.

Választások előtt egy községben nem marad titokban, de Módos János korábban is vállalta, hogy a szocialistákkal rokonszenvez. Ennek előrebocsátásával értelmezhető csak az a megállapítása, amelyet beszélgetésünk végén tett: — A negyven év „nem múlt el nyomtalanul": az emberek nehezen veszik tudomásul, hogy bizonyos gazdasági döntések már nem demokratikus úton, hanem a tulajdonjog alapján történnek.

A régi gyakorlat alapján sokan igénylik, hogy beleszóljanak a döntésekbe. Esetenként a szakszervezetre hárul, hogy az új tulajdonosi viszonyokat a munkavállalók körében magyarázza. Másfelől azt érzik, tapasztalják, hogy a szakszervezeti munka sem olyan látványos, mint korábban volt. Annak ellenére, hogy elfogadható és vállalható amit Petőházán a „kemény" kérdésekben elértek: a viszonylag jó bérek mellett van tizenharmadik havi fizetés, továbbá a befektetési jegy, a kamatmentes kölcsön, az említett kedvezményes részvény megannyi kiharcolt forint, amely vastagítja a munkavállalók borítékját. Mégis hiányzik valami.

(Élelmezési Dolgozó, 1994. március)

K-VONAL

Érdekes találmánya volt az „átkosnak" a K(=közvetlen) vonal. Hiába volt a sok ötéves terv, a telefonhelyzet csak nem javult. Telefonálni pedig kellett, különösen annak, akit magas pozícióval áldotta-verte a sors. Így született meg azután a K-vonal: közvetlen kapcsolatot teremtve a politikai, a kormányzati, a társadalmi és a gazdasági elit különböző „vezetési pontjai" között.

Ez a kezdetben csak technikai megoldás persze túlnőtt önmagán, a „K-vonal" birtokosai külön kasztot képeztek. A K-telefonkönyv pedig szociológiai pontossággal jelölte a nómenklatúra határait. Érthető ezért, hogy a rendszerváltó elit nagyon cikizte a K-vonalat — amíg csak birtokba nem vette. Ezt követően viszont annyira megszerette, hogy a meglévő vonalak kevésnek bizonyultak. Legalábbis ilyen okkal, valamikor tavaly ősszel az ÉDOSZ Szövetségben leszerelték a K-vonalat. Mert bizony addig volt. Hiába, a kezdeti időben slampos volt ez az új elit, de mire jöttek az új választások, utolérte önmagát. Én mindenképpen erre gondoltam. Mondtam is a kollégáknak, ne búsuljanak, a szakszervezet végre a helyére került.

Még egy tulajdonsága volt régen a K-vonalnak: a magas vezető ezt a készüléket használta, ha „odaszólni" kívánt. Miért mesélem ezeket a régi dolgokat? Rögtön mondom.

Úgy adódott, hogy Menczer Tibor, a GMDSZ elnöke elindult ezen a képviselő-választáson, s éppen Kapuváron, ahol Raskó György államtitkár is szerencsét próbál. Így most a választópolgárok előtt folytatják az elmúlt években az élelmiszeripar privatizálásáról folytatott vitájukat. Legutóbb Menczer kolléga a kormányzat privatizációs sikerpropagandáját bírálva, egy sajtótájékoztatón azt találta mondani, hogy bizony Raskó államtitkár úr , úgy is mint az ÁVÜ igazgatótanácsának tagja, felelős azért, ami az élelmiszeriparban történt. Tudják, mi történt erre? Az államtitkár „odaszólt" az ÉDOSZ főtitkárának, hogy a munkatársa renitenskedik.

Raskó szaktárs, az ÉDOSZ Szövetségben ma már nincs K-vonal! Talán elfeledte, hogy elvitték?

(Élelmezési Dolgozó, 1994. április)

MIT AKAR A REEMTSMA?

Előttünk a Reemtsma Debreceni Dohánygyár Kft. (4034 Debrecen, Vágóhíd u. 2. sz. alatti székhelyű munkáltató) kérelme a Munkaügyi Bírósághoz. A kísérőlevél tanúsága szerint a cég nem akarja kitenni annak a munkavállalóit, hogy esetlegesen érvénytelen bérmegállapodás szülessen. Ezért kéri a bíróságot, állapítaná meg, hogy a szakszervezet, amely egyébként évek óta partnere, tényleg szakszervezet-e, vagy csak annak mondja magát.

Dr. K. D. jogtanácsos úrnak, személyzeti igazgatónak nem felel meg a Fővárosi Bíróság 1991. augusztus 8-án kelt végzése a Dohányipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetségének nyilvántartásba vételéről. A jogtanácsos úr eltekint a DDSZSZ alapszabályától is, amely meglehetős pontossággal definiálja, hogy a szakszervezet „alapvető szervezeti egysége az önálló alapszervezet, [aminek] az azonos munkáltatónál foglalkoztatott szakszervezeti tagok szervezete minősül".

Doktor K. azon akad fenn, s erre építi beadványát, hogy a dohányosok a szakszervezetüket „szakszervezeti szövetségnek" nevezték el. Mintha valamit is számítana, hogy egy az egyesülési jogról szóló 1989. évi 11. törvény alapján létrejövő társadalmi szervezet (politikai párt, szakszervezet, egyesület) önmagát fórumnak, szövetségnek, társaságnak, egyesülésnek vagy valami másnak nevezi.

Márpedig a DDSZSZ bejegyzéséről szóló végzésen ott áll, hogy működési köre szerint érdekvédelmi, az alapszabálya pedig világosan rögzíti, hogy „a szakszervezet tagja lehet a dohányipari vállalatok dolgozója, családtagjai, nyugdíjasa...". A személyzeti igazgató úr viszont a tények igen sajátos kezelésével a beadványában arról értekezik: amíg a szakszervezetnek csak magánszemélyek lehetnek a tagjai, addig a szakszervezeti szövetség legitim jogi személyek szövetsége. Vagyis: ha a dohányos szakszervezet szövetség, akkor az alapszervezetének önállóan bejegyzett jogi személynek kell lenni, de mivel önállóan nincs bejegyezve, nem is szakszervezet. Mit gondoljunk ennyi badarság összehordásán? (Helyhiány miatt a többi szamárságra ki sem térünk.) Mivel K. urat nem ismerjük, nem állíthatjuk, hogy csapnivaló jogtanácsos,

s mivel a munkaszerződését sem ismerjük, nem mondhatjuk, hogy jó pénzért kiszolgálja gazdáit. Mit gondoljunk a gazdáiról, a társaság ügyvezetőjéről, különösen azok után, hogy a debreceni dohánygyárban nem ez az első kísérlet a szakszervezet kiszorítására. Ez volna a Reemtsma célja? Ezt nem hihetjük. Hiszen a többi multinacionális cég, ha viták árán is, megpróbál korrekt kapcsolatot kialakítani a szakszervezettel. Nem hihetjük, hogy a Reemtsma a hazai közvélemény előtt ekkora előnyt adna konkurenseinek. Magyarázat nincs.

Mit tehet ilyen helyzetben a szakszervezet, amikor mindjárt vége az első negyedévnek, s minden időhúzás csak hátrányos a munkavállalóknak. Első pillanatra úgy tűnik, hogy a jogtanácsos úr jó kis jogi csiki-csukit eszelt ki. Erről azonban szó sincs. Inkább magas labdát adott a szakszervezetnek. Nem hisszük ugyanis — némi tapasztalatok birtokában —, hogy magyar bíróság komolyan venné ezt a kérelmet.

Lehet pereskedni. Lehetséges emellett ezt az egész dohánygyári sztorit nyilvánosságra hozni — hadd szórakozzon a nagyérdemű debreceni közönség. És lehet természetesen rövid úton is bizonyságát adni, hogy a debreceni dohányosoknak van szakszervezete. Ha valaki nem hisz a Fővárosi Cégbíróságnak, az Állami Számvevőszék vagyonkezelőjének, az üzemitanács-választások eredményének, akkor egy, a bértárgyalások azonnali megkezdését célzó kétórás figyelmeztető sztrájkkal észre téríthető. Egyszerű ugyanis: ha van sztrájk, van szakszervezet, ha nincs, akkor igaza van K. úrnak. Csak azt nem értjük, a Reemtsma miért akar egy sztrájkot kiprovokálni?

(Élelmezési Dolgozó, 1994. március)

*

Utóirat. A Debreceni Munkaügyi Bíróság 4. Mpk: 50009/1994/3. sorszámon, dr. Csabai Attiláné bíró aláírásával, 1994. március 21-i dátummal, nem peres eljárásban határozattal megállapította, hogy a Reemtsma Debreceni Dohánygyár Kft. munkaadó mellett működő szakszervezeti alapszervezet jogosult kollektív szerződés kötésére. A bíróság a kérelmet — a beadványban emelt egyéb kifogásokat — ezt meghaladóan elutasította. Győzött az igazság.

(Élelmezési Dolgozó, 1994. április)

PARLAMENT, PAKTUM, PRIVATIZÁCIÓ

A szocialisták választási győzelme és kormányra kerülése minden bizonnyal fordulatot jelent a munkavállalói érdekvédelem századvégi történetében. Jogosan remélik a szakszervezetek, hogy az új hatalom nem vonja kétségbe szerepüket a szociális piacgazdaság megteremtésében és nem gátolja, akadályozza tevékenységüket. Már csak azért sem, mert a szakszervezetek aktív közreműködése nélkül a választók nem támogatták volna a négy évig kormányzó koalícióval szemben felkínált szocialista alternatívát. Egyszerűbben szólva: a szakszervezetek nélkül valószínű, hogy nem lehetett volna leváltani az Antall—Boross-kormányt. De nem is csak erről van szó, vélhetően a szakszervezetekkel való együttműködés nélkül az új kormány sem maradna sokáig hivatalban. Ugyanakkor, ha a szakszervezetek mérlegre teszik, hogy a rendszerváltozás óta meddig jutottak a megújulási folyamatban és mennyire sikerült a működési feltételeiket a mai követelményekhez igazítani, akkor nem lehet sok okuk az elégedettségre. Ezért a szocialisták győzelmével kialakult új politikai szituáció igen nagy kihívást jelent a szakszervezeteknek.

A májusi győzelem kihívásait számbavéve három területre szeretnénk felhívni a figyelmet. A törvényhozásban vállalt szerepre, a hatalmi tényezőkkel kötendő paktumra és a tulajdonváltás folyamatára.

1. Törvényhozás

Az Országgyűlésben eddig is voltak szakszervezeti vezetők, de nem mondhatjuk, hogy a munkavállalók érdekeit érvényesíteni tudták a törvénykezésben. Habár az utóbbi két év költségvetésének elfogadásánál a képviselők jószerint csak statisztáltak a kormány, valamint a munkaadói és munkavállalói képviseletek előzetes megállapodásához. Mintha egy hallgatólagos paktum működött volna. Ez azonban inkább a kormány érdekeit szolgálta: visszaszoríthatta a saját soraiban meglévő elégedetleneket. Sokkal többre most sem futja, ha a szakszervezeti képviselők az ülésteremben és a bizottságokban nem tudják markánsan megjeleníteni a munkavállalói érdekeket. Márpedig erre csak akkor lesz valódi esélyük a

mandátumhoz jutott szakszervezeti vezetőknek, ha okos együttműködéssel és komoly szakértői háttérrel „lefedik" a törvényhozás egész folyamatát. Látványos és hangzatos napirend előtti hozzászólásokkal és interpellációkkal nem lehet pótolni a törvényjavaslatok részleteiben való elmélyült munkát. Különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy kormánypárti padsorokban ülve kell megtalálni a frakciófegyelem és a bázis képviseletének kényes egyensúlyát.

Az Országgyűlés a politikai nyilvánosság legjelentősebb fóruma. A T. Házban szereplő szakszervezeti vezetőkre igen nagy felelősség hárul az érdekvédelem imázsának formálásában. Nagy Sándor és társai jó parlamenti szerepléssel többet tehetnek a szakszervezetek kedvező megítéléséért, mint a többi tisztségviselő együttvéve. Ez a helyzetből fakad és természetesen negatív összefüggésben is igaz. Erre bizony előre gondolni kell.

2. *Megállapodás*

A választási kampány során szinte közmegegyezés jött létre, hogy az új kormánynak a munkaadók bevonásával átfogó gazdasági-szociális megállapodást kell kötni a szakszervezetekkel. Az MSZOSZ nem is késlekedett az ajánlatát és feltételeit nyilvánosságra hozni. Eszerint mindenekelőtt a gazdasági terhek méltányos elosztásáról kell alkut kötni: a munkabérek, a szociális jövedelmek, egyáltalán a foglalkoztatás alakulásáról, az elvonások és az ellátások egész működési mechanizmusáról. A másik nagy kérdéscsoport pedig az érdekegyeztetés törvényes rendjének kialakítása, valamint a munkavállalói és szakszervezeti jogok bővítése. Végezetül pedig egy ilyen megállapodás részeként a szakszervezetek szeretnék a működési feltételeiket is javítani.

Sajnos a szakszervezeteknek — részben önhibájukon kívül — gyenge a pozíciójuk egy ilyen átfogó megállapodás megkötéséhez, de főleg a betartatásához. Az érdekvédelem szervezeti széttagoltsága, az irányító központok szakmai gyengesége, a munkahelyi érdekérvényesítés kiszámíthatatlansága, a kommunikációs eszközök elégtelensége megkérdőjelezi a megkötendő egyezség életrevalóságát. Ezért is a megállapodások előkészítésével egyidejűleg fel kell gyorsítani a szakszervezeti mozgalomban a rendszerváltással meg-

indult, de a most leköszönő hatalommal folytatott harcokban némileg megrekedt megújulási folyamatokat. Hiba lenne ugyanis azt hinni, bár néha ez a látszat, hogy a demokratikus átalakulásban a munkavállalói érdekvédelem előtte jár a társadalomnak. Erről szó sincs, a szakszervezeteknek is le kell küzdeniük a maguk válságát. Erre most igen jó esélyt kínál a baloldal térnyerése és a politikai klíma.

3. Tulajdonváltozás

Ha valóban szociális piacgazdaságot akarunk, valószínűleg stratégiai hiba a szakszervezetek kiszorítása a privatizációs folyamatból. A titkos adásvételi szerződések nem segítik a magántulajdon megszilárdulását és a munkavállalói mentalitás kialakulását. Természetesen a szolidaritás erősödését sem. Ami privatizáció címén az elmúlt négy évben történt, számos helyen még hosszú ideig árnyékot vet a munka világára. Ezért igen nagy kihívás az új kormánnyal együttműködő szakszervezeteknek, hogy új szereplőként megjelenjenek a tulajdonváltás forgószínpadán. Ha ezen a téren nem lesz fordulat, és a szakszervezetek csendes asszisztálása, netán kiszorítása mellett folyik továbbra is a privatizálás, akkor teljesen értelmetlenné válnak a parlament, illetve a kormány viszonylatában tett erőfeszítések is. Nem lehet ugyanis valódi érdekvédelemről beszélni, ha a privatizációt továbbra is egy manipulált nyilvánosság veszi körül, ha a tulajdonszerzési esélyek végletesen eltorzulnak és a folyamat kicsúszik a társadalom ellenőrzése alól. Lényegében a tulajdonváltozás folyamatában dől el, hogy a szakszervezetek érdekvédelmi szervezetek maradnak, vagy önsegélyző, emberbaráti társulásokká válnak. Ez utóbbi sem kevés, de ehhez nem kell felülni a politika szekerére.

Végezetül szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy az 1994. évi országgyűlési választásokon tapasztalt „földcsuszamlás" valódi okaira az elkövetkező évek adnak végleges választ. A társadalmi reflexeknek ez a szinte kiszámított pontosságú működése a nagyobb nehézségekre való felkészülés előjele is lehet. A fentiekben leírtaknál nagyobb kihívások is érhetik a szakszervezeteket. Ez azonban már egy másik történet.

(Élelmezési Dolgozó, 1994. június)

IV. SZEGFŰ ÉS TŐKE

1994. június —1995. február

1994 májusában Magyarországon első ízben, a szakszervezetek hathatós támogatásával a parlamenti választásokon fölényesen győz a baloldal. A szocialisták hosszú alkudozások után koalícióra lépnek a liberálisokkal, egyebekben pedig Horn Gyula megörökli Antall József kormányzati rendszerét. A nyári melegben kimúlik az expo, hervadozni kezd a szegfű, és a Világbank gazdasági megszorító lépésekre ösztönzi Békesi László pénzügyminisztert. Kifulladnak a privatizációs visszaélések feltárására irányuló kezdeményezések és a közelítő télben feledésbe merülnek a választási ígéretek. Forintleértékelések, áremelések és helyi sztrájkok jelzik, hogy növekednek a munkavállalók terhei, ami ellen a szakszervezetek fellépnek, de azt remélik, hogy a feszültségek feloldhatók lesznek egy társadalmi-gazdasági megállapodás keretében. Csalódniuk kell. A Horn-Kuncze kormány — ahogy a liberálisok emlegetik — egyre inkább késésbe kerül, kapkod és belső vitákba bonyolódik. A tőke képviselői aggodalmas nyilatkozatokat tesznek, egy nagy bajuszú bankár pedig intézkedési „csomagot" készít. A kormány a legszigorúbb döntésekre szánja el magát — a szociális partnerek teljes mellőzésével. Az MSZP egyik vezetője szerint ekkor — 1995 márciusában — véget ér a Kádár-korszak.

CHARTA-FÓRUM A KOALÍCIÓRÓL

Helyzet van — mondta Farkasházi Tivadar a Demokratikus Charta vitafórumának megnyitójában —, mikor hallassa hangját a civil társadalom, ha nem most?

Konrád György pedig ezt mondotta bevezetőjében: — Kíváncsiak vagyunk, miről is van szó tulajdonképpen? Legyen-e koalíció, vagy ne legyen? Ha lesz, mi legyen a tartalma? Sokféle véleménnyel találkozunk, azt szeretnénk, hogy magunk is tisztábban lássunk, s ezeket a véleményeket eljut-

tassuk az illetékesekhez. Ehhez azonban tisztázni kell a problémát. Ezért — kérte a résztvevőket — mondja el mindenki a gondolatait a koalíció mellett vagy ellene, de úgy, hogy érveit is sorakoztassa fel.

Így kezdődött a parázs hangulatú vita a Kossuth Klubban. Gyors egymásutánban léptek a mikrofon elé írók, közgazdászok, mérnökök, kutatók, filmrendezők, egyetemi tanárok, az SZDSZ és az MSZP tisztségviselői, országgyűlési képviselők. A felszólalók között többen voltak a liberálisok, mint a szocialisták, de szólásra jelentkeztek pártonkívüliek is. Hogyan oszlott meg a koalíciópártiak és az ellenzők aránya? Valamivel többen mondtak nemet, mint igent. A szocialisták közül valamennyien a koalíció mellett érveltek, a liberálisok többsége vagy elutasította, vagy kétségeit, fenntartásait hangoztatta. Számosan haboztak, inkább meditáltak, mint állást foglaltak.

Az „igen" hívei szerint szélesebb lesz a kormány tömegbázisa, társadalmi támogatottsága. Ha az SZDSZ belép a koalícióba, akkor nagyobb lesz a lehetősége gazdaságpolitikai elképzelései megvalósítására. Azért is jó lenne a koalíció, mert akkor az ellentétek is oldódnának. Ha létrejön a koalíció, jobban jön a tőke, több lesz a pénz. A szociálliberális koalícióra szavaztak a választópolgárok, az MSZP tagságának a többsége is koalíciópárti, és ezt ajánlják a mértékadó külföldi szakértők is. Történelmi esély előtt áll a két párt. Együtt könnyebb lesz, hiszen a programokban sok a közös. Egy koalícióból ki lehet lépni, de utólag belépni nem lehet. A kívül maradó párt önmagát fogja leértékelni.

A „nem"-pártiak szerint az MSZP sötét ló, van benne KISZ-frakció (BIT) és SZOT-frakció (a szakszervezeti vezetők). Fennáll az állampártosodási veszély. A szocialisták még nem mentek ki eléggé a hatalomból ahhoz, hogy visszajöjjenek. Az ország olyan nehéz gazdasági helyzetben van, hogy a kormány rövid időn belül elveszítheti támogatottságának nagy részét és instabillá válhat. A liberálisok ne kapcsolódjanak az MSZP reménytelen küzdelmeihez, az SZDSZ ne oldódjon fel a növekvő feszültségekben. Az MSZP-re szavazók táborában túl nagy a biztonságigény, s ennek nem lehet eleget tenni. Nem biztos, hogy az MSZP egységes marad. Békesi és

Nagy Sándor ellentétes nézeteket vall. A két párt között is nagyok a különbségek.

Az elgondolkodtató érvek közben felizzottak az indulatok a heves eszmecserében. Voltak olyan liberális felszólalók, akik úgy beszéltek; mintha ultimátumot adtak volna át, mintha az SZDSZ nyerte volna meg a választásokat. Voltak olyanok is, akik kétségbe vonták a Charta illetékességét a koalíció témakörében, mondván, ez a pártok dolga és felelőssége. Óvták a Chartát a szerepzavartól, hiszen a demokrácia nincsen veszélyben. Mások viszont úgy vélték, a szociálliberális koalíció éppen a Chartában jött létre, hiszen minden Charta-fórumon és -tüntetésen együtt voltak jelen, együtt vonultak liberálisok és szocialisták, valamint szimpatizánsaik.

Hamarosan eldőlnek a koalíció kérdései. A pro és kontra vélemények felelevenítése, az indulatos szellemi csatározás légkörének érzékeltetése mégis hasznosnak látszik, mert a tanulságok velünk maradnak. Szükségünk lesz rájuk holnap és évek múlva is. Arra például, hogy bizony még mélyek az ellentétek, erős a gyanakvás, a bizalmatlanág, könnyebb beszélni a toleranciáról és a kompromisszumkészségről, mint érvényesíteni azt a gyakorlatban. És a vita hevében nem könnyű kordában tartani az indulatokat a ráció javára. Még nehezebb dolog a személyes ambíciókat, a csoport- és a pártérdekeket alárendelni a társadalom, az ország érdekeinek. Pedig hát mégiscsak ez a legfontosabb.

(Postai és Hírközlési Dolgozók Lapja, 1994. június)

SZOCIALISTÁK ÉS LIBERÁLISOK

Azzal, hogy a parlamenti választások eredményeként megbukott a keresztény-konzervatív, jobboldali kormány és fölényesen győzött az MSZP, s létrejött a szociálliberális kormánykoalíció, új helyzet alakult ki Magyarországon. Olyan érdekes, izgalmas változásoknak vagyunk a tanúi és részesei, amelyek sok tekintetben sajátosan új körülményeket jelentenek a lehetőségekkel, az esélyekkel, kockázatokkal és veszélyekkel együtt. Eligazodni, jó válaszokat adni és megoldásokat találni nem (lesz) könnyű, ezért a történések folyamatos elemzése megkerülhetetlen feladatunk.

Nem rendszerváltás, hanem kormányváltás történt. Az államszocializmus összeomlásával egy időben — 1989-90-ben — kezdődött rendszerváltás folytatódik, de immár nem az MDF vezette jobbközép kormánykoalíció irányításával, hanem az MSZP-SZDSZ alkotta balközép, szociálliberális koalíció kormányzásával. Ha ez nem is jelent alapvető változásokat — hiszen folytatódik a piacgazdaságnak nevezett kapitalizmus kiépítése —, de várható, hogy a szocialista, liberális eszmekör, értékrend és politikai stílus gyakorlati érvényesítése rányomja bélyegét a rendszerváltás menetére, arculatára, s bizonyos, hogy a hangsúly- és arányváltások a társadalmi közhangulat módosulásával is együtt jár majd.

A másság nagy valószínűséggel prognosztizálható a megváltozott politikai erőviszonyok következtében. Megmaradt és megszilárdulni látszik a három politikai erő — a baloldali, a liberális és a keresztény-konzervatív tömörülés —, ám ezen belül figyelemre méltó módosulások történtek. Előretört, (relatíve) meghatározó erővé vált az MSZP által fémjelzett baloldal, az SZDSZ lett a legerősebb liberális párt, megverte a FIDESZ-t, amelynek meggyengült a bázisa, csökkent a súlya, a jobboldal pedig vereséget szenvedett, megosztottá vált. Ez — nagy vonalakban — a jelenlegi helyzet, de nyilvánvaló, hogy az erőviszonyok a későbbiekben változnak.

Azt már tudjuk, melyik pártra hányan szavaztak, melyik pártnak és a szakszervezeteknek hány képviselője ül a parlamentben. Ismerünk Gallup-felméréseket is a szocialisták és a liberálisok szavazótáborának nézetkülönbségeiről. De nem tudjuk, hogy mennyien szavaztak egy megreformált szocializmusra, vagy egy — szociális védőhálóval, tripartit rendszerrel ellátott — liberál-kapitalizmusra.

Mindent összevetve, a szociálliberális koalíció létrejötte kívánatos és szükségszerű volt, megfelel a mai magyarországi realitásoknak, a szavazópolgárok többsége várakozásainak. Bízhatunk tehát benne, hogy az új kormány visszaigazolja a hozzá fűzött reményeket. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról, hogy erőt próbáló, türelmet és áldozatokat igénylő feladatokat kell megoldani, következésképp nehézségekkel, ellentmondásokból fakadó konfliktusokkal és veszélyekkel is szembe kell néznie. Nemcsak azért, mert kényszerpályán

van, szűk a mozgástér, nem pusztán azért, hogy népszerűtlen, fájdalmas intézkedéseket is kell hoznia, hanem másért is.

Már önmagában az is történelmi paradoxon, hogy egy baloldali mozgalom szocialista politikusai a kapitalizmus kiépítésén munkálkodnak. Ez a tény maga számtalan dilemmát indukál. Kérdés, a szociálliberális kormányzás meg tudja-e szelídíteni a — pápa által is embertelennek nevezett — (vad) kapitalizmust? Össze tudja-e egyeztetni a rendszerváltás folytatását a szocialista-szociáldemokrata értékek képviseletével? Mert semmi kétség, az állampolgárok a baloldalt választották. De tényleg a baloldal győzött? Nem történhet meg, hogy az MSZP választói egészen mást kapnak majd, mint amire a szavazófülkében voksoltak? Ennek a valószínűségével is számolnunk kell, ha a baloldalra szavazó állampolgárnak sokkterápiás liberális gazdaságpolitikában lesz része.

Erre a csapdára és veszélyre a nemzetközi tapasztalatok okán is figyelmeztetni kell. Intő jel a francia és az olasz baloldal helyzete. A neoliberális gazdaságpolitikát korábban a világ számos országában kipróbálták már, de — átmeneti eredmények, rövid idejű fellendülés után — mindenütt megbukott, mert az alapvető problémákat, például a munkanélküliség növekedését, a szociális feszültségek csökkentését, a szegénység terjedését nem tudta megoldani. Ha ez nem sikerült nálunk fejlettebb, jobb adottságokkal rendelkező országokban, akkor mekkora esélye van Kelet-Közép Európában, ahol átalakul a munkaerőpiac, új proletarizálódás, ismételt elnyomorodás megy végbe, ahol az emberek tömegesen kerülnek ki a szociális védőhálóból, az oktatásból, az egészségügyi ellátásból.

A puding próbája persze az, hogy megegyük, (mármint) kipróbáljuk a liberális gazdaságpolitikát. Mert lehet, hogy sikerül, eredményesebbnek bizonyul, mint a gazdasági, szociális válságra adott baloldali válaszok gyakorlati megvalósítása. Lehet, hogy mégis sikerül — éppen a baloldali, a szociálliberális értékek érvényesítésével — egy humánusabb, szociálisan érzékenyebb piacgazdaságot kialakítani. Olyat, ahol intézményesül a jogállam, kiépül a parlamenten kívüli demokrácia is, amelyben nagyobb tiszteletben részesülnek a bérből és fizetésből élők, a nyugdíjasok érdekei, job-

ban érvényesülnek a közösségi-önkormányzati törekvések, meggyökerezik a folyamatos párbeszéd, a politikai kultúra, a társadalmi nyilvánosság, a sajtószabadság.

Ha mindez sikerül, akkor a szociálliberális kormányzás akár több választási cikluson át is működhet, ha viszont kudarcot vall, akkor „együtt viszik el a balhét" és ezért mind a baloldaliak, mind a liberálisok drágán megfizetnek, mert jön a jobboldal, esetleg a szélsőjobb, a nemzeti populizmus.

Ezek valós dilemmák a szakszervezetnek is. Az MSZP támogatásával parlamentbe jutott érdekvédőknek egyszerre kell képviselniük a munkavállalók, a nyugdíjasok érdekeit, és támogatniuk a kormányzó szocialista párt törekvéseit. Nem lesz könnyű szavazniuk, ha szigorító, elvonó, életszínvonalcsökkentő, nadrágszíjmeghúzó intézkedések elfogadásáról lesz szó. Sarkukra kell állniuk a gazdasági- szociális megállapodás készítése során és elfogadása után. Pontosan kell érezniük, hogy mi a jó és mi a rossz a munkavállalóknak, mi az, ami — szociális nézőpontból — elfogadható, illetve elutasítandó. Ellenkező esetben meggyengülhetnek a szakszervezetek, tovább apadhat taglétszámuk.

Hogy milyen kifinomult, kvalifikált érdekképviseletre lesz szükség, azt az is bizonyítja, hogy máris két tűz közé szorultak a szakszervezeti vezetők, személy szerint Nagy Sándor is. Jobbról azt vetik a szemükre, hogy konzervatívok, fékezik a gazdasági kibontakozást, szociális demagógiát folytatnak, balról meg azért bírálják őket, mert engedményeket tesznek a tőkének, asszisztálnak a neoliberális monetarista gazdaságpolitikának.

Nem kell azonban semmiféle vezetőnek lenni ahhoz, hogy valamennyien ne küszködnénk kérdőjelekkel még egy ilyen látványos választási győzelem után is. Külön-külön sem könnyű dolog szocialistának és liberalistának lenni, hát még együtt. Márpedig most úgy néz ki, hogy mindkét értéket egyszerre kell képviselnünk. Ez azonban — a segítő egyetértés és megértés mellett — nem megy az „érted haragszom, nem ellened" elvének érvényesítése, a bírálva támogatás, a társadalmi kontroll nélkül. Erre azoknak van legnagyobb szükségük, akiket most a népakarat a hatalomba emelt.

(Vasas, 1994. július)

JAVULÓ EREDMÉNYEK, MAGASABB BÉREK

Interjú Brun József vezérigazgatóval

—A Mőbiusz* Rt., a szakma és a közvélemény megítélése szerint is az egyik legsikeresebb húsipari vállalat Magyarországon, az 1992. évi privatizálása óta töretlennek látszik a fejlődése. Ez az eredmény már korábban is benne volt a vállalatban, vagy a privatizáció javára írható?

— Is-is. Természetesen a cégben potenciálisan benne volt a fejlődési lehetőség, de privatizáció nélkül nem biztos, hogy sikerült volna ilyen eredményeket elérni. Elsősorban azért, mert tőkeszegények voltunk, forgóeszközünk nem volt és el voltunk adósodva. Megemlítem, hogy nem a privatizációt követően karcsúsodtunk, hanem azt megelőzően. Kicsit vonzóbbá akartuk tenni a céget, hogy az új tulajdonosoknak ne szociális kérdésekkel, elbocsátásokkal kelljen kezdenie a bemutatkozást. Nekik „csak" a pénzt kellett hozniuk. Olyan privatizációs technikákat alkalmaztunk, ami a részvénytársaság szempontjából nagyon kedvező volt: az állam nem söpörte be a teljes vételárat, jelentős összeg a vállalatnál maradt, s ezzel tudtuk a hiteleinket visszafizetni és a forgóeszközeinket gyarapítani. A cég eladásával egyidejűleg jelentős tőkeemelésre került sor 800 millió értékben, ez volt az a bizonyos injekció, a friss pénz. Hozzátartozik a dologhoz, hogy ez nagymértékben köszönhető a menedzsmentnek is, mindazoknak, akik a privatizációt ilyen módon előkészítették.

— A privatizációval kedvezően alakultak a gazdálkodás feltételei, közben azonban romlott a piaci helyzet.

— A mi exportkapacitásaink korábban a szovjet-orosz piacra épültek, szárazáru, félsertések stb. Volt, amiben át tudtunk állni — például darabolt húsrészekben — nyugati exportra, de a szárazáru kapacitásaink jelenleg sincsenek teljesen kihasználva. A belföldi értékesítést kezdtük felfuttatni az elmúlt évben. Máig is az az alapelvünk, hogy az exportunk ne legyen több 25 százaléknál, hanem a belföldi forgalom erősödjön. Példának okáért az első negyedévben 38 százalékkal többet értékesítettünk belföldön, mint tavaly.

— Milyen területeken, hol növelték a forgalmat?

— Mi a piacon még nem tudunk belterjességre törekedni, hogy kevesebb helyre több terméket szállítsunk. Extenzív piacbővítést hajtunk végre, miközben intenzív fejlesztéssel is próbálkozunk. Úgy látjuk, ez a taktikánk bevált, s mindaddig folytatjuk, amíg a kapacitásaink felső határát el nem érjük. Piacokat szereztünk Budapesten, Miskolcon, Debrecenben, Nyíregyházán és környékén, a Dunakanyarban; tartjuk a pozícióinkat a Dunántúlon, a Balaton mellett. Tervünk, hogy a belföldi termékeink 50 százalékát saját üzlet- és nagykereskedelmi hálózatunkon keresztül értékesítsük. Nagyon jó hátterünk a Pankl és Hofmann élelmiszer-kereskedelmi lánc a Dunántúlon, amely folyamatosan bővülni fog az elkövetkezendő években. Ezenkívül jelentős piacot nyertünk különböző nyugati üzlethálózatokban is.

— Az új tulajdonosok jelentős beruházásokat ígértek. Mi valósult meg ebből?

— Három éven (1993-95) belül egymilliárd forint értékű beruházás valósul meg. 300 millió forintért felújítjuk gépparkunkat, 60 új gépkocsit vásárolunk, 540 millió forintért Alsómocsoládon szeletelő és csomagoló kapacitást hozunk létre, tanulmány készült téliszalámi-gyártásra, erre egy új üzem épülne, számítógépes fejlesztést hajtunk végre. Az új beruházások természetesen kedvezőek a foglalkoztatás, a munkahelyek megtartása és az új munkahelyek létesítése tekintetében is.

Az orosz piacon jelentősen nő majd az exportunk, a tulajdonosaink most alakítottak egy kereskedelmi céget Moszkvában, részvénytársaságunk egy orosz céggel vegyes vállalatot hoz létre, hamarosan lesz Moszkvában két üzletházunk, ahol húst és húskészítményeket fogunk eladni. Moszkvától 120 kilométerre a tulajdonosokkal közösen építeni akarunk egy vágóhidat, amit a finnek három évvel ezelőtt az utolsó csavarig leszállítottak.

— A felsorolt eredményeknek vagy a szakszervezet határozott fellépésének a következménye, hogy az idén 23 százalékos béremelést hajtanak végre, amivel a cégek közötti toplistát vezetik?

— Is-is a válaszom ugyancsak. Mi 15-18 százalékos béremelésben gondolkodtunk, a szakszervezet javaslata 25 szá-

zalék volt. Létrejött egy kompromisszum, miszerint 20 százalékos egyenes, plusz három százalékos teljesítmény szerinti bérfejlesztés lesz. A privatizáláskor érvényes kollektív szerződésben a tulajdonosok vállalták, hogy inflációkövető bérfejlesztést hajtanak végre. Kiderült mára, hogy ez zsákutca. Nekünk, a menedzsmentnek is az volt a véleménye, hogy ha minőségi munkát akarunk, akkor az embereket meg kell fizetni, az inflációt meghaladó, a vállalat teljesítményével arányos bérezésre van szükség. A termelésünk évről évre egymilliárd forint körüli értékkel növekszik, a létszámunk viszont ennél kisebb arányban, tehát javul a termelékenység, amiért több bért is kell fizetni. Ezt a tendenciát azonban a jövőben csak úgy tudjuk fenntartani, ha az infláció mértéke megjelenik a húsárakban is. Különben nem lesz fedezetünk a bérekre.

(*A cég neve 1995 óta Délhús Rt. — Szerk. megj.)

(Húsos, 1994. 3. szám, július)

NYUGDÍJAS VASUTASOK

Boldogabb nyugdíjas éveket! — mondta Márkus Imre elnök a VSz Országos Nyugdíjas Szervezet küldöttértekezletén elhangzott felszólalása végén. A jókívánságot fogadó taps is kifejezte, hogy ez bizony ráférne az időskorúakra, akiket leginkább fenyeget az elszegényedés, a betegség, az elmagányosodás, az elhagyottság és a feleslegesség érzésének megerősödése.

Nem kevés emberről és nem akárkikről van szó. Magyarországon a népesség csaknem 20 százaléka hatvan éven felüli. E korosztály mintegy 50 százaléka tartósan beteg. Az országban élő közel 3 millió nyugdíjas közül 137 ezer a vasutas nyugdíjasok száma. A Vasutasok Szakszervezete taglétszámának 40 százalékát alkotják. Hasonló arányokról beszélhetünk a többi szakszervezetnél is, sőt vannak olyan szakmák és ágazatok, ahol a nyugdíjas szakszervezeti tagok száma túlhaladta már az 50 százalékot.

Ezek a számok önmagukban is elgondolkodtatóak, de vegyük még hozzájuk azt, hogy a vasutas nyugdíjasok 88 százaléka a létminimum határán vagy az alatt él. Ugyanakkor ez az

a korosztály, amely végigszenvedte a második világháborút és annyi szenvedés, nélkülözés közepette talpra állította a romokban heverő országot és kibírta a történelem megpróbáltatásait. Ez egyszersmind azt is jelenti, hogy a harmadik korosztálynak nevezett koros emberek, a mai öregek olyan tapasztalatokkal, akkora szellemi erővel rendelkeznek, amit vétek lenne kihasználatlanul hagyni.

Sajnos, nem élünk megfelelően ezzel a kinccsel, ezekkel a tapasztalati hozamokkal, a felgyülemlett emberi erőforrásokkal. Sok esetben parlagon hevernek, mellőzöttek, feledésre ítéltettek. Gyakoriak az olyan vádak a nyugdíjasokkal szemben, hogy mindig csak panaszkodnak, „sírnak", kérnek, követelnek. Igaz, az ilyen kép kialakításához maguk az időskorúak is hozzájárulnak, amikor az érdekvédelmet leszűkítik a segélyekre, csak a nyugdíjakról beszélnek, figyelmen kívül hagyva az élet ezernyi más lehetőségét, közérzetjavító tényezőit, amikor elhagyják magukat, s nem veszik fel a kesztyűt a társas kapcsolatok beszűkülése, a szellemi leépülés ellen.

A nyugdíjasok többsége azonban nem adja fel, akar valamit, élni szeretne, nem hagyja magát leírni, kiszorítani. És helyesen teszi, joga van hozzá, megdolgozott érte, mögötte egy egész életút áll. Helyesen teszik, emberhez méltóan járnak el azok a munkahelyi vezetők és szakszervezeti tisztségviselők, akik mindezt felismerik és segítik azt, hogy apáink és anyáink, idős szüleink megalázás és kiszolgáltatottság nélküli, élhető életet éljenek.

Jó érzés konstatálni, hogy az ilyesfajta felfogás erősödik a vasút területén. A VSz legutóbbi kongresszusa kiemelten foglalkozott a nyugdíjasok problémáival. Határozott jele van annak, hogy a VSz nyugdíjasai — akik hűséges alapító tagjai szakszervezetüknek — nem vártak a sült galambra, hanem kezükbe vették sorsuk alakítását. Megelégelve a kegyes szavakat, az ünnepi együttérzéseket és ígérgetéseket, a formális patronálásokat, a tagozatba szorított szervezeti keretet, felértékelték önmagukat: korszerűsített szervezeti-működési szabályzatával, új, gazdagabb programjával, újjáválasztott tisztségviselőivel létrehozták a Vasutasok Országos Nyugdíjas Szervezetét, megteremtve ezzel az önálló cselekvés és a hatékonyabb érdekvédelem feltételeit.

Ez jelentős, példa értékű tett, jóirányú elmozdulás a nyugdíjas érdekek erőteljesebb megjelenítése, a színesebb szervezeti élet irányába. Joggal remélhető, hogy a kezdeményezőkészség és az öntevékenység megnyilvánulása, a kedvező változás felpezsdíti a nyugdíjas életet és vonzást gyakorol azokra is, akik eltávolodtak a szervezett dolgozók mozgalmától, vagy még nem találták meg a hozzá vezető utat.

Segítene természetesen a vállalkozás sikerén, ha azok a jókívánságok, ígéretek, kilátásba helyezett támogatások valósággá válnának, amelyek a küldöttértekezleten résztvevő vendégek, társszervezetek vezetői részéről elhangzottak. Ezek sem feledtethetik azonban a nyugdíjasokkal a hosszú évek során kikristályosodott igazságot: számíthatnak ugyan a kormány kötelezettségeire, a társadalom együttérző támogatására, de elsősorban rajtuk, önmagukon múlik, mennyit tudnak kiharcolni szervezett erejük segítségével.

Ezért legyenek ott mindenütt, ahol az időskorúakról van szó, ne hagyják, hogy róluk nélkülük döntsenek, vegyenek részt az érdekegyeztetésben, a gazdasági-szociális megállapodás létrehozásában, munkálkodjanak a vasutas szakszervezet egységének helyreállításán. Higgyék el és tudatosítsák, hogy a nyugdíjasság nagy erő, komoly szavazó bázis. Emlékezzenek a tavalyi tb-választásokra és az idei parlamenti választásokra. Ne feledjék, jönnek még új választások, például már ősszel, az önkormányzatiak. A nyugdíjasokat nem lehet meg- és kikerülni, a nyugdíjasokkal számolni kell. Mindenkinek. Aki mindezt nem hiszi, gondoljon arra, hogy ő is megöregszik egyszer. Ha megéri.

(Magyar Vasutas, 1994. július 6.)

NINCS HOVÁ HÁTRÁLNUNK

Interjú Fehér Józseffel, a Közalkalmazottak Szakszervezete ügyintéző elnökével

A Közalkalmazottak Szakszervezete elsősorban a vidék köztisztviselőinek érdekképviselete. Hozzájuk tartoznak például a polgármesteri hivatalok, a földhivatalok, a munkaügyi központok, környezetvédelmi főfelügyelőségek, valamint az önkormányzati intézményeket ellátó gazdasági

szervezetek dolgozói, mintegy 36 ezer munkavállaló és több mint 10 ezer nyugdíjas.

— Szakszervezetünk következetesen pártsemleges érdekképviseletként működött az elmúlt években, és így tevékenykedik a továbbiakban is — hangsúlyozza az ügyvezető elnök. — A mindenkori kormányt és az önkormányzatokat tekintjük partnernek. Alapállásunk a megegyezésre törekvés és a még elfogadható kompromisszum keresése minden vitás kérdésben.

— Ennek a beállítottságunknak a gyakorlására most bőven nyílik alkalmunk, amikor folynak az egyeztetések a társadalmi-gazdasági megállapodás előkészületei jegyében.

— Nem túlzás, ha azt mondom, négy éve készülünk egy tisztességes megállapodásra. Az új kormány hivatalba lépésének másnapján készen voltunk egy tárgyalási csomaggal, amely — mind a munkavállalók érdekeinek, mind az ország stabilitása, a szociális béke megőrzése szempontjából — fontos javaslatokat tartalmazott. Tudjuk, nehéz helyzetben van az ország, de nekünk az a kötelességünk, hogy érzékeltessük a kormányzattal: a munkavállalók is nehéz helyzetben vannak. Tényekkel bizonyított állításunk, hogy a piacgazdaságra való átmenet eddigi súlyos terheit — a gazdaság válságágazataiban dolgozókon túl — elsősorban a költségvetési terület munkavállalói fizették meg. Nekünk már nincs hová hátrálnunk, mögöttünk fal van.

— Akkor mi a kompromisszum?

— Oldalra mozdulni. Konkrétan: nem tudunk eltekinteni a köztisztviselői illetmények 1995. január elsejei hatállyal történő törvény szerinti mértékének a bevezetésétől. Tarthatatlan a közalkalmazotti bérek alapjául szolgáló úgynevezett A/1 fokozat 8 ezer forintos mértéke. Ugyanakkor — éppen a költségvetés hiányára tekintettel — az emeléseket nem az infláció mértékéhez igazodóan, hanem több lépcsőben, differenciáltan is el tudjuk fogadni.

— A közalkalmazottakat — ismereteim szerint — nemcsak az alacsony bérek nyomasztják, de a létszámcsökkentés is veszélyezteti.

— Kétségtelen, az általunk képviselt területen eddig nem volt tömeges munkanélküliség, s ehhez a szakszervezet

érdekképviseleti politikájának eredményessége is hozzájárult. Ennek az ára lett az alacsony bér.

A rendszerváltás békés átmenetéhez jelentős mértékben járult hozzá a mindvégig működőképes közigazgatás. Az állampolgár számára továbbra is fontos, hogy ügyeit szakszerűen, gyorsan és pontosan intézzék. Ehhez pedig felkészült és megfelelő létszámú apparátus szükséges. Lehet, hogy munkaszervezéssel, gépesítéssel néhány százalékos létszámcsökkentés megvalósítható, de a tömeges létszámleépítésre utaló elképzelések illúziók, vagy súlyosabb társadalmi következménnyel járnak, mint annak gazdasági haszna.

— Hogyan illeszkedik érdekvédelmi munkájukba a közigazgatás korszerűsítése?

— A köztisztviselő számára sem mindegy, milyen szervezeti, jogi feltételek mellett végzi munkáját. Talán meglepő, de a társadalmi-gazdasági paktum lényeges elemének tekintjük a közigazgatás korszerűsítésének programját. A köztisztviselő ugyanis egyszerre hajtja végre az állami akaratot és szolgálja az állampolgárt. Európa felé igyekszünk. A belépőjegyhez fel kell mutatni a jogharmonizáció eredményeit is. Új alkotmány készül. Évek óta hangsúlyozzuk az államháztartás reformjának a szükségességét. Négy év tapasztalatai birtokában az önkormányzati rendszer újraszabályozását is kezdeményezzük. Mindezek következtében lehetséges egy modern, polgárbarát közigazgatás megvalósítása, s az abban dolgozók számára a tisztességes polgári léthez elegendő kereset biztosítása. Így képzelhető el a modern polgári demokráciában a társadalmi közmegbecsülést élvező köztisztviselői kar kialakítása. Számunkra ez jelenti a társadalmi-gazdasági megállapodás célját és értelmét.

(Heti Politika, 1994. szeptember 27.)

NYÁRI BEMUTATÓ GYULÁN

Mozgalmas volt az idei nyár Gyulán. Nem a híres Várszínház bemutatóira gondolunk, hanem a Húskombinát Rt. szakszervezeti bizottságának produkciójára. Ámbár meglehet, van némi hasonlóság a színpad világa és az érdekvédelem között. Annyi feltétlenül, hogy mindkét területen keményen

meg kell dolgozni a sikerért, és a közönség — különösen nyáron — szereti a heppy enddel végződő történeteket. Bezdán János és a gyulai munkavállalók fellépése a bérmegállapodás betartásáért — drámai feszültségekkel tarkított küzdelmek után — sikerrel végződött. A cég vezetése, háta mögött a tulajdonosi jogokat gyakorló Állami Vagyonügynökséggel, kénytelen volt meghátrálni a szakszervezet igazával és a tagság közös fellépésével szemben. A Gyulai Húskombinát Rt. alapszervezete és a Húsipari Dolgozók Szakszervezete nagy sikert mondhat magáénak.

Dióhéjban elmondva az történt, hogy hosszú alkudozás után a szakszervezet még a tavasszal bérmegállapodást kötött a cég vezetésével. Júniustól végre kellett volna hajtani a béremelést, ehelyett a vezetők közölték, hogy a megállapodást érvényesnek tekintik, de nem tudják végrehajtani és későbbi időpontot sem tudnak meghatározni. Ez lényegében annyit jelentett, hogy a menedzsment még több terhet akart rakni a munkavállalók vállára. Úgy gondolták, visszaélhetnek azzal a megértő magatartással, amelyet a szakszervezet tanúsított a fent említett megállapodás megkötésekor, mikor elfogadta az inflációnál kisebb, 15 százalékos bérfejlesztést.

A történet hitelessége okán meg kell mondani, hogy a Gyulai Húskombinátnál az idén szorult helyzetbe került a cég vezetése. Tétova kormányzati döntések, politikai beavatkozások, embargó után, a bankoktól és a hitelezőktől szorongatva, gyenge üzletmenet közben a menedzsment elveszítette a fonalat. Nehéz ugyanis megmagyarázni, hogy a konfliktust miért nem lehetett kezdeti szakaszában és helyben megoldani? Az eset vastag dossziéját tanulmányozva megállapítható, hogy a szakszervezet sikertelen egyeztetések sora után fokról fokra belekényszerült a konfliktus felvállalásába, a nyílt küzdelembe, a sztrájkkal való fenyegetésre, a közvélemény előtti megmérettetésre. Az érdekvédelemben ritkán fordul elő, hogy egy vállalati szakszervezeti alapszervezetnek minden eszközt latba vetve, közvetlen és nyílt konfliktusban, teljes tagságát, az ágazatban dolgozó kollégákat mozgósítva kell harcolni tagjai érdekeiért. Ez emeli a gyulaiak sikerének értékét. Nyilvánvaló volt, hogy a szakszervezet nem maradhatott tétlen.

A történet végét az újságok megírták. Az ÁVÜ ügyvezető igazgatójának — mint tulajdonos — színe előtt 1994. július 12-én a cég vezetése szóban és írásban megerősítette, hogy a bérmegállapodásban foglaltakat — némi kompromisszumos módosítással — teljesíti. Emellett az ÁVÜ ügyvezető igazgatója ígéretet tett, hogy a Gyulai Húskombinát privatizálásánál figyelembe veszik a szakszervezet véleményét. A sztrájk elmaradt Gyulán. Bezdán János és kollégái kipihenhették a két hónapon át tartó ütközetek fáradalmait, a feszültségeket. A sajtó a Várszínház bemutatóira fordíthatta figyelmét. S ha már bizonyos párhuzamot véltünk találni színház és szakszervezet között, engedtessék meg egy apró tanulság említése. Ahogy színház nincs közönség nélkül, érdekvédelem sincs tagság nélkül. Mert végül is csak a sztrájkra mondott igen szavazatokkal lehetett a munkaadókat tárgyalóasztalhoz ültetni és egyezségre bírni. Különben, a nyár ellenére, ez a történet heppy end nélkül is végződhetett volna.

Nem így történt, a szakszervezet nyári bemutatója jól sikerült Gyulán.

(Húsos, 1994. 4. szám, október)

NAGYOBB HÚSKIVITEL, STABIL BELSŐ PIAC

Interjú Dr. Lakos László földművelésügyi miniszterrel

Dr. Lakos László földművelésügyi miniszter számításai szerint az általa meghirdetett hárommilliárd dolláros exportbevételi program csak a húskivitel növelésével érhető el. A szaktárca vezetője az MSZP októberi kongresszusának egyik szünetében válaszolt a kérdéseinkre.

— Miniszter úr! Az élelmiszer-gazdaság egyik kulcságazata, a húsipar mélyrepülésben, más szóval válságban van. Hogyan látja Ön a szakágazat helyzetét?

— Az alapvető kérdések abból adódnak, hogy a hazai húsipari vágókapacitások jelenleg 40 százalékban vannak csak kihasználva. (Különböző szakértők 25-40 százalék közötti kapacitás-kihasználásról beszélnek.) Ugyanakkor a kapacitásfelesleggel rendelkező vállalatok tele vannak hitellel, adóssággal. Három kitörési lehetőség kínálkozik ebből a

csapdából. 1. A legjobb az lenne, ha növekedne az export. Magyarán: ha több húst tudnánk eladni, csökkenthetők volnának a gondok. Ez a folyamat, ha nem is átütő erővel, de elindult. Mivel nincs elég alapanyag, a behozott húsok feldolgozása is jelent némi lehetőséget. A magam részéről ezért is támogattam a közelmúltban az importot. Fontos tehát a piacok bővítése, új piacok meghódítása. 2. A második lehetőség a felesleges kapacitások csökkentésére, hogy kijelöljük a megmentendő vágóhidak körét, a többit pedig hagyjuk tönkremenni. Ez az út azonban nem járható. 3. Végezetül: adva van az a lehetőség is, hogy az adóskonszolidáció keretében egyes vállalatok megszabaduljanak a megfizethetetlen hiteleiktől. Most ez zajlik egyre több cégnél.

— Az Ön által meghirdetett program hárommilliárd dollár exportbevétellel számol. Milyen szerepet szánnak ebben a húsiparnak?

— Ez a program csak a mainál sokkal nagyobb húsexporttal teljesíthető. Búzából és kukoricából nem lehet ilyen magas exportbevételre szert tenni. A húskivitel növelése csak összehangolt intézkedésekkel érhetők el. Remélem, sikerül visszaadni a sertéstenyésztők kedvét. Bízom abban is, hogy a sertésárak kedvezően változnak, a kereslet-kínálat kiegyensúlyozottabb lesz. Tárcaszintű beavatkozással azt kellene a jövőben elkerülni, hogy a sertéstartók és a feldolgozók időnként ne rabolják ki egymást, normális együttműködéssel mindkét terület megtalálja a maga számítását. Lényeges feltétel persze, hogy az áru piaci elhelyezése biztosítva legyen.

— Az emelkedő húsárakat egyre kevesebb fogyasztó tudja megfizetni. Nem tart a hazai piac további beszűkülésétől?

— Reméljük, hogy a megszorító gazdasági intézkedések hatására nem szűkül tovább a belső fogyasztás, bár a belső piac bővülésére — az említett okok miatt — nem lehet számítani. Feltételezem, hogy a hazai húsfogyasztás beáll a mai szinten.

— A húsiparban félideig jutott a privatizáció. A kormány új privatizációs politikája milyen esélyeket kínál a termelőknek, illetve a munkavállalóknak?

— A termelők tulajdonszerzési esélyei jobbak lesznek, mint eddig voltak. Igaz, hogy ennek látszólag ellentmond a készpénzes privatizáció. A tárcánál jelenleg folyik a termelők tulajdonszerzése, illetve az MRP keretében a dolgozók tulajdonszerzési feltételeinek kidolgozása. Elképzeléseink szerint néhány vágóhidat a termelők tulajdonába juttatnánk. A kedvezmények növelésével megpróbáljuk elérni, hogy a termelők versenyképesek legyenek készpénzes privatizáció esetén is.

(Húsos, 1994. 4. szám, október)

NYÁRUTÓ HOLLANDIÁBAN

Szeptember harmadik hetében még szép napsütésre számíthat Hollandiában az utazó, bár könnyen beborul az ég, s ha megered az eső, szakad megállás nélkül. Ameddig a szem ellát, zöldül a határ, a dús fűvel terített legelőket elválasztó csatornákban csillog a víz. Békésen legelésző jószágok mindenfelé, megszámlálhatatlan sokaságban. Marhák, juhok, lovak népesítik be a tájat a tanyák körül, az utak mentén és távolabb. Akinek hosszú ideje a hazai állatállomány csökkenésével, a húsipar alapanyaghiányával kell szembenézni, annak egyszerre szép és egy kicsit elszomorító ez a látvány.

Volt mit látni, s volt miről elgondolkodni azoknak a kollégáknak, akik a Húsipari Dolgozók Szakszervezete delegációjával 1994. szeptember 18-24. között Hollandiában jártak. A küldöttség tagjai — miközben több üzemet is meglátogattak — 1600 kilométert tettek meg a Dunántúlnál nem nagyobb, 15 millió lakosú, egy kicsit mindig csodált, nagy teljesítményekre képes észak-európai ország útjain.

*

Az ENCEBE holland cég nagy erővel építi ki hadállásait a hazai piacon, több magyar vállalat partnere és konkurense. Boxteli vágóhídján naponta 6000, hetente 27000 sertést dolgoznak fel. Hajnali négy órakor 65 teherautó szállítja be az aznapi „alapanyagot", az állatok kapnak két órányi nyugalmat, s azután óránként 750 darabos tempóban folyik a hústermelés. A korszerűen felszerelt vágóhídon minden állat azonosító számot kap, amihez a különböző munkafolyama-

tok során külön jeleket tesznek. Az adatokból a termelők és a megrendelők is fontos információkat nyernek. Nyolc fő végzi a vágóvonalon a minősítő ellenőrzést. Hűtés után a szalagról lekerült áru nagyobbik részét másnap feldolgozzák, a többit exportálják. A darabolt húsok kódolása alapján pontosan követik a termelést, az üzem „agyközpontja" nyomon követi és elemzi a munkafolyamatokat, elvégzi az ár- és nyereségszámításokat. A késztermékeket kétszeres súlyellenőrzés mellett 30-40 teherautó szállítja ki az üzemből.

A boxteli vágóhídon 400 fő dolgozik mindössze: 60 fő a vágóvonalon, 75 fő a húsfeldolgozóban, 80 fős az adminisztráció, a többiek a zsírolvasztóban, a műszaki szolgálatnál, a szállításnál, az osztályozásnál és az üzemi kantinban. A termelés magas fokon szervezett, a termelékenység nagy, a munkatempó nagyon kemény. A minőségi és higiéniai követelmények azonban elmaradnak a nálunk megszokottnál. A magyar kollégák tucatnyi esetben megfigyeltek olyan körülményeket, amelyeket a szigorú tengerentúli, de európai ellenőrök sem tűrnek el nálunk. Elcsodálkoztak, hogy a holland vágóhídon 500 volt árammal kábítják az állatokat, a magas pályák sikló részein vastagon állt a kenőanyag, a padozat és a falfelület anyaga helyenként nem felelt meg a szigorú előírásoknak. „Nálunk ez nem menne el" — állapították meg többen is.

*

A húsipari bérek Hollandiában magasabbak az átlagos kereseteknél. A munkaidő heti 36 óra. Az első túlórát 20, a másodikat 40 százalék pótlékkal fizetik. Az éjszakai pótlék 35 százalék. Évente mindenki kötelező orvosi vizsgálaton esik át; betegség miatt 8-9 százalékos munkakiesést mutatnak a statisztikák. Az alkalmazottak 70 százaléka a törzsgárdához tartozik, akiket külön megbecsülnek. A dolgozók 13. havi fizetést kapnak a vakációra és karácsonyi pénzt.

Élményszámba ment a csontozók munkája. A vállalkozó szerződés keretében foglalkoztatott munkacsapat a marhavágóhídon elképesztő munkatempóra képes. A magyar kollégáknak valóságos show-műsort produkáltak. Közösen énekelt munkadal ritmusára szélsebesen forgatták a késeket és csattogtatták a bárdokat, szemmel alig követhető iramban.

Találgatták is a mieink a dolog titkát, s ezt részben meg is találták a kiemelkedő bérezésben. S az sem lehet véletlen — állapították meg többen —, hogy a csapatot többnyire fiatal munkások alkották.

*

A CEHAVE—ENCEBE egy fúzióval létrehozott különleges integráció, sokféle ipari és agrártevékenységet összefogó holding. Mintegy 600 gazdát tömörítő tizenkét regionális szövetkezet képezi a vállalkozás alapját. A sertésfeldolgozáson kívül a cég takarmánykeverőt üzemeltet; évi 2,3 millió tonnás termelésével 12-13 százalékos részesedése van a holland piacon. Baromfi-feldolgozó üzemének heti 700 ezer darab a kapacitása, és évente 15 millió tojást is feldolgoznak.

Ezenkívül gépek, műszaki cikkek kereskedelmével is foglalkozik ez a nagyra nőtt vállalkozás, továbbá minőségellenőrzéssel, tanácsadással és szállítással is kibővítette profilját. A CEHAVE-nál a személyzeti főnök tájékoztatása szerint 1700 fő dolgozik a holding mintegy négyezer alkalmazottja közül. Átlagban évi 1754 (heti 38) óra munkaidővel számolnak, amelyből 24-32 óra jut továbbképzésre, 12-20 óra pedig értekezletekre. A táppénz a munkaidő 7 százalékát teszi ki. Évi 25 nap a szabadság, amely 13 ledolgozott szabadnappal bővül.

A CEHAVE—ENCEBE holding egész működése, rendszere, a szövetkezeti forma, a tulajdonosi szerkezet sokat elárult a holland húsipar titkairól, a magas követelmények, a hatékonyság összetevőiről. A látogatás töprengésre késztette a kollégákat a hazai húsipar fejlődéséről, a privatizáció megtett lépéseiről és a jövőről. Mi lesz veled magyar húsipar?

*

Az utrechti húsipari szakiskola (SVO) 1923-ban alakult magánkezdeményezésre, később a Hentes Szövetség vette át. 1989 óta a legnagyobb húsipari vállalatok és szakmai szervezetek képviselői irányítják az iskolát. Henteseket, nagyüzemi szakmunkásokat, művezetőket és üzletvezetőket képez ez az országos hatáskörű intézmény, ahova érettségi után kerülnek a fiatalok. Hetente egy napot fordítanak elméleti képzésre, a többi időt mind üzemi gyakorlaton töltik a tanulók. A gyakorlatias képzést tekintik elsődleges célnak. Ottjártunk-

kor éppen a másnapi „üzleti napra" készültek a diákszövetkezet tagjai. Az iskola mintaboltjában minden csütörtökön saját termékeiket árulják társaiknak és tanáraiknak. Lényegében egymás előtt vizsgáznak ezen a napon. Mint megtudtuk, a bemutatkozások általában jól sikerülnek, a másnapi értékesítésre előkészített kolbászok, vagdaltak, hidegtálak efelől semmi kétséget sem hagytak. Pedig még arra is figyelni kell — hívta fel figyelmünket N. Faber tanár úr —, hogy a szomszéd házban működő hentes tönkre ne menjen a diákok által diktált versenyben.

*

Jó ötlet volt a házigazdáktól, hogy Boxtelben nemcsak a vágóhidat mutatták meg, de bepillantást engedtek a város életébe is. A Polgármesteri Hivatalban szervezett esti beszélgetés felért egy állampolgári ismeretekből szervezett szemináriummal. Képet kaphattunk arról, hogyan is mennek a dolgok egy *működő* demokráciában.

A kisváros életét 21 fős tanácstestület irányítja, amely általában havonta ülésezik. A legutóbbi választások eredményeként nyolc (ebből három helyi) párt képviselői ülnek a testületben. A polgármestert egy pályázati procedúra és egy politikai alku eredményeként a megyei prefektus javaslatára a királynő nevezi ki hat évre — szavazati joga nincs a döntéseknél.

Az önkormányzat költségvetésének alapját az állami támogatás, illetve a helyileg kivetett házadó, a különböző szolgáltatások (szemétszállítás, parkosítás) és illetékek (építési engedély, útlevél) után beszedett pénzek képezik. A városban két állami és nyolc felekezeti általános iskola működik. Boxtelben 11000 munkahely van. Nagy terhet jelent viszont, hogy 1100 munkanélküli van a városban, ezenkívül 300 főt segélyeznek. A közbiztonságot a helyi vezetők megfelelőnek minősítették, de mint elmondták, előfordul, hogy nappal is megtámadnak járókelőket. (Közvetve a kábítószerezésben és a munkanélküliségben jelölték meg az okokat.) Egy kérdésre válaszolva kiderült, hogy a feketemunkát keményen büntetik. Ha pl. egy munkanélkülit rajtakapnak, hogy feketén munkát vállal, azonnal megszűnik a segély, a jogtalanul felvett segélyt visszafizettetik és még a rendőrség is büntet.

A város életéhez hozzátartozik, hogy itt működik egy körzeti jellegű szociális foglalkoztató. Hollandiában 1963-ban hoztak törvényt a csökkent munkaképességűek foglalkoztatására, aminek eredményeként ma 100 intézményben 80 ezer embernek adnak munkát. A boxteli létesítmény öt éve épült, 1100 munkahelyet biztosít és igen tiszteletreméltó termelőtevékenységet folytat. W. Boon igazgató úr őszintén megosztotta a magyar szakszervezeti vezetőkkel gondjait: mivel az állami támogatás az utóbbi időben nem elégséges, rákényszerülnek a termelékenység növelésére. Másként szólva: a szociális és humánus szempontok szembekerülnek a profit szempontokkal. Egyik következménye ennek pedig az, hogy a súlyosabban terhelt fogyatékosokat már nem veszik fel munkára.

*

Eindhovenben egy területi szakszervezeti központ munkájának megismerésére is mód nyílt. Tudnivaló, hogy Hollandiában mezőgazdasági és élelmiszeripari egységes érdekvédelmi szervezetet működtet az agrárszféra. A mintegy 65 ezer tagot öt regionális központ fogja össze, ezek közül a legnagyobb az eindhoveni bázis. Itt hat szakszervezeti vezető viszi az ügyeket, tartja a kapcsolatot a tagsággal. A munkaszobákban látott technika, a pontos nyilvántartás arra engedett következtetni, hogy holland barátaink magas színvonalon menedzselik a munkavállalók érdekeinek védelmét. Mindemellett viszonylag alacsony a szervezettség, a munkavállalóknak alig harmada tagja a szakszervezetnek. Hollandia soha nem volt szakszervezeti nagyhatalom — hallottuk erről Ben Leferink kolléga okfejtését—, konzervatív a lakosság, a templomban arról prédikálnak, hogy nem kell lázadni a munkaadó ellen.

Amszterdam, Hága, Utrecht, Maastricht, Hertogenbosch utcáit járva lehetett elmélkedni a hollandok szorgalmáról és kitartásáról. Itthon bizonyára senkinek sem jutna eszébe, ott viszont kézenfekvő volt a párhuzam: a mi mostani egész helyfoglalásunk Európában hasonlít a hollandok erőfeszítéséhez, ahogy újabb földdarabot, újabb életet nyernek maguknak a tengertől.

(Húsos, 1994. 4. szám, október)

PAKTUM

A kormány elkészítette a társadalmi-gazdasági megállapodás (tgm) tervezetét, de a dokumentumot nem hozták nyilvánosságra, mondván: előbb megküldik az érdekvédelmi testületeknek. Ezzel újabb fordulatot vett — közkeletű elnevezéssel — a paktum sorsa.

Még a nyár derekán, az Érdekegyeztető Tanács ülésén Horn Gyula kormányfő jelentette be, hogy október végére az érintett felek tető alá hozzák a megállapodást. Nyomatékul hozzátette, hogy kormánya stílusváltást akar elérni a társadalmi párbeszédben, s nem kíván a szociális partnerek megkérdezése nélkül róluk dönteni. Szó esett akkor még a terhek megosztásáról és a paktum aláíróinak önmérsékletéről is. Az ÉT résztvevői érteni vélték az üzenetet: legyen előbb megállapodás, azután szó lehet az 1995. évi költségvetésről is.

Alig múlt el a nyár, szeptember végén még nyilatkozgattak a magas felek a paktumról, de már látszott, hogy október végéig nem lesz abból semmi. Sőt, mondták néhányan, talán egyáltalán nem is lesz. Mintha közbeszóltak volna a politikacsinálás nagy dramaturgjai, s a határidők kitolódásából azt lehetett kikövetkeztetni, hogy előbb legyen meg az 1995. évi költségvetés, aztán lehet paktumot kötni. A (pénzügyi) kormányzat ilyenformán megjutalmazza a jókat. Mondani sem kell, hogy ez a fordulat nem nagyon tetszett a szociális partnereknek. A szakszervezetek meg is üzenték, hogy ebből nem kérnek.

Így jött el november. Közben megvizsgálta néhány szakember is a kérdést, s arra a megállapításra jutottak, hogy nem lehet minden társadalmi-gazdasági problémát belevarrni a paktum zsákjába. Szűkebbre kell vonni az egyezség határait és tárgyszerű javaslatokat kell a — megállapodásra egyébként kész felek — asztalára tenni. Megszólalt Horn Gyula is, aki az év végi dátum megjelölésével jelezte a kormány kompromisszumkészségét.

Körülbelül itt tartott a paktum előtörténete, amikor közhírré tétetett: elkészült a paktum tervezete. Szemfüles tudósítók — vélhetően hivatásos kiszivárogtatók segítségével — a birtokukba jutott dokumentum alapján azt is megírták, hogy

a tervezet szerint a munkavállalók „a megállapodás hatálya alatt tartózkodnak a központi nyomásgyakorló eszközök alkalmazásától", vagyis a paktum aláírói nem szerveznek sztrájkot.

Ha a tervezet elkészítői ezt komolyan gondolják, akkor meglehetősen nehéz elhinni, hogy az ÉT november végén sorra kerülő, több napos plenáris ülésén a felek közelebb kerülnek a megállapodáshoz. Nem mintha egy sztrájkolós ország volnánk, de egy igazi munkabeszüntetés megszervezésére szinte alig képes szakszervezetek is „csak" két dolgot nem tudnak manapság a tagságukkal elfogadtatni: lemondani a sztrájkjogról és a reálbérek megtartásáról. A többi — ahogy mondani szokták — stimmel.

(MunkaerőPiac, 1994. november)

KEVESEBB MUNKAHELY, CSÖKKENŐ BÉR

Interjú Soós Károly Attila államtitkárral

Munkahelyek várható további megszűnéséről, valamint a reálbérek jövő évi csökkenéséről megjelent vezetői nyilatkozatok és szakértői előrejelzések a korán jött őszi szeleknél is jobban lehűtötték a munka világát.

— Megalapozottak azok a jóslatok, amelyek a munkahelyek számának csökkenését jelzik? Hogy látják a helyzetet a szaktárcánál? — kérdeztük Soós Károly Attilától, az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium politikai államtitkárától.

— Sajnos, úgy tűnik, hogy ez elkerülhetetlen. Ilyen mértékű állami túlköltekezés mellett, ami ellen egyébként a pártok felléptek, bár nem különösebb eredménnyel, tovább romlik a foglalkoztatás. Magasak a hitelkamatok, ami nagyon komoly következményekkel jár a munkaerőpiacon. Emellett vannak még olyan nem hatékony munkahelyek is, amelyeknek a megszűnése elkerülhetetlen. Ezért kellene több vállalkozást csinálni, de sajnos ebben sem tudjuk elérni, amit szeretnénk.

— Elképzelhetőnek tartja a versenyszférában, hogy állami beavatkozás hatására a reálbérek csökkennek?

— Önmagukban elkerülhetetlenek bizonyos korlátozások. Az a baj, hogy azok hatása a költségvetési szektorban

nem érvényesül majd eléggé. Ilyen korlátozások mellett valószínűleg bekövetkezik a reálbérek csökkenése.

— Ezek szerint számítani lehet rá, hogy az év eleji béralkuk során a munkaügyi kapcsolatok megfeszülnek?

— Bízom benne, hogy sikerül ezt a helyzetet mindannyiunk érdekében békésen levezényelni. Ugyanis nincs miből finanszírozni a túlfogyasztást, és nem lehet minden évben hárommilliárd dollárral eladósodni.

— Békesi László pénzügyminiszter úr egy nyilatkozatában szóba hozta a sztrájkok lehetőségét is. A tárca vezetői is számolnak konfliktusokkal?

— Reméljük, hogy nem lesznek jelentősebb munkabeszüntetések, s az iparban sikerül elkerülni a sztrájkokat. *(MunkaerőPiac, 1994. november)*

HÁTTÉRBE SZORULT A FOGLALKOZTATÁS

Interjú Dr. Bartha Ferenc kormánybiztossal

— A magyar gazdaságon vélhetően tartós és mély nyomot hagy az a tulajdonosi változás, amely évek óta zajlik, s ma is viták kereszttüzében áll. A kritikai vélemények egy része a munkaerőpiaci folyamatok negatív tendenciáit fogalmazzák meg. Az elemzések szerint milyen hatást gyakorol a foglalkoztatásra és a bérezésre, hogy a gazdaság 55 százaléka magánkézbe került? — kérdeztük Dr. Bartha Ferencet, az Állami Vagyonügynökséget vezető kormánybiztost.

— A magángazdaság foglalkoztatási hatásairól ma még nem lehet pontos egyenleget készíteni. A reprezentatív adatokból kiolvasható tendenciák azt mutatják, hogy a foglalkoztatásra elsősorban az általános gazdasági körülmények hatnak, s csak másodsorban a tulajdonlás megváltozása. A privatizált vállalatoknál létszámcsökkenés következik be, de ennek mértéke nem nagyobb, mint a gazdaság más szektoraiban. A bérkiáramlás sem mutat eltéréseket az adott cégeknél a piaci környezetet jelentő ágazati tendenciáktól.

Tapasztaltuk, hogy állami vállalatok az eladósodásuk és vagyonuk csökkentése árán is — a teherbíró képességüknél nagyobb mértékben — minél több dolgozót igyekeztek megtartani. Statisztikák szerint az utóbbi négy évben a nemzet-

gazdaság bruttó kibocsátása 22 százalékkal csökkent, a foglalkoztatás viszont csak 13 százalékkal. A létszámcsökkentés nem követte a termelés csökkenését.

— Ezek szerint a privatizáció és a munkanélküliség alakulása között nincs szoros összefüggés.

— Kutatások szerint nincs közvetlen kapcsolat, szoros ok-okozati összefüggés. A konkrét esetekben azonban, ha például az új tulajdonos nem viszi tovább a cég tevékenységét, hanem azt egy szűkebb sávban konszolidálja, akkor az negatívan hat a foglalkoztatásra. Más esetben, ha az új tulajdonos tud mit kezdeni a vállalattal, akkor pozitív folyamatnak vagyunk tanúi. A privatizáció munkahelyeket megmentő szerepe akkor nyilvánvaló, amikor elkerülhetővé teszi cégek felszámolását. Elbocsátanak embereket gyakran ilyen esetekben is, de privatizálás nélkül több dolgozótól kellene megválni.

Ide kívánkozik, hogy az Állami Vagyonügynökség igen sok vállalatnak nyújtott pénzügyi segítséget, az eltelt négy év alatt több mint 130 milliárd forinttal járult hozzá vállalatok talpon maradásához. A vállalatoknál hagyott értékesítési bevétel lehetővé tette, hogy mintegy 200 cég megmeneküljön a felszámolás alól. Szakértői becslések szerint ez 40-50 ezer munkahely megtartásával volt egyenlő.

— Mi a helyzet a részben vagy egészben külföldi tulajdonba került cégeknél?

— A külföldi befektetések révén létrejött új társaságok száma a privatizációs monitor alapján 1993 végéig 328 volt, s a külföldi részesedés a társaságokban a saját tőkén belül meghaladta a 175 milliárd forintot. A külföldi befektetők többsége a társasági tulajdonhoz, illetve résztulajdonhoz jutás során szerződéses kötelezettséget vállalt további tőkebevonásra, fejlesztésre, ami jelzi, hogy ezek a vegyesvállalatok a hosszú távú jövedelmező gazdálkodásban érdekeltek. A tőkebevonás a jövőben szolgálhatja a munkahelyteremtést, ha a privatizáció feltétele lesz a tőkeemelés részben munkahelyteremtésre való felhasználása.

— Mennyiben hasonló vagy eltérő a helyzet a munkavállalói résztulajdonosi programba (MRP) bekapcsolódott gazdasági egységeknél?

— Eddig közel 100 cégben vásárolt MRP-szervezet részben vagy egészben tulajdont. Jellemzően három ösztönzője volt ezeknek a vásárlásoknak: a vállalat ne kerüljön ismeretlen vevő tulajdonába; a munkahelyek remélt megőrzése; a menedzsment többségi tulajdonszerzési törekvése. A helyzet változó: jól működő társaságoktól a közepesen át a végveszélybe kerültig, minden típus megtalálható. Az MRP-s cégek helyzetét a jövőben várhatóan megnehezíti, hogy a privatizációs vásárlásuk során a cégükből is kivontak tőkét, s általában szükségük volt Egzisztencia-hitelre is. A visszafizetési kötelezettségek miatt esetenként nehéz helyzetbe kerülhetnek.

— Az ÁVÜ 1993. évi jelentése egyik feszültségpontnak jelöli meg a foglalkoztatási érdekek sérülését. Az elmúlt évekre visszatekintve, a döntések előkészítése, az adásvételi szerződések megkötése során milyen szerepet kaptak a foglalkoztatási, munkaügyi szempontok?

— Ezek a szempontok mindenképpen érvényesültek a múltban. A létszámleépítés mértékét, a foglalkoztatási szintet többször előírták, sajnos nem elég konkrétan, s a garanciákat, a behajthatóságot elég lazán kezelték. Nem voltak igazi utóvizsgálatok, amelyek megpróbáltak volna a szankcióknak eleget tenni. Határozott célunk, hogy ezeket az utóvizsgálatokat elvégezzük.

Olyan példákat is láttam a múltból, hogy a pályázat során az üzleti tervben a vevők mindenfélét ígértek, a szerződésben azonban nem tartották szükségesnek ezeket rögzíteni. Bizonyos jelek arra utalnak, hogy a vevők jobban fel voltak készülve ilyen követelmények befogadására, mint ahogy az megvalósult.

— Mi volt ennek az oka? Miért sikkadtak el ezek a fontos szempontok?

— Mert mesterkéltnek tartották azokat, úgy gondolkoztak, hogy az új tulajdonosnak szuverén érdekei lesznek.

— Történtek-e változások, mióta Ön irányítja a Vagyonügynökség munkáját?

— Annyi változás van, hogy megnézzük a múltban kötött szerződéseket, valójában mi is történt. Az újabb pályáztatásoknál már egyik fő szempontnak tekintjük a foglalkoztatási

érdekeket. Természetesen az a pályázó tud többet ígérni, aki többet tud kihozni az adott cégből.

Ha előírjuk például, hogy a felkínált cégnél csak ötszázalékos lehet a leépítés, akkor ez komoly árképző tényező. Miután a vevő úgy gondolja, hogy nagyobb létszám is leépíthető volna, s emiatt kevesebb jövedelmet tud kihozni a cégből, alacsonyabb árat ígér. Általában nem szelekciós versenyszempont az ilyen jellegű megkötés. Ha ugyanis mindenkire egyformán érvényes, hogy többet kell produkálni, akkor az nem jelent szelekciót az egyes jelöltek között, hanem az árszintet nyomja le.

Más a helyzet az ugynevezett krízis-vállalatoknál, ahol nagy feljavításra van szükség, s emiatt nem tudunk foglalkoztatási szempontokat érvényesíteni. A túléléshez csak alacsonyabb szintű foglalkoztatás és bérezés rendelhető.

Az elmúlt hónapokban a gyakorlatunk abban is változott, hogy az ágazati privatizációs bizottságok (PÁB) üléseire meghívjuk a munkavállalók képviselőit. Már a pályázat kiírásánál figyelembe vesszük a munkavállalók igényeit, hogy milyen foglalkoztatási, illetve jóléti-szociális szempontokat kívánnak érvényesíteni.

— Eddig gyakorlatilag titkosan kezelték az adásvételi szerződéseket, a szakszervezeti vezetők arról panaszkodnak, hogy nem ismerhetik meg azok tartalmát.

— Ha a szerződéseket globálisan ilyen módon kezelik, rendben van, de a munkavállalókra vonatkozó részeket, ha a szerződés ilyen fejezeteket tartalmaz, oda kell adni az érdekképviseleti szerveknek. Hibának tartom, ha előfordul, hogy a munkavállalók nem kapnak érdemi tájékoztatást.

(MunkaerőPiac, 1994. december)

PRIVATIZÁCIÓ A NÖVÉNYOLAJIPARBAN

A Feruzzi-Montedison csoporthoz tartozó Cereol Rt. 1992. február 28-án vette meg a Növényolaj- és Mosószergyártó Vállalatot, majd az új szerzemény egy részét, a mosószer- és margaringyártó részlegeket (80 százalékban) továbbadta az Unilevernek. Az adásvétel körülményei, az új tulajdonos berendezkedése, az üzletből kiszorult vállalkozók

által kezdeményezett parlamenti vizsgálat bizonyára majd helyet kap — ha egyszer megírják— a hazai privatizáció történetében. Talán egyszer a közvélemény azt is megismerheti, hogy mennyiért kelt el a magyar növényolajipar és a vételár letétele mellett milyen kötelezettségeket vállalt a vevő. A szerződés ugyanis néhány passzus kivételével máig titkos.

A kivételek sorába tartozik, hogy a szakszervezeti bizottság egy kivonat formájában, rögtön az adásvételt követően értesítést kapott arról, hogy az új tulajdonos a természetes fogyáson felül a dolgozói létszám évi 15 százalékát leépítheti, sőt rendkívüli esetben ennél többet is. Magyarán szólva: a vevő szabad kezet kapott az addigi tulajdonos magyar államtól, hogy tetszése szerint megszüntessen munkahelyeket, ad absurdum 5-6 év alatt felszámolhatja a céget. Miután a Cereol Rt. három év alatt már három gyárat — Rákospalota, Kőbánya, Csepel — bezárt, ez a következtetés ma már nem is tekinthető annyira túlzónak.

A teljes képhez azonban hozzátartozik, hogy az elmúlt években az időjárás és a mezőgazdaság elhúzódó válsága sem kedvezett a Cereolnak. Kevés napraforgó- és repcemag termett, annak is egy részét — állami szubvencióval — a termelők eladták külföldre, s hiába lett volna jó piaca a feldolgozott étolajnak, csökkenteni kellett a kapacitásokat, s leépíteni a foglalkoztatott létszám egy részét.

A szakszervezetnek nem volt törvényes lehetősége, hogy fellépjen a nagyszámú elbocsátásokkal szemben, amit viszont megtehetett: az előírtnál magasabb járandóságokat harcolt ki az utcára tett munkavállalóknak. Mivel a munkaadó bizonyos nagyvonalúsággal kezelte — talán a vételárba már korábban beszámította — ezeket a követeléseket, a munkahelyek megszüntetésének útjában nem állt semmi akadály. De így is érthetően sok feszültséggel jártak az elbocsátások, hiszen a folyamatosan termelő, veszélyesnek nyilvánított üzemben viszonylag jók a keresetek, hasonlóan jól fizető munkahelyet — hiába a magas végkielégítés — nem könnyű találni.

Kollár Lajos, a Cereol Rt. elnök-vezérigazgatója, hangsúlyozva az iparág működőképességének fenntartását, sikeresnek tartja a privatizációt. A cég munkavállalói, illetve a

szakszervezet csak részben osztja a vezető menedzser véleményét. A munkahelyek jelentős hányadának megszűnése mellett, sőt annak ellenére, a privatizáció óta a bérek növekedése nem haladja meg az infláció ütemét. Igaz, hogy más ágazatokhoz viszonyítva abszolút számokban jobbak lettek a keresetek, de ez nem vigasztalja azokat a növényolajipari munkavállalókat, akik a reálbérük csökkenését kénytelenek elviselni.

Figyelmet érdemel az is, hogy bár a korábbi szociális juttatások lényegében sértetlenül megmaradtak és az új tulajdonos mintegy 400 millió forint értékben megváltotta a dolgozói részvényeket, a Cereolnál feszültebbé váltak a munkaügyi kapcsolatok. A többszöri átszervezés után bonyolultabbá vált az ügyvitel és a belső kapcsolatrendszer, s a megváltozott helyzetet egyes szakvezetők szerint már csak a külföldi menedzserek láthatják át. A céget korábban vállukon vivő szakembereknek esetenként csak asszisztensi szerep jut, nem is szólva a bérezésben kialakult különbségekről.

Farkas András szb-titkár megítélése szerint az új tulajdonosok tartózkodnak attól, hogy nyíltan fellépjenek a szakszervezet ellen, tartanak is a legnagyobb szövetség, az MSZOSZ kötelékébe tartozó szakági szervezettől, de nem áll tőlük távol, hogy némi vállalati praktikákkal megpróbálják semlegesíteni a munkavállalói érdekvédelmet.

A Cereol Rt. privatizációs történetének — ahogy mondani szokták — még nincs vége. A cég sorsa szorosan kötődik a magyar mezőgazdaság és feldolgozóipar jövőjéhez. Csak remélni lehet, hogy a tulajdonosváltozás ellenére az agrárválság nem sodorja el ezt a hajdan virágzó magyar iparágat.
(MunkaerőPiac, 1994. december)

POTYÁZÓK ÉS UTASOK

Ülünk a szentendrei HÉV zsúfolt kocsijában, s a félhangos duruzsolásba egyszer csak belereccsen a mikrofonhang: Tisztelt utasaink és potyautasaink! — szólít meg bennünket a vezető, hogy tájékoztasson a másnapi menetrend változásairól. A szemben ülő, elegáns külsejű, középkorú hölgy felhúzott szemöldökkel fordul padszomszédja felé, mintha azt

kérdezné némi sértettséggel: mi az, hogy tisztelt potyautasok? A szomszédhoz hasonlóan magam is tétován csóválom a fejem, és eszembe jut, micsoda hangyabolyélénkség keletkezik, amikor a buszon, a trolin és a villamoson megjelennek az ellenőrök, vagy ha a metróállomásokon a kijáratnál várják a bliccelőket.

Nemrégen a Balatonszentgyörgy—Budapest vasútvonalon tapasztaltam, hogy egyre többen próbálnak ingyen utazni. Három fiatalembert kellett leszállítani Lepsénynél, mert jegy nélkül, átlátszó mesékkel „etették" a jegyvizsgálót. Ha nagyon szegény, elesett emberek lennének, mondta a katonás kalauz, még hagyján, egyszer elnézem a lógást, de erőteljes huszonéveseknek egyszer sem.

A potyautasok mintha szaporodnának mostanában. Bizonyára összefügg ez az általános elszegényedéssel és az erkölcsi elmocsarasodással. Potyautasokkal azonban nemcsak a közlekedésben találkozunk, hanem a szellemi és politikai életben, az érdekvédelemben is. Legutóbb a vasasszakszervezet kongresszusán esett szó a jelenségkörről. Foglalkozott vele az elnöki beszámoló és több küldött is.

A gazdasági, társadalmi átalakulás során számtalan körülmény hatására csökken a szakszervezetek taglétszáma. Ennek következményeként kevesebb tagdíj folyik be, általános a pénzhiány. Mind kisebb összeg jut szakértőkre, kiadványokra, képzésre, infrastruktúrára, a működőképesség fenntartására. Márpedig az érdekvédelem pénzbe kerül. Egyre többe. Mint minden.

A szakszervezeteknek is növelniük kell bevételeiket, ha talpon akarnak maradni. Ezért arra kényszerülnek, hogy bérbe adják székházaik helyiségeit, hasznosítsák ingatlanaikat, és különféle vállalkozásokat folytassanak. Ám még így is a legsúlyosabb és folyamatosan napirenden lévő gond a nyugtalanító pénzhiány, ami tartósítja a bizonytalanságot, táplálja az ideges hangulatot, kikezdi az emberi kapcsolatokat, elvonja a figyelmet a tartalmi munkától.

Ilyen összefüggésben vetődik fel, hogy a szervezeten kívüli munkavállalók is hozzájáruljanak az érdekvédelem költségeihez. Vagyis ne vegyék egy kalap alá a szakszervezeti tagokat és a kívülállókat. Mert jelenleg bizony így van. Egy jó

bérmegállapodás vagy a kollektív szerződés által biztosított juttatások egyformán jelentenek kézzelfogható előnyt valamennyi dolgozónak, függetlenül attól, hogy tagdíjfizető vagy csak potyautas az érdekvédelemben.

Ezért látják elérkezettnek az időt a szakszervezeti tisztségviselők, hogy különbséget tegyenek tagok és nem tagok között, nem csak a segélyezés tekintetében. Külföldön erre már vannak példák. Ausztriában és Kanadában például a szervezeten kívül állók is hozzájárulnak az érdekvédelem, a munkaharc költségeihez, a sztrájkalap feltöltéséhez. Anyagilag is segítik azokat az alapokat, melyekből nekik is előnyük származik, ami kedvezően befolyásolja élet- és munkakörülményeiket.

A vasasszakszervezet sajtótájékoztatóján élénk visszhangot váltott ki ez az újszerű elképzelés. Mindannyiunkat az érdekelt, vajon mikor indul e bizonyára vitákat kavaró kezdeményezés, és hogyan valósul meg a mindennapokban. Az elhangzott válaszok szerint előbb az elveket kell elfogadni, hogy a jogi és egyéb kérdések tisztázása után a kitűzött cél gyakorlattá váljék.

(Népszava, 1995. január 12.)

NINCS GAZDASÁGPOLITIKAI KONCEPCIÓ

Interjú Nagy Sándorral, az MSZOSZ elnökével

— Az 1995. esztendő nem sok jót ígér a munkavállalóknak. A reálbérek csökkenése várható és újabb munkahelyeket számolnak fel. Ez a helyzet vélhetően új kihívásokat jelent a munkavállalói érdekvédelem számára is.

— Az 1995-ös esztendő valóban rendkívül nehéznek ígérkezik. Már ma látható, hogy azok a gazdasági feltételek, amelyek a lakosság, a munkavállalók számára árakban, bérekben, reáljövedelmekben jelennek meg, 1995-ben a korábbinál is kedvezőtlenebbül alakulnak. Ez felveti a korábbi kormányzat felelősségét, amennyiben szinte kezelhetetlen helyzetben adta át az államháztartást, az állami költségvetést. Az elmúlt négy évben azt gondolhatta az ember, hogy az az ár, amit munkanélküliségben, a reáljövedelem csökkenésében meg kellett fizetni, majd máshol, például az egyensúlyi

viszonyokban megtérül, nem növekszik az adósságállomány, mérséklődik az infláció. Magyarországon azonban az ellenkezője játszódik le: egy koncepciótlan privatizáció mellett magas a munkanélküliség, az infláció, és növekszik az adósság. Ezt a kérdést nem lehet megkerülni. Az idő múltával egyre inkább követelni kell, hogy az újonnan hivatalba lépett kormány működése idején a dolgok ne így folytatódjanak.

Az a véleményem, hogy bár az egyensúlyi kérdések valóban fontosak, mindazonáltal a napnál világosabb, hogy gazdaságpolitikai koncepció nélkül az ország ebből a helyzetből nem tud kilábalni. Márpedig ebben a pillanatban nincs gazdaságpolitikai koncepció. Ezt súlyos hiányosságnak tekintem, itt mulasztás történt.

Most, 1995 januárjában nem csak az a probléma, hogy tovább romlanak az életfeltételek. Az igazi gond az, hogy a társadalom számára nem látható — mert nincs is — egy megfogható elgondolás, vízió, aminek az érdekében a szigorú intézkedéseket meg kell tenni. Ezt én majdnem súlyosabbnak tartom, mint magát a jelenséget, hogy romlik a helyzet.

— Mindenki azt várta, hogy a kormányváltozás után gyorsan javul a szakszervezetek pozíciója. Ma inkább az érdekvédelem elgyengülésének jelei (csökkenő taglétszám, anyagi gondok stb.) láthatók. Mi a véleménye erről?

— Az érdekvédelemre és a szakszervezeti pozíciókra két egymástól elválasztható dolgot lehet mondani. Abban a tekintetben a szakszervezetek helyzete nem javult, sőt romlott, hogy meglévő gazdasági körülmények között mi az, amit elérhetnek, és mi az, amit nem. Tehát a semmiből, a mínuszból nem tudnak ők sem pluszt csinálni. A dolognak erre a részére tehát nincs mit mondani, mert egy adott szituációval számot kell vetni mindenkinek. Igen ám, de nemcsak ebből áll a szakszervezeti pozíció, hanem másból is. Egyebekben például a munka világán belüli mozgástér, a Munka Törvénykönyve, az érdekegyeztetési mechanizmus, egyáltalán a szakszervezetek működési feltételeivel kapcsolatos ügyek, de ebben sincs számottevő változás.

Vitathatatlan, hogy Horn Gyula kormánya az elődjénél több kontaktust kezdeményezett, és fontosnak tartotta például, hogy a társadalmi-gazdasági megállapodás keretében

intenzívebb kapcsolat alakuljon ki, de a dolgok ebben a pillanatban nem arra mutatnak, hogy ezek a szándékok megvalósulnának. Sőt, hogy csak egy apró példát mondjak: a magam részéről elkeserítőnek és szégyenletesnek tartom, hogy a szakszervezeti tisztségviselők képzésének támogatására csak 10 millió forintot sikerült a kormánytól szerezni. Miközben vannak kis egyesületek, magánalapítványok, amelyek ennyit vagy még többet kaptak. Szégyenletesnek tartom továbbá, hogy vitatkozni kellett azon, hogy a szakszervezeti vállalkozások bevételeinek legalább egy része adómentes lehessen, amit végül is nem lehetett elérni, és sorolhatnám tovább a példákat.

Én nem tudok úgy tenni, mintha nem tudnám, hogy mi a valóságos helyzet. Tehát nem ott látom a gondot, hogy a szakszervezetek ebben a szituációban nem tudták elérni, hogy ne 282 milliárd legyen a hiány, hanem 380 milliárd, mert ez sehova nem vezet. A problémát abban látom, hogy azt a hozzáállást, gesztust, azt a jó értelemben vett együttműködési készséget sem tapasztalom bizonyos ügyekben, ami joggal elvárható lenne ilyen szituációban. És ez már az előzőeknél is súlyosabb kérdéseket vet fel.

— Kongresszusra készül a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége. Hogyan haladnak az előkészületek, mi lesz a kongresszus „üzenete" a tagságnak és a magyar társadalomnak?

— Úgy gondolom, hogy az időpont és a körülmények alapvetően meghatározzák egy ilyen nagyságrendű szervezet kongresszusának mondanivalóját. Ebből következően két-három alapvető jelentőségű problémakör köré fog szerveződni a fórum. Az egyik kérdés, hogy lesz-e, s ha igen, milyen tartalommal, ha nem, akkor miért nem lesz társadalmi-gazdasági megállapodás? A másik: ugyanerre az időszakra tehető ennek a bizonyos 3 éves modernizációs programnak a vitája vagy elkészülte, mert borzasztóan hiányzik valamilyen kapaszkodó. A harmadik pedig ezektől teljesen független: az MSZOSZ belső viszonyai, azok a szakszervezet-politikai kérdések, a tagoltság, a tagdíjfelhasználás, a döntési mechanizmus, mindaz, amire nem mondhatjuk, hogy másoktól függ, hanem a szervezet belső döntésének a függvénye.

— A kongresszus vélhetően hozzájárul ahhoz is, hogy új arculatot adjanak a szakszervezeteknek.

— Nem tudom, hogy ez így megfogalmazható-e. Azt gondolom, hogy vannak olyan szervezeti kérdések, amelyek nem kerülhetők meg, és ha ezekben tud az MSZOSZ kongresszusa olyan döntéseket hozni, amelyeket a szövetséget alkotó szakszervezetek — mivel ők hozzák a döntést — magukra nézve is kötelezőnek tartanak, akkor az önmagában jelenti a helyzet változását. Nekem az a benyomásom, hogy nem annyira a kifelé mutatott képen, hanem a tartalmon kell változtatni, ami majd a kifelé mutató képen is megjelenik.

(MunkaerőPiac, 1995. január)

BÉREK A RUHÁZATIPARBAN

Arra kértem Wittich Tamás közgazdászt, a Ruházatipari Dolgozók Szakszervezetének főtitkárát, hogy avassa be olvasóinkat a hazai konfekcióipar bérviszonyaiba.

— Harminc ruhaipari társaságról vannak adataink, ami az ágazatban foglalkoztatottaknak az egyharmadát, mintegy 17 ezer főt jelent.

Sajnos, a legalacsonyabb keresetű szakma vagyunk az iparban. Ennek immár hagyománya van, hiszen ez a helyzet az ötvenes évektől kezdve. Nem sikerül közelíteni az élenjárókhoz, ellenkezőleg, 1990-94 között a lemaradás állandósult, illetve még növekedett is. Amíg 1990-ben 25 százalékkal maradtak el a bérek az ipari átlagkeresettől, addig ez négy év múlva 35 százalék lett.

— Mit mutatnak a nettó átlagkereset számai?

— Néhány ezer forinttal haladja meg a minimálbért. A ruhaipari dolgozók és családtagjaik 90 százaléka a létminimum alatt él. A ruhaipari bruttó átlagkereset — 1993 végén — 16 840 forint volt. Ugyanakkor az ipari átlagkereset 27 588 forint. 1994 első félévében némi javulást tapasztaltunk, a bruttó átlagkereset 19 ezer forint lett. Ami a fizikai dolgozók átlagkeresetét illeti: ez 16 700 forint. A korábbiakhoz képest ez kedvező, ám a növekedés üteme alatta marad az iparban bekövetkezett bérnövekedésnek. Az olló 1994-ben tovább nyílt.

— Beszéljünk az okokról. Milyen tényezők játszanak közre a fenti tényekben?

— Meghatározó a textilruházat-ipar általános helyzete. Ennek fő jellemzője, hogy 1990-ben kiesett a keleti piac, amely a kapacitás 30 százalékát jelentette. Drasztikusan visszaesett a belföldi piac is. Csökkent a kereslet, és nőtt az ellenőrizetlen importruha-behozatal. A kapacitás kitöltése jórészt megtörtént a nyugati bérmunkával, de az átállás azzal járt, hogy nem tudtak olyan árakat érvényesíteni a ruhaipari cégek, amelyek nyereségesek lettek volna. Ez ma is jellemző, hiszen állandósultak a likviditási gondok. Nőtt a veszteséges cégek száma. A privatizációs folyamatból is a ruhaipari cégeknek csak egy szűkebb köre került ki győztesen, azaz tudott tőkét bevonni, fejleszteni, béreket emelni. A ruhaipari cégek egynegyedét sorolhatjuk ide, ez a foglalkoztatott létszám kb. 20 százalékát alkotja.

Jelentős élőmunkát foglalkoztató cégeknél halmozott probléma a béreket terhelő rendkívül magas járulék. (44 százalék a tb-járulék, 5-7 százalék a munkáltatói járadék.) Annak ellenére, hogy a bérek alacsonyak, a bérköltségek a cégeknél egyre jelentősebbek. De ezeket az alacsony béreket sem hajlandó elismerni a piac. Itt kell megemlíteni, hogy mind jobban terjed a ruhaipari feketemunka, ami további romló versenyhelyzetet teremt a tisztességesen adózó ruhaipari társaságok számára.

— Mit tehet a szakszervezet?

— Kezdeményezzük az szja módosítását, amely az alacsonyabb keresetű sávokban valamivel több nettó tartalmat biztosít. Bérmegállapodásokat kötünk a ruhaipari cégekkel, amely a még nagyobb leszakadástól megóvja a munkavállalókat. El akarjuk érni, hogy az éves bérfejlesztés elérje legalább az ipari átlagot. Szeretnénk megkövetelni a munkáltatóktól a 100 százalékos normateljesítés feltételeit, mert ebben legalább 15 százalékos bérnövekedés lehetősége is benne van. Partnerei vagyunk a ruhaipari cégeknek abban, hogy a bérjárulékok belátható időn belül csökkenjenek, s ezzel forrás teremtődjék a bérek tényleges emelésére. Kezdeményezzük, hogy a kormányzat dolgozzon ki programot a feketemunka csökkentésére.

— Ennyit a bérekről. Miben lehetne összefoglalni a foglalkoztatási helyzetet?

— A fő jellemző: a ruhaipar ma létszámfelvevő. Az elmúlt években nem létszámleépítések történtek, hanem spontán létszámeláramlás, amelyet a cégek nem tudtak pótolni. A fizikai dolgozók létszáma négy év alatt több mint 6 ezer fővel csökkent. (A létszámcsökkenés főleg adminisztratív területen következett be.)

Jelenleg varrónőhiány van. Ennek oka a sanyarú bérhelyzet. Ilyen alacsony bérért nem jönnek a ruhaiparba. Emellett feszített a munkatempó, szorosak a normakövetelmények. Alig van különbség a munkavállalói és a munkanélküli állapot között. Viszonylag könnyű feketemunkából mellékjövedelmet szerezni. A nőknek tehát nem éri meg, hogy a ruhaiparban helyezkedjenek el. Még ott is hiány van varrónőkből, ahol a legnagyobb a munkanélküliség.

— Lehet-e megoldást találni ezekre a problémákra?

— A közeljövőben a munkaügyi kormányzat képviselőivel áttekintjük a foglalkoztatási helyzetet. A bérfejlesztés is a gondok enyhítésének eszköztárába tartozik. Megjelent a ruhaiparban is a külföldi munkaerő foglalkoztatása, ami konkrétan azt jelenti, hogy a ruhagyárak mintegy 20 százalékánál foglalkoztatnak külföldi munkaerőt. Mi nem ezt tartjuk a járható útnak, fel akarunk lépni ebben a kérdésben.
(MunkaerőPiac, 1995. február)

NEM LESZ SZOCIÁLIS PAKTUM

A gazdasági-szociális megállapodás terve már az 1994. évi parlamenti választásokra készülő MSZP programjában szerepelt. Hogy ezt mennyire komolyan gondolták a szocialisták, bizonyította az is, hogy az új kormány megalakulását követő néhány napon belül az Érdekegyeztető Tanács (ÉT) plenáris ülésén — Horn Gyula jelenlétében — meghirdették a paktum megkötését.

Jelen lehettem a szociális partnerek e jelentős tanácskozásán, emlékszem annak a tavaly júliusi napnak a légkörére, de arra is, hogy az október 15-i határidő bejelentésekor miként jelent meg a kétkedés az arcokon. Bebizonyosodott,

amit már akkor többen éreztünk: a határidő irreálisan rövid ilyen bonyolult feladat elvégzéséhez. Hat hónap elteltével keserű ténnyé vált az illúzió. Elszálltak az esélyek, nem lesz társadalmi-gazdasági megállapodás, amiről oly sok szó esett.

Az eredeti cél az volt, hogy a fiskális szigort követelő, megszorító intézkedésekkel járó gazdasági átalakuláshoz a kormány megszerezze a munkavállalók és a munkáltatók támogatását. Úgy, hogy azok önkorlátozást vállaljanak. A szakszervezetek tartózkodjanak a bérkövetelésektől, az érdekérvényesítés keményebb eszközeinek használatától, s ily módon biztosítani lehessen a munkabékét, a társadalmi nyugalmat. Cserébe pedig a kormány ösztönzi a társadalmi párbeszédet, és gondoskodik az érdekegyeztetés intézményes rendszerének kiépítéséről.

E céloknak megfelelő témakörökben megkezdődtek a kemény vitákkal és hosszúra nyúlt alkudozásokkal járó egyeztetések, tárgyalások mind az ÉT munkabizottságaiban, mind a plenáris üléseken. Az október 15-i határidőn túllépve sikerült kínkeservesen megállapodni először a pótköltségvetésben, majd az 1995. évi adóügyekben és költségvetésben. A kormánynak a paktum szövegtervezetére tett ígérete azonban nem teljesült. Újabb határidő-módosítások, huzakodások és tárgyalássorozatok után ugyancsak nem készült el időre a kormány által beígért hároméves gazdasági, modernizációs program sem. A folyamatos csúszások, az állandóan jelenlévő nehézségek, feszültségek odavezettek, hogy a társadalmi-gazdasági megállapodás dédelgetett terve alól elfogyott az idő.

Az okok felmutatása, a tapasztalatok összegzése, a „hogyan tovább" megfogalmazása már folyik és folytatódni fog. Annyi azonban máris bizonyosnak látszik, hogy a kudarcban az ÉT mindhárom oldalának megvan a maga felelőssége. Az is nyilvánvaló, hogy a tgm sikertelensége kihatott a Munka Törvénykönyve módosítása körüli nézeteltérésekre, feszültségekre is. Az is vitathatatlannak tűnik, hogy ilyen válságos helyzetben, ekkora leépülés és elszegényedés közepette bizony nem könnyű érdekeket egyeztetni. Egy biztos: az érdekegyeztetést folytatni kell.

(Magyar Vasutas, 1995. február 15.)

BESZORULHAT AZ ÉRDEKEGYEZTETÉS

Interjú Kósáné Dr. Kovács Magda munkaügyi miniszterrel

— Tudós vélekedések és köznapi tapasztalatok szerint is egyelőre várni kell a gazdasági fellendülésre. Ebben a helyzetben nincs könnyű dolga a munkaügyi kormányzatnak. Milyen a munkaerőpiac helyzete és milyen tényezők határozzák meg a tárca feladatait — kérdeztük Kósáné Dr. Kovács Magdától, aki ellenzéki képviselőből lett a szocialisták miniszter asszonya.

— Nagyon nehéznek látom a munkaerőpiac helyzetét, s ennek három fő oka van. Az első: a demográfiai folyamatok és a foglalkoztatási nehézségek miatt elkerülhetetlenül emelkedik a munkanélküliek száma. Ha csak a demográfiai adatokat nézem, akkor is szinte egészen biztosan az ezredfordulóig nőni fog a munkanélküliség.

Sajnálatosan tovább csökkent a gazdaságilag aktív népesség. Ez azt jelenti, hogy 1994-ben a gazdaság kisebb élénkülése ellenére is csökkent a foglalkoztatottak száma. A legfrissebb statisztikai jelentések szerint a gazdaságilag aktív népesség száma az ötmillió fő alá esett. Ez katasztrofális arány, mivel az aktívak és eltartottak aránya tovább romlik, s ennek nemcsak a munkaerőpiaci hatása ijesztő, hanem az egész szociális helyzetre nagyon rossz hatást gyakorol.

A második ok, amiért azt mondom, hogy nehézségeink vannak, a gazdaság megrendült helyzete. Jó lenne hinni, hogy a tavaly megindult növekedés tartós marad. Az én álláspontom, hogy a magasabb szintű foglalkoztatás alapja a tartós és biztonságos gazdasági növekedés. Ezért nagyon óvatos vagyok azokkal a véleményekkel szemben, amelyek azt mondják, hogy ez a tavaly beindult növekedés nem jó növekedés.

A gondjaink harmadik oka pedig a költségvetés szegénysége. Soha ilyen kevés pénze nem volt a Foglalkoztatási Alapnak, mint mostan. És talán soha ilyen nagy szükség nem volt a foglalkoztatás aktív eszközeire, mint jelenleg.

A munkanélküliek számának újbóli emelkedésével tovább növekszik a tartósan munkanélküliek száma, akiket érdemi támogatás nélkül nem lehet álláshoz juttatni, akiknek

nincsenek munkaerőpiaci esélyeik, az ő munkaerejük nem kelendő áru.

— Meghiúsult a társadalmi-gazdasági megállapodás, nincs megegyezés a Munka Törvénykönyve módosításában. Úgy tűnik, nem működik az az intézményrendszer, amelynek szembe kellene nézni a fentiekben vázolt problémákkal. Mi ennek az oka? Távol esnek egymástól az érdekek? Túlélte önmagát az érdekegyeztetés intézményrendszere? Nincs megfelelő politikai szándék?

— A helyzet nagyon összetett, a felsorolt kérdések mindegyikében van valami igazság. Valóban, a munkáltatók és a munkavállalók érdekei ebben a pillanatban nagyon távol esnek egymástól.

Sajnos vannak olyan mechanizmusbeli hibák is, amelyek azt mutatják, hogy a folyamatos érdekegyeztetésnek bizony még nem alakult ki az igazán hatékony formája. Az érdekegyeztetés ugyanis arról szól, ami a nevében van: az egymástól távol álló érdekeket közelíteni kell egymáshoz, és el kell jutni egy optimumhoz, ami mindkét fél számára elfogadható. Az elmúlt hetek tárgyalási tapasztalatai azt mutatták, hogy erre a közelítésre csekély a hajlandóság.

Úgy nem lehet megállapodni, ha az ellenérveket hangoztatók lecövekelnek, s középre szorul a kormány. S különösen nem lehet megállapodni akkor, ha a felek egyike vagy másika egy tapodtat sem hajlandó elmozdulni eredeti álláspontjától, hanem azt várja, hogy a kormány ítéletet hirdessen. A háromoldalú érdekegyeztetésben a kormánynak nem az a feladata, hogy döntőbíró legyen és időnként, mint a fülemüle a perben, valakinek fütyüljön.

Nem jó az, ha megállapodás hiányában a kormány maga próbálja „belőni" azt az optimumot, amiben a feleknek kellene megállapodni, s olyan javaslatokat terjeszt a parlament elé, amiben egyik fél támogatását sem bírja. A kialakult helyzetet aggasztónak tartom, mert attól félek, hogy megmerevedhetnek a frontok, tovább szorulnak az érdekegyeztetés fogaskerekei, s az elkövetkezendő időkben ebből komoly problémák származhatnak.

— Mindeközben a munkaügyi viták elhúzódnak, néha évekig kell várni egy-egy bírósági ítéletre. Többen úgy vélik,

hogy a jogsegélyszolgálat fejlesztésével legalább enyhíteni lehetne e téren a feszültségeket, s jobb felvilágosítással talán elkerülhető lenne a perlekedések egy része. Milyen tennivalókat lát ezen a téren?

— Az egyik elképzelésünk, hogy törvényes formát teremtsünk a bíróság előtti egyezkedés megoldására. Ez azt jelentené, hogy a munkaügyi per egy egyeztető eljárással kezdődne, ahol a kijelölt bíró megállapodásra szólítja fel a feleket, ismerteti előttük a jogi helyzetet, mintegy előre „megjósolja", hogy az eljárás lefolytatása esetén milyen bírói ítélet várható. S felkínálja a megállapodás lehetőségét a szembenálló feleknek.

A másik gondolatunk nem igényel törvényi szabályozást. Ez egy konfliktus-kezelő szervezet kiépítésének első szakasza lenne. Egyelőre csak csírájában, de elindulna egy szakemberekből álló hálózat kialakítása, amelyik funkciójában hasonlítana a jogsegélyszolgálathoz vagy a régi döntőbizottsághoz. A hálózat külső szakembereket ajánlana fel a helyi munkaügyi konfliktusok megoldásához. Ha ez beválik, bővíthető lesz, de mindenképpen lehetővé tenné, hogy azokat a jogintézményeket is működőképesebbé tudjuk tenni, amelyek éppen a szakemberhiány miatt nem működnek. Tehát a szakemberhálózat kiépítését és szakemberek felajánlását a konfliktusok kezeléséhez nagyon fontosnak tartjuk. Ehhez egyetlen dolog kell csak, mint a háborúhoz: pénz, pénz, pénz.
(MunkaerőPiac, 1995. február)

V. SZOCIÁLIS JOGFOSZTÁS

1995. március —1995. december

1995. március 12-én, Gergely napján új időszámítás kezdődik újkori történelmünkben: Bokros Lajos pénzügyminiszter útmutatásai alapján a szociálliberális koalíció megnyírbálja a szociális jogokat. Tovább emelkednek az árak, felszökik az infláció. Az év során drámai —az ötvenes évek megszorításait idéző— reálbércsökkenés sújtja a munkavállalókat. Szembeötlő a lakosság elszegényedése. Több szocialista miniszter meghasonlik önmagával, s lemond viselt tisztségéről. Meglazulnak a kapcsolatok az MSZOSZ és az MSZP között. A vasutasok négy napig sztrájkolnak, elszaporodnak a helyi munkabeszüntetések, a fővárosban tömeges utcai demonstrációkon tiltakoznak az egészségügyiek és a pedagógusok. A kormány egyes ágazatokkal kötött megállapodásokkal próbálja enyhíteni a feszültségeket. Hosszabb „mosolyszünet" után az év végén újraindul az érdekegyeztetés.

Amerikai katonák érkeznek Magyarországra.

VESZÉLYBEN A SZABAD BÉRALKU

„A munkabér, a munkaerő ára,
cincog zsebünkben, úgy megyünk haza."
(József Attila: Munkások)

Rendkívül nehéz körülmények között folynak az 1995. évi bértárgyalások. Korábban ugyan írtunk róla, hogy nehéz béralku elé néznek a munkáltatók és a munkavállalók, de korántsem hittük, hogy a munkaerőpiacon ilyen fagyos szelekkel jön el az idei tavasz.

Emlékezetes, hogy még a múlt évben az akkori pénzügyminiszter 15 százalékos korlátot javasolt a munkáltatóknak az 1995. évi bérek megállapításánál. A közalkalmazottaknak nem ígért sok jót a parlamenti költségvetési vita. A vasutasok újabb kemény bérharcra kényszerültek. Mindemellett a

munkavállalói érdekképviseletek a legtöbb ágazatban a tervezett infláció mértékében jelölték meg bérkövetelésüket az 1995. évre. A reálbérek megtartását tekintették tárgyalási alapnak. Nyilatkozataikban elutasították a bérek „lefaragására" irányuló kísérleteket.

A munkáltatók tekintélyes része, különösen a fogyasztás növekedésében érdekelt hazai és multinacionális cégek, az első megnyilatkozásaikban — még a múlt év végén — nem utasították vissza a szakszervezeti követeléseket, tárgyalási kezdeményezéseket. Előfordult, hogy „összekacsintva", egymás érveit átvéve hárították el a bérmegszorító kormányzati nyilatkozatokat. Igaz, hogy a tárgyalási szándék visszaigazolása mellett a munkáltatók általában időt kértek, mivel megértek már néhány telet, s télvíz idején nem szívesen hoznak egész évre kiható döntéseket.

Vízkereszt, majd a farsang múltával nem javult sem a munkáltatók, sem a munkavállalók tárgyalási pozíciója. A drasztikus árintézkedések árnyékában egyre kisebb ösztönzést adott a beígért béremelés. A számolgató cégvezetők előtt egyre inkább elhomályosultak a kormányzati gazdaságpolitika körvonalai. Mígnem körlevelek korlátai közé szorult a szabad béralku. A központi bérszabályozás szellemalakja — néhány éves tetszhalálából ébredve — újra megjelent a munka világában.

Ebben a helyzetben érte a tárgyalóasztaloknál egyezkedő partnereket Bokros Lajos pénzügyminiszter megszorító programja. A sajtóban megszellőztetett kormányhatározat minden teketória nélkül kijelenti: az állami irányítás alatt álló cégeknél csak tízszázalékos átlagkereset-növekedést engedélyeznek, a nem nyereséges vállalatoknál nem nőhet a bértömeg. A felső vezetőknél prémiumfeltétellé teszik a bérajánlások betartását.

Ezzel a lépéssel gyakorlatilag számos munkahelyen zátonyra futnak a bértárgyalások. Pontosabban szólva: ahol eddig nem sikerült megegyezni, ott nem sok esélye maradt annak, hogy nyomásgyakorlás — sztrájk — nélkül magasabb béreket lehet kicsikarni. Egyáltalán: a magyar munkavállalók döntő többsége a reálbér csökkenésére számíthat az idén. A „béremelést" mint fogalmat — a szó eredeti értelmében —

a munkavállalók kiiktathatják a szótárukból. Olyan időkben, amikor a családok egy részét a szociális juttatások, támogatások megvonása is sújtja. A kérdés ezek után már csak az, hogy a munkáltatók milyen eszközökkel érik el a magasabb teljesítményeket és a szakszervezetek belenyugodnak-e az alapfunkciójuk elsorvasztásába?
(MunkaerőPiac, 1995. március)

SZOCIÁLIS LÓRÚGÁS

Lengyel László politológus, közgazdász, közíró azt mondta, hogy a kormány március 12-i intézkedéscsomagjával kihúzták a fogat, de a szilánkok bent maradtak. Ambrus Péter szociológus szerint meg arról van szó, hogy fájdalomcsillapító nélkül belefúrtak a rossz fogba, és jelezték a betegnek, hogy bírja ki valahogy, mert a fogát majd két év múlva húzzák ki. Sokan teszik szóvá, hogy a szociálpolitikai juttatások drasztikus megnyirbálásával, a korábban kialakult szociális-jóléti rendszer széttörésével most a negyven év alatt szerzett jogokat veszi vissza az állam. Azokat, amelyeket megszoktunk, amelyek beépültek az emberek gondolkodásába, magatartásába.

Nálunk nemcsak családi pótlék, gyes és gyed járt, nem pusztán segélyezés volt — igaz differenciálatlanul, vitatható módon —, de a szocialista vállalat több volt egy gazdasági üzemnél. Egyszersmind szociális intézményként is funkcionált, hiszen a dolgozók a vállalattól kaptak lakást vagy házépítési kölcsönt, gyermekeik pedig ösztöndíjat. Az üzemben orvosi rendelő működött, volt étkezde, sok helyütt bölcsőde és óvoda, a vállalatnál szerveződött a nyaralás, az üdülés — nemegyszer saját üdülőben. A munkahelyeken kulturális és sporttevékenység folyt, virágzott az amatőr művészeti mozgalom, rendszeresek voltak a műsoros estek, a vetélkedők, a társadalmi munkák, a különböző összejövetelek.

Csoda-e, hogy mindehhez hozzászoktunk, hiszen a gondoskodó állam ténye életünk szerves részévé vált. De nem csak az elmúlt negyven évben szoktunk hozzájuk. Ferge Zsuzsa szociológus, a magyar szociálpolitika nagyasszonya emlékeztet rá, hogy Magyarország gyorsan követte a német

rendszert a társadalombiztosítással. Már 1938-ban bevezették a családi pótlékot a több munkást foglalkoztató üzemekben. És nem kötötték jövedelemigazoláshoz. Mi tehát már a háború előtt vállaltuk az európai tradíciót. Ahogyan meg a háború után alakult a magyar szociálpolitika, azt az ENSZ, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal dolgozta ki, ily módon mi követtük az európai modellt. Mi több, élen jártunk a megvalósításában, hiszen állampolgári joggá vált számos juttatás.

Most pedig eltávolodunk ettől a gyakorlattól, átalakítjuk a szociális rendszert, leépítjük a megszerzett juttatásokat. Úgy, hogy — a fizetésképtelenség, az államcsőd veszélyeztetettségében — a költségvetés hiányát, a gazdaság problémáit ráterheljük a szociálpolitikára. Tesszük ezt akkor, amikor az egész világon felértékelődik a szociális tényező, amikor Európában — a svédeknél, a finneknél, a lengyeleknél — visszajött a szociáldemokrácia. Izraelben a munkáspárti kormány nemrégen állította vissza az alanyi jogon járó családi pótlékot — megemelt szinten és differenciáltan —, azt, amelyet korábban a konzervatív kormány megszüntetett.

Nálunk meg most változik a szociálpolitika szegénypolitikává, most indul a segélykérelmezés karrierje. Akkor történik szociális jogfosztás, amikor a konzervatív, jobboldali kormány után szocialista többségű kabinet van hatalmon. Ez több mint furcsa. Elkeserítő, hogy a magát szocialistának, baloldalinak, szociálisan érzékenynek, munkavállaló-barátnak tartó kormányzó párt vonja vissza a szociális jogokat, s azok az ellenzéki pártok tartják ezt megengedhetetlennek, akiknek értékrendjüktől, politikájuktól, egész mentalitásuktól idegenek a szociális ellátórendszerek, a juttatások.

Vannak persze, akik egyetértenek a kormány csomagtervével, tudomásul veszik, elfogadják a megszorító intézkedéseket. Olyanok is vannak, akik élénken helyeslik a kormány bátor lépéseit, elszánt magatartását. Azt mondják — Kornai János nemzetközi hírű közgazdász megfogalmazását átvéve —, hogy mi egy „koraszülött jóléti állam" vagyunk, a szociális ellátó rendszerek arányaikat tekintve bőkezűbbek, mint a leggazdagabb nyugati országokban. Sokkal jobban élünk, mint azt lehetőségeinkhez képest tehetnénk. A túl széles szo-

ciális ellátási rendszer nem csupán a hiányok újratermelődésének okozója, de a gazdasági növekedést is gátolja.

Azt, hogy egy jóléti állam koraszülött vagy későszülött — Ferge Zsuzsa véleménye szerint —, egy közgazdász nem döntheti el, mert a szociálpolitika elsősorban politikai kérdés és közmegegyezés dolga. Olyan afrikai, ázsiai és dél-amerikai országokban például, ahol sohasem volt családi pótlék és nyugdíjbiztosítás, ott ilyen követelés sincs, az emberek beletörődnek a szegénységükbe. Minthogy nem szoktak hozzá máshoz, úgy mint mi, nincs is olyan keserű felzúdulás, mint nálunk.

A nemzedékekbe beleivódott biztonságérzetet nem lehet máról holnapra kitörölni. Különösen akkor, ha nem lép helyébe más, hatékony szociális rendszer, szolgáltatás, juttatás. Veszélyes dolog ez akkor, ha a megszokott létbiztonságot — még ha szerény mértékű és támadható is — felváltja a cafatokra szakadt szociális háló, a tömeges munkanélküliség, a bizonytalanság, a kilátástalanság.

Önmagában is lehangoló, hogy a járóbeteg-ellátásban a 18-62 év közöttieknek 500 forintba kerül majd a szakorvosi rendelés. Ami igazán felháborító: nem elég, hogy lerobbant rendelőkben kell sorban állni, s az orvos sem megfelelően foglalkozik a beteggel, hanem azért még fizetni is kell. Az egyetemisták tüntetésén nemcsak a 2000 forintos tandíjért kapott füttykoncertet a pénzügyminiszter, hanem azért is, mert nem idei, szeptemberi bevezetést ígértek nekik, és nem is beszélték meg a diákok önkormányzatával.

Ellenszenvet nemcsak az gerjeszt, hogy amerikai típusú szegénypolitika, a szegénységi bizonyítvány (újra) bevezetése lapul a kormány csomagtervében, hanem a közzétételének formája, módszere is. Az, hogy figyelmen kívül hagyták a szociális partnerek, a civil szervezetek, a szakértők véleményét. Az Érdekegyeztető Tanács tagjait is csak utólag tájékoztatták. A Népjóléti Minisztérium enyhébb változatú, elfogadhatóbb programját meg sem tárgyalták. Helyette jött a sokkoló bejelentés, a pénzügyminiszteri diktátum.

Kritikus helyzetben nem elegendő csak arról beszélni, hogy mit szorítunk meg, mit veszünk el, mit szüntetünk meg. Ha nincs pozitív üzenete az ilyen nagy horderejű, fájdalmas

döntéseknek, ha nem tudják az érintettek, mit kapnak cserébe, miért kell áldozatot hozniuk, ha nincs vonzó jövőkép, akkor aligha lehet a kellemetlen terápiát elfogadtatni. A jelen szituációban nagy szerepe van a megfelelő hangnemnek, az empátiának, az alternatív megoldások felmutatásának. Annak, hogy ne rekedjen meg a társadalmi párbeszéd, ne bénuljon le az érdekegyeztetés, és ne érezzék kirekesztetteknek magukat a munkavállalók, az állampolgárok, az érdekképviseletek. A társadalom tagjainak akarata ellenére ugyanis nem lehet tartósan politizálni. Csak velük és értük.
(Typográphia, 1995. április)

„A SZAKSZERVEZET AZ ERŐ POZÍCIÓJÁBÓL TUD CSAK VALAMIT ELÉRNI"

Interjú Sándor Lászlóval, az MSZOSZ alelnökével*

— Az MSZOSZ 1995. május 5-6-án tartja III. kongresszusát. Hogyan látja Sándor László alelnök a kongresszus előkészítését egy március 12-i „csomag" után, egy erőteljes tiltakozó hangnemet sejtető május 1-je előtt, a vasutassztrájk közvetlen közelében?

— Azt gondolom, hogy 1995 első felében a magyar munkavállalók és szakszervezeteik olyan helyzettel szembesülnek, amelynek a nyomása által visszatérni kényszerülnek eredeti funkciójukhoz, az elemi érdekeik védelméhez.

Az elmúlt két év kimondva-kimondatlanul a szakszervezeteket arra motiválta, hogy aktívabban kapcsolódjanak be a politikai életbe. A parlamenti választások lezajlottak. Eléggé átlátható, hogy milyen irányvonalat követ a kormányzat. Ahhoz, hogy a munkavállalók védettebbnek érezhessék magukat, a szakszervezeteknek változtatni kell a belső munkájuk arányain. Ezt indokolják egyébként a gazdaságban végbement változások is: sok apró gazdálkodó szervezet jött létre, ahol belső érdekérvényesítésre — számos helyen szakszervezet sem működik — nincs lehetőség.

Tekintettel az új helyzetre, a szakszervezeteknek változtatni kell a taktikájukon, és bizonyos mértékben a stratégiájukon is. A változások sorában én a legalapvetőbbnek azt tartanám, hogy ha a kormány rákényszerül is anyagi termé-

szetű megszorító intézkedésekre, egy erőteljesebb szakszervezeti fellépéssel ki kell kényszeríteni, hogy a pénzbe nem kerülő dolgokban váltsa be a szavát és szilárd alapokon nyugvó érdekegyeztetési mechanizmusban gondolkodjon. A kormány igenis tegyen gesztusokat. Például: hogyan lehet egy újabb privatizációs hullám előtt a szakszervezeteknek ellenőrzési szerepet adni. Mutassa meg a kormány, hogy ilyen kiélezett helyzetben is képes munkavállaló-barát Munka Törvénykönyvében gondolkodni. Adja tanújelét, hogy adott kérdésekben a munkavállalók, illetve a munkáltatók által kidolgozott alternatívákat kész elfogadni.

— Csak gesztusokról van szó?

— A március 12-i intézkedések azért elgondolkodtatók, mert azok előkészítése, az előtte tartott fórumok üressége, tartalmatlansága azt az üzenetet hordozza — amit egy szakszervezeti szövetségnek észre kell vennie —, hogy bármilyen színezetű a kormányzat, ha az érdekvédelem nem tud kellő erőt felmutatni, akkor csak azért, mert stratégiailag érdekazonosság áll fenn, vele szemben a kormány nem lesz engedékeny. Vagyis: egy szakszervezet csak az erő pozíciójából tud valamit is a munkavállalók érdekében tenni, erről nem szabad elfeledkezni.

— Milyen erőre gondol?

— Az erő két formájára. Az egyik: a tárgyalóasztaloknál megmutatkozó érvelő képesség, szakmai felkészültség. A másik pedig a törvényes szakszervezeti eszköztár mozgósításának képessége. S ha már szóba került a vasutasok sztrájkja, (az interjú a sztrájk meghirdetése előtt két nappal készült — *szerk.*) szeretném elmondani, hogy egy olyan országban, ahol a kollektív szerződések feltehetően a jövőben fontos szerepet töltenek be, a vasutasok fellépése — a szerződések felmondása ellen — mindenképpen példamutató Magyarországon. A MÁV-nál zajló események mesze túlmutatnak a maguk keretein. Ez talán minőségi elmozdulás is. A jövőben arra kell berendezkedni, hogy a kollektív szerződések jelentsék az érdekvédelem fő eszközét.

— Az MSZOSZ-en belül meglehetősen nagy véleménykülönbségek észlelhetők, például a kormányhoz való viszony megítélésében vagy a nyomásgyakorló eszközök használatát

illetően. Várhatóan hogyan tudja a kongresszus oldani ezeket a feszültségeket, illetve közelíteni az álláspontokat?

— Kényes helyzet alakult ki, amikor nem érzelmek, hanem hűvös racionalitás alapján kell a döntéseket meghozni. Három veszélyt látok. Nem örülnék annak, ha az MSZOSZ tagszervezetei túl gyorsan elfeledkeznének az elmúlt négy évről, s egy platformra kerülnének korábbi ítészeikkel. Én legalábbis nem szeretnék amnéziás és demagóg politikusokkal egy platformra kerülni, még akkor sem, ha a kormánynak szóló jogos bírálatokat meg kell fogalmazni. Másfelől: a szakszervezet ne veszítse el az arcát — erre a korábbi évtizedekben volt példa elég — csak azért, mert egy hozzá közel álló politikai erő kormányoz. Az arculat megtartása legalább annyira fontos, mint volt az elmúlt négy évben. Az alapfunkciók gyakorlásában ugyanazon az úton kell járnunk, mint a korábbi kormány időszakában. Harmadszor: kemény eszköz alkalmazásához Magyarországon ma csak az nyúljon, aki egy ilyen eszközt irányítani tud, s tudatában van, hogy nem a szélsőségeseket hozza kedvező helyzetbe.

(*Sándor László novemberben elnök lett — Szerk. megj.)

(Húsos, 1995. 3. szám, április)

MÁJUS AZ ÉRDEKVÉDŐK HÓNAPJA LESZ

Interjú Nyers Rezső szocialista politikussal

Közeleg május elseje. A rákövetkező napokban kongresszust tart a legnagyobb szakszervezeti szövetség, majd üzemitanács-választások lesznek. Közben sztrájkra készülnek a vasutasok és demonstrációra hívó felhívásokat fogalmaznak egyes érdekvédelmi szervezetek. Merre mozdulnak a szakszervezetek, mi a véleménye az érdekvédelemről? — kérdeztük Nyers Rezső országgyűlési képviselőt, a nagy tapasztalatú szocialista politikust, a gazdasági intézkedésekről szóló parlamenti vitanap egyik szünetében.

— Én tudomásul veszem, hogy a szakszervezeti érdekeknek érzékelhetően, érthetően, a dolgozók helyzetétől függően, kellő erősséggel meg kell nyilvánulnia. Annak idején, 1989-ben elősegítettem a sztrájktörvény megszületését, s ma is úgy látom, hogy nem rossz a sztrájktörvény, és komolyan

kell venni. Az ország mai helyzetében a szakszervezeteknek olyan mértékű nyomást kell gyakorolni a dolgozói érdekek érvényesítéséért, amellyel eredményt lehet elérni. Sajnos egy nagyobb méretű sztrájk lecsökkenti azt a jövedelemalapot, amiből a sztrájkolók is el akarják venni a maguk szeletét. Úgy, hogy ezt nem tudom ajánlani új stratégiaként.

Természetesen a sztrájk egy anyagi alapon keletkező érzelmi kérdés, indulati döntés is. Én nem mondhatom a képviselői fizetés birtokában annak a dolgozónak, aki most nagyon nehéz helyzetbe került, hogy legyen önmérséklete. Nem is mondom, de ha már a véleményemet kérdi: addig szabad feszíteni a húrt, amíg el nem szakad. Ezt ajánlom.

— Hogyan látja, a szakszervezetek kénytelenek lesznek azt a bizonyos húrt tovább feszíteni, vagy a másik oldalnak esetleg a jövőben javul a tárgyalási és megegyezési készsége?

— Vannak kérdések, amiben úgy látom, hogy kimerültek a munkáltatói és a kormányoldal lehetőségei. Már szakadással fenyeget a helyzet. Más területekről ez nem mondható el. Úgy tűnik, hogy a vasutasok már nagyon a feszítés határán vannak, elfogyott a mozgástér. Presztízskérdéssé is vált a konfliktus rendezése.

— Megítélése szerint a feszíteni készülő szakszervezeti vezetők megkapják a támogatást a tagságuktól?

— A szakszervezeti vezetőknek nagyon vigyázniuk kell a tagsággal, mert ha elszakad a húr, s utána ebből következően is rosszabb lesz a helyzet, akkor őket teszik felelőssé, hogy sztrájkba vitték a tagságot és rosszul jártak.

— Feltehetően ezért is óvatosak...

— Ezért is óvatosak és én megértem a szakszervezeti vezetőket. Ez nem elárulása az ügynek, hanem csak gondos mérlegelése annak a határnak, ameddig el lehet menni. Ugyanakkor addig a határig a nyomásgyakorlásban el kell menni.

— Több érdekvédelmi szervezet bejelentette, hogy május elsején demonstrációt tart. Érzése szerint milyen lesz az idei május elseje?

— Minden korábbi május elsejénél erősebb szociális tartalommal telítődik az idei. Megmutatkozik, hogy a szegénység és az elszegényedés jelenségei, a kulturális lehetőségek

beszűkülése, a modern társadalomban megnövekedett egészségügyi szükségletek kielégítése ellen tett lépések irritálják a dolgozókat. Ahogy valamikor száz évvel ezelőtt a „három nyolcas" megragadta a tömegek érzelmeit és indulatait, most az említett szociális kérdések foglalkoztatják a közvéleményt. Ott lesz, ott bujkál majd egy korszerű, a mai értelemben vett szocializmus a demonstrációkon részt vevő sok ezer ember fejében.

(Munkaerőpiac, 1995. április)

A SZTRÁJK NEM KÓROS TÜNET

Interjú Dr. Borsik Jánossal, a Mozdonyvezetők Szakszervezetének ügyvezető alelnökével

Az utóbbi évek munkaügyi kapcsolatainak történetében talán legjelentősebb eseménynek számít a vasutasok 1995. április 20-23-án vívott sztrájkja. A megállapodással zárult konfliktus után arra kértük Dr. Borsik Jánost, hogy értékelje a sztrájk következményeit.

— Milyen hatással volt a sztrájk a kormányzatra?

— Nem hiszem, hogy ez a négy nap „megrengette" a társadalmat, a társadalom nagyon toleráns volt a sztrájkkal szemben, viszont a kormányzatnak olyan figyelmeztetés volt a 86 órás vasutassztrájk, amit gondolom, a további tárgyalásai során kénytelen lesz figyelembe venni. A kormány egyébként szemlesütve igyekezett távol maradni a konfliktustól; az a kormány, amelyik egyébként tulajdonosa a MÁV-nak. Ez a magatartás is hozzájárult ahhoz, hogy sztrájkra került sor. Hiszen ha Lotz Károly miniszter úr megtűri azt, hogy a MÁV-nál ne legyen személyzeti igazgató, aki a munkaügyi kapcsolatokat összefogná és kézben tartaná, és ha a kormány megengedheti magának, hogy ígérete ellenére március 31-ig az új közlekedéspolitikai koncepciót nem terjesztették a parlament elé, akkor kétségtelen a felelőssége a történtekért.

— Lépéskényszerbe hozta a sztrájk a kormányzatot?

— Szerintem köze van a vasutassztrájknak a mostani politikai nyilatkozat-tervezethez, amit a kormány átadott a szociális partnereknek. A nyilatkozat egyik pontjában konkrétan tetten érhető, hogy „a szakszervezetek ne akarjanak

munkáltatói jogot". Azt hiszem, a kormány tart attól, hogy kibontakozhat egy országos sztrájkhullám. A következő ilyen szituáció, amikor esetleg egy országos sztrájk kialakulhat, az egészségügyi dolgozóknál vagy a pedagógusoknál lehet, illetve novemberben nálunk következhet be, amikor valószínű béremelésért fogunk megállni.

— Milyen hatással volt a sztrájk a munkáltatókra? Tudunk esetekről, hogy a sztrájk hatására bértárgyalásokon megemelték az ajánlatokat, előbbre hozták a béremelési dátumokat.

— Két szakasza volt a hatásmechanizmusnak. Ismeretes, hogy Magyarországon a munkavállalóknak csak mintegy 40 százalékát fedik le kollektív szerződések. Az első szakaszban, amikor a kollektív szerződés lejárta után a MÁV Rt. vezérigazgatója törvénysértő módon utasításban próbálta szabályozni a munkaviszonyokat, akkor a munkáltatók több helyen fenyegetőztek , és úgy hallottam, hogy egy-két helyen fel is mondták a kollektív szerződést. A vasutas vezetők példáján felbátorodott néhány meggondolatlan munkáltató. Később maga a sztrájk, illetve a megállapodás jótékony hatással volt a más munkáltatóknál folyó bértárgyalásokra, s egyáltalán a szakszervezetekre.

— Milyen hatással volt a vasutasok fellépése a többi szakszervezet magatartására?

— Két szakszervezeti iskola van ma kialakulóban. Az MSZOSZ, illetve annak elnöke azt vallja, hogy a legnagyobb kormánypárttal úgy kell együttműködni, hogy frakción belül kell engedményeket kicsikarni, kirimánkodni, és jó viszonyban kell lenni a miniszterelnök úrral. Ezzel ellentétben én azt mondom, s az Autonóm Szakszervezetek Szövetségében is azt képviselem, hogy a klasszikus szerepet kell eljátszani a szakszervezeteknek. Arról van szó, hogy nem szabad összemosni a kormányzati és pártpolitikát a szakszervezeti politikával, és ha szükséges, keményen fel kell lépni a munkáltatók ellen. Tény az, hogy nem az MSZOSZ ma a legnagyobb nyomásgyakorló, mert a figyelmeztető sztrájkot leszámítva gyakorlatilag önálló sztrájkot a szövetség nem hirdetett meg. Az MSZOSZ-ben helyet foglaló tagszervezetek is komoly válságban vannak.

Azt gondolom, hogy a március 12-i kormánybejelentés után a szakszervezeteknek határozottabb választ kellett volna adni a kormányintézkedésekre, még akkor is, ha párhuzamosan tárgyalásokba is kellett volna bocsátkoznunk.

— Kétféle szakszervezeti iskolát említett és ez kétféle magatartást jelent az érdekérvényesítésben. Az elmúlt hetekben halódni látszott az érdekegyeztetés. Hogy a jövőben az érdekegyeztetés valóságosan működik-e, azt mennyiben befolyásolja, hogy melyik szakszervezeti iskola, illetve szakszervezeti magatartás kerül előtérbe?

— Az érdekegyeztetés döntően úgy javulhat, úgy kerülhet a helyére Magyarországon — főleg országos szinten —, ha a mindenkori kormány elismeri a szakszervezetek autonómiáját. Ez pedig ahhoz az iskolához áll közelebb, amit mi képviselünk, mert azt gondolom, hogy ez a kormány nem ismeri el a szakszervezetek autonómiáját. Az egy dolog, hogy különféle személyes kontaktusokat épít ki a miniszterelnök úr, vagy tart fenn a legnagyobb szövetség vezetőjével.

Pozíciót kell nyernünk, hogy a kormány elfogadjon bennünket valós társadalmi partnernek. Most nem tartunk itt. A munkáltatókat inkább elfogadja a kormány, és a munkáltatók is inkább a kormányon keresztül kommunikálnak a szakszervezetekkel. Ha lehetne az embernek három kívánsága, mint a mesében, nekem az lenne, hogy a kormány a saját szerepét játssza el, a munkáltatók és a szakszervezetek is a maguk szerepét, és tartsák tiszteletben egymást. Mondjuk, a kormány ne terjesszen elő a parlamentben olyan törvényeket, amelyek ellen tiltakoznak a szakszervezetek.

— Egyébként az Ön által képviselt „szakszervezeti iskola" érdekelt abban, hogy az Érdekegyeztető Tanács, illetve az egész egyeztetési mechanizmus működjön?

— Hogyne, feltétlenül, hiszen nem azzal kel és fekszik az ember, hogy sztrájkolni akar, mert a sztrájk senkinek sem igazán lélekemelő dolog. Egy jól működő érdekegyeztetési mechanizmusban, különösen országos és ágazati szinten a konfliktusok egy része elkerülhető. Hangsúlyozom, a sztrájk nem beteges, nem kóros tünet a társadalomban, hanem egy teljesen egészséges dolog. Ha ugyanis a kisebb konfliktusok nem futnak ki, nem tudnak kiteljesedni és nem rendezik őket,

akkor bizony fennáll a veszélye, hogy leszorítva, visszafojtva, egyetlen nagy konfliktussá alakulhatnak. Tehát mindig ez a nagy kérdés. Gazdasági hátrányt okoz a sztrájk, én elismerem, s nem túl kényelmes az embereknek egy vasutassztrájk. De akkor most az a helyzet állna fenn, hogy a vasútnak nem lenne kollektív szerződése. Ami viszont a mi számunkra katasztrófát jelentene.
(MunkaerőPiac, 1995. május)

TAVASZ, NYÁR, ŐSZ

Elbocsátások ellen tüntetnek a pedagógusok. Feketemunkáról szónokolnak parlamenti képviselők. 38 órás munkahetet tűzi zászlajára a legnagyobb szakszervezet. Politikai alkura szólítja fel a miniszterelnök a munkáltatók és a munkavállalók képviselőit. Sztrájkbizottság alakul az energiaszektorban a privatizálás megfékezésére. Tárgyalópartner hiányában elmarad az Érdekegyeztető Tanács ülése.

Tavasz van. Lehetne tovább szemlézni az események májusi sodrását. Minden jel arra utal, hogy a hazai munkaerőpiacon növekszenek a feszültségek . Pedig a foglalkoztatási statisztikák nem mutatnak drámai változásokat, sőt, a szezonmunkák idejének eljövetelével egyes szakmákban, régiókban mintha enyhülnének a gondok.

Mégis, több konfliktus halmozódik fel, mint korábban. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy messze magunk mögött hagytuk már az első negyedévet, s a meglódult árak után csak kullognak a bérek. Minden második, harmadik munkavállaló kénytelen szembenézni azzal a rideg ténnyel, hogy a keresetének reálértéke 10-15 százalékkal vagy még többel csökken. S örülhet, ha megtarthatja munkahelyét. Mert minden statisztika és a demokráciáról szóló víziók ellenére a munkahelyeken a bizonytalanság, a nyugtalanság az úr, növekszik a kiszolgáltatottság és a félelem. Annyira, hogy néha már kicsap a medréből, elönti az utcákat, a tereket, a tanácskozótermeket, belopódzik az egyetemi tanárok és a finomabb lelkű törvényhozók közé is. Érdekvédők panaszaitól hangos az ország. Korábban békés belenyugvásra szocializált szakszervezeti tisztségviselők sztrájkra szavaznak. Miközben a

„csomagot" még ki sem bontották. De közben már készül az újabb „csomag". *Bokrosodik* az ország.

Minden ígéret, szólam és program ellenére újabb terhek hárulnak a munkavállalókra, és vállalkozásbarát környezetről sem beszélhetünk. Vélhetően a bajok eredete ide vezethető vissza. Ezért nem lehet elmenni szó nélkül a munka világából érkező hírek mellett. Még ha meleg nyár jön is.

Különben forró őszünk lesz.

(MunkaerőPiac, 1995. május)

VÍDIA ÉS TEAVAJ

Mind a magánéletben, mind a közéletben megtalálhatók a címben jelzett embertípusok. Vannak kemény szülők és puhák, miként a kemények és a mérsékeltek egyaránt megtalálhatók a vállalatvezetők, az iskolaigazgatók és a katonatisztek között is. A politikai életben is megkülönböztetjük a „héjákat" és a „galambokat". Miért lenne kivétel a szakszervezeti mozgalom?

Régóta szereplő kérdés és újból felbukkan: kik a kemények és a mérsékelt politikusok, érdekvédők? Mostanában ismét szóbeszéd tárgya, miként az MSZOSZ májusi kongresszusán is előkerült. Több felszólaló is hangot adott azon véleményének, hogy az MSZOSZ — korábbi önmagához képest — túlságosan engedékeny, megértő, nem elég kemény a munkavállalók érdekeinek védelmében vívott harcban.

Nem kevesen vannak, akik úgy vélik, vonatkozik ez a szövetség elnökére is. Olyannyira, hogy éppen az elnök magatartása miatt olyan a legnagyobb szakszervezeti konföderáció hangneme, stílusa, mint amilyen. Márkus Imre, a Vasutasok Szakszervezetének elnöke úgy fogalmazott a kongresszus emelvényén — nagy taps kíséretében —, hogy „puhák vagyunk, könyörgünk a kormánynak, mindig hangtompítóval beszélünk".

Hogy a puhaság—keménység témává lett a szakszervezetben is, azt mutatja: Nagy Sándor is szükségét látta, hogy foglalkozzék vele. Kongresszusi referátumában reagált azokra a bírálatokra és támadásokra, amelyek az utóbbi időben személyét érték. „Erre azért térek ki külön is — mondta —,

mert keményebbnek szeretnének látni. Csak mellesleg jegyzem meg, hogy ez az elmúlt években többször előfordult, ami azért is érdekes, mert ha minden esetben, amikor erre felszólítottak, egy-két fokkal tovább keményedtem volna, akkor a vídia hozzám képest mos teavaj lenne..."

A derültséget kiváltó szellemes megjegyzésen érdemes elgondolkozni. Az, hogy egy szakszervezeti vezető keményebb, határozottabb vagy puhább, lágyabb, radikálisabb vagy mérsékeltebb, sok tekintetben alkat, adottság kérdése. Személyi tulajdonság függvénye. És persze a helyzeté, a konkrét szituációé. Jelenleg azért nem mondhatnánk, hogy valami lírai korszakot, idilli időket élünk. A vadkapitalizmus idejét éljük, amikor könyörtelen harc folyik a profitért, a pénzért, a karrierét, a napi megélhetésért, az életben maradásért. Aki bírja, marja.

Az érdekek harca is ilyen közegben zajlik. Nincs szükség ugyan öncélú keménykedésre, még kevésbé asztalt verő hangoskodásra, demagógiára, de az is mellőzendő, hogy a teavajhoz hasonlítsunk. Se vídia, se teavaj. A mai kemény idők követelményéhez azért mégis közelebb áll a vídiatípusú vezető, mint a teavajé. Ma is hallgatunk szalonzenét, de inkább a kemény rock járja. Miként a labdarúgásban is leáldozott a kisasszonyfutball ideje.

Fontos azonban a mérték. Meddig megyünk el a harcosságban, a határozottságban, a kemény bírálatokban. Erre Sándor László figyelmeztetett a kongresszuson. — Ügyelnünk kell arra, hogy bírálatainkban ne kerüljünk egy platformra azokkal, akik korábban az MSZOSZ szétverésén fáradoztak, most meg az MSZOSZ-t akarják felhasználni céljaik eléréséhez. Ezért fontos a kritika mértéke.

A keménység, a határozottság nem mond ellent a demokráciának, a szeretetnek, az emberségnek. Sőt, sokszor éppen ezekért való. Legyünk tehát kemények és határozottak, legyen az MSZOSZ harcosabb szövetség ott és abban, ahol, amikor és amiben kell. És legyünk megértők, kompromisszumkészek, toleránsak és megbocsátók, ahol és amiben szükséges.

És ne feledkezzünk el az önmérsékletről, az önismeretről, az önkritikáról sem, amire Bársony András felszólalása

emlékeztetett, bár ez sokaknak nemigen tetszett. Pedig tudomásul kell vennünk: mások bírálata önkritikánkkal jár párban. Így hiteles. Miként a kemény, határozott fellépés is csak akkor hatásos, ha abban tükröződik a tárgyi tudás, a meggyőző érvelés, a személyiség ereje és vonzása.
(Bányamunkás, 1995. június)

KEMÉNYEBB ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉST!

Dr. Márkus Imre az MSZOSZ III. kongresszusáról

Túl vagyunk az MSZOSZ III. kongresszusán, de a tanulságok nem évülnek el másfél hónap múltán. Sőt, egy kis idő elteltével higgadtabban, átgondoltabban lehet értékelni a történteket. Megkérdeztük dr. Márkus Imrét, a VSZ elnökét, mondja el véleményét arról, milyennek látta az eseményeket, hogyan ítéli meg a szövetség legmagasabb fórumának tevékenységét. Ez a vélemény annál is inkább figyelmet kelthet, mert a vasutas-szakszervezet küldöttcsoportja igen aktív volt, s hangulatformáló szerepet játszott.

— Kezdjük talán az előkészületekkel — ajánlottam.

— Úgy nyúlt az MSZOSZ vezetése a kongresszus előkészítéséhez, mint kovácsinas a meleg vashoz. Tudta, hogy meg kell fogni, de annak is tudatában volt, hogy megégetheti a kezét. Az MSZOSZ középutat választotta: meg is fogta és a kezét sem égette meg.

— Érzékletes hasonlat, de milyen jelei voltak ennek a magatartásnak?

— Ezt abból lehetett látni, hogy fél évig tartott a tanácskozás előkészítése. Az MSZOSZ vezetői arra törekedtek, hogy a kritikus kérdések lehetőleg ne a kongresszuson kerüljenek terítékre.

— Melyek voltak ezek a — szemérmességet gerjesztő — problematikus témakörök?

— A pártkapcsolatok, a platformok ügye, az alapszabály módosítása, a vagyon és pénzügyek. Kemény viták zajlottak az előkészítés során arról, hogy milyen válaszok szülessenek a hogyan továbbról. Vagyis milyen irányba haladjon az MSZOSZ, milyen legyen a célszerű, kívánatos szakszervezeti magatartás.

— Milyen ajánlatok kerültek forgalomba, hányféle alternatíva rajzolódott ki?

— Három irányzat feleselt egymással. Az egyik: tekintettel az ország gazdasági átalakításának nehézségeire, használjon továbbra is hangtompítót a szövetség, és fogja vissza magát az érdekek megjelenítésében. Második: markánsabban jelenjen meg a szakszervezeti magatartás, a munkavállalói érdekérvényesítés, függetlenül attól, hogy ott ülnek-e a szakszervezeti vezetők a törvényhozásban. A harmadik: egy radikálisabb, a munkavállalók érdekeit előtérbe helyező, a kemény eszközöket is magába foglaló érdekérvényesítő irányvonal.

— Ezek közül melyikre esett a választás, végül is milyen válaszok születtek?

— A kongresszus úgy foglalt állást, hogy a kormánnyal szemben mérsékelni kell az eddigi lojalitást, keményebb hangot kell megütni a bérből és fizetésből, a nyugdíjból élők érdekeinek védelméért vívott harcban. Megfogalmazódott egy radikális fellépés igénye is a további egyoldalú megszorító intézkedések megakadályozásáért.

Mégis úgy látom, a mai Magyarország társadalmi valóságához, a munkavállalók közérzetéhez, hangulatához képest egy viszonylag visszafogott hangvétel dominált ezen a — szabályozottnak, keretek közé szorítottnak tűnt — kongresszuson. Ugyanakkor néhány szakma és tisztségviselő részéről megjelent az MSZOSZ jövőbeni, meghatározó szerepét erősítendő hangütés is. Az MSZOSZ tisztségviselőire leadott szavazatok magas aránya a Vasutasok Szakszervezete számára egyáltalán nem jelentette a feltétlen támogatottságot.

— Mit jelent ez az MSZOSZ tagszervezetei számára?

— A tagszervezetek előtt az a feladat áll, hogy keményebb érdekérvényesítésre ösztönözzék a megválasztott vezetőséget. Meggyőződésem: ha a kormány politikájában nem következik be érdemi változás a bérből és fizetésből élők irányába, ha a szakszervezeti vezetés nem vállalja fel a keményebb fellépést, akkor az nem biztos, hogy ki kell várni a négyéves ciklus végét. Ezek alapján úgy ítélem meg, hogy a kongresszus az új baloldaliság kérdésére sem adta meg a megfelelő szakszervezet-politikai választ.

— Ezek szerint maradtak bőven nyitott kérdések a kongresszus utánra is.

— Tetszett, hogy a kongresszuson — ha kicsit késve is — számos szervezet felismerte: többet kellett volna elvégezni sürgető, közös dolgainkból. Elég magasra púpozódott az a szőnyeg, amely alatt ott halmozódnak a prolongált problémák. Nem érzékeljük a Bokros-csomaggal szembeni keményebb fellépést. Megdöbbentő volt számunkra a parlamenti rész- és végszavazások eredményei. Azért, mert amíg az ellenőrizhető jövedelemmel rendelkező társadalmi csoportokat egyértelműen sújtják a megszorító intézkedések, addig a feketegazdaság megcsapolására (adóztatás, tb-járulék fizetés, közterhekbe való bekapcsolás stb.) semmilyen bevételt realizáló intézkedéseket nem látunk. Ezek után két kérdés vetődik fel: érdekelt lenne a jelenlegi kormánykoalíció a szennyes takargatásában? Köthet-e a jövőben az eddigiekhez hasonló látványos alkut a munkavállalói oldal a kormányzattal?
(Magyar Vasutas, 1995. június 8.)

A LEGENDÁS LAKATOSMESTER

Czeller János, épület- és műlakatos, 87 éves. Ötven éve önálló kisiparos. Mindennap Újpestről utazik a Terézvárosba, hogy az Eötvös utcai pinceműhelyében reggel 8 órakor megkezdhesse a fél évszázada folytatott munkáját. Ha késik néhány percet, már lelkiismeret-furdalása támad.

— Mióta dolgozik itt? — kérdezem Jani bácsit.

— 1953 óta. Nem vagyok pesti, Dunabogdányban születtem, csak 1923-ban kerültem a fővárosba. Itt voltam inas. Különböző helyeken dolgoztam, a többi között Haidekker Sándor és fiánál kilenc évig. Közben katona is voltam — tévedésből — 1931 és '33 között. Címzetes tizedes volt a rangom. A második világháború engem is elkapott, be kellett vonulnom. A nyilasok elvittek Pomázra, onnan Csillaghegyre kerültem, majd a Népligetben orosz fogságba estem. Itt nem volt rossz sorom, almát ettem és kölnit ittam laposüvegből. Innen Ceglédre vittek az oroszok, ahonnan gyalog jöttem haza Újpestre 1945. február végén.

— Ezután lett önálló kisiparos?

— 1945. augusztus elsején lettem önálló. Az Aradi utcában béreltem egy pincehelyiséget 135 forint havi bérért. Ezt később elvették, de cserébe kaptam az Eötvös utca 28-ban lévő pinceműhelyt, és 1953 óta ma is ez a „sasfészkem". A havi bérleti díjam — méltányossági alapon — 3058 forint, benne a víz- és csatornadíj is.

— Hallom, sokat dolgozik. Hogy bírja ebben a korban?

— Sok munkám van. Az éltet, hogy dolgozom hajnaltól vakulásig. Néha szombat, vasárnap is. Hogy mit csinálok? Megjavítom az elromlott dolgokat a ruhaakasztóktól kezdve az üzletek vasredőnyein át a páncélszekrényekig. Mostanában a biztonsági rácsok jelentik a slágert. Sok a betörés. Minden hétre jut egy-kettő. Sűrűn kell végezni a betörések utáni zárcseréket. Pedig ez nem gazdag környék.

Vannak érdekes esetek is. A napokban szóltak, hogy az egyik lakó a közelben nem tud bemenni a lakásába, mert elvesztette a kulcsot. Azon tanakodtak az összeverődött ismerősök, hogy miképpen tudnák betörni az ajtót. Valakinek azonban eszébe jutott: szóljunk a Jani bácsinak. Mentem és kinyitottam az ajtót. Száz forintot kértem munkadíjként, de a lakó örömében — hogy nem kellett feltörni a lakást és így nem keletkezett nagyobb kár — 300 forintot adott. Én szolid árakon dolgozom. Annyira szeretem a szakmámat, hogy nem tudom abbahagyni, pedig anyagilag nem vagyok rászorulva. Sokan ismernek a környéken, generációk nőttek fel körülöttem, akiknek dolgoztam. Mondják is: mi lesz velünk, ha Jani bácsi beadja a kulcsot?

— Ha már az érdekes esetek szóba kerültek, én hallottam valamiféle börtönügyekről is.

— Az ötvenes évek krónikájához tartozik, hogy vettem öt mázsa drótot egy ismeretlen embertől. Tíz hónapi fogházzal fizettem érte, mert kiderült, hogy az illető jogellenesen jutott ahhoz a dróthoz, amelyet nekem eladott. Egyébként nem panaszkodom, mert jó dolgom volt a Markóban, ahol a lakatosműhelyben dolgoztam és fizetést is kaptam. Gyakran vittek ki a fogházból páncélszekrényeket javítani. Úgy meg voltak velem elégedve, hogy megígérték: az öt év elévülési idő után visszavesznek lakatosnak.

— Hogyan teltek el az utóbbi évek, évtizedek?

— Úgy, hogy én a pinceműhelyben reszeltem a vasat. 1984-ben mentem nyugdíjba. Ekkor halt meg a feleségem 72 éves korában. Jelenleg 25 ezer forint a nyugdíjam, de hiányzik tizenhét évem, mert a kisiparosoknak akkoriban nem volt biztosításuk.

Újpesten van családi házam, ott élek az egyik lányommal, Klárival, aki gyógyszerész. Ő főz, ő tart el. Itt lakik a másik lányom is, Marika. Ő nyugdíjas. Benn a műhelyben ötven éve hideget eszem ebédre. Egy-egy szendvicset, szalonnát, felvágottat. Szemben a műhellyel van egy kocsma, a Helvécia borozó, oda átmegyek néha egy-egy fröccsre, vagy két deci bort iszom tisztán.

— Említette, hogy szereti a mesterségét, de tudja, érzi, látja ezt mindenki, aki ismeri, aki egyszer is megfordult itt a műhelyben. Honnan ez a szerelem a lakatosmunkával?

— Akkor kedveltem meg ezt a mesterséget, amikor láttam a szép kovácsoltvas díszrácsokat a kerítéseken, az ajtókon. Azt szerettem bennük, hogy ezek maradandók. Akkor is őrzik majd a két kezem munkájának nyomát itt a kerületben, amikor én már régen nem leszek.

— Van-e valamilyen kedvtelése még a maradék szabad idejében? Mi a véleménye a nőkről? Mondana-e végül valamilyen élettanulságot nekünk?

— Mivel a háborúban megsérültem, erős a halláskárosodásom, ezért színházba, moziba nemigen járok. Egyetlen szórakozásom az olvasás. Lapokat, folyóiratokat böngészek, néha egy-egy regényt olvasok. Kedvenceim Jókai és Móricz Zsigmond, általában a szépirodalom.

A nőkről meglehetősen rossz tapasztalataim vannak. Nehezen viseltem el a féltékenységet. „Feleség a háznál egy kincs, jó, ha van, de legjobb, ha nincs."

Élettanulságok? A mértékletesség. Az nagyon fontos mindenben. Mindig azt vettem alapul — bár én nem vagyok vallásos, nem járok templomba —, amit egy világi pap, Assisi Szent Ferenc mondott: „Úgy dolgozz, mintha örökké élnél, és úgy imádkozz, mintha már holnap meghalnál."

(Terézváros, 1995. szeptember)

HOMOKBA RAJZOLT ÜZENET

Vészesen csökken a szakszervezetek taglétszáma. Ez a tény nem mai keletű, hiszen a tendencia folyamatosan tapasztalható az utóbbi időben. Ám különösen éles fényben jelent meg ez a szorító probléma az üzemitanács-választás eredményeiben, miszerint százezres nagyságrenddel csökkent az MSZOSZ-re eső szavazatok száma. Mind több az olyan munkahely, ahol nincs már szakszervezet, vagy bántóan alacsony a szervezettség aránya. Nyilvánvaló, hogy ezen a helyzeten valamiféleképpen változtatni kell, mert létkérdésről van szó. A szakszervezet ereje, ütőképessége ugyanis nem választható el a szervezett dolgozók számától.

Az egész szakszervezeti mozgalmat jellemző gond megoldása érdekében az MSZOSZ és szervezetei tagszervező kampányt hirdettek meg. Ennek előkészítésére, első fórumaként rendezték meg — a Friedrich Ebert Alapítvány támogatásával — azt a nemzetközi tanácskozást, amelyen részt vettek osztrák, német és norvég előadók is, akik beszámoltak a tagszervezésben, a szervezetépítésben szerzett tapasztalataikról.

Rendben van, bólinthatnánk a dologra, dicsérhetnénk is akár a kezdeményezést, hiszen megoldásra váró, sürgető feladatokról van szó, de mégis mocorognak az emberben olyan — emlékeztető, figyelmeztető — gondolatok, amelyek kikívánkoznak. Nem az akadékoskodás, hanem a segítő szándék okán.

Már a kampány szónak is van valami rossz emlékű mellékíze. Arra emlékeztet, hogy mennyi fölösleges, balul sikerült kampányt szerveztünk a korábbi időkben! Meg itt van az új divat, a nemzetközi tanácskozás rendezése, a külföldi, értsd nyugati szakértők igénybevétele. Mert enélkül nálunk újabban nem megy semmi. Sem a bankkonszolidáció, sem a privatizáció, sem a hadsereg, sem az oktatás korszerűsítése, sem a szakszervezeti munka. Ők mindent jobban tudnak nálunk, ők majd megmondják. Azt is, hogy mi a szakszervezeti taglétszám csökkenésének oka Magyarországon, és miként lehet több munkavállalót beszervezni. Most ez a felfogás a módi minálunk.

Eszembe jut ezzel kapcsolatban más is. Az, hogy rendszeresek a szakszervezetek nemzetközi kapcsolatai. Jönnek hozzánk a fejlett nyugati-európai országok küldöttségei. Az MSZOSZ és tagszervezeteinek delegációi is ellátogatnak a hetvenes évek óta Franciaországba, Ausztriába és Németországba. Magam is részt vettem ilyenekben. Norvégiában nem is oly régen a helyszínen tapasztalhatták a magyar érdekvédők, hogyan dolgoznak az északi kollégák. A szomszédos Ausztriában csaknem a budapesti konferenciával egy időben tartózkodott egy MSZOSZ-küldöttség. Akkor mit tanulmányoznak ott a mi tisztségviselőink, ha nekünk nemzetközi tanácskozást kell szerveznünk a tagszervezés ügyében? Jobb lenne ezt a pénzt és energiát az érdekvédelemre fordítani.

Nem akarom kétségbe vonni a nemzetközi tapasztalatszerzés fontosságát és szükségességét, hiszen tanulni mindenkitől lehet és kell is, de azt, hogy miért csökken a taglétszám és mit kell tenni megváltoztatása érdekében, azt a mi szakszervezeti vezetőinknek kell tudniuk elsősorban. A taglétszám ügye nem lehet külön kérdés. Szerves része a szakszervezeti munkának. Mindennapi feladat. Olyan, mint az embernek a reggeli fogmosás. Aligha lehet kampányra szűkíteni. A legjobb tagszervező az érdekvédelem, az érdekképviselet, az érdekérvényesítés hatékonysága. A szakszervezeti munka színvonala, megtartó- és vonzereje. Az, ha úgy érzik a szervezett dolgozók és a kívülállók is, hogy érdemes szakszervezeti tagnak lenni.

Ez nem csak a mozgalomtól függ. Attól a társadalmi, gazdasági, politikai — sőt nemzetközi— környezettől is, amelyben a szakszervezet dolgozik. Függ azután a kormány magatartásától, az érdekegyeztetés állapotától. a szakszervezeti jogok minőségétől és alkalmazásuk lehetőségeitől. A szakszervezet felelőssége és kötelessége abban áll, hogy mindent megtegyen a feltételek kedvezőbbé tételéért. Ha ugyanis semmit nem tud tenni a privatizáció negatív hatásai, a munkanélküliség növekedése, a reálbérek csökkenése, a társadalmi igazságtalanságok, a szegénység ellen, akkor bizony a legjobban szervezett tagtoborzás is olyan illékony és megfoghatatlan lesz, mint a tengerpart homokjába rajzolt üzenet.
(Typográphia, 1995. október)

KÖSZÖNET

A kora őszi közvélemény-kutatási adatok arra engednek következtetni, hogy az ország Horn Gyulát — pestiesen szólva — *leírta.* A kormányfő a hazai közvéleményben az egyik legnépszerűtlenebb politikus, aki a választási siker csúcsairól alig egy esztendő leforgása alatt a szakadékba zuhant. Kormánykörökben persze erősen bíznak, hogy 1998-ig még ki lehet mászni a gödörből. Bár úgy lenne, teszem hozzá hirtelen. Az újabb ígéretekben — miszerint a kormánypártok a ciklus végéig teljesítik korábbi ígéreteiket — magam sem nagyon hiszek. A munka világa felől nézve az emberben lassan elhatalmasodik a kétség.

Lehet, hogy a baloldal nekirugaszkodásából csak ennyire tellett? Egyáltalán bal-e még a *bal* és szakszervezet-e még *a szakszervezet?* Annyira összekeveredtek már a szavak és a tettek, az emberek és a funkciók, a tőkék és a pártok, hogy kiigazodni sem nagyon lehet a nagy kavarodásban. Aki fönt van, vagy fölfelé tekintget, könnyen beleszédülhet ebbe az össznépi misungba.

Lent azonban minden sokkal egyszerűbb, már-már sivár. Romló keresetek, bizonytalan munkahelyek, állástalanság, pénztelenség. A szociális megszorítások, az adóterhek, a profitként elvont jövedelmek egyre nagyobb réseket ütnek a munkájuk után élők mindennapjain. Elfogynak a családok tartalékai és elfogy a türelem is. Már túl sokan érzik azt, hogy nincs előre, csak hátra.

Mit tesznek ilyenkor a szakszervezetek és hol vannak? — adódik a kérdés. A kisebbik kormányzópárt egyik prominens, ám jelenleg a tartalékok keserű kenyerét evő képviselője azt írja a legkedveltebb napilap hétvégi számában: „A szakszervezeti politikusoknak jelenleg alighanem kisebb a tényleges befolyásuk, mint kollégáiknak a legtöbb nyugat-európai szociáldemokrata pártban. Lényegében tudomásul vették a megszorító gazdaságpolitikát, általában csupán a nyilatkozataikban harciasak, akcióik igen visszafogottak. Jobbára integrálhatók lennének a kormánytöbbségbe. Ha nem marad számukra érdemi mozgástér, érdekeiket egyedül a koalíció felrobbantásával érvényesíthetik."

Minden világos. A szakszervezetek eljelentéktelenítésének egykori főideológusa a kispadról azt mondja, hogy a Horn és a Pető elszúrták ezt a Nagy Sanyi-ügyet. Emiatt aztán Tölgyessy Péter aggódik. Mert mi lesz — adódik rögvest a következtetés —, ha „érdemi mozgástér" hiányában a szakszervezeti vezetők már nemcsak nyilatkozataikban lesznek harciasak, hanem tettekben is. Bekövetkezhet, hogy elutasítják a megszorító gazdaságpolitikát, s a korábbi kormányzat alatt már megtapasztalt módon fellépnek a tagságuk érdekeiért. Még megérjük, hogy *a szakszervezet* szakszervezet lesz és nem a koalíció rosszul illesztett tartozéka. Akkor pedig sokan köszönetet mondanak majd Horn Gyulának, hogy saját várainak ostromlása közben nem rántotta magával az érdekvédőket a mélységesen mély koalíciós dagonyába.

T. P. úr aggodalma jogos.

(Húsos, 1995. 5. szám, október)

TÁVOZÁS

Eljött az ősz, a hazai munkaerőpiacon azonban úgy tűnik néha, mintha még nyár lenne, máskor meg már mintha beállt volna a tél. A reálbérek évközi drámai csökkenése után a különböző ágazatok munkavállalói sorra-rendre jelentenek be bérköveteléseket. Az elmúlt években kialakult — végkielégítésekkel és újrakezdési támogatásokkal alápolcolt — munkanélküli lét mostanában kezd súlyosabb formát ölteni. A peremeken élők világából a probléma lassan belopódzik a fővárosi diplomások otthonába. Az egyetemi oktató hirtelen egy táborban találja magát a vágóhídról elbocsátott munkással és a helyét kereső pályakezdővel.

Az országos érdekegyeztetés a kormány március 12-i intézkedései óta halódik, a tárgyaló felekben növekszik a feszültség és csökken a bizalom. Valahogy semmi sem akar működni. Az újabb és újabb kezdeményezések felőrlődnek a hosszúra nyúlt vitákban és az újratermelődő gondok kövein. Egyre többen latolgatják, hogy a mellényt újra kellene gombolni. Amíg egyáltalán van esély megállapodásokra.

A munkaügyi kormányzat egész tevékenységén hosszú hónapok óta érződik, hogy nem erre a helyzetre, hanem vala-

mi másra készült. Aki komolyan gondolta, hogy ebben az országban döntő kérdés lesz, hogy „melyik politikai erő hogyan viszonyul a munka világához", akinek meggyőződése volt, hogy „a gazdaság modernizációját csak széles körű társadalmi megállapodásra lehet építeni", s aki úgy érezte, hogy „a társadalmi robbanás veszélye a társadalmi partnerség működő intézményeivel kerülhető el", annak sok csalódást kellett lenyelnie és nem sokat lehetett a siker társaságában.

Márpedig a Magyar Szocialista Párt választási programjának (Kihívások és válaszok. Bp. 1994.) egyik szerzője, Kósáné dr. Kovács Magda munkaügyi miniszter tudta, hogy mit akart, mit vállalt és mit teljesített. Nem lehetett könnyű neki eddig maradni. És nem lehet könnyű távozni sem . . .
(MunkaerőPiac, 1995. október)

ÚJ MUNKAHELYEK KELLENEK

Széles Gábor és Orbán István — a hazai munkaadók markáns képviselői — kezdeményezéseikkel és megállapításaikkal már sokszor felhívták magukra a közvélemény figyelmét. A Magyar Munkaadói Szövetség küldöttközgyűlésén a vendégként meghívott Széles Gábor, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének elnöke, a két szervezet együttműködéséről szólva, azzal a kijelentéssel lepte meg a közgyűlés résztvevőit, hogy „ha nem teremtünk új munkahelyeket, nem indul meg a gazdasági növekedés". Mivel a munkaerőpiac egyik alapvető kérdéséről hangzott el ez a megállapítás, megkértük Széles Gábor elnök urat, hogy kissé részletesebben fejtse ki az álláspontját:

— Székesfehérváron 1990-91-ben még 35 százalékos volt a munkanélküliség, az idei évre azonban lecsökkent 8-9 százalékra, ami megfelel a nyugat-európai átlagnak. Ez a kedvező változás új munkahelyek teremtésével ment végbe, ezzel egyidejűleg azonban megnőtt a város gazdasági teljesítménye is. Tavaly például 46 százalékkal nőtt az ipari termelés. Látszik, hogy az új munkahelyek teremtése és az ipari termelés növekedése összekapcsolódik. Ha ez az összefüggés Székesfehérváron igaz, akkor igaz lehet az egész országra nézve is.

Közbevetésemre, miszerint a GYOSZ elnökének véleménye fontos üzenet a szakszervezeteknek, netán ez az a kérdés, amely a széteső érdekegyeztetés terepasztalán hidat verhet a két oldal között, Széles Gábor kijelentette: a munkavállalókkal folytatandó tárgyalásokon szeretnék előtérbe helyezni az új munkahelyek teremtésének feladatait. „Egy általános munkahelyteremtés — én meg vagyok róla győződve — szinte automatikusan biztosítja a gazdasági növekedést", foglalta össze álláspontját a Székesfehérváron már bizonyított gyáriparos.

Természetesen a közgyűlés házigazdáját, Orbán Istvánt is megkérdeztük, hogy miként vélekedik Széles Gábor felvetéséről. — A munkaadók fizetnek is azért, hogy új munkahelyek jöjjenek létre — hangsúlyozta a Magyar Munkaadók Szövetségének elnöke —, hozzáfűzte azonban, hogy egy új munkahely akkor ér valamit, ha ott versenyképes árut termelnek. A versenyszempontokat nem szabad elszakítani a munkahelyteremtés fogalmától; a szakszervezetek számára persze lehet, hogy ez kevésbé érdekes.

Orbán István a munkaerőpiaci pénzügyi alapok összevonása körüli vitára utalva fontosnak tartotta megjegyezni, hogy az állam ne akarjon a pénzügyi forrásokról egyedül dönteni, mert egy ilyen eljárás hátráltatná az új munkahelyek teremtésének folyamatát is.

(MunkaerőPiac, 1995. október)

MŰTÉT KÖZBEN SZEKSZÁRDON

Ha az átalakulás keserveinek feledtetésére egy tréfás vetélkedőn megszavaztatnák a húsos szakma képviselőit, hogy melyik céget tartják a túlélés bajnokának, a Szekszárdi Húsipari Rt. egész biztosan dobogóra kerülne. Minden nehézség — csődeljárás, adósság, alapanyaghiány — ellenére jelenleg is több mint 1200 embernek ad (esetenként bizony csak napi néhány órára) munkát a tolnai nagyüzem. A hangsúly a munkán van, hogy legyen!

Szeptember közepén azonban, amikor Szekszárdon jártunk, a cég több egységének dolgozóit a munkaviszonyuk, az alkalmazásuk formájának esetleges változása foglalkoztatta.

Az igazgatótanács döntése értelmében 8-10 egység „leválasztását" és vállalkozásba adását indították el még a nyár folyamán, s ez a „művelet"mintegy 200-250 fő munkavállalót érinthet a számítások szerint.

Hajduné Lovász Edit, a szakszervezeti bizottság elnöke, éppen megyei szakértőkkel tanácskozott ottjártunkkor, de konzultált már az MSZOSZ jogászaival is, az érdekvédelem résen áll, hogy ne érhesse jogsérelem, hátrány azokat, akiknek a lába alatt mozog a föld.

— A szakszervezet nem kapott előzetes tájékoztatást a tervezett lépésekről — mondja az elnök asszony —, még azt sem lehet egyértelműen megállapítani, hogy melyik részlegekről van szó. Előttünk teljesen világos, hogy az egyes területek sajátosságait figyelembe véve, a gazdasági ésszerűséget szigorúan szem előtt tartva, külön-külön mérlegelve, a konkrét megoldást ismerve lehet csak A-t vagy B-t mondani. Azt azonban elengedhetetlennek tartjuk, hogy az új működési formában se legyen rosszabb, bizonytalanabb az emberek helyzete, mint amilyen jelenleg a vállalat kötelékében.

Az átalakulás, a „káeftésítés" nem csak azokat foglalkoztatja, akik beleesnek a szórásba — erősítették meg többen, akikkel módunk volt erről beszélgetni. Handa Györgyné termelés-kiértékelő, az szb tagja szerint sokan felvetik, hogy mi lesz, ha tönkremegy egy ilyen kft., s az ott munkaviszonyban lévők nem kapnak fizetést. Mások azt latolgatják, hogy ezeknek a káefténeknek a léte az anyavállalattól függ, ki lesznek szolgáltatva a mindenkori helyzetnek. Handáné egyébként sajnálatosnak tartja, hogy bár a megyei munkaügyi központ segítségével még az év elején létrejött a cégnél a Munkába Elhelyezést Segítő Bizottság (MEB), az érintettek az ígéret ellenére sem kaptak segítséget, felkészítést a várható helyzetre, esetleg saját vállalkozás beindításához.

— Tényleg jó lett volna, ha ilyen oktatás beindul — erősíti meg Becze Ferenc raktáros —, a vállalatnak is érdeke, hogy felkészítse az embereket a váltásra. A raktárban huszonhárman dolgoznak, akiket valamikor a nyár közepén az anyagosztály vezetője tájékoztatott a vezetés elképzeléséről.

Ekkor felmerült, hogy egyéni vállalkozásba menjünk, majd felvetődött egy káefté megalakításának a lehetősége is;

a raktárosok közül mindenkinek más a véleménye, nagy a bizonytalanság — állítja Becze Ferenc.

A megfontolások között az esetleges végkielégítés lehetősége is szerepet játszik. Más cégek példáit sokan emlegetik. Vannak, akik fantáziát látnak a vállalkozásban, próbálják felmérni, hogy a vállalat képes lesz-e majd kellő megbízást adni és fizetni.

Horváth Lajos, a bélüzem dolgozója úgy tudja, hogy korábban ők is szerepeltek a listán, de a bélüzem leválasztása lekerült a napirendről. Sok költséggel járt volna az önálló működés technikai feltételeinek megteremtése. Már évekkel ezelőtt is volt vállalkozó a bélüzemre — eleveníti fel az előzményeket Horváth Lajos, mert „piszkos munka, de jó pénzt hoz". Lehet persze, hogy emiatt mondtak le a leválasztásról — teszi hozzá. Hangsúlyozza végül, hogy a bélüzem működése is azon múlik, hogy a vállalat mennyi állatot vág. Ennél a részlegnél is csak akkor mennek a dolgok, ha a vállalat talpon marad.

Erre az összefüggésre mindenki felhívja a figyelmet. A cég és a leváló részek sorsa továbbra is közös vágányon fut. Egyedül talán csak a hűtőház a kivétel, ahol a kapacitás egy részét bértárolás köti le. A speciális esetek közé tartozik a rendészet is.

— A mi tevékenységünk rendkívül kényes — mondja Koós József rendész. Nem egyszerűen őrző-védő feladatról van szó, mint például egy banknál. Ott a szolgálatnak nem kell tudni — példálózik Koós József —, hogy a mögötte lévő objektumban milyen feketeüzletet bonyolítanak, itt meg főként az áruforgalomra kell vigyázni. Az objektumok őrzése és a vagyonvédelem egyaránt feladata a 27 fős csapatnak. A vagyonvédelem ellátásához speciális tudás is kell, állatforgalmi és húsforgalmi ismeretek és persze sokat számít a hosszú évek alatt szerzett tapasztalat, hiszen igen sokféle manipulációt találnak ki azok, akik a vállalati vagyon vagy az áru megdézsmálására vetemednek. A rendészek által megmentett érték milliókra rúg.

Koós József és társai tisztában vannak azzal, hogy alapvetően kétféle megoldás jöhet számításba. Vagy maguk vállalkoznak vagy külső őrző-védő cég kezébe kerül a rendészet.

A kívánatos döntést jelezve kijelenti: ha rossz megoldást választ a vezetés, két hónap alatt kilopják a vállalatot.

Waffenschmidt János vezérigazgató úr cáfolja a feltételezést, hogy munkahelyek megszüntetése miatt történne az alaptevékenységhez szorosan nem tartozó egységek leválasztása. — A mostani elhatározás előzményének tekinthető — von párhuzamot —, amikor korábban a szállítást adták át vállalkozóknak. Akkor a fuvarpiac fejlődése adta, ma pedig újabb területek piacosodása kínálja a lehetőségeket.

— A cég helyzetét és ezeket az intézkedéseket nem lehet összekapcsolni — állítja Waffenschmidt vezérigazgató úr. — Nem várhatunk a sült galambra, amíg a helyzetünk rendeződik. Kétségtelen, hogy hosszabb időre elnyújtva, talán könnyebben elviselhetőek lennének a tervezett intézkedések.

Az önkritikától sem mentes megállapításból arra lehet következtetni, hogy a cég vezetése érzékeli a meglévő feszültségeket, a „túlélés" megpróbáltatásait. Hiszen Szekszárdon mindenki tisztában van azzal, hogy a cég többsége még állami tulajdonban van, bizonyos „technikai" problémák miatt a mai napig nem valósult meg az adósság elengedése, a piacon tőkeerős konkurenciával kell megküzdeni. A menedzsment mozgástere szűk, néha már nem is lehet pontosan tudni, mi tartja mozgásban a dolgokat. Mégis, mindenkinek az az érdeke, hogy a cég életben maradjon. Érezhető azonban, hogy a munkavállalók nem szeretnének úgy járni, mint az egyszeri történetben, ahol a műtét sikerült, de a beteg meghalt.

(Húsos, 1995. 5.szám, október)

ÖSSZEHANGOLHATÓK AZ ÉRDEKEK

— állítja Szokai Imre, az ÁPV Rt. elnöke

— Milyen esélyeik vannak az ÁPV Rt. elnöke szerint a munkavállalóknak a tulajdonszerzésre?

— Elöljáróban talán annyit, hogy véleményem szerint a dolgozók csak részben érdekeltek a tulajdonszerzésben. Nekik a tulajdonszerzés annyiban fontos, amennyiben biztos megélhetést és munkahelyet jelent számukra. A privatizációs törvény egyébként lehetőséget biztosít a dolgozói tulajdonszerzésre, s az elmúlt fél évben az igazgatóság több

alkalommal olyan döntéseket hozott, hogy egy-egy privatizációs tranzakciónál előnyben részesítette azokat a pályázókat, akik valamely módon a dolgozók számára is lehetőséget biztosítottak a privatizációban való részvételre.

A stratégiai cégeknél gyakorlatilag mindenhol lehetőség van dolgozói tulajdonszerzésre meghatározott százalékig; olyan arányban, amit a dolgozók minden esetben ki sem tudnak használni. Itt is alkalmazunk különféle kedvezményes technikákat, tehát más pályázóknál kedvezőbb kondíciókkal jutnak a dolgozók tulajdonhoz. Megjegyzem: voltak kisebb horderejű döntéseink, amelyeknél az igazgatóság árszempontból talán kedvezőtlenebb ajánlatot fogadott el azért, mert úgy ítélte meg, hogy dolgozói tulajdonszerzéssel a cég jövője inkább garantált.

— Többen úgy vélik, hogy a privatizációs törvény módosítása hátrányos a munkavállalókra.

— A dolgozók tulajdonszerzési esélyei a törvény módosítása, május óta gyakorlatilag nem romlottak. Sőt, azt hiszem, hogy mindazokon a területeken, ahol a cég értékét megemeli, hogy maguk a dolgozók mi módon vesznek részt a vállalkozásban, inkább javultak, ami tényekkel is bizonyítható.

— Hogyan érvényesítheti befolyását a munkavállalói érdekvédelem a döntések előkészítésében, magyarán: milyen beleszólása lehet a szakszervezeteknek a privatizációba?

— Van itt egy általánosabb kérdés. A dilemmával a szakszervezeteknek ugyanúgy szembesülniük kell, mint a privatizációs szervezetnek vagy magának a kormánynak. Ismeretes, hogy a gazdasági társaságok jelentős része komoly likviditási és piacproblémákkal küszködik. Lehet azon meditálni, hogy kell-e a privatizáció vagy sem. Ha valaki afelé hajlik, hogy nem, akkor viszont azt kell megnézni, hogy honnan lehet forrást teremteni és piacot biztosítani a cégeknek.

Azt gondolom, hogy a kormány és az ÁPV Rt. sincs abban a helyzetben, hogy a szűkösen rendelkezésünkre álló forrásokból kielégítsük mindazokat az igényeket, amelyeket a különböző érdekképviseleti szervek a cégeknél képviselnek. Magyarul, én azt mondom, hogy a privatizációt mindenképpen csinálni kell, éppen az említett okok miatt.

A szakszervezetekkel egyébként nekem személy szerint nagyon jó a kapcsolatom. Gyakorlatilag ez az ÁPV Rt.-re mint intézményre is igaz. A különböző területeken a szakmai szervezetek véleményét rendszeresen kikérjük és konzultálunk. Más esetekben kikötjük, hogy milyen létszámgazdálkodás mellett vagyunk hajlandók privatizálni a céget, milyen feltételeink vannak a jóléti intézmények megtartására vonatkozóan. Ezt a magatartásunkat más körök úgy interpretálják, hogy kérem szépen olyan kemény feltételeket támaszt az ÁPV Rt., mintha nem is akarna privatizálni.

Nyilvánvalóan a privatizáció nem könnyű folyamat, nagyon sokféle érdek van, de ezek az érdekek józan önmérséklettel összehangolhatók, ha egyetlen szervezet sem törekszik saját szerepének dominánssá tételére.

— Az adávételi szerződések közül nagyon sok nyilván visszaköszön, mert most jön el az ideje, hogy a vevők számot adjanak a vállalt kötelezettségek teljesítéséről, ami a foglalkoztatást, a szociális vívmányok megtartását illeti. Ellenőrzik-e egyáltalán a szerződések betartását?

— Igen, számon tartjuk a vállalt kötelezettségeket. Az ÁPV Rt. megalakulását követően ki kellett alakítani a munkaszervezetet, a működési szabályzatot, versenyeztetési szabályzatot, tehát több dokumentumot kellett elkészítenünk. Ez lekötötte erőinket.

Folyamatban van a szerződések áttekintése, a kötelezettségvállalások kigyűjtése, hogy jó tulajdonosként számon kérjük a szerződéses kötelezettségeket. Én nem tudok arról, hogy ez idáig bármely szakszervezet, érdekképviseleti szervezet jelentkezett volna, hogy mi valamiben megállapodtunk, azt szerződésben rögzítették és a partner — tehát a befektető — nem teljesítette a kötelezettségét. Amennyiben ilyen van, lehetséges, hogy van, akkor az ÁPV Rt. ezeket a szerződéses jogait peres úton is érvényesíteni fogja, hogyha másként nem megy.

(MunkaerőPiac, 1995. november)

*

Ha visszatekintünk a múltba, vagy előre az ezredfordulón túlra, nagy biztonsággal megállapíthatjuk, hogy a magyar és a szlovák gazdaság együttműködésre van ítélve. Csak a jelen egy kicsit bizonytalan. Így azután nincsenek könnyű helyzetben a határ túlsó oldalán működő vállalkozók, akikre minden bizonnyal nagy szerep vár a kapcsolatok előmozdításában. A közelmúltban Budapesten járt Mikóczy Zoltán, a Szlovákiai Magyar Vállalkozók Szövetségének elnöke és Harna István gazdasági szakértő, akik a „mozgástér" bővítésének lehetőségeiről tárgyaltak az ÁPV Rt. és a GYOSZ vezetőivel. Ebből az alkalomból kértünk tájékoztatást a két felvidéki gazdasági szakembertől.

— A dunaszerdahelyi székhellyel működő Szlovákiai Magyar Vállalkozók Szövetsége szerteágazó kapcsolatokkal rendelkezik és többféle feladatot lát el — mondotta az elnök. Egyidejűleg kíván lenni a polgárosodás „motorja", a vállalkozók kapcsolatainak szervezője, a tagság érdekeinek képviselője és egy olyan lobby-csoport, amely a törvényhozásban és az igazgatásban is képes a kezdeményezéseit érvényre juttatni. Ezenkívül meghatározó szerepet vállal a magyar-szlovák gazdasági kapcsolatok szervezésében, a nemzetközi vállalkozás-fejlesztési programokban és nem utolsósorban a határmenti együttműködésben. Az úgynevezett interregionális kapcsolatfejlesztés jó példái Losonc — Rimaszombat — Kassa — Miskolc, illetve Győr — Komárom — Párkány — Dunaszerdahely viszonylatában egyre inkább testet öltenek.

Sajnos a nemzetiségi kérdés kiéleződése a két ország kapcsolatában — Mikóczy Zoltán elnök megítélése szerint — nem kedvezett a tőkekapcsolatok fejlődésének. Ennek ellenére 260 olyan vegyesvállalatot tartanak számon Szlovákiában, amiben magyar tőke van, összesen mintegy kétmillió dollár értékben.

A Szlovákiába irányuló magyar tőkekivitel egyelőre nagyon szerény. 1990 óta 660 millió dollár tőke érkezését regisztrálták Bratislavában, aminek mindössze 0,5 százaléka származik Magyarországról. Mintha a magyar tőke érdeklő-

dési körén kívül esne Szlovákia — állapította meg Harna István szakértő. A magyarországi vállalatok nem keresik elég intenzíven a szlovákiai kapcsolatokat. Ez talán összefüggésben lehet azzal is, mondták beszélgető partnereink, hogy a magyar kormányok sem fordítottak kellő figyelmet az államközi gazdasági kapcsolatokra.

Ezek a vélemények összefüggésben vannak a könnyűnek éppen nem nevezhető szlovákiai munkaerőpiaci helyzettel is. A rendelkezésre álló (májusi) adatok szerint északi szomszédunknál 338 ezer munkanélkülit tartottak nyilván, ami 13,3 százalékos rátának felel meg. A magyarlakta járásokban az átlagosnál nagyobb a munkanélküliség mértéke: Dunaszerdahely 17,6; Galánta 16,4; Komárom 19,6; Léva 17,5; Losonc 18,4; Érsekújvár 16,2; Rimaszombat 25,6; Rozsnyó 22,7; Tőketerebes 22,7; Nagykürtös 18,9 százalékos munkanélküliséggel küszködik.

Volna tehát bőven igény életerős új vállalkozásokra és új munkahelyekre, nem is szólva a meglévő munkahelyek megtartásáról, hiszen javulás másként nem várható. Az adatokból az is kitűnik, hogy az Észak-Magyarországgal szemben elhelyezkedő Kelet-Szlovákia gondjai nem különböznek az itthonról ismertektől. Ebben a térségben a vendégmunka, az átjárás sem nagyon jöhet szóba: munkaerőből túlkínálat van. (Ha szabad ezt ilyen csúnyán kifejezni.) Máskülönben egész Szlovákia területén nem sok külföldi dolgozik, amit a viszonylag alacsony bérek magyaráznak. Az iparban 7737, az építőiparban 7551, a kereskedelemben 5399, a közlekedésben pedig 7512 szlovák korona az átlagbér.

Bár a szakszervezetek elég erőteljes bérköveteléseket fogalmaznak meg, a nyomásgyakorlás keményebb eszközeivel takarékosan bánnak. Eddig kevés sztrájk volt, inkább utcai demonstrációkat szerveztek. A helyzetet nehezíti, hogy az érdekegyeztetés Pozsonyban sem működik kielégítően.

Nagy szükség volna a gazdasági kapcsolatokban nagyobb sebességi fokozatra kapcsolni, hiszen a történet végül is arról szól, hogy a tőke nem ismer határokat. S a munka sem.

(MunkaerőPiac, 1995. november)

BŰNBAK LETT A SZOCIÁLPOLITIKA

Ezt Ferge Zsuzsa, a szociálpolitika ismert, kiváló hazai szakértője mondta azon a fórumon, ahol — Csehák Judit országgyűlési képviselővel együtt — előadást tartott szociálpolitikával foglalkozó érdekvédők számára. Ezen a tartalmas összejövetelen is kifejezésre jutott az a tény, miszerint a szociálpolitika már jó ideje a viták kereszttüzébe került.

Megjelentek az eszmecserében a Bokros-csomagból fakadó megszorító intézkedések negatív következményei, az Alkotmánybíróság emlékezetes döntései, s az ezekre érkező gyors és kemény hangú kormánynyilatkozat kritikái. „Begyűrűztek" a közös töprengésbe az államháztartás reformjával összefüggő módosítások, a jövő évi költségvetés-tervezet kiszivárgott elképzelései. Mindez abban összegződött, hogy felgyorsulnak a leépítések, kevesebb pénz jut egészségügyre, oktatásra, kultúrára; a családi ellátások jogosultságát jövedelmi és vagyonlimithez kötik, a nyugdíjkorhatár pedig egységesen 62 évre emelkedik.

Hallunk, olvasunk arról, hogy a kormány módosítaná a szociális törvényt is. Az önkormányzatoknak juttatandó szociális normatívának csak az 50 százalékát vállalná magára a költségvetés. Az alanyi jogosultság helyett a rászorultságtól függően lehetne kérelmezni az új szociális segélyt, a létminimum bizonyos százalékában meghatározott jövedelempótló támogatást.

A javaslatok elkészítőinek, a döntéshozóknak, magyarul: a szociális jogok megnyirbálóinak, a szociális juttatások csökkentőinek természetesen megvannak a maguk érvei, szempontjai. „Koraszülött jóléti állam" voltunk, aránytalanul sokat költöttünk különféle szociális juttatásokra, ezért át kell alakítani a szociálpolitika rendszerét, vissza kell szorítani a fogyasztást, a pénzügyi egyensúly megteremtése érdekében csökkentendők a kiadások és növelendők a bevételek. Mivel a szociális jogok biztosítása rendkívül költséges, korlátozza ezt a költségvetés, szabaduljunk meg a gondoskodó államtól!

Kétségkívül ez is egyfajta megközelítési mód, nézőpont. De csak egy. Van másik is. Olyan, amely az idézett fórumon

— és annyi más helyen — már megfogalmazódott: ne a költségvetés korlátozza a szociális jogokat, hanem a szociális jogok jelöljék ki a költségvetés által teljesítendő feladatokat! A maradékelv helyett érvényesüljön az alkotmányos biztonság. Miért éppen a szociális juttatások megszüntetése legyen az egyetlen megoldás a költségvetés hiányának pótlására? Vannak más lehetőségek is, amelyek inkább találkoznának a lakosság igazságérzetével. A kívánatos út nem a szociális jogok alkotmányos erejének gyengítése, hanem a szociális igazság elvének gyakorlati érvényesítése.

Az államháztartás gondjai fontosak, de a magánháztartások állapota sem mellékes. A folyamatos és drasztikus áremelések következtében szüntelenül növekednek a családi kiadások, fogynak a megtakarítások, elapadnak a tartalékok. Lassan veszélybe kerül a civilizációs minimum. A gazdaság nem tudja növelni teljesítményét, ezért az állam az adóemelésekhez, az elvonásokhoz nyúl. Az állam kivonul az oktatásból, az egészségügyből, a szociálpolitikából, de nem vonul ki az emberek zsebéből, a lakosság pénztárcájából.

A szociálpolitika nemcsak elosztórendszer — hangsúlyozza Ferge Zsuzsa —, hanem a biztonságot szolgálja, a társadalmi biztonság tartópillére. Ezért nem helyénvaló, ha állandóan a fejünkhöz vágják, hogy sokat fogyasztunk, sokat költünk szociálpolitikára. A biztonság mindig fontos volt, az ma is — emlékeztetett az egyetemi tanár. — Az államszocializmusnak is legfőbb értéke, tartópillére volt, és a jelenlegi viszonyok között is jelentős tényező, hiszen a társadalmi béke feltételét jelenti.

Egyébként is: a legfrissebb felmérések szerint a biztonság áll az értékek sorrendjének élén. A közvélemény a létbiztonságot és a közbiztonságot helyezi az első helyre. Erről nem tudomást venni nagy hiba, „csaknem bűntény". Azt is be kell látni — érvelt Ferge Zsuzsa —, hogy az oktatás, az egészségügy beruházás az emberbe, a jövőbe. Nem csak elosztás. Az „ázsiai kistigrisek" példája szemléletesen mutatja ezt. Nemkülönben az USA lemaradása Japántól.

Nem igaz, hogy a piacgazdaságnak olyannak kell lennie, mint amilyen nálunk — mondta Ferge Zsuzsa. — Nálunk nagyok a jövedelmi különbségek, megengedhetetlen az esély-

egyenlőtlenség. Szó sincs arról, hogy elfogyasztottuk a jövőnket. Arról van szó, hogy bűnbak lett a szociálpolitikából. Az eladósodás bűnbakja. Jó, ha tudjuk: amikor arról vitatkoznak, hogy legyenek-e bölcsődék, maradjanak-e üdülők, akkor nemcsak szociálpolitikai szempontok ütköznek, hanem politikai, ideológiai érdekek is csatáznak. S ez a küzdelem világméretű. Most az önzés üli torát — hallottuk. Amíg ekkora a munkanélküliség és ilyen mértékű az elszegényedés, addig több támogatás kellene.

Ez viszont rajtunk is múlik — erősítette meg Csehák Judit. Az érdekképviseleteken, a civil szervezeteken is múlik, hogy mi marad meg a szociálpolitikai juttatásokból. A piacgazdaság magától nem lesz jóléti. Ha nem figyelünk, ha szemérmesek leszünk és félénkek maradunk, akkor — a gyestől az üdülőkig — mindent elvisz a tőke. Ezért mindent meg kell védeni, ami védhető, különben még szegényebbek leszünk és sérül emberi méltóságunk is.

Nem arról van szó, hogy tagadnánk a szociálpolitikai rendszer ésszerű korrekcióinak szükségességét. De nem ilyen gyorsan, lökésszerűen, drasztikusan. Lehetne az átalakítást nagyobb körültekintéssel, fokozatosan is végezni, úgy, hogy a lakosság is elfogadja az áldozatvállalás értelmét. A nemzetközi pénzintézetekkel is meg kell értetni a magyarországi sajátosságokat. Nem lehet azt figyelmen kívül hagyni, hogy milyen szociálpolitikához szoktak itt az emberek negyven éven át.

Az állandó Európára hivatkozás sem oldja fel az ellenérzéseket. Amikor Margaret Thatcher radikálisan lépett fel a bányászat visszaszorításáért, erőteljes tiltakozási hullám söpört végig Anglián. Ez is Európa.

És egyáltalán: ha valamit el akarnak venni az emberektől, akkor önvédelemből is tiltakozni szoktak mindenütt a világon. Az emberek már csak ilyenek. Ezt is illene tudomásul venni. Vagy mégis? Mehet egyszerre a reáljövedelmek csökkentése, a szociális terhek növelése és a belső piac szűkítése? Ha igen, akkor ennek társadalmi hatásával, a következményekkel is számolni kell.

(Kiáltás, 1995. november)

VÁLTOZÓ KÉP AZ MSZOSZ-RŐL

Vágó János alelnök a belső legitimációról

Nagy Sándor távozásával nemcsak új elnöke van a legnagyobb szakszervezeti szövetségnek, de az MSZOSZ-ben a vezetőváltás nélkül is megérlelődtek a feltételek a változásokra. Ezek irányáról és tartalmáról kérdeztem — még a választás előtt — Vágó János alelnököt, aki az elnöki poszt egyik jelöltje volt.

— Az MSZOSZ-ben lezárult egy szakasz — kezdte fejtegetéseit az alelnök. — A rendszerváltást követő négy évben a mozgalom létjogosultsága forgott kockán. Ám a fennmaradásért vívott harcban megtörtént a külső legitimáció. Az MSZOSZ megnyerte a tb-választásokat és megnyert két ütközőválasztást. Most, a második szakaszban a belső legitimációról van szó.

— Mit jelent ez valójában?

— Struktúraváltást, a munkastílus módosítását és szervezetépítést. Tizenöt szakmacsoportba szerveződött a szövetség, s ez ésszerű változás a korábbi szétaprózódáshoz képest. A stílusváltáson társadalmasítást értünk, azt, hogy jobban bevonjuk az alkalmas embereket a testületi munkába, eljussunk minden munkavállalóhoz, szakszervezeti taghoz. A stílusváltás egyben a szervezet szolgáltató jellegének erősítését is jelenti. A szervezetépítés mögött pedig tagszervezés, a munkahelyi szervezetek megerősítésének szándéka áll. Változtatni szeretnénk tehát a politizálás módszertanán is.

— Vagyis?

— Nagy Sándoron, Schalkhammer Antalon és Pasztornák Lászlón kívül nem tudjuk igazán, hogy mit csinál a többi parlamenti képviselőnk. Szeretnénk áttörni a homályt. Hasonlóan tisztábban kívánunk látni abban is, hogyan befolyásolják a társadalombiztosítási önkormányzatok döntéseit az ott lévő szakszervezeti tisztségviselők. Mert ugyanazok az emberek ülnek a tb-önkormányzatokban és a szakszervezeti testületekben is. Tisztázandók tehát a kapcsolatok. Rendszeresebb testületi munkára van szükség az MSZOSZ-ben is. A konkrét feladatokhoz konkrét felelősök kellenek, mert csak így ellenőrizhető a végzett munka.

— Mi a helyzet a platformokkal?

— Úgy látszik, a platformok ügye addig volt fontos, amíg folyt a parlamenti választásokra való felkészülés. Felfogásom szerint a platformok hivatása: nyitottság a mértékadó pártok iránt. Ami pedig az MSZP és az MSZOSZ szocialista-szociáldemokrata platformját illeti: át kell tekinteni az együttműködés tapasztalatait, s meg kell néznünk, mi az, ami teljesült és mi az, ami nem. Ami teljesült, hogyan valósult meg, ami elmaradt, miért nem valósult meg. Mindebből le kell vonni a megfelelő következtetéseket.

Azt gondolom, hogy az MSZOSZ tevékenységét függetleníteni kell a napi politikától. A szakszervezeteknek azt a gyakorlatot kell követniük, hogy érdekvédelmi munkájukat a baloldali értékek mentén végezzék, egyszersmind a mindenkori kormány ellenzékeként működjenek.

(Havi Politika, 1995. november)

„KAKUKKTOJÁSOK VAGYUNK"

Kedd, november 28-a, borongós, hűvöskés, esőre hajló délután. Ilyennek láttam a környéket a Kossuth Lajos térről. Bent, a Parlament patinás épületében a megunhatatlan szépség és fény. Nem lehet némi elfogódottság nélkül járkálni a folyosókon, ám egy kis idő múltán a látogató hangulatilag is belevegyül az Országgyűlés hétköznapi munkájába. Az ünnepélyességet árasztó falak között zsongó munkalégkör uralkodik, nagyon is prózai dolgok szerepelnek a tárgyalandó témák között.

E sorok írója azért érkezett a Tisztelt Házba, hogy megkérdezzen néhány szakszervezeti vezetőt: hogyan érzi magát országgyűlési képviselőként, miként vonná meg tevékenységének másfél éves mérlegét.

A délutáni ülés 14 órakor kezdődött. Az első történés az új munkaügyi miniszter, Kiss Péter eskütétele. Ezután következett az azonnali kérdések és válaszok órája. Varga István (MDF) arra volt kíváncsi, hogy Horn Gyula szavatartó embernek tartja-e Meciar szlovák miniszterelnököt. Szilágyiné Császár Terézia (KDNP) pedig a feketegazdaság elleni küzdelem ügyében intézett kérdést a miniszterelnökhöz.

Miközben a sajtópáholyból figyeltük az érdekes párbeszédet, körülöttünk megindult a mozgás. Felálltak a képviselők, kimentek a folyosóra és az újságírók is elindultak a „vadászatra". Ezt csináltam magam is: riportalany után néztem. A kiszemeltek közül először *Nagy Sándort* pillantottam meg, de nem férték hozzá, mert legalább öten-hatan vették körül. Türelemmel vártam, ám kiderült, hogy a nemrég leköszönt MSZOSZ-elnök sohasem marad egyedül. Kénytelen voltam megfelelő jeladással „bejelentkezni" nála, hogy az egyik ablakmélyedésben villáminterjút kérjek tőle.

— Minthogy nehéz a gazdasági helyzet, nem könnyű a mi dolgunk sem — kezdte összegezését a sokadik cigaretta szívása közben. — A súlyos gondok ismeretében, dilemmákkal küszködve, a jelenlegi gazdasági bázison kell nemszeretem döntéseket hozni. Ezeknek álladó kísérője az a meditáció, hogy hol húzódik a határvonal, amelynek ismeretében megmondhatnánk, miben és mivel tehettünk volna többet.

Konfliktusok sorozatában éljük meg, hogy mi az, amire racionálisan igennel vagy nemmel felelhetünk, mivel kell vitatkoznunk. Mindenesetre, amikor megfeneklettek az alkudozások, elakadtak az ügyek az Érdekegyeztető Tanácsban, akkor a frakcióban igyekeztünk azokat továbblendíteni. A stabilizációs program számos pontjával tettünk így. A Munka Törvénykönyvének módosításában és több más kérdésben is sikerült érvényesíteni szándékainkat. Folyamatosan képviseltük azt az álláspontunkat, hogy a jelenlegi gazdaságpolitikához képest vannak más megoldások is.

Mi, szakszervezeti képviselők igyekeztünk egyeztetni nézeteinket, esetenként a szereposztást is elvégeztük magunk között. Vegyes a mérleg, amit megvonhatunk, de sok értékes tapasztalatot szereztünk. Álvitának tartom azt a kérdést, hogy lehetnek-e szakszervezeti tisztségviselők az Országgyűlésben. Ha nem vagyunk itt, akkor is választ kell adnunk az élet- és munkakörülményekkel kapcsolatos kérdésekre, ha viszont jelen vagyunk, akkor a törvényhozás közelében, több információ birtokában eredményesebben tudjuk teljesíteni szerepünket.

*

Miután láttam, hogy mögöttem már toporognak a beszélgetésre várók, megköszöntem Nagy Sándornak a rövid összefoglalót és továbbálltam. Mellettem húzott el Vitányi Iván, szembe jött velem Kuncze Gábor egy lassan ballagó embergyűrűben, odább Boross Péter és Lezsák Sándor lépdelt sietősen, szoros egymásmellettiségben. Én viszont *Papp Pált* „szólítottam le", aki még a Vasutasok Szakszervezetének elnökeként került a parlamentbe, ám most már nem gyakorló szakszervezeti tisztségviselőként nyilatkozik, hanem szakszervezeti múltú és kötődésű országgyűlési képviselőként.

— Helyesnek bizonyult az MSZP—MSZOSZ választási szövetsége — állapítja meg ezúttal is. — Mi segítettük a szocialisták győzelmét, s így megnyílt számunkra a lehetőség a törvényhozásban való részvételre. Nagyon fontos a jelenlét azzal a dilemmával együtt is, hogy miként lehet összeegyeztetni a kormánypártiságot a szakszervezeti ellenzékiséggel. A gazdasági stabilizáció elkerülhetetlen, a modernizáció szükségességét nem vonhatjuk kétségbe; az eszközök és mértékek tekintetében azonban nincsenek egyedül üdvözítő megoldások. Kompromisszumokra van szükség a baloldali értékek képviseletében is. A szakszervezeti képviselők különböző bizottságokban dolgoznak, de az érdekvédelem alapvető kérdésében azonos nyelvet beszélünk.

A másfél év alatt sok tapasztalatot szereztem, számos élményben volt részem, várakozásaim azonban nem mindenben teljesültek. Túl nagy az MSZP frakció, nehézkes és heterogén összetételű, sokféle érdek jelenik meg benne. Ezen belül egy érdekszövetség, a szakszervezeti csoport sem tud kiemelkedni. Ez persze nem lehet mentség saját gyengeségeinkre. A jövő év még nehezebbnek látszik.

Látványos sikerekre aligha lehet számítani. Mi több, kenyértörésre is sor kerülhet, ha a fokozódó társadalmi nyomás hatására a feszültségek egy bizonyos ponton túlmennek, s ezek a szakszervezetekre is hatással lesznek. Remélni lehet azonban, hogy a stabilizációnak lesz hozadéka, feltéve, ha folyamatossá válik az érdemi párbeszéd, és az áldozatvállalás ellensúlyaként kirajzolódik egy elfogadható jövőkép.

*

Ezeket a gondolatokat magamban morzsolgatva, bementem az ülésterembe, ahol már az interpellációk folytak. Sepsey Tamás (MDF) éppen azt kifogásolta, hogy a kormány nem biztosít megfelelő nagyságrendű állami vagyont a kárpótlási jegyek beváltásához. A foghíjas padsorokban a honatyák úgy figyeltek a válaszra, hogy közben böngészték az újságokat; Magyar Nemzetet cseréltek Kurírért és Pesti Riportot Népszaváért. Szemlélődésemnek az vetett véget, hogy észrevettem a folyosó irányába távozó *Götzinger* Istvánt, aki az MSZOSZ Pest megyei képviseletének vezetőjeként, az MSZP Pest megyei listáján jutott a T. Házba.

— A szociális és egészségügyi bizottságban dolgozom — kezdte a halk szavú, szerény érdekvédő-képviselő. — Tudtuk, hogy nem lesz sikertörténet a szereplésünk, hiszen a tb-ügyek, az egészségügy, a szociális rendszer átalakítása jelentős érdeksérelmekkel jár. Mégis arra számítottam, hogy a reformok elviselhető terhekkel járnak majd. Ehhez képest lényegesen kedvezőtlenebbül alakultak a dolgok. Különösen a szociális szférában. A bizottságban csak kisebb korrekciókat tudunk végezni a törvény-tervezeteken. Nagy kérdőjel a nyugdíjrendszer átalakítása. Az eddigi elképzelések túlságosan radikálisak, nem adnak elegendő felkészülési időt a nyugdíjas jelölteknek.

— Hogyan dolgozik a szakszervezeti lobby, ha nevezhetjük annak?

— Esetenként, egy-egy fontosabb törvénytervezetnél egyeztetünk, figyelünk egymásra, összefogunk. A tb-járulékmentes étkezési hozzájárulásnak magam is szorgalmazója voltam. Mi, szakszervezeti tisztségviselők hozzuk ide a munka világának a légkörét, a munkaügyi, munkahelyi problémákat, a tb-kapcsolatokat, olyan élettapasztalatokat és ismereteket, amelyekkel a más területről érkező képviselők talán kevésbé rendelkeznek. De mi is kapunk sokféle információt, másfajta betekintést, belső ösztönzést arra, hogy megértsük a gazdasági összefüggéseket, s világpiaci méretekben tudjunk gondolkodni.

Még néhány mondatot váltottunk a borús kilátásokról, amire jól rímelt a november végi Duna-parti alkonyi szürkület az ablakból nézve. Egy köteg újságnyalábbal nézelődtem

ott, s akaratlanul is fültanúja lettem annak a csoportos diskurzusnak, amely még a reggeli és délelőtti témákat kommentálta: Bokros Lajos pénzügyminiszter lemondásának körülményeit, Kósáné Kovács Magda lemondott munkaügyi miniszter utolsó expozéját az egységes munkaerőpiaci alap létrehozásával kapcsolatos törvénymódosításokról, valamint a médiatörvény ágas-bogas kérdéseit. Miután ismét bekukkantottam a sajtópáholyba, a képviselők már arról tárgyaltak, hogy a NATO-csapatok a boszniai békerendezés keretében átvonulhassanak és állomásozhassanak Magyarországon. A szavazás eredményét már otthon tudtam meg a TV-Híradóból. A javaslatot a parlament nagy többséggel elfogadta.

*

Minthogy több szakszervezeti képviselő — más irányú elfoglaltsága miatt — nem tudott részt venni az e napi parlamenti ülésen, telefonon kértem villáminterjút a vasas- és a bányászszakszervezet elnökétől. Íme, *Schalkhammer Antal* sűrített véleménye: — Néha olyan érzésem támad, hogy sokan kakukktojásnak tartanak, feleslegesnek tekintenek bennünket, szakszervezetiseket, mintha azt kérdeznék egyesek, mit is keresünk mi a parlamentben. Ez az ellenzék részéről még természetesnek tűnhet, de érzékenyebben érinti az embert, ha ilyen vagy ehhez hasonló megnyilatkozásokkal a szocialista frakcióban találkozunk. A stabilizációs programmal kapcsolatos nézeteink, kritikáink, javaslataink gyakran részesülnek olyan fogadtatásban, hogy a szakszervezetek csak akadékoskodnak, fékezik az előrehaladást, jóllehet mi szociális érzékenységünket fejezzük ki, érdekvédői szerepünket teljesítjük azzal, hogy mérsékelni akarjuk a munkavállalókra, a nyugdíjasokra nehezedő terheket.

Igaz, voltak s vannak sikerélményeim is, hiszen több ajánlásunkat — ha nem is eredeti formájában, de — elfogadták, például az adózással, a nyugdíjakkal, a Munka Törvénykönyvével és más témakörökkel kapcsolatban. Mi komolyan hisszük, hogy jelenlétünk fontos és hasznos a törvényhozásban, annál is inkább, mert eltörölték a társadalmi viták intézményét és leszűkült a társadalmi párbeszéd is. Ezért a parlament rendkívül jelentős fórum számunkra ahhoz, hogy

a munkavállalói érdekeknek hangot adjunk és a döntéseket a szociális klíma nézőpontjából befolyásoljuk.

*

Paszternák László az egyedüli szakszervezeti tisztségviselő, aki az előző parlamenti ciklusban is képviselő volt, ily módon van összehasonlítási alapja. — Azon nem csodálkozom — mondta —, hogy az előző ciklusban nem kaptak megfelelő helyet a munkavállalói érdekvédelem problémái és a szakszervezet-ellenes magatartás volt a jellemző a kormánykoalícióra. Az MSZP nagyarányú győzelme azzal a reménnyel töltött el engem is, hogy ezen a téren számottevő javulás következik be. Sajnos, csalódnom kellett. Hogy a munkavállalók, a nyugdíjasok gondjai most nem tükröződnek úgy a törvényhozásban, ahogyan az kívánatos lenne, abban szerepe van a parlament működésének, a képviselők felfogásának, de azért felelős a szocialista frakció és a mi szakszervezeti csoportunk is. Mi sem tudtunk olyan markáns érdekképviseletet nyújtani, mint amilyet szerettünk volna, s amilyet választóink elvárnak tőlünk, bár ezek között vannak túlzások is.

Furcsa dolog, de a szocialista frakcióban sem tapasztalunk olyan megértést és támogatást, amelyet elvárnánk. Inkább értetlenséggel találkozunk. Mi másnak nevezzük azt a kifogást, hogy a szocialista képviselő Szőllősiné szervezett tüntetést saját kormánya ellen, és szólította fel lemondásra Fodor Gábor művelődési és oktatási minisztert. Ilyen alapon, ha a vasasok tüntetnének, akkor én lennék a bűnbak. Ez elfogadhatatlan, torz logika. Tisztázni kell(ene) tehát a szakszervezeti képviselők helyét és szerepét a parlamentben, s ezt világosan rögzíteni szükséges a koalíciós megállapodásban is. *(MunkaerőPiac, 1995. december)*

TÉLI UTCÁK

1995 karácsonya előtt kétesélyes az ár-bér megállapodás: vagy lesz, vagy nem, az esély 50-50 százalék. Közelebbről nézve azért ennél valamivel jobban állnak a dolgok.

Az udvarból az ember már nem megy vissza az utcára, ha be akar lépni a házba. A szakszervezetek fogják már a kilincset és Bokros Lajos, mint házigazda, invitálná is be őket, ha

nem éppen a munkáltatókkal lenne elfoglalva, akik valami módon kint akarnak maradni. Persze azért ők is „bent" szeretnének lenni. Bent — fedél alatt.

Megállapodást kötni nem könnyű, különösen akkor, ha végeredményben terhek elosztásáról van szó. Számos jel arra utal, hogy Nyugat-Európában is recseg-ropog az érdekegyeztetés intézménye, nem bírja el a szociális megszorítások terhét. Hamar elfogy a tárgyalófelek mondanivalója ott, ahol nincs elosztható többlet, ahol elosztás helyett elvonás a tét. Önként kell lemondani arról, amit a partner erővel is elvehet.

Szép elgondolás, hogy a nehéz körülmények között megállapodásokkal is át lehet csoportosítani bizonyos jövedelmeket, erre először a kormány kínált esélyt. A sikertelen TGM-kísérlet után az idei őszön az MSZOSZ kezdeményezte az 1996. évre szóló ár-bér megállapodást. A tárgyalások során sokáig úgy tűnt, hogy az ismert szociáldemokrata képlet szerint haladnak az ügyek: a szakszervezetek, hátuk mögött a kormánnyal, ügyesen megcsapolják a munkáltatók profitját. Mígnem a munkáltatók rájöttek, hogy cserébe nem sokat kapnak. Amikor ugyanis a felek a tárgyalóasztal fölött jó mélyen egymás szemébe néztek, akkor kiderült, hogy a szakszervezetek nem feltétlenül tudják biztosítani a munkabékét, és a munkaadók sem igazán tudnak kötelezettséget vállalni a kialkudott bérnövekedés kifizetésére. Egyedül a kormány lehetett biztos a dolgában, miután a taktikai javaslatából engedve lecövekelt a „legfeljebb kétszázalékos" reálbércsökkenésnél, illetve a költségvetési hiány megszabott mértékénél. Bokros Lajos egyébként is verhetetlennek bizonyult a tárgyalóasztalnál. Csak a szakszervezetek tudtak lépést tartani vele, a munkáltatók sokat bizonytalankodtak, ami belső megosztottságokra utalt.

Az alkudozások egyesek várakozásával ellenében nem vezettek gyors és látványos megegyezésre, talán mert a kormányzat nagyon akarta a sikert. Egy kicsit talán megijedhetett az utcai demonstrációktól és a munkabeszüntetésektől. Vagy egyszerűen csak átvette belső kritikusainak álláspontját, miszerint „vissza kell adni valamennyit a társadalomnak, különben úgyis visszaveszi".

A vert helyzetbe került munkáltatók az utolsó előtti pillanatban ráéreztek, hogyha a kormány nagyon akarja az egyezséget, akkor van még keresnivalójuk. Bekeményítettek, jelezve a másik két oldalnak, hogy némi engedményre számítanak, mert ők sem mehetnek üres kézzel haza. Eddig jutottak a dolgok az Érdekegyeztető Tanácsban december 8-án, amikor a tárgyalást berekesztve „hazamentek a legények".

A tárgyalóasztaltól felállva, kérdésünkre válaszolva Sándor László, a munkavállalók szóvivője a félig telt üveggel példálódzva úgy ítélte meg, hogy nem „már csak", hanem „még" félig van, és türelemre intette partnereit. Bokros Lajos azt mondta, hogy hivatalból derűlátó, különben is ő ezen a napon a költségvetési szférában a megállapodás közelébe jutott. Dávid Ferenc, a munkáltatók képviselője pedig azt hangsúlyozta, hogy a látszat ellenére tényleg fontosnak tartják a megállapodást.

Mindhárom fél szavaiból érezni lehetett, hogy még nem adták fel. Az udvarból már nehéz visszamenni az utcára, s nem is muszáj. Az utca különben is elég huzatos télidőben.
(MunkaerőPiac, 1995. december)

ITTHON ÉS EURÓPÁBAN

Beszélgetés Kiss Péter munkaügyi miniszterrel

— Milyen kapcsolatokat kíván kialakítani a munkáltatókkal, illetve a munkavállalókkal? Kérdem azért is, mert az elődjének több kérdésben nem sikerült a szociális partnerekkel megegyezésre jutni.

— Ahhoz, hogy sikeres legyen az a kormányzati törekvés, amely a megalapozott növekedés érdekében stabilizációs folyamatot visz végig, mindenféleképpen a társadalom együttműködése, toleranciája, tűrőképessége és részvétele szükséges. A társadalmi stabilizáció fontos feltétele a párbeszéd, amelyben az egyeztetésnek kulcsszerepe van. Arra törekszem, hogy közös munkával úgy fejlesszük tovább az érdekegyeztetés mechanizmusát, hogy az alkalmas legyen a kormányzati program társadalmi feltételeinek biztosítására. A szociális partnereknek pedig kellő garanciákat nyújtson arra, hogy valós értékkel bíró megállapodások születnek és ők

alkotóan vehetnek részt a párbeszédben. Csak így érhetjük el, hogy amikor olyan feladatokat kell megoldani, amelyek nemcsak a mindenkori kormányzat számára tűnnek egy adott pillanatban fontosnak, hanem a munkaadóknak és a munkavállalóknak is, akkor a partnerek nyitottak legyenek egymás iránt. A következő félévben ilyen feladat lesz például a munkaerőpiaci alapok átalakítása, illetve ehhez kapcsolódóan az alap önkormányzatának kialakítása vagy a foglalkoztatási törvény módosítása.

— Egy személycserénél mindig vannak ügyek, amelyek várják az új vezetőt, s vannak feladatok, amelyeket az új vezető fogalmaz meg.

— A munkaerőpiaci alapokról szóló javaslat napirenden van a parlamentben, remélem, hogy december közepén döntés születik. El kell kezdeni a munkaerőpiaci szervezettel kapcsolatos előkészítő munkálatokat és az ár-bér megállapodástól függően kell a Munkaerőpiaci Alap önkormányzati jellegű működését kialakítani. Napirenden van a munkaügyi ellenőrzés, valamint a nyilvántartási rendszer — közismert nevén a „munkakönyv" — átalakítása.

Sokakat érintő érzékeny kérdés a pályakezdők munkaerőpiaci esélyeinek a javítása. Én egyébként a szembejövő ügyek közül ezt tartom az egyik legfontosabbnak, mert úgy látom, hogy társadalmi méretekben romboló hatású lehet, ha a pályakezdő fiataloknak még csak lehetőségük sincs arra, hogy munkába álljanak. A tudásuk ugyanis egy-két év alatt elkopik, ha nem kerülnek be a munkaerőpiacra. Nemcsak anyagilag, hanem morálisan is kárt okoz a családoknak, és a társadalom életét is rombolja a sikertelen pályakezdés. Ha komolyan vesszük a kormány modernizációs programját, akkor komolyan kell vennünk az egymást követő korosztályokat, akiknek az életén keresztül végül is a modernizáció megvalósulhat. Az utánunk következő generációt olyan helyzetbe kell hozni, hogy egyáltalán bekerülhessen a társadalom vérkeringésébe, javuljanak a munkaerőpiaci esélyei. Ne csak segélyezzünk, hanem munkát próbáljunk adni.

A tartós munkanélküliség és a regionális válságok kezelése két olyan feladat, amiért a mindenkori miniszternek és a

kormányzatnak is erőfeszítéseket kell tennie. Mindkét feladat megkívánja a tárcán kívüli eszközök felhasználását is.

— Örülök, hogy említette a fiatalokat, mert az elég nyilvánvaló, hogy a fiatal munkavállalók várakozással tekintenek az új miniszter tevékenysége elé, aki a koránál fogva is közelebb áll ehhez a korosztályhoz, illetve korábban ifjúságpolitikusként működött.

— Bármilyen alapvető foglalkoztatási gondra hosszú távon a gazdaság folyamatai adnak választ. Akkor lesz több munkahely, ha a növekedés eléri a 3 és fél, 4 százalékot. A kormány optimista előrejelzése szerint ilyen mértékű növekedés az 1997-98-as évekre várható. Nyilvánvaló persze, hogy a foglalkoztatást befolyásolja a nyugdíjkorhatár emelése és egyéb intézkedések is. A fiatalok esetében három fontos tényezővel számolunk. Egyre magasabb az átlagéletkor a szakképzésben, a részvétel az érettségit követő szakképzésben , ami egyrészt jó alapot adhat a konvertálható ismeretekre, másrészt tovább tartja a korosztályokat az oktatásban. Az elkövetkező két évben, mint említettem várható az álláskínálat bővülése és a korábbi pályakezdők munkanélküli-segélye helyébe aktív eszközök lépnek. Gondot okoz, hogy volt, van egy olyan kör, akik vagy be sem kerültek a regisztrációba, vagy kikerültek onnan, de nem jutottak be a munkaerőpiacra. Őket sem veszíthetjük szem elől.

— Az 1996-os esztendő egy kicsit egyensúlyozás lesz a múlt és a jövő között.

— Fontosnak tartom, hogy mindaz ami a gazdaságpolitikában történik és annak a következménye, ne váljék utóvédharccá a munka világában. A gazdaságpolitikának egyik kitörési pontja lehet mindaz az erőforrás, érték, amelyekre figyelmeztet bennünket a honfoglalás 1100 éves évfordulója. Közép-Kelet-Európában talán nem is az infrastruktúra, az anyagi viszonyaink, a gazdaságpolitikai feltételrendszerünk az, ami elsősorban megkülönböztet bennünket más országoktól — hogy idejön a külföldi tőke 60-80 százaléka —, hanem a nemzeti hagyományok, a nyitottságunk, az ország kultúrája, „az átjárhatóságunk". Mindaz amire állami létünk sok száz éves hagyománya figyelmeztet bennünket: érték. Bízom benne, hogy ha ez a Nyugat számára, a befektető

számára is érték, akkor a mi kormányzati munkánkban is erősebb, hangsúlyosabb szempont lesz. Képesek leszünk olyan projekteket elindítani, amikor nemcsak a számla kitöltésére figyelünk oda, hanem a fizetség következményére is. *(MunkaerőPiac, 1995. december)*

GAZDAG SVÉDEK PANASZAI

Csendesek az utcák Stockholmban vasárnap délután. Csak a királyi birkalegelő könnyű lankáin pezseg az élet, a svéd gyerekek örülnek az első hónak. A tv-torony tetejéről a szikrázó napsütésben szinte lebegni látszanak a kanyargós utaktól ölelt dombok, a messzi erdők, a vizek, a hóbundás fák.

Magasról nézvést, a svédek köszönik, jól vannak. A gazdagság letagadhatatlan jeleivel lépten-nyomon találkozhat az utazó. A csillogó kirakatok, a pompás épületek, a szép autók, a tisztaság, a szolgáltatások magas színvonala önmagáért beszél. Itt találták ki a „svédasztalt", és innen származik az ombudsman kifejezés is. A testi egészség ugyanolyan érték, mint a politikai demokrácia. S akkor még nem is szóltunk a női egyenjogúságról, amelynek a megvalósításában messzire jutott a svéd társadalom az elmúlt évtizedekben.

Mégis, mintha manapság már nem lennének annyira nyugodtak északon. Stockholm elővárosában sétálva föltünedeznek házak, amelyekre bizony már nagyon ráférne a renoválás. Az utakon meglepően rossz állapotú kocsik is futnak. Mindez persze nem is volna annyira feltűnő, ha nem hallanánk vendéglátóink panaszait. Lehet persze, hogy bennünk van a hiba, mert azon is fönnakadunk, hogy a stockholmiak Rákóczi útján, az áruval bőségesen megrakott üzletek között éppen használtruha-áruházat rendeznek be, afféle „turkálót". (Bevallom, én eddig azt hittem, hogy Nyugat-Európa összes levetett holmiját nálunk hordják el.)

Mindenesetre kissé szokatlan, hogy a mintának tekintett jóléti államban sokat beszélnek a gondokról. Az évek óta tartó gazdasági válságot nehéz elviselni a gyarapodás hosszú évtizedei után. A magasan fejlett szociális rendszer fenntartása egyre nagyobb terheket jelent. Ahogy nálunk mondani szokták: a svédek többet fogyasztanak, mint amennyit megter-

melnek. Így persze ez itt sem igaz, de az biztos, hogy az állam egyre inkább eladósodik, mert a bevételei nem fedezik a kiadásokat. Pedig az adókra nem lehet a svédeknek panaszuk. Mikor felajánlottuk, hogy kölcsönadjuk egy kis időre a bajuszáról világszerte ismert pénzügyminiszterünket, azt felelték, hogy nagyon köszönik, náluk is sok az ötletes ember a pénzügyesek között. Efelől nem is lehet kétsége annak, aki egy kicsit közelebbről szemügyre veszi a svéd adórendszert. Pestiesen szólva: a magas adókulcsokkal majdnem utolérnek bennünket. A miénknél összehasonlíthatatlanul magasabb fizetéseket ilyen módon elég alaposan megcsapolják. Magasak a bérek, de az árakat sem nagyon érdemes összehasonlítani, mert az ember nem nagyon tud mit kezdeni a 800 forintos pohár sörrel, vagy a 3000 forintos hajvágással.

Valóban, nincs sok értelme a számok összevetésének, de kíváncsiságból — ahol lehetett — megkérdeztük, hogy mennyi a kereset. A svéd ápolónők, akik most éppen sztrájkra készülnek átlagosan havi 13-14 ezer koronát keresnek. Nagyon keveslik. A vágóhídon, ahol megfordultunk 12-19 ezer korona között mozognak a keresetek, heti 40 órás, ötnapos, egy műszakos termelésben. Az egyik napilap leközölte a legjobban fizetett közalkalmazottak listáját, ezt egy kórházi orvos vezette tavaly — sok ügyeleti pótlékkal — évi egymillió koronás jövedelemmel. Húszas szorzóval, forintban kifejezve ezek bizony szép pénzek. De még egyszer hangsúlyozni kell a magas árakat és a kemény adókat. Különben nehezen volna érthető, hogy a svéd munkavállalók miért lépnek fel kemény bérkövetelésekkel.

Azt hinné az ember, hogy a magasabb életszínvonalból, a sokféle juttatásból könnyebb visszalépni, egy kicsit engedni. Ez korántsincs így. Valószínű, ezzel magyarázható, hogy Svédországban is zavarokkal küszködik az érdekegyeztetési rendszer. Az állam, a munkavállalók és a munkáltatók megállapodásain nyugvó, úgynevezett svéd modellben a felek nem nagyon tudnak mostanában mit kezdeni egymással, amikor a terheket kellene elosztani. Érdekes párhuzamokat figyelhet meg a magyar utazó. A szociáldemokrata kormány a gazdasági válság leküzdésére megszorító intézkedéseket kénytelen hozni. A szakszervezetek erre válaszul magasabb bérkövete-

lésekkel próbálják ellensúlyozni a helyzet romlását. Ahol azonban egy igényt kielégítenek, mellette tíz másik keletkezik. Különösen az állami és az önkormányzati szolgálatban lévők érzik magukat hátrányban: a mintegy 1,7 millió közalkalmazott 78 százaléka nő. Magasabb bérre csak akkor futná, ha csökkentenék a létszámot. Ettől azonban mindenki fél, mert a korábbi 3-4 százalékkal szemben már most is 11-12 százalékos a munkanélküliség. És ez sok, a svédeknek legalábbis. Nem ehhez szoktak. Erős ugyan a társadalmi szolidaritás, de akkor sem könnyű megbirkózni az állástalanok problémáival, akik között sok a nő, a fiatal és a bevándorló.

A mélyebben meghúzódó feszültségeket jelzi, hogy a betegápolók szokatlanul magas bérkövetelésekkel rukkoltak elő: három évre 22 százalékos bérnövekedést akarnak, akkor, amikor számos területen beérik ennek a felével is. Háromszázalékos infláció mellett ugyanis ilyen mértékű emeléssel is megőrzik a bérük vásárlóerejét. Az ápolónők azonban többet követelnek és nem akarnak egyezkedni. Ezzel veszélyeztetik a tárgyalásokon nyugvó megállapodások rendszerét. Kilógnak a sorból, mint a miniszterelnök-helyettes asszony, aki az általános gondok közepette nagyvonalú költekezésekkel hívta fel magára a figyelmet. Az ősz elején közpénzen egy távoli szigetre repült, hogy kipihenje fáradalmait. A sajtó nyomására kénytelen volt lemondani, de nem nagyon értette, hogy miért kellene szerényebbnek lennie. Pedig itt nincs is akkora hagyománya a közéleti rongyrázásnak, mint innentől délre...

A gondok orvoslását keresve a svédek erősen figyelnek Európára. Úgy tűnik, különös kedvüket lelik abban, hogy mérlegeljék az európai integráció előnyeit és hátrányait. Egyesek bizonygatják, csak hátrányuk származott abból, hogy csatlakoztak az Európa Unióhoz, mások szerint nem volt más választás.

A tőke, az árak, a szolgáltatások és a munkaerő szabad mozgásából különösen az utóbbi foglalkoztatja a svédeket. Úgy látják, hogy az olcsóbb munkaerő felé mennek a beruházók, vagy az olcsóbb munkaerőt mozgatják. Az olcsó bérű vendégmunkások alkalmazását azzal próbálják kivédeni, hogy velük szemben is a szigoru svéd szabályok alkalmazását

követelik meg a munkáltatóktól a svéd szakszervezetek. Egyébiránt megnyugtatják a vendégeket, hogy támogatják Magyarország csatlakozását az Európa Unióhoz, ami a fentiek alapján érthető is. Az ember nehezen szabadul attól az érzéstől, hogy a kelet-európai munkaerő a maga felkészültségével és viszonylag alacsony költségeivel nagy kihívást jelent a kontinens több pontján.

A svédek panaszait már csak azért is jó hallgatni, mert az ember addig is megfeledkezik a hazai bajokról. És azért is jó, mert nem érzi szüntelenül, hogy hasra kell esni a gazdagság előtt. A felszínből fakadó csodálkozás elolvad, mint Stockholm utcáin az első hó. Marad a hétköznapi valóság, ami egy kicsit közelebb is hoz bennünket egymáshoz. Míg végül észrevesszük: teljesen otthon érezzük magunkat Svédországban... Mert persze, hogy elmentünk annak a használtruha-üzletnek a nyitására. Ilyen alkalmat úgysem lehet kihagyni, erre gondolhatott néhány svéd vásárló is — és rajtunk kívül még két magyar turista.

Abból pedig nem kell semmi komoly következtetést levonni, hogy a nyitás után tíz perccel nagy dulakodás közepette elkapták az első áruházi tolvajt. Nem magyar volt, nem bevándorló. Svéd volt az istenadta. Szegény svéd.

(MunkaerőPiac, 1995. december)

UTÓSZÓ

Könyvet kiadni manapság izgalmas, kockázatos vállalkozás. Az ötlettől a megjelenésig göröngyös az út, öt hónap alatt jutottunk az elejétől a végéig.

A MUOSZ Szakszervezeti Lapok Szakosztályában 1995. tavaszán javasoltuk, hogy a szakszervezeti sajtóban megjelent írásokból adjunk ki egy kötetet. Az ötlet azonban nem késztette tettekre a megcélzott döntéshozókat. Később gondoltunk egy nagyot és elhatároztuk, hogy ketten kiadjuk az 1990-95 között publikált cikkeink javát. Vállalkozásunkat felerősítette a személyi változás a legnagyobb szakszervezeti tömörülés élén. Úgy ítéltük meg, hogy a Nagy Sándor-korszak megér egy kiadványt. Tükröt tarthat mind az MDF-kurzus vezető pártjai, mind a szocialista-liberális kormány elé, s összegezheti a munkaharc tapasztalatait.

Újságírók, szerkesztők vagyunk. Több évet töltöttünk a szakszervezetekben, belülről ismerjük a munkavállalói érdekvédelmet. Felfogásunk, szemléletünk számos kérdésben közel áll egymáshoz, ez megkönnyítette a könyv összeállítását. Közösen válogattuk ki a több mint ezer publikációból azt a százat, amely a kötetbe került. A szövegszerkesztésben segített egyikünk felesége, Márta asszony, a korrektúrában pedig másikunk leánya, Zsófia.

Őszintén reméljük, hogy ezek az írások megállják helyüket a múló időben és elbírják az eredetileg szándékoltnál szélesebb nyilvánosságot is. Bízunk abban, hogy jól döntöttünk, amikor a cikkek tartalmi csoportosítása helyett a szoros időrendi szerkezetet választottuk. A könyv belső arányait és irányait illetően pedig megvalljuk, hogy a közreadott írások kiválasztásában nem vezetett bennünket semmiféle magasabb szempont, kötelezettség, szervezeti vagy személyi függőség. Azokat a publikációkat választottuk ki, amelyeket a maguk helyén, idején a legjobbnak, a legérdekesebbnek és leginkább időtállónak ítéltünk. A könyv megjelentetésének, terjesztésének terheit is vállalva, megnyertük ezt a szabadságot. A magunk és olvasóink javára.

Budapest, 1996. április 5.

A szerzők

Tartalomjegyzék

Erő és önmérséklet. Bevezető (Dr. Nagy Sándor) 3

I. MÍTOSZ ÉS CSALÓDÁS
Korszakváltás az érdekvédelemben (Kárpáti Sándor) .. 7
Közpályán (Horváth László) 10
Nem kell magyar De Gaulle! (K.S.) 12
A jegypénztáros (K.S.) 14
Elégedetlenségből engedetlenség (K.S.) 16
Virágkosár a színpadon (K.S.) 19
Otthon az otthonnélkülieknek? (K.S.) 20
Impressziók Dél-Franciaországban (H.L.) 24
Vita nincs!? (H.L.) 27
Tulajdon és mítosz (H.L.) 30
A hatalom vagy a demokrácia válsága? (H.L.) 34
A miniszterelnöki portréhoz (K.S.) 39
Munkásérdek-e a piacgazdaság? (K.S.) 40
Nem felejtünk, képviselő urak! (K.S.) 42

II. A SZAKSZERVEZET VISSZAVÁG
Hogyan élnek a textilmunkások? (K.S.) 47
Anakronizmus (H.L.) 49
Jelen és jövő időben (H.L.) 50
Munkás? Dolgozó? Munkavállaló? (K.S.) 51
Angolosan (H.L.) 54
Taktika (H.L.) 55
Ha még egyszer... (H.L.).. 56
Betegek (H.L.) 57
Marx vagy az IKEA? (K.S.) 59
Szövetségben a szakszervezetekkel (K.S.)
Horn Gyula beszélgetése újságírókkal 61
Intimbetét (H.L.) 63
Tőke(h)arc (H.L.) 65
Virágszirom és gyertyaláng (K.S.) 66
Sakk (H.L.) 67
Minden jobb, ami külföldi? (K.S.) 69

Egy érdekvédő a T. Házban
Paszternák László, a Vasas elnöke (H.L.) 71
Vízió (H.L.) 74
Alku és egyezség (K.S.) 75
Meseház (H.L.) 77
Nulla (H.L.) 78
Feladvány (H.L.) 79
Gyerekek, mit csináljunk?(K.S.) .....
Beszélgetés Szöllősi Istvánnéval, a PSz főtitkárával .. 80
Válassz, hogy dönthess! (H.L.) 83
Egy irányba kell húzni a szekeret (H.L.) 86
Függetlenséget (K.S.)
— ajánl az önkormányzatoknak Kopátsy Sándor 87
Üzenő (H.L.) 89

III. ELŐZÉS BALRÓL

Hervadó tulipán (K.S.) 91
Egy arc a posta világából (K.S.) 94
Hűség és változás (K.S.)
Interjú Schalkhammer Antallal, a BDSZ elnökével ... 96
Verés (H.L.) 99
Békési molnárok Pesten (H.L.) 100
Szolgáltató szakszervezet (H.L.) 103
A Philip Morris fejleszt (H.L.) 104
Bányászkönnyek (K.S.) 106
Záhonyi életképek (K.S.) 108
Talpra építők! (K.S.) 111
Sajókám (H.L.) 113
Őszi utazás Dániában (H.L.) 114
Erőgyűjtés (H.L.) 118
Munkásság nélkül nincs modernizáció (K.S.) 119
Az elnök mint cenzor (K.S.) 122
Kulcskérdés: a „csapat" (H.L.) 126
Partnerek a páston (K.S.) 128
Változó idők Petőházán (H.L.) 129
K-vonal (H.L.) 131
Mit akar a Reemtsma? (H.L.) 132
Parlament, paktum, privatizáció (H.L.) 134

IV. SZEGFŰ ÉS TŐKE

Charta-fórum a koalícióról (K.S.) 137
Szocialisták és liberálisok (K.S.) 139
Javuló termelékenység, magasabb bérek(H.L.)
Interjú Brun József vezérigazgatóval 143
Nyugdíjas vasutasok (K.S.) 145
Nincs hová hátrálnunk (K.S.)
Interjú Fehér Józseffel, a KSz ügyintéző elnökével .. 147
Nyári bemutató Gyulán (H.L.) 149
Nagyobb húskivitel, stabil belső piac (H.L.)
Interjú Lakos László földművelésügyi miniszterrel . 151
Nyárutó Hollandiában (H.L.) 153
Paktum (H.L.) 158
Kevesebb munkahely, csökkenő bér (H.L.)
Interjú Soós Károly Attila államtitkárral 159
Háttérbe szorult a foglalkoztatás (H.L.)
Interjú Dr. Bartha Ferenc kormánybiztossal 160
Privatizáció után a növényolajiparban (H.L.) 163
Potyázók és utasok (K.S.) 165
Nincs gazdaságpolitikai koncepció (H.L.)
Interjú Nagy Sándorral, az MSZOSZ elnökével 167
Bérek a ruházatiparban (K.S.) 170
Nem lesz szociális paktum (K.S.) 172
Beszorulhat az érdekegyeztetés (H.L.)
Interjú Kósáné Kovács Magda munkaü. miniszterrel 174

V. SZOCIÁLIS JOGFOSZTÁS

Veszélyben a szabad béralku (H.L.) 177
Szociális lórúgás (K.S.) 179
„A szakszervezet csak az erő pozíciójából..." (H.L.)
Interjú Sándor Lászlóval, az MSZOSZ alelnökével .. 182
Május az érdekvédők hónapja lesz (H.L.)
Interjú Nyers Rezső szocialista politikussal 184
A sztrájk nem kóros tünet (H.L.)
Interjú Dr. Borsik Jánossal, az MSZ alelnökével 186
Tavasz, nyár, ősz (H.L.) 189
Vidia és teavaj (K.S.) 190
Keményebb érdekérvényesítést! (K.S.)
Dr. Márkus Imre az MSZOSZ III. kongresszusáról .. 192

A legendás lakatosmester (K.S.) 194
Homokba rajzolt üzenet (K.S.) 197
Köszönet (H.L.) 199
Távozás (H.L.) 200
Új munkahelyek kellenek (H.L.) 201
Műtét közben Szekszárdon (H.L.) 202
Összehangolhatók az érdekek (H.L.)
— állítja Szokai Imre, az ÁPV Rt. elnöke 205
Határok nélkül (H.L.) 208
Bűnbak lett a szociálpolitika (K.S.) 210
Változó kép az MSZOSZ-ről (K.S)
Vágó János alelnö a belső legitimációról 213
„Kakukktojások vagyunk"(K.S.) 214
Téli utcák (H.L.) 219
Itthon és Európában (H.L.)
Beszélgetés Kiss Péter munkaügyi miniszterrel 221
Gazdag svédek panaszai (H.L.) 224
Tartalomjegyzék 229

A könyvben található száz írás, riport, interjú, publicisztika arról szól, hogy a munkásosztály a kapitalizmusba megy. A korábban különféle lapokban megjelent cikkek a kilencvenes évek első feléről tudósítanak, a „történelem futószalagára szerelt világról", a szép remények és a megcsalatások éveiről. Tudnivaló, hogy ezekben az időkben csuda dolgok történtek Magyarországon: a nemzetközi tőke és a hazai gazdasági, politikai elit trónra emelte a magántulajdont, megszűnt másfél millió munkahely és harmadával csökkent a reálbér. Menedzserek lettek a vezetőkből, a munkásokból pedig munkavállalók. Fokról fokra elválik a tüdő a májától, a tőke a munkától.

Könyvünket ajánljuk mindazoknak, akik keresik a változások értelmét, az érdekvédelem járható útjait és kíváncsiak arra, hogy milyen manapság a történelem alulnézetben.